ANECDOTA GRÆCA,

SACRA ET PROFANA,

EX CODICIBVS MANV EXARATIS NVNC PRIMVM IN LVCEM EDITA, VERSIONE LATINA DONATA, ET NOTIS ILLVSTRATA

A

IO. CHRISTOPHORO WOLFIO
Paſtore ad D. Cathar. Hamburg. & Scholarcha.

TOM. II.

HAMBVRGI,
Apud THEODORUM CHRISTOPHORUM FELGINER.
CIƆ IƆ CC XXII.

VA1 1505251

VIRO
MAXIME REVERENDO
AMPLISSIMO DOCTISSIMOQVE,
DOMINO
ERDMANNO NEVMEISTER,
PASTORI AD D. JACOBI AEDEM VIGILANTISSIMO DEXTERRIMOQVE,
SCHOLARCHÆ ITEM SPECTATISSIMO,
COLLEGÆ ET IN CHRISTO FRATRI CONJVNCTISSIMO DILECTISSIMOQVE,
SECVNDVM HVNC ANECDOTORVM TOMVM,
GRÆCIÆ VETERIS MONIMENTIS ALIQVOT,
QVORVM LECTIONE ET VSV VEHEMENTER IPSVM

DELECTARI COMPERTVM HABET,
IN SIGNUM GRATI PRO AMORE ET
BENEVOLENTIA, ADHVC
SIBI PROBATA, ANIMI,
ET TESSERAM CERTAM
MVTVI IN IPSVM STVDII
AMORISQVE,
SACRVM ESSE JVBET,
SVMMVM NVMEN PRECATVS,
VT LABORES EJVS IN VINEA DOMINI
STRENVE EXANTLATOS
FELICITER INPOSTERVM SVCCEDERE
JVBEAT,
OMNIBVSQVE FELICITATIS GENERIBVS MACTATVM
VOTI SVI FACIAT PARTICIPEM,
SOLISQVE INSTAR RECREET
ET
VT CLYPEVS TVEATVR,

JO. CHRISTOPH. WOLFIVS.

PRÆFATIO.

EN Tibi, Lector, alterum Anecdotorum Tomum, quem nuper promiſi. Ejus rationes & ſummam paucis tibi exponam. Accipis hic III. & IV. librum Photii contra Manichæos, utrumque huc dum ineditum. Tertius, quod nuper monui, in adſtruenda divina origine Veteris Inſtrumenti atque adeo & Legis Moſaicæ potiſſimum occupatur. Videtur is, ceu in limine notarum obſervavi, inſtar ſermonis ſacri ad publicum cœtum habitus, & deinde ab auctore recognitus fuiſſe. Quartus ſiſtit compendium libri II. & III. quorum ſummam Arſenio, Monacho, petenti

hoc modo repræſentare Photius conſultum putabat. Hoc & ipſe tam diſerte profitetur, & convenientia argumentorum adeo manifeſtum facit, ut nulli, me judice, dubitationi locus ſit. Neque tamen exiſtimandum eſt, Auctorem in nuda alias dictorum repetitione acquieviſſe. Nam cum in univerſum alio & curatiore ac comtiore dicendi genere hic uſus eſt, tum vero iisdem argumentis novum ſubinde robur adjecit, novamque adſperſit lucem, ac præterea nonnulla, antea omiſſa, priſtinis accedere juſſit. In notis de induſtria brevior fui, cum res ipſa prolixiores non poſtulare videretur. Eam commentationem excipit collatio Dialogi, qui inter *Gregorium Nyſſenum*, & *Macrinam*, ſororem ejus, de Anima & reſurrectione, facta ex obitu Baſilii M. occaſione, intercesſiſſe fingitur. Ille quidem ſemper lectu dignus mihi viſus

ſus eſt, ob induſtriam & doctrinam, quam ad argumenti hujus tractationem Pater optimus attulit. Perſpexi autem, totam commentationem pluribus locis in utraque editione Pariſienſi, inprimis vero in priore, peſſime acceptam & habitam eſſe. Quod ut appareret, partem illius totam cum verſione Latina priſtina, notisque meis exhibendam cenſui, deinde vero ſatis me feciſſe putavi, ſi varietates lectionum tantum ſubindicarem. Quæ vero etiam vel ſic omittere me ſpatii anguſtia coëgit, ea, ſi Deus vitam largietur, proximi Voluminis limen occupabunt. Ceterum ipſæ illæ varietates exhibentur a me ex duobus diverſis Codicibus, iisque bonæ notæ, & ut plurimum, ſaltem in iis, quæ alicujus ſunt momenti, ſecum invicem conſpirantibus. Alter eorum ornamentum eſt inſignis Bibliothecæ, quam

Illuſtris ZACHARIAS CONRADVS AB VFFENBACH, Reipublicæ Mœno Francofurtanæ Senator meritiſſimus, Statorque rei literariæ hodie præcipuus, non tam ſibi ſervat, quam eruditis quod ad uſum communem eſſe jubet. Scriptus is eſt Sæculo XIIII. in charta, formamque refert quarti ordinis, prout deſcribitur a doctiſſimo *Jo. Henrico Majo*, in Bibliotheca Vffenbachiana MSta Parte II. pag. 425. Folio Codicis illius 157. incipit hæc diſputatio & decurrit usque ad p. 257. *Et hic*, (verba habes Cl. *Maji*) *additæ marginibus ſunt varietates Lectionum, Calligraphi primam manum çalamumque adgnoſcentes. Ad calcem diſputationis, nempe folio* 251. *b. occurrunt* παρασημειώσεις τινὲς, ſcholia quædam, *ad hunc ipſum tractatum. Horum ſcholiorum aliqua e regione textus poni cœperunt, mox cum marginis ſpatium non caperet omnia,*

mnia, rejecta ad hunc poſtremum fuere locum. Denique paulo poſt monetur, *ſcholia ipſo codice eſſe recentiora, & ſero addita.* Atque iſtud quidem exemplum cum edito, Celeberr. Vffenbachii precibus adductus, contulit Illuſtris STEINHELIVS, Sereniſſimi Poloniarum REGIS Miniſter Reſidens in urbe ad Mœnum Francofurtana, eaque opera pro ſingulari, qua pollet, harum omnisque generis literarum notitia & dexteritate diligenter & feliciter defunctus eſt, raro omnino noſtra ætate exemplo, & vel ideo ad poſteritatem omnino memorando. Ego vero Pari Virorum incomparabili non minus meo, quam publico, nomine pro iſto literas provehendi ſtudio gratias decenter & officioſe perſolvo. Alter Codex pervenit ad me beneficio Rev. ZACHARIÆ HASSELMANNI, Verbi divini apud Oldenburgenſes in Wagria

Miniſtri ſolertiſſimi dexterrimique, qui ejus mihi copiam liberaliter fecit. Eſt ille, meo judicio, ejusdem & ætatis & formæ cum priore, in charta diligenter & curate exaratus, atque id habens præcipuum, quod, cum commentatio hæc diſputationis formam referat, colloquentium ſermones deſcriptis rubro colore diſputantium *Gregorii* & *Macrinæ* nominibus, a ſe invicem diſtingvantur. Quæ quidem res ſubinde contextus ſeriem egregie illuſtrat, quemadmodum vel ex ſpecimine, quod ipſe dedi, patebit. Colophonem huic Volumini imponunt epiſtolæ aliquot LIBANII, Rhetoris Antiocheni, hactenus, ſi unam exceperis, ineditæ. Debeo eas benevolentiæ MATVRINI VEYSSIERE LA CROZE, Potentiſſimo Boruſſorum REGI a Bibliotheca & Antiquitatibus, Viri in paucis mihi chariſſimi, & non minus a

doctri-

doctrina, quam inſignibus ingenii animique dotibus celebratiſſimi. Is jam ante aliquot annos mei juris eſſe voluit amplius binas epiſtolarum Libanii Centurias, quas manu ſua partim ex Codice Regio Berolinenſi partim ex Spanhemiano elegantiſſime deſcripſerat. Earum dimidia pars jam a Morello edita eſt, cujus tamen editio paſſim emendationem admittit. Ceteræ fere omnes ſunt ineditæ, ex quibus plures aliæ ſecutura hujus Collectionis Volumina, ſi inſtitutum hoc non diſplicere eruditis intellexero, occupabunt. Codex Regius, judice præſtantiſſimo *La Croze*, quatuor Sæculorum ætatem præ ſe fert, ac ſcholiis non ineptis inſtructus eſt. Omiſſis illis, quas Morellus dedit, ceteras, quæ lucem nondum viderunt, eodem ordine, quo in membranis ſcriptæ exſtant, obſervato, exhibendas putavi, de reliqvis inpo-

inpoſterum idem facturus. Ceterum monendus adhuc Lector eſt *Antonium Poſſevinum* in calce Apparatus Sacri, ubi exſtat Catalogus MSS. Græc. Bibliothecæ Heidelberg. p. 81. recenſere *Metrophanis*, Archiepiſcopi Smyrnenſis, commentationem libris quatuor comprehenſam, quorum I. *brevem & luculentam narrationem* ſiſtat de *recens exorta Manichæorum hæreſi*: II. *excerpta ex diverſis ejus homiliis contra eosdem Manichæos*: III. *ſecundam ejus editionem contra Manichæorum recens prognatum errorem, ad Antonium Metropolitam Cyzicenum*: IV. denique *librum de Spiritus S. myſtagogia, & quod, quemadmodum filius ex ſolo Patre genitus dicitur ſacris Oraculis, ſic etiam Spiritus S. ex eadem cauſa procedere Theologice dicatur, Filii autem eſſe dicatur, quia conſubſtantialis illi ſit, & per eum mittatur.* Atque hos quidem libros *Caſimirus Oudinus*

dinus in Commentario de Scriptoribus Eccleſiæ antiquis nupere dito Tomo II. p. 204. eosdem eſſe putat cum commentatione Photii quadripertita, quam nos in lucem protulimus, ſtatuitque præterea, eam *Photio* recte, *Metrophani* vero falſo inſcribi, ideo (vide pag. 232.) quia veri non ſit ſimile, Metrophanem Photii, cui inimicus erat, cauſam adverſus Latinos ornaſſe, tum vero, quod *ipſi illi quatuor libri ingenium Photii ardens atque vehementiam ad imponendas Latinis calumnias facilem arguant.* At ego nequaquam affirmare dubitē, utramque ſcriptionem diverſam eſſe, & a ſuo quamque auctore, cujus nomen præfert, profectam. Quamvis enim in nonnullis quod ad inſcriptionem adeoque & argumentum conſentiant, in aliis tamē a ſe invicem abeunt. Conſentiunt quidem in eo, quod uterque & inſtaurati Manichæismi hiſtoriam per-

perſecutus, & reptita opera in evertendis Paulicianorum erroribus verſatus eſt. Diſſentiunt autem tum ratione libri II. Metrophanis, qui excerpta ex homiliis ejus exhibet, qualia in Photiano labore, continua ſerie producto, non obſerves, tum reſpectu libri IV. inprimis, qui ad doctrinam de Spiritu Sancto pertinet, de qua nihil omnino habet Photius, cujus liber IV. ſummam tantum libri II. & III. adverſus Manichæos complectitur. Quo ipſo Oudini rationes allatæ per ſe corruant neceſſe eſt. Neque enim libri iſti utriusque Scriptoris contra Latinos, quos ſub *novorum Manichæorum* nomine indicari putat Oudinus p. 233. exarati ſunt, ſed contra *Paulicianos*, quod vel tralatitia inſpectio operis evincit. Itaque Metrophanes ab odio in Photium prohiberi non potuit, quo minus in communes adverſarios, Paulicianos ſcilicet, calamum cum eo ſtringeret, præcipue cum eo tempore gangræna iſta longe lateque ſerperet, cui proinde & ſuo loco reſiſtendum putavit Metrophanes: niſi dicere

ma-

malis, æmulandi ſtudio eum ad hanc operam ſuſcipiendam adductum eſſe. Habeo & de *Petro Siculo*, quod moneam. Vitam ejus ex Synaxario Græco Latine dedit *Jo. Bollandus* in Actis Sanctorum Tomo II. Februar. pag. 610. ex qua intelligitur, eum patria CPolitanum miraculis claruiſſe, invitumque ordinatum eſſe Argivorum Epiſcopum a Paulo Fratre, quem Epiſcopum Corinthi ordinaverat Nicolaus Patriarcha. Fortaſſe Vita illa eadem eſt cum iſta, quam in Bibloth. Heidelbergenſi MS. Græce exſtitiſſe tradit Poſſevinus l. c. pag. 74. ubi *Petri Argivi* Epiſcopi Vita memoratur. Ejusdem Oratio funebris in Athanaſium Methonenſem, e Græco Latine facta, legitur in Actis Sanctorum Tomo II. Januarii 31. pag. 1125. quemadmodum locus quidam ex eadem Græce affertur Tomo II. Februar. pag. 610. Photium noſtrum Cyrilli narrationem de Manichæis ex Petri Siculi citatione legiſſe perſuaſum fuit Antonio Auguſtino Toutteo, recentiſſimo & diligentiſſimo Cyrilli Hieroſoly-

ſolymitani editori in notis ad ipſum p. 101. cujus opinionis quam Vir doctus rationem habuerit, non ſatis intelligo, præcipue cum idem pag. 100. b. obſervet, Photium ſua de Manichæis ex Cyrillo liberius, quam Petrus Siculus fecit, exſcripſiſſe. Ejusdem ad Cyrillum, contra Manichæos diſputantem, notæ pasſim ad illuſtrandam Photii noſtri narrationem, quam cum Cyrillo comparare ſolet, cum fructu adhiberi poſſunt. Ita vale, Benevole Lector, & tertium Volumen ſuo tempore exſpecta.

Τοῦ Φωτίου λόγος Γ.

I. Καί μοι τὰς ἀκοὰς ἀδεκάστους, καὶ μηδὲν λῆμμα a) τοῦ πονηροῦ Φερούσας ἀναπετάσατε, καὶ συνδιασκοπεῖτέ μοι τῶν τὴν παλαιὰν νομοθεσίαν ἐνυβριζόντων τοῦ φρονήματος τὸ ἀντίθεον. b) Εἰ γάρ ἐστιν αὐ-

Photii Sermo III.

I. Aperite mihi, ò mei, aures caſtas, & quæ nullum Mali dogma ferunt, mecumque conſiderate injurias in Deum ſententias eorum, qui Vetus Teſtamentam calumniantur. Quod ſi enim

a) λῆμμα] vox Dialecticis familiaris eſt, qua propoſitiones argumenti a concluſione diſtingvunt. Latini itidem per ſumtionem vertunt, præeunte *Cicerone*, lib. II. de Divinatione. *Sed demus tibi duas iſtas ſumtiones, & quæ λήμματα appellant Dialectici.* Confer *Diogenem Laertium* de Vitis Philoſophorum lib. II. §. 107. & adde *Ezechielis Spanhemii* notas ad Ariſtophanis Nubes v. 456. Apud Stoicos idem eſt λῆμμα, quod alias dicitur πρότασις. Lege *Ægid. Menagium* ad Laert. VII. 73. Ego in verſione voci ampliorem ſubjeci notionem, quam ſcilicet Scriptoris mens ſubjicere ipſi videbatur.

b) Ex limine hoc ſermonis patere videtur, eum pro concione habitum fuiſſe ad audientes, quos ſcilicet hic ad attentionem iis verbis excitat, quæ ad legentes non æque bene accommodari poſſunt. Hujus rei veſtigia & infra occurrent, quemadmodum & in fine hujus libelli diſerte mentio fit τῆς ὁμιλίας. Et parum abeſt, quin idem de ſuperiori

τῆ τοῦ πονηροῦ, πῶς ἠνέσχετο λαβεῖν τὸ βιβλίον ταύτης, ὁ τὸν πονηρὸν καθελεῖν παραγεγονώς; καὶ εἰς πολλῶν ἀναγνῶναι ἀκοὰς, δι' ὧν προεκηρύττετο τὰ περὶ ἑαυτοῦ, καὶ οὐκ ἀναγνῶναι μόνον, ἀλλὰ καὶ διαμαρτύρασθαι, ὅτι ταῦτα νῦν πεπλήρωται ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν, καὶ τὸν ἐνιαυτὸν, ὅς ἐστι περίοδος χρόνων c), ὁ δὲ χρόνος μέτρον κινήσεως αἰσθητῆς, τοῦτον ἀνακηρύξαι δεκτὸν Κυρίῳ; Πῶς δὲ πάλιν ἐν τῇ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου παραβολῇ ὁ φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς ἡμῶν δεσπότης Μωσέα καὶ τοὺς Προφήτας τῆς σωτηρίου ἐπιστροφῆς

illud a Malo eſt, quomodo illius Codicem is, qui ad deſtruendum Malum venit, recipere ſuſtinuit, & multis audientibus legere ea, quæ de ſe prænunciata erant, neque legere ſolum, ſed & teſtari, ac dicere: *hæc nunc impleta ſunt in auribus veſtris*, (*Luc.* IV, 21.) ac præterea *annum* illum, (qui eſt periodus temporum, ſicut tempus eſt menſura motus ſenſibilis) *ut acceptum Deo prædicare.* (*Luc.* IV, 19.) Quomodo vero etiam in parabola de Lazaro & divite optimus & hominum amantisſimus Dominus noſter

καὶ

libello aſſeram, cujus extrema verba, quæ etiam continuationem hujus commentationis ſperare jubent, concionis ſacræ habitum ſatis luculente ſiſtunt.

c) περίοδος χρόνων] plenius & diſertius annum definit *Pollux* l. 54. Ἐνιαυτὸς, ἔτος, δωδεκάμηνος χρόνος ἡλίου περίοδος, περιελθόντος ἐξ ὡρῶν εἰς ὥρας τοῦ θεοῦ κύκλον τοῦ ἀστέρος περιδραμόντος.

καὶ μεταμελείας διδασκάλους ἀποκαλεῖ; Ἔχουσι γάρ, φησι, Μωσέα καὶ τοὺς Προφήτας, ἀκουσάτωσαν αὐτῶν. Ἆρα γὰρ ὁ ἐπὶ κοινῇ τοῦ γένους d) σωτηρίᾳ τὴν ἡμῶν φύσιν ἀναλαβὼν τοὺς μυσταγωγουμένους παρ' αὐτοῦ, καὶ τῆς πλάνης ἀπαλλαττομένους, εἰς τοὺς θεράποντας καὶ ὑπηρέτας ἀνέπεμπε τοῦ ἐχθροῦ, καὶ τότε σωτηρίας τυχεῖν; καὶ τίς ἂν ἀνάσχοιτο πλάσμα θεοῦ ὑπάρχων ἀληθῶς τῆς τοσαύτης ἀπονοίας τὴν ὑπερβολήν; πάλιν δέ, εἰ τῆς παλαιᾶς διαθήκης νομοθέτης ὁ πονηρός, πῶς λέγει τῆς ἀγαθότητος ἡ πηγή· Ἐρευνᾶτε e) τὰς γραφάς,

Moſen & Prophetas ſalutaris converſionis & pœnitentiæ magiſtros appellat? *Habent enim*, inqviens, *Moſen & Prophetas : audiant illos.* (*Luc.* XVI, 29.) Numquid enim is, qui in communem hominum d) ſalutem noſtram naturam ſuſcepit, doctrinæ ſuæ initiatos, & ab errore liberatos, ad ſervos & miniſtros Hoſtis amandarit, ut ſalutis fiant compotes? Quis creatura Dei exiſtens, vere & ſerio hunc tantæ inſaniæ gradum admittat? Porro ſi Veteris Inſtrumenti auctor Malus eſt, quomodo veritatis fons præcipit:

d) γένους] *hominum* : ita vertendum eſſe ſupra probavi in notis ad lib. II. Photii p. 139.

e) ἐρευνᾶτε] imperandi itaque notione accepit verbum hoc Photius, quemadmodum & veterum Eccleſiæ Græcæ Doctorum plerique omnes, quorum loca cumulate attulit *Jo. Caſpar. Suicerus* in Theſauro Eccleſiaſtico Tom. I. p. 1210. Ex recentioribus *Eraſmus Schmidius* in Animadverſionibus ad N. T. ſuper hunc locum indicandi notionem præferendam ſtudioſe contendit, paucos nactus ap-

ὅτι ἐν αὐταῖς εὑρήσετε ζωὴν αἰώνιον; Ποῦ γὰρ ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἐν οἷς τὸ κέντρον τῆς ἁμαρτίας πολιτεύεται; ποῦ ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἐν αἷς ὁ ἀνθρωποκτόνος νομοθετεῖ, καὶ παρακελεύεται; τοῦτο γὰρ ἡ θεομάχος γλῶσσα θρασύνεται. Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων, εἰ ἡ παλαιὰ τοῦ πονηροῦ, πῶς ἀλήθεια λέγει, εἰ ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοὶ, περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν· οὐκ εἶπεν, εἰ ἔντισιν ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἀλλ᾽ ἁπλῶς αὐτοῦ τὸ ἀξιόπιστον ἀνεκήρυξε. Πῶς δὲ πάλιν πρὸς τοὺς κεχηνότας περὶ τὴν διάλυσιν τῶν γάμων καὶ τὸν Μωσῆν εἰς συνηγορίαν τοῦ πάθους προβαλλομένους λαμπρῶς ὑπερμαχῶν τοῦ νομοθέτου φησὶν· ὅτι Μωσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολύ-

Scrutamini Scripturas, quia in illis invenietis vitam æternam? (*Joh.* V, 39.) Ubi enim eſt vita æterna, in quibus aculeus peccati dominatur? ubi vita æterna, in quibus homicida leges fert, & præcipit? Talia ſcilicet lingva Deo inimica proferre audet. Si præterea Vetus Teſtamentum a Malo eſt, quomodo veritas ipſa ait: ſi crederetis Moſi, crederetis & mihi: de me enim is ſcripſit. (*Joh.* V, 46.) Non ſane ait: ſi in nonnullis crederetis Moſi, ſed ſimpliciter ipſum ut fide dignum renunciat. Quomodo vero iterum adverſus eos, qui circa diſſolutionem conjugii ſuſpenſos ſe gerebant, atque in patrocinium perturbationis ſuæ ad Moſen pro-

σαι

probatous. Vide quæ olim in hanc rem ſcripſi ad Caſauboniana p. 297. Sed de hoc loco alias.

σαι τὰς γυναῖκας. ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως. Καὶ πόθεν τὴν ἀπόδειξιν προάγει; ὁ γὰρ ποιήσας αὐτοὺς, φησιν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς, ὥστε ἅπερ ἐνομοθέτει ὁ σωτὴρ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις περὶ τῆς συζυγίας, ἐκ τοῦ θεμένου ἐν τοῖς αὐτοῦ πλάσμασι καὶ ποιήμασι τοὺς φύσει νόμους προελθεῖν ἐδήλου καὶ τὸν Μωσῆν οὐ καταφρονητὴν τῶν διὰ τῆς πλάσεως δεδομένων νόμων, ἀλλ' ἐκ περιστάσεως τὸ ἐκείνων ἠρεμεῖν ὑπενδιδόντα δικαίωμα f). Τῷ γὰρ νόμῳ τῆς ἀπ' ἀρχῆς διαπλάσεώς, φησιν, ὁ ἐμὸς συμφθέγγεται νόμος. Τὸ δὲ διέσιον τῆς συζογίας

vocabant, ſuſcepta ſtrenue Legiſlatoris cauſa ait: *Moſes ob duritiem cordis veſtri permiſit vobis dimittere uxores, (Matth. XIX, 8.) Ab initio vero non erat ita.* Unde autem id probat? *Qui enim fecit eos*, inquit, *marem & fœminam fecit.* Itaque ea, quæ Servator in Evangeliis de conjugio ſanxit, ab illo ait proficiſci, qui creaturis ſuis & operibus leges fixerit, & Moſen teſtatur non contempſiſſe leges in creatione latas, ſed ex certis circumſtantiis de poſtulatis ejus aliquid remiſiſſe. Legi enim creationis ab

f) δικαίωμα] *poſtulata:* ita vocem iſtam h. l. reddendum cenſui, quæ alioquin in Novo Fœdere & Scriptoribus Eccleſiaſticis πολύσημος eſt. Vide eam in rem *Jac. Capellum* in Obſervationibus Sacris p. 190. *Jac. Altingium* Tom. V. Opp. p. 363. & *Jac. Gußetum* in Commentario ſuo Linguæ Hebr. p. 882. Δικαιώματα πολέμου de *legibus* ſeu *juribus belli* profani Scriptores dicunt; vide Valeſium ad notas Mauſſaci p. 273.

γίας, συγκαταβάσεώς ἐςι καὶ οἰκονομίας g) Μωσαϊκῆς. Πρὸς γὰρ τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, φησιν, ἔγραψε Μωσῆς. Τῆς δὲ συναφείας τὸ ἀδιάλυτον, ὅπερ ἐγὼ νομοθετῶ καὶ ὁ πλάσας ἀπ' ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς κατὰ τὸ σῶμα διαφόρου διαπλάσεως, τὰ αὐτά μοι τοῖς ἔργοις προεῖπε καὶ προδιωρίσατο. Διὸ ἐπάγει: ἐν τούτῳ καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα, καὶ προσκολληθήσεται τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· Ἵνα δὲ σαφέςερον μάθῃς. τίς ὁ διαπλάσας οὕτω τὰ σώματα, αὐτὸς εἰσάγων τὸν

initio factæ mea, inquit, Lex concordat, ſolutio vero conjugii a diſpenſatione & diſpoſitione Moſis pendet. Ob duritiem enim cordis veſtri, inquit, ſcripſit iſta Moſes. Indiſſolubilem vero conjugii nexum, quem ego præcipio, & is, qui hominem ab initio condidit, per diverſam quod ad corpus creationem opere ipſo idem mecum ante edixit, & conſtituit. Ideo addit: *in hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit propriæ uxori, eruntque duo illi in carnem unam.* Ut

ζεύ-

g) οἰκονομίας] vocis hujus ſignificatus egregie, ut ſolet, evolvit *Thomas Gatakerus* in notis ad Marcum Antoninum lib. XI. §. 15, Vide & *Jo. Caſp. Suiceri* Theſaurum Eccleſiaſt. ſuo loco, & Obſervationes Sacras pag. 25. ſq. *Dionyſ. Petavium* in Dogmatibus Theologicis de Incarnatione II. 1. & de Trinitate p. 112. nec non *Iſaacum Caſaubonum* ad epiſt. Gregor. Nyſſeni p. 90. ſq. noviſſime autem *Georg. Hickeſium* in præfatione ad *Jo. Erneſti Grabii* ſcriptum poſthumum Some inſtances of the defauts and omiſſions in Mr. Whiſtons Collection of teſtimonies p. 53. ſq.

ζεύξαντα συνεισάγει καὶ τὸν πλάστην. Φησὶ γάρ· ὃ οὖν ὁ Θεὸς ἔζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. Μαρτυρῶν ὁ σωτὴρ, ὅτι καὶ ἡ κατὰ σχῆμα διαφορὰ τοῦ πλάσματος h) ἀνδρός τε καὶ γυναικὸς, Θεοῦ τε τοῦ ἐπὶ πάντων ἐστὶ δημιούργημα, καὶ ὅτι συντηρεῖν ὀφείλει τὸ ἀδιάλυτον εἰς συνάφειαν. Καὶ ὅτι ἡ Μωσαϊκὴ εἰσήγησις τὴν σκληροκαρδίαν τῶν νομοθετουμένων περίστασιν εἶχε καθέλκουσαν εἰς ἐλάττωσιν τοῦ κατὰ τὴν πλάσιν σεσιγημένου νόμου τὸ ἀξίωμα.

vero rectius intelligas, quis ſit, qui ita formarit corpora, ipſe & eum qui conjunxit, & qui condidit, eadem opera appellat. Ait enim: *quod itaque Deus conjunxit, homo ne ſeparet.* Teſtatur Servator, quod diverſitas formæ viri & feminæ a Deo, qui ſuper omnia eſt, profecta ſit, quodque conjunctionem illam indiſſolubilem conſervare oporteat, Moſaica vero doctrina ad duritiem cordis eorum, qui Legi obnoxii erant, tanquam ad circumſtantiam ſeu conditionem reſpexerit, quæ de ampliſſimo Legis, in creatione ſilentio præteritæ, poſtulato aliquid detràheret.

II. Ἑτέρῳ δὲ λόγῳ εἰ πονηρᾶς ἦν ἀρχῆς ἡ πα-

II. Ut vero ad alia tranſeamus, ſi Mali

h) *διαφορὰ τοῦ πλάσματος*] hæc igitur ſexus diverſitas inſtar ſymbolici præcepti fuiſſe videtur Photio, ex quo veteres indiſſolubilem conjugii nexum, quem Chriſtus diſerte urſit, tanquam creatoris inſtitutis conformem, diſcere potuerint.

λαιὰ, πῶς ὁ τὴν χάριν συνάπλων τῷ νόμῳ Χριςὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν λέγει· πολλοὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν, ἃ βλέπετε, καὶ ȣ̓κ εἶδον. (*Matth.* XIII. 17.) Πῶς γὰρ ἠθέλησαν ἰδεῖν οἱ τȣ̃ πονηρȣ̃ τὰ τȣ̃ ἀγαθȣ̃; ἡ γὰρ ἐπιθυμία τȣ̃ ἀγαθȣ̃ ὁρμῆς ἀγαθῆς βλάςημά ἐςι. Καὶ πάλιν πῶς λέγει· Ἀβραὰμ εἶδε τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν, καὶ ἠγαλλιάσατο; Πȣ̃ γὰρ ἀκόλȣθον· πȣ̃ δὲ δυνατὸν, τὸν τῆς παλαιᾶς διαθήκης ἄνθρωπον εἰς τοσȣ̃τον ὕψος ἀναχθῆναι θεωρίας καὶ δυνάμεως, ὥςε ἰδεῖν τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιδημίας i) τȣ̃ ἀγαθȣ̃ Θεȣ̃, καὶ ἀγαλλιάσασθαι; μάλιςά γε τȣ̃ θεσπεσίȣ Παύ

Principii Vetus Teſtamentum fuit, quomodo, qui gratiam cum Lege conjunxit, Chriſtus, Servator noſter, ait: *multi juſti deſiderarunt videre, quæ videtis, ſed non viderunt.* Quomodo enim progenies Mali voluit videre, quæ ſunt Boni? Cupiditas enim Boni ab impetu bono proficiſcitur. Quomodo idem alibi dicit? *Abraham vidit diem meum, & exſultavit* (*Joh.* VIII, 56.) Qui enim conſequi, & qui fieri poteſt, ut homo Veteris Teſtamenti ad eam viſionis dignitatem perveniat, ut diem nativitatis Boni Dei conſpiciat & lætetur? Præ-

λȣ

i) ἐπιδημίας] ea voce Scriptores Eccleſiaſtici utuntur ad Chriſti, Domini noſtri, adventum in carnem ſignificandum. Vide loca ejusmodi apud Svicerum in Theſauro Eccleſ. ſuo loco. Videntur autem illi eam mutuam ſumſiſſe a profanis Gentilium Scriptoribus, qui adventum Deorum ſuorum, quem in urbes, ipſis acceptas, fieri conſveviſſe credebant, eadem exprimebant voce. Vide *Henr. Valeſii* notas ad Euſebii Hiſtor. Eccleſiaſt. p. 185. b.

λου διαμαρτυραμένου καὶ λέγοντος, k) ὅτι τὸ κατὰ Χριστὸν μυστήριον, καὶ ἡ παρουσία τοῦ Σωτῆρος ἔλαθε τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας τοῦ κόσμου, καὶ τὸν κοσμοκράτορα. Εἰ οὖν καὶ αὐτὸν τὸν κοσμοκράτορα τὸ μυστήριον ἔλαθε, πόθεν αὐτοῦ οἱ θεράποντες τοῦτο προεῖπον καὶ προεθεάσαντο; Σὺ δέ μοι καὶ τὸ περιφανέστερον εἰς τὴν ἀσέβειαν ἔλεγχον ἄκουε. Ἡνίκα γὰρ τὸ Σαδδουκαίων ἄπιστόν τε καὶ περίεργον ἑπτὰ μὲν ἔπλαττεν ἀδελφοὺς, μίαν δὲ καὶ τὴν αὐτὴν παρὰ μέρος ἥρμοζον αὐτοῖς γυναῖκα, καὶ τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν ἀναιρεῖν τῷ πλάσματι διεμηχανῶντο; ὁ Σωτὴρ διαπυνθανομένοις αὐτοῖς τὸ διὰ τοῦ

cipue cum divinus Paulus teſtetur & dicat, quod myſterium Chriſti & adventus Servatoris poteſtates & principatus mundi, ipſumque mundi dominum latuerit. Quod ſi igitur & ipſum mundi Dominum myſterium illud latuit, unde ſervi ejus id viderunt ante & perſpexerunt? Tu vero audi & aliam eamque luculentiorem impietatis confutationem. Quando enim incredula & male ſedula Sadducæorum factio ſeptem finxit fratres, eorumque ſingulis ſucceſſu temporis unam eandemque uxorem tribuit, atque hoc fi-

k) λέγοντος] alludere videtur ad locum Pauli in ep. ad Epheſ. III, 9. 10. & his ſimiles Rom. XVI, 25. 2. Tim. I, 9. 10. ubi tamen diſerte mali Dæmonis, hoc myſterium ignorantis, non ſit mentio, quamvis ratione ſenſus ſubintelligi poſſit.

πλάσματος, ὡς ἐνόμιζον, ἄπορον, καὶ τίνος ἔσται τῶν ἑπτὰ γυνὴ, ἀπαιτοῦσιν, πρῶτον μὲν ἐπετίμησεν αὐτοῖς τῆς πλάνης ὡς τὰς γραφὰς οὐκ εἰδόσι· καίτοι τίς ἐπιτίμησις τοῖς ἀγνοοῦσι τὰ τοῦ πονηροῦ; ὃ δὲ προσέθεσεν ἐκ τῆς ἀγνοίας τῶν γραφῶν, ἕτερον αὐτοῖς ὀνειδισμὸν χαλεπώτερον, μηδὲ τὴν δύναμιν αὐτοὺς εἰδέναι τοῦ Θεοῦ. Εἶτα τρανώτερον τὸ τῆς ἀναστάσεως ἀναπτύσσων μυστήριον· ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει, φησὶν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσιν. Ἔτι δὲ σφοδρότερόν τι καὶ ἰσχυρότερον διελέγχων τὴν ἄνοιαν, καὶ ἅμα μὲν τῆς χάριτος καὶ τοῦ νόμου τὴν σύμφωνον m) ἀλληλουχίαν τρανολογῶν, ἅμα δὲ καὶ πληγὴν n) αὐτοῖς

gmento ſuo corporum reſurrectionem avertere conata eſt, Servator illis inſolubile, quod in commento ſuo eſſe opinabantur, opponentibus, quærentibusque, cujusnam ex ſeptem iſtis futura ſit uxor, primum quidem exprobravit tanquam Scripturas ignorantibus. (*Matth.* XXII, 29.) At quomodo animadverſio in eos cadit, qui ignorant, quæ Mali ſunt? At ille ex ignoratione Scripturarum aliud idque gravius ipſis impingit probrum, quod ſcilicet nec potentiam Dei norint. Hinc myſterium reſurrectionis clarius expoſiturus *in reſurrectione enim*, inquit, *neque uxo-*

διὰ

m) τὴν σύμφωνον] ita lego pro συμφωνίαν, quod erat in MS. Atque id quidem locum tueri poterat, ſi particulam καὶ inter utramque vocem excidiſſe ſtatuas. Sed placet prius.

n) πληγὴν] καθιέναι πληγὴν æque recte dicitur, quam

διὰ τῆς μωσαϊκῆς νομοθεσίας καθιεὶς, καὶ δι' ἐκείνων τοῖς νῦν ἀποστάταις, οὐκ ἀνέγνωτέ, φησι, τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ θεοῦ· Ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ θεὸς Ἰακὼβ δεικνύς τι ἐναργῶς διὰ τούτων, ὅτι Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ τῆς αἰωνίου ζωῆς κληρονόμοι, καὶ ὅτι θεὸς αἰώνιος, καὶ τῆς ἀναστάσεως εἰσηγητὴς, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀπολαύσεως δοτὴρ ὁ τούτων θεός· συνάπτει δὲ καὶ κατὰ συνέχειαν· οὐκ ἔστιν οὖν ὁ θεὸς θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων. Καὶ ταῦτα εἴπεν, ἵνα πᾶσαν τῶν δυσσεβῶν περικόψῃ πρόφασιν· οὐ δὲ, ἔνθα γέγραπται, παραλέλοιπεν, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἱεροῦ ἀνακράζει Μάρκου· ὡς ἐν τῇ βίβλῳ Μω-

res ducunt, neque elocantur, ſed ut Angeli Dei in cælo ſunt. Imo imprudentiam hanc adhuc fortius efficaciusque caſtigaturus, & partim gratiæ ac Legis concordem harmoniam expoſiturus iisdem vero, ac eadem opera recentibus adverſariis plagas ex Lege Moſaica inflicturus: nonne legiſtis, inquit, quod a Deo dictum eſt: Ego ſum Deus Abrahami, & Deus Iſaaci & Deus Jacobi. Quo ipſo diſerte oſtendit, quod Abraham & Iſaac & Jacob æternæ vitæ hæredes ſint, & quod Deus æternus, ac reſurrectionis auctor, &, qui hinc pendet, fructus largitor illorum ſit Deus. Adjungit vero ςε-

καταφέρειν πληγὴν, qua phraſi uſus eſt Plutarchus lib. II. de Fortuna Alexandri, obſervante Henrico Stephano in Theſauro Græcæ Linguæ, quemadmodum etiam καθιέναι λόχον pro *ſubmittere inſidias* dixerunt alii.

σέως ὁ Θεὸς ταῦτα εἴρηκε πρὸς αὐτόν· Εἰ οὖν ὁ Θεὸς Θεὸς μὲν νεκρῶν οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ζῇ μὲν παρ' αὐτῷ Ἀβραὰμ, ζῇ δὲ Ἰσαὰκ, ζῇ δὲ Ἰακώβ, καὶ πάντες ὅσοι τὴν αὐτῶν ἐζήλωσαν πολιτείαν, καί εἰσιν ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν οὐρανῷ, πῶς πονηρᾶς ἀρχῆς, ὡς ἡ πονηρία φησὶν, οἱ κατὰ τὴν παλαιὰν βεβιωκότες πολιτείαν;

in ſequentibus hæc: *non itaque Deus mortuorum Deus eſt, ſed viventium.* Atque hæc monuit, ut omnem impiorum hominum prætextum eluderet. Neque etiam omiſit commemorare, ubi iſta ſcripta exſtent, ſed per Sanctum Marcum exclamat, in libro Moſis Deum hæc ad ipſum dixiſſe. (*Marc.* XII. 26.) Quod ſi igitur Deus Deus mortuorum non eſt, ſed potius apud eum vivit Abraham, vivit Iſaac, vivit Jacob, omneſque, qui eandem vivendi rationem ſectati ſunt, ſimileſque ſunt Angelis Dei in cœlo, quomodo a Malo Principio, ceu impii iſti nugantur, orti dicentur illi, qui ad Veteris Teſtamenti præſcripta ſe compoſuerunt?

III. Ἔτι δὲ μᾶλλον διελέγχοιτο ἂν τῆς ἀποστασίας τὸ φρόνημα, ἐπειδὰν τοὺς βουλομένους τυχεῖν τῆς εἰσόδου τῶν οὐρανῶν παρακελευόμενος ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς στενῆς πύλης ἀγωνίζεσθαι εἰσελθεῖν, τοὺς μὲν ἐρραθυ-

III. Adhuc vero magis refelli poteſt Apoſtatarum ſententia, quandoquidem Servator eos, qui cœlum ingredi cupiant, ad ſtudium per anguſtam portam introeundi exhortatus, viciſſim ne-

μη-

μηκότας περὶ τὴν ἐντολὴν, ὡς τῆς ἀκηδίας o) ἐργάτας, ἔνθα ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων ἀποπέμπει. Εἰσάγει δὲ, πανταχόθεν συνάγων τοὺς σπουδάσαντας περὶ τὴν ἐντολὴν, ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, καὶ τούτους ἀνακλίνων ἐν αὐτῇ, (Ἐπίστησον, ἄνθρωπε τὸν νοῦν!) τὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ καὶ τοὺς προφήτας προανακλίνει. Λέγει γάρ· κἂν μὴ βούληθε ἀκούειν· ὅταν ὄψησθε Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ καὶ πάντας τοὺς προφήτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους ἔξω; Καὶ τίνες οἱ ἐκβαλλόμενοι ἔξω, ἢ δηλονότι ὅσοι κατὰ μίμησιν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ, καὶ

gligentes hujus mandati, tanquam operarios incuriæ illuc ablegat, ubi ſit fletus & ſtridor dentium. Cumque undiquaque colligeret, qui ſe ſtudioſos præcepti in regno ſuo præſtiterint, iisque locum in eo aſſignaret, (adverte o homo, mentem!) Abrahamo, & Iſaaco & Jacobo primum vindicat. Ait enim: ſi audire nolitis, (quid fiet?) ubi videritis, & Abrahamum, & Iſaacum & Jacobum, & omnes Prophetas in regno Dei, vos vero foras ejectos? Qui vero ſunt ejecti illi, niſi iſti, qui ad exemplum Abrahami & Iſaaci & Jacobi vitam non compoſuerunt? Quod

o) *ἀκηδίας*] Videri poterat legendum *ἀδικίας*. Hæc enim Chriſti phraſis eſt Lucæ XIII. 27. Ac præterea ex veterum ratione pronunciandi η per ι fieri facile poterat, ut *ἀκηδίας* pro *ἀδικίας* a librario ſcriberetur. Sed tuendam tamen Codicis lectionem exiſtimo, quia de negligentibus & incurioſis hominibus hic ſermo eſt.

καὶ τῶν Προφητῶν οὐκ ἐπολιτεύσαντο; Εἰ δὲ ὅσοι τὸν βίον αὐτῶν καὶ τὴν εὐσέβειαν οὐκ ἐζήλωσαν τῆς βασιλείας ἐκβάλλονται τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τὸν κλαυθμὸν καὶ βρυγμὸν τῶν ὀδόντων ἀποῤῥίπτονται, τίς ἂν ἀντάξιος εὑρεθείη τιμωρία τοῖς ἐπὶ τοσοῦτον ἐξοιστρήσασι μανίας; Ω στομάτων ἀπυλώτων καὶ τῷ πατρὶ τοῦ ψεύδους ἑτοίμως ὑπηρετουμένων, ὡς καὶ λῃστὰς καὶ κλέπτας καὶ τοῦ πονηροῦ πλάσματα, καὶ ὑπηρέτας τολμᾶν ἐνυβρίζειν. εἰ δὲ μηδὲ μέχρι τούτου τὴν λύσσαν ἱστῶντες, ἀλλὰ καὶ τὸν χαριζόμενον ἡμῖν τὴν αἰώνιον ζωὴν, καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅς ἐστι Θεὸς Αβραὰμ καὶ Ισαὰκ καὶ Ιακὼβ, Θεὸς ζώντων καὶ οὐ νεκρῶν, πονηρὰν ἀρχὴν καὶ πονηρῶν ἔργων δημιουργὸν δυσφημοῦντες, τὰ ὡς ἀληθῶς τοῦ πονηροῦ πλάσματα, ἆρ' οὐχὶ

ſi vero è regno Dei expellendi ſunt, & ad fletum atque ſtridorem dentium amandandi, qui vitam pietatemque eorum imitatione non expreſſerunt, quæ tandem pœna ſtatuenda eſt digna illis, qui eo inſaniæ proceſſerunt? O effrenata hominum ora, Patri mendacii adeo inſervientium, ut & latrones & fures, & Mali progeniem ac ſervos eos appellare audeant! Nonne vero illi, qui ne hic quidem furori ſuo obicem ponunt, ſed & eum, qui vitam æternam regnumque cœleſte nobis largitur, qui idem eſt Deus Abrahami & Iſaaci & Jacobi, Deus viventium non autem mortuorum, tanquam Malum Principium & malorum operum opificem calumniantur, nonne, inquam, illi,

τὴν

τὴν διὰ πυρὸς καὶ τοῦ σκότους ἡτοιμασμένην τῷ διαβόλῳ ποινὴν διαπαντὸς εἰσπραττόμενοι οὐκ ἐλάττονα τῆς τόλμης τίσουσι δίκην; οὐδὲ τὸ χάσμα δὲ τὸ μεταξὺ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου πεφρίκασιν; ὃ ἀτειχίζει μὲν τοὺς μετὰ τοῦ Ἀβραὰμ εὐφραινομένους, ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς βασάνοις κολαζομένων. Ἀλλ' οἴμοι κἂν μὴ p) νῦν τὴν αἴσθησιν τῆς τιμωρίας οὐκ ἔχοντες τὴν ἀπειλὴν τοῦ σωτῆρος οὐ τεθήπασι, τότε δὴ τότε πεῖρα τὸ πικρὸν τῆς βασάνου μαθόντες, κἂν οὐδὲν κέρδος εὑρήσουσιν, πολλὴν καὶ μακρὰν καὶ ἀτελεύτητον ἑαυτῶν ποιήσονται τὴν κατάγνωσιν. Μάλιστα γὰρ ἐπειδὰν τὸν Ἀβραὰμ κατὰ τὴν τοῦ πλουσίου παραβολὴν εἰς ἐπικουρίαν καλοῦντες, ὃν ἐχλεύαζον, ἐλεοῦντα οὐχ εὑ-

utpote Mali vere progenies, ſupplicium, per ignem & tenebras Diabolo paratum, perpetuo provocantes, dignã facinore audaciſſimo pœnam luent? Et ne ſic quidem hiatum, qui inter divitem & Lazarum interjectus eſt, quique animas, cum Abrahamo convivantes, ab illis ſeparat, qui æternis cruciatibus adfliguntur, expaveſcunt? Vah, quam miſere homines, qui nullum pœnæ ſenſum nunc habentes ab ipſis Servatoris minis ſibi non timent, eo, eo, inquam, tempore acerbitatem dolorum experiundo edocti, nullumque operæ ſuæ lucrum capientes, contra ſe ipſos duram longam & non revocandam ſententiam ferent! Idque inprimis tunc, ubi ſecundum pa-

ρήσου-

p) μὴ] ita MS. malim legere μὲν.

ρήσουσιν q) Εἰ γὰρ ὁ εἰς τὸν Λάζαρον παροινήσας τῶν Ἀβραμιαίων κόλπων φοβερῷ χάσματι ἀπερραΐζεται, καὶ τῷ ἀκοιμήτῳ πυρὶ τὴν δίκην τῆς ἀφιλανθρώπου γνώμης ἀπαιτεῖται· καὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης εὐφροσύνης καὶ ἀναπαύσεως γλίχεται μὲν, ἀπείργεται δὲ, καὶ φλέγεται μὲν τὴν γλῶσσαν, ὀδυνᾶται δὲ πικρὰς ὀδύνας· καὶ τότε τῆς παροινίας οὔσης, ὅτι μὴ μετέδωκε τῷ ὁμοφυεῖ συμπαθείας, ἀλλ᾽ οὐχ ὅτι χλεύην ἐπήνεγκεν, ἢ δυσφημῶν ὤφθη· πῶς οὐκ ἂν πολλαπλασίως καταφλεχθείη καὶ τὸ στόμα καὶ ἡ γλῶσσα, καὶ τὰ σπλάγχνα πάντα, τῶν τοιαύτην καταχεόντων παροινίαν τοῦ Ἀβραάμ, καὶ δι᾽ αὐτοῦ πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην καὶ δημιουργὸν τὴν θεομαχίαν παραπεμπόντων. Σὺ δέ μοι συνέπου τοῖς ἐφε-

rabolam de divite prolatam Abrahamum in auxilium vocantes, eum, quem antea ludibrio habuerunt, nulla ſui miſeratione tactum invenient. Si enim homo in Lazarum injurius ab Abrahami ſinu per tremendum hiatum excluditur, & igne nunquam finiendo inhumanitatis ſuæ pœnam luit, ac æternæ illius beatitatis & quietis deſiderio capitur quidem, ſed non potitur; linguaque inſuper uritur, & acerbiſſimos ſentit dolores, ob eam tantum inſolentiam, quod non miſertus eſt hominis ſibi ſimilis, non autem, quod ludibrio aut conviciis affecit, quomodo non longe gravius illorum os & lingua & viſcera omnia urentur, qui in Abrahamum ſe tam in-

ξῆς

q) εὑρήσουσιν] ſic lego pro εὑρίσουσιν quod erat in MS.

ζῆς καὶ συνεπισκόπει.

ſolentes præſtiterint, & per ejus latus communem Dominum & conditorem inſtar hoſtium oppugnarint ? Tu vero & reliqua mecum conſidera ac perpende.

IV. Ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις τὸ μεγάλαυχον τῶν Ἰουδαίων καὶ μιαιφόνον καὶ ἄπιστον στηλιτεύων, καὶ ἀναξίους κρίνων γονῆς τῆς Ἀβραμιαίας, κἂν ἐκεῖθεν αὐτοῖς κατῄει τὸ φῦναι, εἰ τέκνα ἦτέ φησι τοῦ Ἀβραὰμ, ἐποιεῖτε ἂν τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ. Καὶ ὁ θρίαμβος οὐ μέχρι τούτων, ἀλλὰ καὶ σφοδρότερον αὐτῶν καθαπτόμενος ἐπάγει, λέγων· οὐκ ἐστε τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ, ἀλλὰ τοῦ διαβόλου ἐστέ. Πολὺ γὰρ ἡ γνώμη κραταιὸν, r) ἐκείνου τὴν κλῆσιν κατὰ τὸ γένος ὑπελθεῖν, οὗ τὸ γνήσιον ἐν τῇ μιμήσει φέρει τῆς ζωῆς. Εἰ δ' ἦν ἡ παλαιὰ κατὰ τὰς ἀθέτους φωνὰς τοῦ πονη-

IV. Servator arrogantiam, homicidia & incredulitatem Judæorum in Evangeliis caſtigans, eosque ſtirpe Abrahami, quamvis hinc orti eſſent, indignos judicans: *ſi filii*, inquit, *Abrahami eſſetis, Abrahami opera faceretis.* (*Joh.* VIII, 39.) Tunc nec hic ſubſiſtens, ſed ulterius progrediens in trriumphante de iis confutatione, ſubjungit: *non eſtis filii Abrahæ, ſed Diaboli.* Ita enim ratio ſtatuere jubet, illius quenquam & nomen & genus referre, cujus mores & genium in vita imitando exprimit. Quod ſi vero

r) κραταιὸν] malim legere κραταιοῖ, quia alioquin hiulca videtur oratio.

ρου, ταύτης δὲ ὁ Ἀβραὰμ, ἴσον ἦν εἰπεῖν, τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ τέκνα τοῦ Διαβόλου· δι' ἑκατέρου γὰρ ἃ μισεῖ μὲν ὁ Θεὸς, στέργει δὲ ὁ ἐχθρὸς, ἐλέγχονται τιμῶντες ὁμοίως οἱ Ἰουδαῖοι. Πῶς δὲ καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν ὁ σωτὴρ τοῖς περὶ Ἀβραὰμ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰς κλῆρον ἀφορίζει, καὶ συντάττει τούτοις τοὺς ὁλοψύχῳ γνώμῃ τῶν τε προσαγμάτων φύλακας ἀπροφασίστους δεδειγμένους καὶ καθαροὺς αὐτῷ τὴν λατρείαν προσενέγκοντας, καὶ ὥσπέρ τι μέγα καὶ θαυμάσιον ἔπαθλον διδοὺς, τὴν μετὰ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἐν τῇ τῶν οὐρανῶν βασιλείᾳ ἐπαγγέλλεται συναυλίαν; Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσι καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Ἆρα γὰρ τοῦτο ἔπαθλον τοῖς ἐπε-

Vetus Teſtamentũ Mali, ceu inepte tradunt, Principii eſſet, & Abraham ad illud pertineret, dicendum fuiſſet: filii eſtis Abrahami & filii Diaboli. Ex utroque enim, quod ut Deus odio, ita amore hoſtis proſequitur, Judæi utrumque colentes reprehendi poterant. Quomodo vero alibi iterum Servator illis, qui Abrahami ſint, regnum cœlorum hereditatis inſtar adjudicat, illiſque jungit eos, qui ſe ex toto corde & ſine exceptione præceptorum ſtudioſos præſtiterint, purumque cultum exhibuerint, adeo ut convictum cum illis in regno cœlorum tanquam præclarum aliquod & mirandum præmium polliceatur? *Dico enim vobis, quod multi ab oriente & occidente venient, & recumbent cum*

γνων

γνωκόσιν αὐτόν; ἆρα τοῦτο δῶρον τοῖς, ὅσοι τὰς σφαγὰς ὑπέσχον ὑπὲρ αὐτοῦ; τοῦτο φιλοτιμία; τοῦτο ἔπαθλον; τὸ μετὰ τῶν θεραπευόντων τοῦ πονηροῦ καὶ συνεῖναι καὶ συναριθμεῖσθαι καὶ συναγελάζεσθαι; καὶ ποῖα ἂν ταῦτα ἀνέξεται ἀκοὴ ῥημάτων ὅλως ἔχουσα ἀκοὴν θείων.

Abrahamo & Iſaaco & Jacobo in regno cœlorum. (*Matth.* VIII, 11.) Hoccine vero ſit præmium eorum, qui ipſum agnoverunt? hoccine donum pro illis, qui cædes pro eo ſuſtinuerunt? hæccine prærogativa? hæccine merces? quod cum miniſtris Mali & eſſe, & numerari & verſari poſſint? Quomodo hæc & alia hujusmodi tulerint aures divinis ſermonibus adſvetæ?

V. Καὶ εἰ ἡ παλαιὰ τοῦ διαβόλου ἦν, πῶς ὁ Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀναπτύσσοντες γενεαλογίαν, προγόνους αὐτοῦ καὶ πατέρας τοὺς, οὓς ἡ παλαιὰ κλέος εἶχεν, ἀναγράφουσι; Πῶς γὰρ ὁ ἀγαθὸς θεὸς ἢ ἐν σχήματι καὶ ὑποκρίσει; Ἐστι γὰρ ἐστί τις τῆς ἀποστασίας ταύτης οὐκ ὀλίγη μοῖρα, καὶ ταύτην τὴν λύσσαν κατὰ τῆς ἐνσάρκου τοῦ λόγου παρουσίας

V. Si Vetus Teſtamentum a Diabolo erat, quomodo *Matthæus* & *Lucas*, Servatoris genealogiam recenſentes, inter majores ejus & Patres numerant illos, quos Vetus inter decora ſua habet? Numquid enim in Bonum Deum cadere poteſt externa ſpecies & ſimulatio? Nam non minima pars defectionis hujus & ſectæ eſt, ut

προφέρουσα. ἀλλὰ πῶς ὁ ἀγαθὸς ἢ κατὰ σχηματισμὸν καὶ ὑπόκρισιν, ἢ ἐν ἀληθείᾳ καὶ ὑπάρξει τοὺς ἐν τῇ πονηρᾷ διαστρέψαντας διαθήκῃ πατέρας καὶ προγόνους ἑαυτοῦ γενέσθαι κατεδέξατο, καὶ τοιούτου σπέρματος ἐπιλαβέσθαι, οὗ πλάστην οὐκ ἠγνόει τὸν πολέμιον; Καὶ πῶς μὴ ἐξ ἄλλου ἔθνους προῆλθεν αὐτὸς, ὁ μὴ δευτέραν ἔχειν ἐνέργειαν τοῦ πονηροῦ, ἀλλ' ἐξ ἐκείνου πρόεισιν, ὃ τῆς παλαιᾶς οἱ νόμοι διεμόρφουντε καὶ διετίθεντο, καὶ μετὰ τὴν ἀπ' ἀρχῆς πονηρὰν πλάσιν πονηροτέροις ἄλλοις ἔργοις καὶ ἔθεσιν ἐπαιδαγώγουντε καὶ διέπλαττον; καὶ εἰ μὴ ἦν ἡ παλαιὰ τοῦ θεοῦ, πῶς τοὺς ἀθετήσαντας τοὺς ἐν τῇ φύσει νόμους τοῦ πλάστου, καὶ εἰς ἀσέλγειαν μὲν ἐξοκείλαντας, τῷ θελήματι δὲ παντελῶς καταδουλωθέντας τοῦ ἐχθροῦ πυρὶ κολάζει, καὶ τὴν τῶν τε-

adverſus verbi incarnati adventum vel hoc modo inſaniat. At enim vero quomodo Deus Optimus vel quoad ſpeciem &ſimulate, vel vere &opere ipſo eos, qui in Teſtamento, quod illi ad Malum referunt, eminuerāt, majores ſuos & Patres eſſe juſſerit, atq; adeo aliquid ejusmodi aſſumſerit, cujus conditorem Hoſtem eſſe non ignorabat? Et quomodo non ex alio populo natus eſt, qui ſcilicet vim & potentiam diaboli non repetita vice expertus ſit, ſed ex illo prodiit, quem leges Veteris Teſtamenti formarunt & finxerunt, deinde vero poſt primam illam eamque malam creationem ad actiones moresque longe pejores perduxerunt & incitarunt? Si Vetus Te-

τελμη-

τολμημένων δίκην ἀπαιτεῖ· τὸν πονηρὸν γὰρ δίκην ἀπαιτεῖν τῆς αὐτὸν τερπούσης καὶ ἐξ αὐτοῦ προϊούσης πονερᾶς ἐργασίας, πῶς οὐκ ἂν εἴη ὅλως ἢ ἐννοηθῆναι οὐ μανικόν; ὁ δὲ ἀποστάτης τῶν πονηρῶν ἔργων τοὺς πονηροὺς πονηρῷ πλάσματι ἄλλῳ τῷ πυρὶ τὴν τιμωρίαν εἰσπράττεσθαι λέγει τὸν ἐχθρὸν * ἐτῶν τοῖς σαρκὸς πάθεσι κατασυρέντας κατακλυσμῷ κολάζει· * μισοπονήρου γάρ ἐστι καὶ ἀγαθοῦ καὶ δικαίου, τότε κακὸν ἀναστέλλειν, καὶ τοὺς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀναιδευσαμένους τὴν ἴσην εἰσπράττεσθαι τιμωρίαν, ἀλλ᾽ οὐχὶ πονηροῦ ποθὲν οὐδὲ φιλοῦντος καὶ νομοθετοῦντος τὴν ἁμαρτίαν.

ſtamentum Deum auctorem non habet, quomodo violatores Legum Conditoris naturalium, & laſciviæ ſe permittentes, voluntatique Hoſtis penitus ſubjectos, igne punit, & impiorum auſorum pœnas luere jubet? Malum enim pœnas repoſcere impietatis, qua ipſe delectatur, & cujus ipſe auctor eſt, qui vel cogitarit omnino vel dixerit, nonne is inſanire merito credatur? *Apoſtata vero ait, Hoſtem homines malorum operum auctores per creaturam aliam malam, Ignem ſcilicet, ad pœnam vocare, eosque qui cupiditatibus carnis abrepti ſint, diluvio punire. Jam autem & boni & juſti & malis infenſi opus eſt, malum prohibere, impudentesque peccatores ad dignum rapere ſupplicium, quæ ſane malum, aut peccatum amantem, imo legibus præcipientem non decent.*

 VI.

* ἐτῶν] *lego* καὶ τοὺς.
* κολάζει] *lego* κολάζειν.

VI. Ἵνα δὲ μάθῃς ἀκριβέστερον, ὡς ὁ αὐτός ἐστιν ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος θεός, ὅτε τοῦ δικαίου ἔκδικος ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ ὁ ἐν τῇ χάριτι, ξηραίνει μὲν τὴν συκῆν καρπὸν αὐτῷ μὴ προσενέγκουσαν, μυρίαις δὲ ἀπειλαῖς ὑποβάλλει τοὺς αὐτῷ μὴ πειθομένους καὶ τὸ σφοδρότερόντε καὶ ἀμίμητον τῆς κολάσεως, εἰς τὸ ἐξώτερον πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, τοὺς παραβεβηκότας s) αὐτοῦ τοὺς νόμους καταδικάζει· καὶ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν προσκαίρῳ πυρὶ καὶ ὕδατι τιμωρεῖται, ἐπὶ τέλει δὲ διαιωνίζοντι καὶ ἀτελευτήτῳ. Ὁρᾷς πῶς τὸ μισοπόνηρον πανταχοῦ ὥσπερ καὶ τὸ φιλάνθρωπον γνώρισμα ἐ-

VI. Ut vero adhuc magis intelligas, quod idem Bonus & hominum amans Deus eſt, qui & in Veteri & in Novo Teſtamento juſtum tueatur, ficum exareſcere jubet, quæ fructum petenti non exhibebat, (*Matth.* XXI, 19.) infinitisque minis ſibi non audientes exponit, Legumque ſuarum transgreſſores graviori nec imitabili ſupplicio, igni ſcilicet, qui Diabolo & Angelis ejus paratus eſt, ſubjicit. Atque ita primum quidem igne & aqua temporali tandem vero æterno & nunquam finiendo punit. Viden, quod & odium malorum & humanitas ſemper argu-

ſi

s) παραβεβηκότας] hoc modo res ipſa legere jubet, pro περιβεβηκότες, quod habet MS. Supra vero ad Tomum I. p. 8. monui, τὸ παρὰ & περὶ ſæpe inter ſe permutari.

στι καὶ μαρτύριον τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ; Καὶ οὐκ αὐτὸς μὲν ταῦτα πράττει, τοὺς μαθητὰς δὲ τῆς τοιαύτης πράξεως ἀναστέλλει; ἀλλὰ Πέτρος μὲν ὁ ἐν τῇ χάριτι λαμπρὸς τὸν Ἀνανίαν καὶ τὴν Σάπφειραν ψευδολογίας θάνατον ἔλαβε τὴν δίκην. t) Παῦλος δὲ ὁ θερμὸς τῆς χάριτος κήρυξ καὶ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, τυφλὸν μὲν εὐθὺς ποιεῖ τὸν Ἐλύμαν, αὐτὸς μαθὼν, ἐξ ὧν πέπονθεν, ὅσον ἡ ποινὴ κέρδος φέρει· τὸν δὲ πεπορνευκότα Κορίνθιον παραδίδωσι τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός. Ἀλέξανδρον δὲ εἰς τὴν ἐκεῖθεν παραπέμπει βάσανον καὶ κρίσιν· Καὶ εἰ ὀργὴ καὶ θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατ-

mentum & ſignum ſit bonitatis Dei? Nec ipſe ſolum ita agit, diſcipuloſque forte ab ejusmodi actionibus prohibet, ſed & illuſtris in Novo Teſtamento Petrus, Ananiam & Sapphiram morte in mendacii pœnam affecit. Paulus quoque, ſtrenuus Evangelii præco, & doctor orbis, Elymam ex veſtigio cœcum fieri jubet, (*Actor.* XIII, 8.) ipſe ſcilicet ex iis, quæ perpeſſus erat, edoctus, quantum commodum pœna afferat. Idem hominem Corinthium, ſcortationi deditum, Satanæ in perniciem carnis tradit, Alexandrum vero eidem cruciatui & judicio adjudicat (1. *Timoth.* I, 20.) Imo cum idem

t) ἔλαβε τὴν δίκην] de phraſibus διδόναι & λαμβάνειν τὴν δίκην vide *Thomam Gatakerum* in Diſſert. de Stylo N. T. & *Jo. Vorſtium* de Hebraismis N. T. Part. I. c. 7. p. 215.

ἐργαζομένου τὸ κακὸν, u) σφόδρα διαμαρτύρεται ὁ Παῦλος, ὥσπερ δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθὸν, πῶς προσωποληψία οὐκ ἔστι παρὰ τῷ Θεῷ; πῶς δὲ κατακριθέντες ἐν τῇ παλαιᾷ οὐχ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κατεκρίθησαν ἀγαθοῦ Θεοῦ, ὃς καὶ τὴν χάριν νομοθετεῖ, καὶ τὸ ἀπροσωπόληπτον αὐτοῦ, οἷς ὑπέστησεν, ἐβεβαίωσε; Καὶ πόσοις ἄντις ἐπιδείξατο τὴν μισοπόνηρον δίκην ἐν τοῖς τῆς χάριτος νόμοις τὸ κράτος ἔχουσαν ἄμαχον;

Paulus teſtetur, quod ira, adflictio & anguſtia ventura ſit ſuper omnem animam hominis malum patrantis, (*Rom.* II, 9.) ſicut viciſſim gloria & honor & pax ſit hominis bonum operantis, nec perſonam Deus reſpiciat; quomodo, qui in Veteri Teſtamento damnati ſunt, non ab eodem condemnētur Deo Bono, qui & Evangelium promulgavit, &, quam nullus apud ſe ſit perſonarum delectus, factis demonſtravit? Quis vero ſuffecerit enarrandis Gratiæ ſeu Novi Teſtamenti legibus, quæ evincant, juſtitiam malis inimicam ibi perpetuo valere?

VII. Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων, εἰ πονηρᾶς ἦν ἀρχῆς ἡ παλαιά, πῶς ὁ μετάρσιος καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος, Παῦλος, εὐθὺς ἀρχόμενος τῶν ἐπιστολῶν διὰ τῶν προ-

VII. Præterea vero, ſi Vetus Teſtamentum Mali eſt Principii, quomodo divinus & cœleſtis Vir Paulus, ſtatim ab initio epiſtolarum ſuarum, profitetur, Deum

φητῶν

u) Excidiſſe hic videtur vocula ὡς vel ſimilis.

φητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἁγίαις τὸν Θεὸν προσεπαγγέλλεσθαι λέγει, περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα; εἰ γὰρ Θεοῦ προφῆται καὶ γραφαὶ ἅγιαι, δι᾽ ὧν ὁ Θεὸς προεπηγγείλατο περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ποῦ ὁ πονηρὸς εὑρήσει τὴν ἀρχήν; καὶ εἰ τὰ ἀόρατα αὐτοῦ, τουτέστι τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα, καθορᾶται; ἐν τίσιν ὁραθείη δημιουργὸς ὁ ἐχθρός; Τὰ ἀόρατα καὶ νοούμενα τοῦ Θεοῦ ἐστι· ταῦτα δὲ καθορᾶται ἀπὸ τῆς αἰσθητῆς καὶ ὁρατῆς. Ει γὰρ μὴ διὰ τῆς ὁρατῆς κτίσεως τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ καθορᾶται, οὐκ ἂν μὲν διέστειλλε τὰ ἀόρατα ἐξ αὐτῆς· οὐκ ἂν δὲ διὰ ταύτης ἐδίδαξεν ἐκεῖνα καθορᾶσθαι. Πῶς οὖν ἐν τοῖς ποιήμασι τοῖς αἰσθητοῖς καθορᾶται τὰ ἀόρατα

per Prophetas ſuos in Scriptura Sacra teſtari de Filio ſuo, ex ſemine Davidis ſecundum carnem orituro? Quod ſi enim Dei ſunt Prophetæ, & Scripturæ Sacræ, per quas Deus de Filio ſuo ante nunciavit, ubi Malus principium invenerit? Et ſi inviſibilia ejus hoc eſt Dei & Patris Domini noſtri Jeſu Chriſti a creato mundo ex operibus cognita conſpiciuntur, in ex quibus tandum opifex malus cognoſcetur? Inviſibilia & mente aſſequenda Dei ſunt: hæc vero ex creatione viſui & ſenſibus ſubjecta perſpiciuntur. Niſi enim ex viſibilibus creaturis inviſibilia Dei intelligerentur, certe inviſibilia hæc ab iſtis non diſtinxiſſet, neque ex iſtis ea perſpici juſſiſſet. Quomodo autem in creaturis ſenſibilibus

τοῦ Θεοῦ, καὶ τότε ἡ ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ πονηροῦ; τοὐναντίον γὰρ ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ ἐχθροῦ, εἴπερ ἦν ὅλως τινά, ἡ πονηρία καὶ αἰσχρότης αὐτοῦ καθορᾶτο ἄν. ὅτι δὲ ὁ νόμος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, κἀντεῦθεν ἄντις ἐπιδείξοιτο ῥᾶον. Λέγει γὰρ ὁ Παῦλος, τὸ στόμα τοῦ Χριστοῦ, ὅτιπερ οὐχ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται. Καὶ πῶς οὐκ ἔστιν ὁ νόμος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, ὃς ἀντὶ τοῦ κολάζειν δικαίους ἀποφαίνει τοὺς ποιοῦντας αὐτόν; Καὶ εἰ ὁ παραβάτης τοῦ νόμου, κἂν περιτετμημένος ᾖ τὴν σάρκα, ὡς ἀκρόβυστος λογίζεται, καὶ ἀνάξιος κρίνεται τοῦ Θεοῦ· ὁ δὲ ἀκρόβυστος τὰ δικαιώματα φυλάσσων τοῦ νόμου τὴν περιτομὴν τοῦ παναγίου πνεύματος φέρει ἐν τῇ ψυχῇ, πῶς οὐχὶ ὁ

h. e. in creaturis Mali perſpiciuntur inviſibilia Dei, nempe æterna illius potentia & divinitas? Malitia ſane potius & turpitudo Mali in iis conſpicerentur, ſiquidem in univerſum tales ejus creaturæ exſiſterent. Quod vero Lex a Bono Deo ſit, etiam hinc facile demonſtraveris. Paulus enim, os Chriſti, ait, quod nō auſcultatores, ſed obſervatores Legis juſtitiam conſequentur. Quomodo Lex a Bono Deo profecta non ſit, qui pro pœna irroganda eos, qui Legem impleverunt, juſtos pronunciat? Et ſi transgreſſor Legis, etiam circumciſus carnem, pro præputiato habetur, & divina gratia indignus, præputiatus vero, ſi Legis juſſa ſectetur, circumciſionem Sanctiſſimi Spiritus in anima cir-

νό-

νόμος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ; εἰ δὲ, καθὰ διακέκραγεν ὁ Παῦλος, Χριστὸς Ἰησοῦς διάκονος γέγονε περιτομῆς, διατί; ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων, καὶ ταύτας ἐβεβαίωσεν ὁ Χριστός; ἐκεῖνος δὲ τοῖς πατράσι διέθετο τὰς ἐπαγγελίας, ὁ καὶ τὸν αἰσθητὸν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν δημιουργήσας Θεὸς, ὃν καὶ Μωσῆς ἐν τῇ κοσμογενείᾳ θεολογεῖ· δείκνυται δὲ δι' ὧν ὁ Παῦλος ἐνταῦθα καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις λέγει, τοῦ σωτῆρος ἡμῶν οὗτος πατὴρ, οὗ τὰς ἐπαγγελίας ὡς γνήσιος υἱὸς ἀπαραβάτους τε καὶ ἀψευδεῖς αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ, καὶ οὐ δι' ἄλλου ἐπεδείξατο, πῶς τῆς ἀποστασίας οὐ καταδύεται τὸ ἀναίσχυντον; Ἀλλὰ τί μοι λέγειν Παῦλον, καίτοι τηλικοῦτον ὄντα τῇ τε γνώσει τῆς παλαιᾶς καὶ τῇ σοφίᾳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, πάλιν ἐνὶν

cumfert, nonne Lex a Bono Deo repeti debebit? Si vero Chriſtus Jeſus, prout Paulus exclamat, Miniſter fuit circumciſionis, pro veritate ſcilicet Dei, ad confirmandas promiſſiones Patribus factas, quas proinde Chriſtus ſtabilivit; idem vero Deus Patribus has promiſſiones fecit, qui & cœlum hoc ſenſibus expoſitum & terram condidit, quemque Moſes in hiſtoria creationis Deum prædicat, qui inſuper a Paulo in hoc & aliis locis pluribus Servatoris noſtri Pater appellatur, cujus promiſſiones ipſe ut genuinus filius per ſe, non vero aliena opera uſus, ratas & ſtabiles eſſe demonſtraverit, qui fieri poteſt, ut impudentiſſima apoſtatarum factio non confundatur? Quid vero provoco ad

τοῦ κοινοῦ δεσπότου διακούειν, διατεινομένου καὶ λέγοντος· μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς Προφήτας, οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἀλλὰ πληρῶσαι. Καὶ ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἢ ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία, ἕως ἂν ταῦτα πάντα γίνηται. Ἐγὼ πληρωτὴς ἦλθον τοῦ νόμου· στομάτων ἐστὶ πονηρῶν τὸ λέγειν, ἐμὲ παραγενέσθαι τοὺς πατρικοὺς παραλῦσαι νόμους. οὐδὲν αὐτοῦ ἀτελείωτον ἐάσω, οὐδὲν ἐπιπνοίας ἐν αὐτῷ πονηρᾶς, οὐδὲν εἰς ψεῦδος λήξει· πάντα μεστὰ τῆς ἀληθείας. Ἐγὼ τῶν προφητικῶν φωνῶν ἡ βεβαίωσις. Ἐμοὶ γὰρ ὄντες καὶ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς ὑπηρέται καὶ διάκονοι τήν τε παρουσίαν τὴν ἐμὴν, καὶ πάντα τὰ τῆς παρουσίας σαφῶς προειδόντες, καὶ προήγγειλαν. διὸ ἐξ ὧν τε ἐκεῖνοι προεῖπον καὶ ὁ νό-

Paulum, Virum alioquin cognitione Veteris Teſtamenti, & ſapientia Novi tantopere illuſtrem, cum communem Dominum audire liceat præcipientem & dicentem: *Ne exiſtimetis, me veniſſe ad ſolvendam Legem aut Prophetas: non veni, ut ſolverem Legem ſed ut implerem.* Et alibi: *Amen, amen, dico vobis: non tranſibit cælum & terra, aut jota unum, unusve apex, donec omnia iſta evenerint.* Ego ut impleturus Legem veni, (ait Chriſtus) at impii oris eſt dicere, me veniſſe, ut Patris Legem diſſolverem. Ego vero nihil ejus non impletum relinquam: nihil in ea a Malo inſpiratum eſt: nihil falſum deprehendetur; omnia veritatis plena ſunt. Ego ſum præſidium ſermonum Propheticorum. Mei enim & Patris

μος

μος περιέχει, οὐ μικρὸν οὐ μέγα παρελεύσεται, ὃ μὴ τῆς ἀληθείας τῷ πέρατι σφραγισθῇ. Εἰ γὰρ ἐγὼ διάκονος περιτομῆς εἰς τὸ βεβαιωθῆναι τὰς ἐπαγγελίας, ἃς ὁ πατὴρ διέθετο τοῖς πατράσι, πῶς ἰῶτα ἕν, τουτέστι τὸ ἐλάχιστον τῶν ἐν τῷ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις ῥηθέντων, δύναιτ᾽ ἂν ὅλως παρελθεῖν ἢ μὴ γενέσθαι.

ſervi ac miniſtri Prophetæ ſunt, qui & adventum meum, & omnia, quæ huc pertinent, præviderunt & prænunciarunt. Itaque nec parvum quidquam nec magnum eorum, quæ illi prædixerunt, vel quæ Lex continet, præteribit, quod non a veritate tandem obſignetur. Si enim ego circumciſionis Miniſter ſum ad confirmandas promiſſiones, quas Pater fecit Patribus, quomodo vel jota unum h. e. minimum eorum, quæ a Lege vel Prophetis dicta ſunt, omnino præterire aut non impleri poterit?

VIII. Ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ἕτερόν μοι τὴν θεωρίαν συμμετακίνει, εἰ λόγια θεοῦ τὰ ἐν τῷ νόμῳ. Λέγει γὰρ ὁ Παῦλος· Τίς ἡ ὠφέλεια τῆς περιτομῆς; εἶτα· πολλὴ κατὰ πάντα τρόπον. Πρῶτον μὲν γὰρ ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ. Τί γὰρ εἰ ἠπίστησάν τινες, μὴ ἡ ἀπιστία αὐτῶν τὴν πίστιν τοῦ

VIII. At converte nunc mecum mentem ad alia, ut appareat, oracula Legis divina eſſe. Paulus enim ait: *quænam eſt prærogativa circumciſorum.* (*Rom.* III, 1.) Et poſtea: *magna per omnem modum.* Prima quidem, *quod ipſis credita ſunt oracula Dei. Numquid enim,*

θεοῦ

Θεοῦ καταργεῖ; μὴ γένοιτο. Γενέσθω δὲ ὁ Θεὸς ἀληθὴς, πᾶς δὲ ἄνθρωπος ψεύστης. Καὶ οὐκ ἀνέχεται μὲν τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ καταργηθῆναι· πάντα δὲ ἄνθρωπον ψεύστην αἱρεῖται ἐλεγχθῆναι, ἵνα ὁ Θεὸς, ὁ τὴν περιτομὴν δοὺς, ἐπιγινώσκοιτο ἀληθής. Εἰ οὖν καὶ λόγια Θεοῦ εἰσιν, ἃ ἐπιστεύθη Ισραὴλ, καὶ ἡ ἀπιστία αὐτῶν τὴν τοῦ Θεοῦ πίστιν οὐ καταργεῖ, καὶ δεῖ μᾶλλον ψεύστας νομίζειν τοὺς ἀπιστοῦντας Θεῷ, παναληθέστατον δὲ τὸν δεδωκότα τοὺς νόμους τῷ Ισραήλ. πῶς οὐχὶ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἐστι νομοθεσία ἡ παλαιά; μὴ γὰρ τὸν πονηρὸν, ὃς ἀπ' ἀρχῆς ψεύστης ἐστὶ, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκε, τοῦτον μὲν ἀληθείας λέγει ὁ Παῦλος πηγήν. Προκρίνει δὲ πάντας ἀνθρώπους εἰς ψεῦδος ἀπενεχθῆναι, ἵνα ὁ τοῦ ψεύδους ἀρχιτέκτων καὶ

quia quidam non crediderunt, incredulitas eorum fidem Dei tollit? Abſit. Deus vero ſit verax, omnis autem homo mendax. Neque patitur ille, ut fides Dei aboleatur, ſed vult potius hominem omnem mendacii convinci, ut Deus, circumciſionis auctor, verax cognoſcatur. Quod ſi igitur Dei ſunt oracula, quæ credita ſunt Iſraeli, & incredulitas eorum Dei fidem non tollit, præſtatque homines, Deo non credentes, pro mendacibus, eum vero, qui Legem Iſraeli dederit, pro veraciſſimo habere; nonne hinc etiam Lex vetus ad Bonum Deum referri debebit? Neque enim Paulus Malum, qui ab initio mendax fuit, & in veritate non perſtitit, fontem veritatis appellat. Imo vero ſatius judicat homi-

δη-

δημιουργὸς ἀληθείας κηρυχθῇ. Καὶ εἰ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου, καὶ τῶν προφητῶν, πῶς οὐχὶ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, οὐχὶ τῆς ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἐπιπνοίας καὶ ἀληθείας πεπληρωμένοι νομίζοιντο ἄν; Ἀλλ' ὅρα τὸ φρικτὸν τῆς θεομαχίας ἐπὶ πλέον καὶ κατάπτυστον. Εἰ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐλυτρώσατο τὸν κόσμον ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ, τὸ δὲ αἷμα καὶ ἡ σάρξ, (ἀλλὰ φρίττων καὶ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὴν γλῶσσαν τοῖς θεομάχοις λέγειν ἀφίημι τὸ ἑαυτῶν) πῶς διὰ τοιούτου πλάσματος τὸ γένος ἡμῶν ἥρπασεν ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ. Πολλῆς μὲν γὰρ ἂν ἅμα χάριτος καὶ δόξης καὶ τιμῆς ἄξιος ἦν ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν, εἰ παρεῖχεν ὕλην αὐτός, δι' ἧς ἂν ἀπαλλαγείημεν

nes omnes mendacii inſimulari, ut & mendacii faber, & veritatis auctor publice renuncietur. Et ſi juſtitia Dei manifeſtata eſt, a Lege ipſa & Prophetis teſtimonium accipiens, qvomodo non Lex & Prophetæ ex Boni Dei inſpiratione profecti & veritate pleni exiſtimabuntur? Sed vide amplius horrendam & abominandam hoſtium Dei impietatem. Si Deus per ſangvinem ſuum mundum a ſervitute hoſtis redemit, ſangvis vero & caro (ſed horrore ex ratiociniis & vocibus Dei hoſtium correptus ſua ipſis proferenda relinquo) quomodo beneficio ejusmodi creaturæ genus noſtrum ex ſervitute Hoſtis retraxit? Ille enim adverſarius noſter multa & gratia & gloria & hono-

τῆς

τῆς τυραννίδος αὐτοῦ· πολλῆς δὲ ἀνοίας ἅμα καὶ γέλωτος ἔνοχος, εἰ πλάττειν ἐπηρέθη, δι᾽ ὧν ἀφῃρημένος ἔσται τὸ κράτος, καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν καὶ τῶν ψυχῶν. Τί δὲ ἄλλο φύεται τῆς ἀποστασίας; οὐδὲν μέγα, οὐδὲ τὸ ὅλον κατόρθωμα τῆς σωτηρίας ἡμῶν οἴκοθεν κατόρθωσεν ὁ σωτὴρ ἀλλὰ τὸ πλέον δοὺς ἔχειν τῷ ἐχθρῷ. Ω φρενὸς ὑποχειρίου τῷ x) Σατανᾶ. Λαβὼν δὲ παρ᾽ αὐτοῦ οὗ μὴ πλάστης ἦν αὐτὸς, αὐτό τε παθὼν y) ἀπαλλάττει, ὅπερ οὐκ ἐχρῆν· (ἔργον γὰρ αὐτὸ ποιεῖ ἡ ἀποστασία τοῦ πονηροῦ,) καὶ εἰς ἀφθαρσίαν μεταποιεῖν καὶ τὸ κακὸν μένειν ἀθάνατον διαπράττεται.

re dignus erat, ſiquidem ipſe materiam ſuggeſſiſſet, per quam a tyrannide ejus liberi evaderemus. Viciſſim idem & imprudentiæ probro & riſui multo ſe exponeret, ſi ea ipſe finxiſſet, per quæ poteſtate in corpora & animas noſtras excideret. Quid vero aliud ex hoc errore conſequitur? id omnino, qvod Servator nec magnam nec omnem partem reparatæ ſalutis noſtræ de ſuo perfecit, ſed ita, ut maximam partem Hoſti debeat. O mentes Satanæ obnoxias! Mutuatus ſcilicet ab eo id, cujus non erat ipſe conditor, idem perpeſſione ſua, quod certe fieri non debebat, redimit (nam erronei homines id Mali vocant opus) &

x) τῷ] ſic reſcripſi pro τοῦ, quod eſt in MS.

y) παθὼν] malim legere παθὸν, ut referatur ad corpus, quod Chriſtus aſſumſit, quodque paſſum eſt.

& ad immortalitatem transfert, &, ut Malum perpetuum ſit, efficit.

IX. Καὶ πῶς ἂν εἴη τοῦ γένους ἡμῶν ἐχθρὸς, ὁ τοσαύτην συνεισφορὰν εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν σωτηρίαν διὰ τοῦ οἰκείου z) δημιουργήματος συνεισενεγκών; Καὶ πῶς ὅλως ἔπραξε πονηρὸν, πλάσας τὸ σῶμα, ὃ μὴ μόνον σώζει, καὶ ἄφθαρτον ὕστερον ποιεῖ, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ καὶ τὰς ἑπομένας ψυχὰς εὐεργετεῖ, εἰς τὴν ὁμοίαν ἀθανασίαν τὰ ἑνωθέντα αὐταῖς σώματα καθιστῶν. οὕτως ἐστὶ σκότος καὶ χάος καὶ τύφλωσις λογισμῶν, καὶ μανία καὶ μέθη βαθεῖα ἡ σπουδὴ τῶν εἰς δύο ἀρχὰς τὴν μίαν σχιζόντων ἀρχὴν, καὶ τὸν ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν δημιουργὸν ἁπάντων, εἰς δύο κατατεμνόντων ἀρχάς· καὶ τὴν μὲν τοῖς νοητοῖς ἐφιστάντων, τὴν δὲ τοῖς ὁρωμένοις· ἀλλὰ

IX. Et quomodo generis noſtri Hoſtis habendus erit, qui per ſuam creaturam in communem ſalutem noſtram tam multum contulit? Quomodo in univerſum malum perfecit, ſuſcepta corporis creatione, quod non ſolum ſervat, & poſtea a corruptione immune præſtat, ſed & per illud animabus inſequentibus benefacit, corpora ſcilicet cum illis conjuncta in eandem immortalitatem transferens. Adeo in tenebras, chaos & occœcationem rationis, furorem item & profundam temulentiã abit omne horum hominum ſtudium, qui ſolitarium Imperium in duo ſcindunt, & unum Dominum, Jeſum Chriſtum,

z) οἰκείου] MS. mendoſe οἰκίου.

πῶς πρὸς τὸν βυθὸν καὶ τὴν σιγὴν a) τοῦ πλάστου αὐτῶν τὰς ὠδῖνας οὐ καταδύονται, οἱ τὸ σῶμα ἡμῶν λέγοντες εἶναι τοῦ πονηροῦ· τρανῶς γὰρ ἐκείνοις ἀπ᾽ ἐναντίας ὁ Παῦλος βοᾷ· τὸ μὲν σῶμα οὐ τῇ πορνείᾳ, ἥτις ἐστὶν ἔργον τοῦ πονηροῦ, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ καὶ ὁ Κύριος τῷ σώματι· πῶς γὰρ τοῦ ἐχθροῦ τὸ πλάσμα δύναται ὅλως τοῦ Κυρίου εἶναι; Τί δὲ δεῖ λέγειν μὴ ἀνατιθέναι τοῦτο τῇ πορ-

conditorem omnium, in duo Principia dividunt,&aliud quidem intelligibilibus,aliud ſenſibilibus rebus præficiunt. At qvomodo, per *Bythum* & *Sigen*, Conditoris ſui cruciatus non verentur, qui corpus noſtrum Mali ajunt eſſe Principii. Paulus enim ex adverſo diſerte clamat: *corpus non ſcortationis*, quæ Mali opus eſt, *ſed Domino, & Dominus corpori.* (1. *Cor.*

νείᾳ

a) πρὸς τὸν βυθὸν καὶ τὴν σιγὴν] Erant hi duo ex triginta æonibus, quos fingebant Valentiniani, & pro Diis habebant: Inter eos enim primum obtinebant locum, ita ut prima συζυγία ab ipſis vocarentur, τῷ βυθῷ, ſive *Profundo*, Patris, σιγῇ vero, ſeu ſilentio, Matris nomen ferente. Vide hanc in rem *Irenæum* lib. I. c. 1. & 5. & alios ex veteribus, quos laudat *Jo. Baptiſta Cotelerius* in notis ad Tom. I. Monumentorum Eccleſiæ Græcæ p. 767. ac *Guilielm. Spencerus* ad Origenem contra Celſum p. 78. ex recentioribus vero *Nicolaum le Nourry* in Apparatu ad Biblioth. Maximam Patrum Tom. II. Diſſ. I. p. 77. ſeqq. Per horum vero commemorationem hoc loco factam innuit noſter, vel Paulicianos, contra quos diſputat, hæc nomina a Valentinianis adoptaſſe, vel comparari duo ipſorum Principia cum his illorum æonibus poſſe, quemadmodum & in aliis capitibus illos imitentur. Confer *Petri Siculi* narrationem de Manichæis p. 42.

νεία, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ πονηρὸν ὂν, καὶ πονηρᾶς ἀρχῆς δημιούργημα, καὶ παντέλως ἀλλότριον, καὶ τοῦ θελήματος καὶ τῆς πλάσεως τοῦ θεοῦ. Πλάσει γὰρ καὶ νόμοις τὸ σῶμα, ὡς ἡ ἀποστασία βούλεται, πονηρὸν ὑπάρχον οὐκ ἂν μέν ποτε γένοιτο τοῦ Κυρίου· πορνείας δὲ γενέσθαι, ἢ μὴ γενέσθαι οὐδὲν διοίσει· Εἴτε γὰρ ἐξεπόρνευσεν, εἴτε b) μή, οὐδὲν ἧττον οὐκ ἀφίσταται τοῦ πονηρὸν εἶναι, καὶ πονηρᾶς δημιούργημα ἀρχῆς. Ἐπισκόπει δὲ καὶ ὧδε· Εἰ τὸ σῶμα πλάσμα τοῦ πονηροῦ, πῶς ὁ c) τοῦ πονηροῦ λαμπρῶς καταστρατηγῶν, καὶ τῆς ἀληθείας ὑπερμαχῶν ἅγιον αὐτὸ καλεῖ; Ἡ ἄγαμος γάρ φησι μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ σώματι καὶ πνεύματι· εἰ δὲ ἅγιον τὸ σῶμα, πό-

III, 13.) Qvomodo enim creatura Hoſtis omnino poteſt eſſe Domini? Quid vero refert monere, illud ſcortationi non tradendum eſſe, cum per ſe malum ſit, & mali Principii opus, & prorſus a voluntate ac creatione Dei alienum? Cum enim, quod apoſtatæ illi volunt, corpus & formatione, & natura & legibus malum ſit, nunquam omnino Domini exiſtet, neque quidquam referet, utrum ſcortationi ſe dedat, an minus. Sive enim illi indulſerit, ſive minus, utrinque non deſinet eſſe improbum, & mali Principii opus. Perpende vero & hoc: Si corpus eſt creatura mali, quomodo is, qui Malo ſtrenue

b) εἴτε] ita ſcripſi pro ἤτε quod per librarii mendum erat in MS.

c) ὁ] ſic lego pro τὸ, quod habebat MS.

θεν πονηρὸν; καὶ πόθεν ἔργον δημιουργίας πονηρᾶς; πράξεις μὲν γὰρ πονηραὶ, κιβδηλεύουσαι τὸ πλάσμα τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ, οἰκειοῦσιν αὐτὸ καὶ ὑποτάττουσι τῷ πονηρῷ. Ἐν δὲ τοῖς νόμοις τοῦ πλάστου διατηρούμενον ἰσχὺν ἔχει μᾶλλον διώκειν τὸν πονηρὸν, ἀλλ' οὐκ αὐτὸς ἐκεῖνο δουλαγωγεῖν.

ſe opponit, & pro veritate dimicat, ſanctum illud appellat? *Non nupta enim*, inquit, *curat, quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu.*(1.*Corinth.*VII,34.) Si vero corpus ſanctum eſt, unde eſt malum? & unde eſt opus conditoris mali? Malæ quidem actiones, quæ, creaturam Boni Dei adulterant, vendicant illud & obnoxium faciunt Malo. Quoad vero intra leges conditoris ſe continet, magis id quidem valet ad averruncandum Malum, quam Malus ad illud ſibi ſubjiciendum.

X. Ἀλλὰ γὰρ ὅτι μὲν οὐχ οἷόν τέ ἐστι οὔτε λέγειν οὔτε φρονεῖν δύο καὶ ταύτας ἀντικειμένας ἀρχὰς, οἷς τὸ αὐτεξούσιον ἀδούλωτον μένει τοῖς πάθεσι τοῦ ἐχθροῦ, ἀποχρώντως οἶμαι τὸν λόγον διεξελθεῖν. Ἐπισκεψώμεθα δὲ καὶ τὸ ἕτερον τῆς ἀποστασίας μέρος, ὃ δέδωκε μὲν καὶ αὐτὸ διὰ τῶν προειρημένων οὐ μεμπτὰς οἶμαι οὐδὲ

X. Quod itaque nec dicere, nec opinari fas ſit, duo eaque ſibi invicem oppoſita Principia dari in iis, quorum voluntas in ſe libera illecebris Mali non ſubjecta eſt, abunde puto diſputatum. Expendamus vero nunc alterum apoſtaticæ doctrinæ caput, quod quidem in ſuperioribus etiam

Bega-

βραχείας τὰς εὐθύνας. Πλὴν καὶ νῦν διὰ τῆς αὐτῆς ἱερολογίας ἀπαιτείσθω καὶ τὰς λειπομένας. Παῦλος ὁ καθ᾽ ἑκάστην ἑαυτὸν ἱερουργῶν τῷ Θεῷ διαπρυσίᾳ βοᾷ τῇ φωνῇ μὴ κατὰ ἄνθρωπον ταῦτα λαλῶ; ἢ οὐχὶ καὶ ὁ νόμος ταῦτα λέγει; ὅ ἴσον ἐστὶ, μὴ λογισμοῖς ἀνθρώπων ἀσφαλίζομεν τὸ ῥηθὲν, ἢ οὐχὶ καὶ θείας ἐστὶ καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον νομοθεσίας τὸ προτεινόμενον; Καὶ τίς ταῦτα τεθεώρηκεν, αὐτὸς σαφηνίζει. Εν γὰρ τῷ Μωσέως νόμῳ γέγραπταί φησι, οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐπιφέρει· μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ; τίνων δὲ μᾶλλον μέλει, δεικνὺς ἐπάγει· δι᾽ ἡμᾶς γὰρ πάντως λέγει, καὶ δι᾽ ἡμᾶς ἐγράφη· ὥστε κοινὸν τὸ δόγμα τὸ ἐν τῇ παλαιᾷ διαβαῖνον καὶ πολιτευόμενον καὶ ἐν τῇ χάριτι. Εἶτα τὴν φυσικὴν ὁμοιο-

non leviter nec perfunctorie ſub examen vocatum & condemnatum eſt. Sed vel ſic ex eadem Scriptura Sacra eidem ulterius ſubjiciatur. Paulus, qui ſe ipſumDeo penitus conſecravit, clara voce clamat: *num ſecundum hominem hæcloquor? vel nonne potius & Lex iſta profert?* (1.*Corinth.* IX, 8) Quod idem eſt ac ſi diceret, num ratiociniis hominum dicta confirmamus, nec potius propoſitum argumentum divinæ & plusquam humanæ Legis eſt? Quis vero illa conſtituerit, ipſe exponit. *In Moſis enim lege*, inqviens, *ſcriptum eſt: non obturabis os bovi trituranti.* (1.*Cor.* IX, 9.) Hæc vero afferens ſubjungit, *num boves curæ ſunt Deo?* Quorum vero potiorem curam agat, oſtenſurus, addit: *propter nos*

τητα πρὸς τὸν πατέρα τοῦ υἱοῦ καὶ τὸ ἀπαράλλακτον ὑποδηλῶν ἐκ τῆς τῶν νομοθετηθέντων ὁμοιότητος, ὥσπερ, φησὶ, προσετάγη τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζεσθαι· οὕτω καὶ ὁ Κύριος προσέταξεν τοὺς τὸ Εὐαγγέλιον καταγγέλλοντας ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν· τοσοῦτον ἐπάρας τὸν νόμον, ἅτε δὴ τοῦ πατρὸς ὄντα, ὡς καὶ τὸν υἱὸν κατὰ μίμησιν ἐκείνου τὰ προστάγματα προάγειν· τὴν συνάφειαν δὲ πάλιν καὶ συγγένειαν τοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος ἔτι πλέον τρανολογῶν, οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν φησιν ἀδελφοὶ, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωυσῆν ἐβαπτίσθησαν, ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐ-

omnino id dicit, & propter nos ſcriptum eſt. Itaque communis doctrina eſt, quæ & in Vetere valuit, & in Novo obtinuit Teſtamento. Poſtea, naturalem, quæ inter Patrem & Filium eſt, ſimilitudinem & immutabilitatem ex ſimilitudine Legum utrinque latarum ſubindicans, ſicut, inquit, præceptum eſt, *ut, qui altari ſerviunt, altaris etiam fiant participes; ita & Dominus præcepit, ut, qui Evangelium prædicant, ex Evangelio vivant*, (1. *Cor.* IX, 13.) Legem, tanquam à Patre profectam, adeo extollens, ut Filium ad exemplum ejus præcepta ſua ſtatuiſſe innuat. Idem vero connexionem & cognationem Legis & Gratiæ adhuc magis expoſiturus: *nolo vos*, inquit, *ignorare, fratres, quod Patres no-*

to

τὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον· δός μοι λοιπὸν ἐνταῦθα τὸ οὐκ ἐλεύθερον τῆς βακχείας τοῦ ἐχθροῦ· ἔπινον γάρ, φησιν, ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας. ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. Ἀκούεις, ὅπως ὁ Χριστὸς τὸν παλαιὸν ἐπότιζε λαὸν, καὶ πῶς ὁ πατὴρ ὡδήγει τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὴν τοῦ υἱοῦ λατρείαν καὶ ἐπιστροφήν; διὰ τίνων; ἢ δῆλον ὅτι διὰ Μωσέως καὶ τῶν Προφητῶν; ποῦ οὖν ἐνταῦθα ὁ πονηρός; ποῦ τῆς πονηρᾶς ἀρχῆς τὸ ἔργον; ποῦ οἱ νόμοι τῆς ἀντικειμένης μοίρας; τοῦ Μωσαϊκοῦ λαοῦ, καὶ πνευματικῷ βρώματι τρεφομένου καὶ πνευματικοῦ πόματος πίνοντος; ἐκ τῆς συνούσης τε καὶ ἑπομένης πέτρας, ἥτις ἦν ὁ Χριστός. Εἶτα πάλιν ὁ νομομαθὴς οὗτος ἀνὴρ καὶ τὰ κέρδη πάντα, οἷς ἐσεμνύνετο πρότερον, σκύβαλα ἡγούμενος διὰ τὸν Χριστόν, μη-

ſtri omnes ſub nube erant, & omnes per mare tranſierunt, & omnes in Moſen baptiſati ſunt, in nube & mari & omnes eundem cibum ſpiritualem ederunt, & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt. (1. *Cor.* X, 4.) Oſtende mihi hic momentum vel unicum, quod non immune ſit a furente Hoſtis poteſtate, *Biberunt enim*, inquit, *ex ſpirituali, quæ ſequebatur, petra: petra autem erat Chriſtus.* Audisne, quomodo Pater Iſrael duxerit ad cultum Filii ſui, & converſionem? Per quos autem alios niſi per Moſen & Prophetas? Ubi igitur hic eſt Malus ubi Mali Principii opus? ubi Leges oppoſitæ Partis? cum populus Moſaicus & ſpirituali cibo nutritus ſit, & ſpiritualem potum biberit ex comitante & inſequente petra, quæ

δὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Χριστόν φησι, καθὼς καί τινες αὐτῶν ἐπείρασαν. Τίνες, ἢ δῆλον ὅτι ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός· καὶ τίνα τὰ ἐπίχειρα; ὑπὸ τῶν ὄφεων ἀπώλοντο, ὥστε ἐκπειράζοντες τὸν ἐν τῷ νόμῳ θεὸν διὰ τοῦ πατρὸς ἐπείραζον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἐπείραζε μὲν γὰρ ὁ Ἰσραηλίτης λαὸς τὸν νομοθέτην αὐτοῦ, ἄτμητον δὲ τὴν βασιλείαν καὶ ἄρρηκτον τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ὁ μύστης καὶ μυσταγωγὸς τῶν ἀπορρήτων, εἰδὼς ἐν τῷ πειράζεσθαι τὸν τοῦ ἀγαθοῦ παιδὸς πατέρα θεὸν, καὶ τὸν Χριστὸν πειράζεσθαι διατείνεται. Ὡς ἐν πειράσματος δὲ μοίρᾳ ἐπισκόπει, ὅτι καὶ πληγὴν εὐθὺς ἀφῆκεν ὁ Χριστὸς κατὰ τῶν ἐκπειρασάντων αὐτὸν διὰ τῶν ὄφεων ὄλεθρον. Καὶ ταύτην ἐπάγων οὐκ ἀφῄρηται τὸ φιλάνθρωπον· ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν κατ' ἐ-

erat Chriſtus? Deinde rurſus idem Vir Legem doctus, atque omnia illa, quibus olim efferebatur, pro rejectitiis declarans propter Chriſtum, *ne tentemus*, inquit, *Chriſtum, ſicut nonnulli eorum tentarunt*. (1.*Corinth*.X,9.) Quinam illi? nonne Iſraelitæ? quæ vero eorum erant præmia? ex ſerpentibus peribant. Itaque illi, qui Deum in Lege præſentem tentabant, per Patrem etiam Filium ejus, Dominum noſtrum, tentarunt. Tentavit enim populus Iſraeliticus Legiſlatorem ſuum; at Paulus, gnarus ipſe & doctor myſteriorum, imperium Patris & Filii indiviſibile & inviolabile eſſe perſvaſus, contendit, eo ipſo, quo Boni Filii Pater Deus tentatus ſit, etiam Chriſtum eſſe tentatum. Confecta-

ωιλα-

πληγὴν τοῦ αἰωνίου θεοῦ, καὶ εἰπεῖν τοὺς Προφήτας διαμαρτύρεται, καὶ ἀψευδῶς προκηρύξαι τὸ πρὸ αἰώνων μυστήριον, ὅ τὰς ἐξουσίας τοῦ κόσμου καὶ αὐτὸν διέλαθε τὸν κοσμοκράτορα. Καὶ πῶς ἂν εἴησαν οἱ προφῆται ἢ ὁ νόμος ἐπινοίας πονηρᾶς, ὁπόταν οὗτοι μὲν προεκήρυττον τὸ μυστήριον, τῆς δὲ πονηρίας πάσης τὴν μηχανουργίαν διελάνθανε. Πάλιν δὲ καὶ ἐν ἄλλοις αὐτὸν θεὸν καὶ οὐκ ἄλλον καὶ ἄλλον, πάλαι μὲν ἐν τοῖς Προφήταις διαμαρτύρεται λαλῆσαι, ὕστερον δὲ ἐν τῷ υἱῷ· πολυμερῶς γάρ φησι, καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς Προφήταις ἐπ᾽ ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ, ὁ αὐτὸς ἀλλ᾽ οὐκ ἄλλος καὶ ἄλλος. Ο οὖν τὴν καινὴν διαθήκην ἐν τῷ υἱῷ χαρισάμενος τῷ κόσμῳ, ὁ αὐτὸς κατὰ τὸν τὰ θεῖα, εἴπερ τις

rii vero inſtar & hoc cape, quod Chriſtus ſtatim plagæ loco illis, qui ſe tentaverant, immiſerit perniciem ex ſerpentibus. Hanc vero illis irrogans amorem in homines non dimiſit. Alibi (idem Apoſtolus) teſtatur, Prophetas ex mandato æterni Dei locutos eſſe, & ex vero prænunciaſſe myſterum ante ſecula conſtitutum, quod principatus & poteſtates mundi, ipſumque adeo mundi Dominum latuerit. Quomodo itaque Prophetæ aut Lex a Malo inſpirati eſſe poſſunt, quandoquidem illi prænunciant myſterium, quod artificibus omnis impietatis fuit abſconditum? Rurſus aliis in locis eundem Deum, non vero alium atque alium, olim per Prophetas, tandem vero

ἄλλος, σοφὸν, καὶ ἐν τοῖς Προφήταις διέθετο τὴν παλαιάν. καὶ πῶς ἡ πλάνη ἄλλον μὲν ἐκείνης, ἕτερον δὲ τῆς καινῆς, ἀναπλάττει νομοθέτην καὶ θεόν; Εἰ δὲ καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τὴν γῆν ὁ κύριος ἐθεμελίωσεν, ὡς ὁ αὐτὸς μύστης τῶν ἀποῤῥήτων καὶ μυσταγωγὸς ταύτην τὴν ἱερὰν ἐπισφραγίζεται γραφὴν, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ εἰσιν οἱ οὐρανοί. (Καὶ γὰρ τὴν τοῦ θεοπάτορος d) μελῳδίαν λαβὼν, καὶ τοῖς οἰκείοις ἐνυφαίνων νοήμασι τὸ θεόπνευστον ἐκείνης βεβαιοῖ,) πῶς οὐκ αἰσχύνονται τῆς ἀποστασίας τὸ σύνταγμα, καὶ τοι ψευδῶς μὲν, διδάσκαλον δὲ ὅμως, τὸν ταῦτα κηρύσσοντα ὑποκρινόμενοι καλεῖν; Καὶ γὰρ ἐπιγράφονται

per Filium teſtatur locutum: *multifariam enim*, ait, *& multis modis olim Deus Patribus noſtris per Prophetas locutus ultimis diebus his per Filium locutus eſt nobis*, (*Hebr. I*, 1.) idem, inquam, non alius atque alius. Qui igitur Novum Teſtamentum per Filium mundo largitus eſt, idem, juxta Paulum, qui, ſi quis alius, divina callebat, & Vetus per Prophetas ſanxit. Quomodo itaque errantium factio alium quidem illius, alium vero Novi, Legislatorem & Deum fingit? Si vero etiam ab initio terram fundavit Deus, ſicut idem myſteriorũ gnarus & doctor ſcriptionem hanc ſacram

ȣ̃

d) θεοπάτορος] ita appellatur David reſpectu Chriſti, qui ex ſemine ejus, ut homo, natus eſt. Eodem nomine is venit Dionyſio Areopagitæ epiſt. VIII. & aliis. Similiter Maria θεομήτωρ audit Gregorio Nyſſeno in Orat. de occurſu Domini.

τοῦτον, e) πράττοντες μὲν καὶ τοῦτο παρὰ τὸν νόμον αὐτοῦ. μὴ γὰρ Παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ἡμῶν, ἢ εἰς τὸ ὄνομα Παύλου ἐβαπτίσθημεν; καὶ ἐγὼ μὲν εἰμὶ Παύλου, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ· μεμέρισται ὁ Χριστός; Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἐν ᾧ σεμνολογοῦνται διὰ τῆς παραβάσεως αὐτῶν ὑβρίζοντες τὸ σεμνολόγημα, καταφεύγουσι πρὸς τὴν κλῆσιν, ἵνα φύγωσι τὴν αἰσχύνην, εἰς ἣν αὐτοὺς ἐμβάλλει, καὶ μόνον ῥηθεὶς ὁ τῆς ἀποστασίας διδάσκαλος. Ἀλλὰ γὰρ πῶς οὐ καταδύονται, τοῦ μὲν Παύλου διὰ τῆς Δαυιδικῆς φωνῆς, οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν τὸν ἀληθινὸν καὶ ἀγαθὸν Θεὸν ἐκδιδάσκοντος, αὐτοὶ λέγοντες ἄλλον μὲν εἶναι τὸν οὐρανοῦ ποιητήν, δημιουργὸν δὲ τῆς γῆς ἕτερον οὐ-

obſignat, & cœli opera manuum ejus ſunt; (nam Davidis, qui Dei pater eſt, canticum adhibens ſuiſque cogitatis attexens illud a Deo inſpiratum eſſe innuit) quomodo defectorum colluvies falſo quidem, ſed tamen externa ſpecie, hæc prædicantem doctorem ſuum appellare non veretur? Namque ab eo vocari ſe volunt, qui & eo ipſo a Lege ejus recedunt. Num enim Paulus crucifixus eſt pro nobis, aut num in Pauli nomen baptiſati ſumus? *Aut* (num dicere licet?) *Ego quidem ſum Pauli, ego Apollo, ego vero Cephæ: diviſus ne eſt Chriſtus?* At enimvero homines, qui etiam tum, ubi ſpecioſe loquuntur, ſermo-

δὲ

e) ἐπιγράφονται τοῦτον] hinc forte non præter rem colligas, Paulicianos nomen ſuum a Paulo Apoſtolo repetiiſſe, qui vere, ut ſupra traditum eſt, a Paulo longe recentiore ita appellabantur.

δὲ τοῦτο δὲ ἀναβοῶντος ἤκουσαν, ὅτι ἔπρεπεν αὐτῷ τουτέστι τῷ Πατρὶ, δι᾽ ὃν τὰ πάντα, καὶ δι᾽ οὗ τὰ πάντα, ὅπως οὐ τινῶν μὲν τινῶν δὲ οὐ, ἀλλὰ πάντων ὁμοίως δημιουργὸν καταγγέλλει. Καὶ πόθεν δῆλον, ὅτι περὶ τοῦ Πατρὸς τοῦτό φησιν; ἡ τῶν ῥημάτων συνέχεια παριστᾷ πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι. Τίς γὰρ παρὰ τὸν ἀληθινὸν θεὸν καὶ πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἢ πολλοὺς εἰσήγαγεν υἱοὺς, ἢ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν ἐτελείωσε διὰ παθημάτων; ὁ αὐτὸς δὲ μετάρσιος καὶ ἱερὸς ἄνθρωπος καὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀδιαίρετον εἰδὼς ἔχοντα τὸ κράτος καὶ τὴν βασιλείαν πρὸς τὸν πατέρα, ἐν ἑτέροις περὶ αὐτοῦ λέγει· ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι᾽ αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς

nes ſuos, ad gravitatem compoſitos, actionibus deturpant, ad nomen confugiunt, ut dedecus evitent, in quod eos conjicit vel ſolum illius nomen, quem erroris habent auctorem. At quomodo non confunduntur homines, qui, Paulo voce Davidica cœli & terræ conditorem verum & Bonum Deum eſſe prædicante, alium quidem cœli, alium terræ conditorem eſſe tradunt, neque audiunt hæc clamantem: *decuit eum*, i. e. Patrem, *propter quem omnia, & per quem omnia*, atque hoc ipſo non quidem quorundam, aliquorum vero non item, ſed omnium ſimul conditorem renunciantem. Unde vero apparet, quod de Patre hæc loquatur? Certe verborum ſeries exhibet *eum, qui filios mul-*

τοὺς αἰῶνας ἀμήν. Τὰ πάντα, φησιν, οὐχὶ τὰ νοητὰ μόνον, ὡς οἱ μεμηνότες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀόρατα πάντα τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ παλάμης ἔργον εἰσί. Καὶ ἡ τούτων πάντων βασιλεία, καὶ ἡ ἐξουσία καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ πρόνοια τοῦ πατρός ἐστι καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Σὺ δέ μοι τὴν θεωρίαν παράπεμπε καὶ ἐφ' ἑτέρας Ἀποστολικὰς φωνάς, αἳ τοὺς πεπιστευκότας ἀδελφούς τε ὀνομάζουσιν, ἁγίους καὶ μετόχους τῆς οὐρανίου κλήσεως, ὅπως παρατιθέασι Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν ἡμῶν θεὸν τῷ θεράποντι σου f) τῷ Μωσεῖ. πιστὸν μὲν γὰρ ἑκάτερον εἰσάγουσιν τῷ θεῷ καὶ πατρί. Λέγει γὰρ ὁ Παῦλος αὐτοῖς ῥήμασι. Κατανοήσα-

tos in gloriam duxerit Ducem ſalutis eorum, per paſſiones conſummaſſe. (*Hebr. II.* 10.) Quis enim præter verum Deum & Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti, vel multos filios introduxit, vel Ducem eorum per paſſiones perfecit? Idem vero Vir divinus & ſanctus, cum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum noſſet habere poteſtatem & imperium a Patre indiviſum, alibi de eo ait, *quod ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo omnia ſunt: ei ſit gloria in æternum. Rom. XI. 36. Amen.* Omnia, inquit, non intelligibilia tantum, ut illi inſaniunt, ſed & viſibilia & inviſibilia, omnia a manu ejus cre-

τε

f) σου] ita MS. ſed forte legendum eſt θεοῦ, quod ex compendio ſcriptionis in MSS. uſitato θυ facile naſci potuit. Neque enim τὸ σοῦ locum habere hic per ſermonis ſeriem poteſt.

τε τὸν Ἀπόστολον καὶ Ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτὸν, δηλονότι ἀρχιερέα· g) Εἶτα πῶς ἦν πιστὸς, ἐπεξηγούμενος, διὰ τοῦ Μωσέως δεικνύει, ὡς καὶ Μωσῆς φησιν ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, τίνος οἴκῳ; ἢ δηλονότι τοῦ ποιήσαντος ἀρχιερέα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν; Εἶτα καὶ τὴν ἀσύγκριτον διαφορὰν τοῦ δεσπότου πρὸς τὸν δοῦλον διδάσκων, τὸν μὲν θεράποντα καλεῖ καὶ πιστὸν ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, τὸν δὲ κατασκευάσαι h) τὸν οἶκον, διότι

ante profecta ſunt. Atque imperium in hæc omnia, & poteſtas, & vis, & cura provida Patris ſunt, & Filii & Spiritus Sancti. Tu vero animum etiam ad alia Apoſtoli dicta converte, quibus credentes fratres appellat, & ſanctos, & participes vocationis cœleſtis, quæ & ipſa Chriſtum verum Deum noſtrum Moſi, Dei ſervo, ad latus collocant. Fidelem enim repræſentant utrumque Deo & Patri. Paulus enim iisdem verbis dicit: *Conſiderate Apoſtolum*

ὁ

g) δηλονότι Ἀρχιερέα] recte ita eludit Photius calumnias omnes, quæ naſci alioquin poterant, ſi τὸ ποιεῖν αὐτὸν ad Chriſtum ipſum referretur. Scilicet verbum ποιεῖν hic idem eſt, quod *conſtituere*, *inaugurare*. Hoc ſenſu Johannis XIX. 12. dicitur ποιεῖν ἑαυτὸν βασιλέα & de Chriſto Marcus ait c. III. 14. quod ἐποίησε δώδεκα i. e. *elegit ſeu conſtituit duodecim*. Lege quæ ad hunc poſteriorem locum annotavit Cl. *Jac. Elsnerus* in notis ſuis in N. T. ac confer præterea *Erasmi Schmidii* exquiſitas Animadverſiones ad N. T. ſuper Hebr. III. 2.

h) κατασκευάσαι] ita lego pro κατασκευάσθαι, quod erat in MS.

ὁ πάντα κατασκευάζων Θεὸς, ἐκεῖνος καὶ τὴν κατασκευὴν διετάξατο τοῦ ἐπιγείου αὐτοῦ οἴκου· ὁ γὰρ τὰ πάντα φησὶ κατασκευάσας Θεὸς, οὗ γνήσιος ἂν υἱὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς διὰ τοῦτο καὶ κύριος τοῦ οἴκου, ἀλλ' οὐχὶ θεράπων, ὥσπερ ὁ Μωσῆς. μετ' ὀλίγον δὲ τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος καὶ τὴν παῤῥησίαν μέχρι i) τέλους, ἐὰν βεβαίαν οἱ πεπιστευκότες κατάσχωμεν, οἶκον ἡμᾶς εὐαγγελιζόμενος χρηματίσαι k) τοῦ Θεοῦ, τὰς Δαυιδικὰς φωνὰς εἰς πίστιν τῶν εἰρημένων προβάλλεται, ἐν αἷς πρῶτον μὲν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λαλῆσαι βοᾷ δι' αὐ-

& *Sacerdotem principem confeſſionis noſtræ, Jeſum Chriſtum qui fidelis fuit ei, qui ipſum conſtituit* (*Hebr. III.* 2.) ſcilicet Sacerdotem. Poſtea idem, quomodo fidelis fuerit, explicaturus per Moſen id facit: *ficut*, inquiens, *Moſes in tota domo ejus*: cujus vero domo, niſi ejus, qui Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Sacerdotem principem conſtituit. Deinde idem incomparabilem, quæ intercedat, differentiam oſtenſurus, alterum quidem ſervum & filium in tota domo Dei vocat, alterum vero ait domum illam ſtruxiſſe.

i) τέλους] ita reſtituo ex ipſo loco Paulino: MS. enim mendoſe exhibebat τοῦτον.

k) χρηματίσαι] eadem notione verbum hoc uſurpatur in Actibus Apoſtol. XI. 26. ubi *Jo. Gregorius*, Vir doctiſſimus, in notis ad quædam Scripturæ loca p. 162. obſervat, ejusmodi nominis impoſitionem proprie indicari, quæ ſolemniter fiat. Confer & *Lamberti Bos* Obſervationes ad Novum Teſtam. p. 107. qui facta imprimis, quibus nomen paretur, innui contendit.

αὐτοῦ, ἔπειτα δὲ τὴν ἴσην ἀπαιτεῖσθαι δίκην τούς τε νῦν ἀνήκοον παρέχοντας ταῖς δεσποτικαῖς ἐντολαῖς τὸ οὖς, καὶ τοὺς ἐν τῷ παραπικρασμῷ πάλαι σκληρύναντας τὴν καρδίαν αὐτῶν· ὧν δὲ ἡ τιμωρία ἴση, οὐδὲ τὸ ἁμάρτημα διαφέρει· ὧν δὲ παραπλήσιον τὸ ἁμάρτημα, τούτων ἑκατέρα μερὶς εἰς τὸν αὐτὸν θεὸν ἐξελέγχεται διαμαρτοῦσα. ὁ δὲ θερμὸς ἐκεῖνος καὶ διάπυρος τῆς ἀληθείας ἐραστὴς οὐδὲ τοῖς εἰρημένοις ἀρκεσθεὶς εἰς τὸ συνάψαι τὸν νόμον τῇ χάριτι, καὶ δεῖξαι ταῦτα κοινὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, οὐκ ἄλλον πειράσαι τοὺς παραπικράναντας Μωσέα, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Θεὸν, ἀλλ' ἐκεῖνον, ὃν καταγγέλλει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Κατὰ τὴν ἡμέραν γάρ φησι τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ οὗ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν, ἐμὲ καὶ οὐκ ἄλλον, καὶ ἐδοκίμα-

Itaque Deus omnia perficiens, ſtructuram quoque terreſtris domus ſuæ præcepit. *Omnia enim*, inquit, *efficiens Deus eſt*, cujus genuinus filius cum Jeſus Chriſtus ſit, idem vel ideo Dominus domus eſt, non vero ſervus, ut Moſes. Poſt pauca vero: *ſiquidem credentes præſidium ſpei & fiduciam usque ad finem firmam conſervaverimus. Hebr. III. 6.* pollicetur nos domum Dei vocatum iri, & in fidem dictorum Davidis affert verba, in quibus primum quidem Spiritum S. per illum loqui ait, deinde vero confirmat, eandem ab illis exigi pœnam, qui & nunc præceptis Domini immorigeras aures præbeant, & qui olim tempore exacerbationis cor ſuum obfirmarint. Quorum vero pœna eſt eadem,

σαν

σάν με, καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου· διὰ τοῦτο καὶ πλανηθέντες, ἐπεὶ μὴ γνῶναι τὰς ὁδούς μου ἠρετίσαντο, οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὴν κατάπαυσίν μου. Εἶτα μὴ οὖν, καθὼς ἐκεῖνοι παρεπίκραναν τὸν Θεὸν, καὶ ἠπίστησαν καὶ ἀπέστησαν αὐτοῦ, μὴ καὶ ὑμεῖς τοῦ ζῶντος ἀποστῆτε Θεοῦ, μηδὲ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐκεῖνοι, μηδὲ ζηλοῦτε, οἷς προσώχθισεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὧν καὶ τὰ κῶλα ἔπεσον ἐν αὐτῇ. Καὶ γὰρ δι᾽ ἀπιστίαν ἐκεῖνοι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν τοῦ Θεοῦ. Φοβηθῶμεν οὖν ἐν μηδενὶ τῶν προσεταγμένων ὑστερῆσαι, ἢ ἀπιστίαν νοσῆσαι. οἱ μὲν γὰρ πιστεύσαντες ἐξ ἡμῶν αὐτῶν, εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ. Καὶ τίς ὁ ψηφισάμενος τοῦτο, ἐπισφίγγων πλέον τὰ εἰρημένα, καὶ δεικνὺς τὸν αὐτὸν Θε-

eorum nec delicta differunt. Quorum vero ſimile eſt peccatum, eorum utraque pars in eundem Deum peccaſſe convincitur. At ſtrenuus ille & fervidus veritatis amator ne in his quidem acquieſcit, ut Gratiæ Legem jungat, atque hæc communia Patris & Filii eſſe oſtendat, ſed monet, exacerbantes olim Moſen, & per eum Deum ipſum, non alium tentaſſe, quam illum quem Spiritus Sanctus annunciet. *In die enim*, inquit, *tentationis, in deſerto, ubi tentarunt me Patres veſtri*, me, non autem alium *& probarunt me, & opera mea viderunt. (Hebr. III. 9.)* Propterea ſeducti, quia vias meas cognoſcere noluerunt, in requiem meam non introiverunt. Itaque ne, ut illi exacerbarunt Deum, & non credide-

ὸν καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ χάριτι, καὶ δημιουργεῖν καὶ σώζειν καὶ κολάζειν καὶ πληροῦν τὰ ἐπηγγελμένα, μετὰ λαμπρᾶς ἐπιφέρει τῆς παῤῥησίας, ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου. Ο αὐτὸς οὖν, ὃς τότε μὲν ἐκείνους ἀπιστήσαντας οὐκ εἰσήνεγκε, καὶ νῦν ὁμοίως τοὺς ἀπιστοῦντας ὑπεροϱίζει τῆς καταπαύσεως. Καὶ μυρία ἄλλα ἐν ταῖς προκειμέναις ταύταις ἱεραῖς φωναῖς ὁ διασκοπῶν ἐπιθεωρήσει, 1) τὸν αὐτὸν Θεὸν εὑρήσει, καὶ διὰ Μωσέως τὸν Ισραηλίτην λαὸν διακυβερνῶντα, καὶ διὰ Ιησοῦ Χριστοῦ τὸν τῆς χάριτος. Ο αὐτὸς ἐκεῖνος τοὺς μὲν εἰσάγει καὶ πάλαι καὶ νῦν εἰς τὸν τῆς καταπαύσεως τόπον, τοὺς δὲ ἀποκηρύττει. Τοῦ αὐτοῦ θεωρεῖ

runt, & receſſerunt ab eo, vos quoque recedatis à Deo, neque induretis corda veſtra, ut illi, neque imitemini eos, quibus infenſus fuit Deus per quadraginta annos in deſerto, quorum & membra in eo collapſa ſunt. Nam per incredulitatem illi non potuerunt ingredi in qvietem Dei, Vereamur itaque, ne in ullo eorum, quæ præcepta ſunt, deficiamus, aut incredulitate laboremus. Qui enim crediderint ex nobis ipſis, ingredientur in quietem ejus. Utque intelligatur, quis iſta ſtatuerit, dicta hæc ſua amplius acuens, & docens, eundem Deum in Veteri & Novo Teſtamento & condere, & ſervare, & punire, & im-

1) ἐπιθεωρήσει] forte poſt hoc verbum excidit particula καὶ, quæ ſequens verbum cum iſto conjungat niſi pro antecedente ἐν legere malis εἰ.

ὁ φιλοθεάμων καὶ τὴν παλαιὰν κατάπαυσιν εἶναι, ἥτις ἦν ἡ ἐπηγγελμένη γῆ, καὶ τὴν ὕστερον κατάπαυσιν, ἥτις ἐστὶν ἡ οὐράνιος βασιλεία· τὸν αὐτὸν καὶ τὴν τιμωρὸν ἐπάγειν δίκην, καὶ τὴν σωτηρίαν βραβεύειν, καὶ πολλὰ ἄλλα. m) Εἰ δὲ ἦν, ὡς ὁ ἀποστάτης βούλεται λογισμὸς, τὰ παλαιὰ τοῦ πονηροῦ, ἔδει τοὺς μὲν προσκεκρουκότας αὐτῷ καὶ γερῶν καὶ στεφάνων ἀξιωθῆναι, καὶ εἰς τὴν κατάπαυσιν εἰσελθεῖν. καὶ μήτε τὰ κῶλα λιπεῖν ἐν ἐρήμῳ, μήτε δοῦναι δίκας τοιαύτας, οἵας τοῖς ἁμαρτάνουσιν εἰς τὸν ἀληθινὸν ἀπόκειται θεόν.

plere promiſſa, cum ſingulari fiducia addit: *ita ut juraverim in ira mea, ſi ingredientur in requiem meam.* Idem igitur, qui tunc quidem illos incredulos non introduxit, etiam nunc ſimiliter non credentes a requie excludit. Et infinita alia ejuſmodi in Sacris oraculis, nobis ob oculos poſitis, expendens invenerit eundem Deum, per Moſen, populum Iſraeliticum, & per Jeſum Chriſtum homines in Novo Teſtamento gubernare. Idem ille alios quidem introducit & olim & nunc in locum quietis, alios vero repellit. Vir enim contemplationis ſtudioſiſſimus ejuſdem videt eſſe & veterem illam requiem, quæ terra promiſſa erat, & alteram illam novam, quæ eſt regnum cœleſte: videt, eundem & ſuppli-

D 2 cio

m) ἄλλα] Poſt hæc verba ſpatium aliquod in MS. lineolis aliquod impletum, relictum erat. Non putem eo indicari debuiſſe lacunam, cum orationis ſeries ſic ſatis belle procedat.

cio promerito afficere, & ſalutem præmii inſtar diſtribuere, & alia multa. Si vero, quod apoſtatarum mens vult, vetera illa a Malo eſſent, oportebat eos, qui ad ipſum accederent, & præmiis & coronis affici, atque in quietem introire, adeoque nec membra in deſerto relinquere, nec pœnas dare tales, quales paratæ ſunt illis, qui in verum Deum peccant.

XII. Ἀλλὰ πῶς πάλιν τὸν Ἀαρὼν, ὁ αὐτὸς τῆς οἰκουμένης λέγει διδάσκαλος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κληθῆναι ἀρχιερέα, ὥσπερ καὶ τὸν Χριστόν. οὐχ ἑαυτῷ γάρ, φησί, τις λαμβάνει τὴν τιμὴν, ἀλλ᾽ ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καθάπερ καὶ Ἀαρὼν, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς, οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενέσθαι ἀρχιερέα, ἀλλ᾽ ὁ λαλήσας πρὸς αὐτὸν, υἱός μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. Εἰ δὲ ὁ τὸν Χριστὸν καλέσας Ἀρχιερέα, οὗτός ἐστιν ὁ καὶ τὸν Ἀαρὼν διὰ Μωσέως χρίσας, καὶ οὐδέτερος ἑαυτὸν ἐδόξασεν ἀρχιερέα, ἀλλ᾽ ὁ καλέσας αὐτούς· Πῶς οὐχὶ καὶ τὰ τῆς νέας καὶ τὰ τῆς παλαιᾶς τοῦ αὐ-

XII. At quomodo alibi idem ille orbis doctor Aaronem ait a Deo vocatum eſſe Summum Sacerdotem, ſicut & Chriſtum? *Non enim ſibi ipſi*, ait, *quisquam ſumit honorem, ſed qui vocatus eſt a Deo, ſicut & Aaron: ita & Chriſtus non ſe ipſum honoravit, ut fieret Summus Sacerdos, ſed qui locutus eſt ad ipſum: filius meus es tu, ego hodie genui te.* (*Hebr. V. 4. 5.*) Si vero, qui Chriſtum vocavit Sacerdotem Summum, idem eſt, qui & Aaronem per Moſen unxit, & neuter eorum Sacerdotis Summi honore ſe mactavit, ſed is, qui eos vocavit; quo-

τοῦ

οὗ εἰσιν ἀγαθοῦ καὶ ἔργα καὶ νόμοι; ἆρα δὲ ἡ ἀποστασία ἐπὶ πλέον ἀναισχυντοῦσα καὶ τὴν ἀλήθειαν τὸν Χριστὸν ψευδολογίας γράφοιτο γραφήν; ὁ μὲν γὰρ λέγει· ἐλεύσεται ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων, καὶ ἐν ἐμοὶ εὑρήσει οὐδέν. Η δὲ λέγουσα τὸ σῶμα, ὃ ἐφόρει, πλάσμα εἶναι τοῦ πονηροῦ, τῆς ἀληθείας τὸ ψεῦδος καταχέει πικρῶς. Καὶ ὁ μὲν ὡς δεσπότης πάντων καὶ Κύριος καὶ δημιουργὸς, ὅτε πρὸς ἑκούσιον καὶ σωτήριον τοῦ κόσμου πάθος παρεγένετο, κύριον ἑαυτὸν καὶ τῆς ὄνου καὶ τοῦ πώλου ἀπέφηνε πρὸς τοὺς μαθητάς. Καὶ γὰρ δημιουργήματα καὶ τῆς ἑαυτοῦ κυριότητος καὶ δεσποτείας, ὥσπερ ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, οὕτω καὶ ταῦτα. Διό φησιν· ἐάν τις εἴπῃ ὑμῖν τι, ἐρεῖτε, ὅτι ὁ Κύριος αὐτῶν χρείαν ἔχει.

modo non res Novi & Veteris Teſtamenti ejusdem Boni Dei & opera ſunt, & Leges? Num vero defectionis turba, facta impudentior, Chriſtum, veritatem ipſam, mendacii nota inſimulare audeat? Ille enim ait: *veniet princeps mundi, & in me inveniet nihil.* (*Joh.* XIV. 30.) Ipſa vero corpus, quod circumferebat, creaturam Mali venditans, veritatem virulente mendacii arguit. Atque ille quidem, ut dominus omnium & Superior, & conditor, quando ad paſſionem, mundo profuturam, ſponte ſua veniebat, ſe & aſinæ & pulli dominum adverſus diſcipulos declarabat. Nam creaturas dominio ſuo & imperio æque vindicat, ac mundum, & quæ in eo ſunt. Ideo ait: *ſi quis quidquam vobis di-*

Εὐθέως δὲ ἀποστελεῖ n) αὐτά. Καὶ ὁ μὲν Χριστὸς κύριον ἑαυτὸν ὡς κτίστης τῆς τε ὄνου καὶ τοῦ πώλου λέγει. ἡ δὲ ἀποστασία οὐκ ἀνέχεται τοῦτο, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ ἐξουσίας ἁρπάζουσα ὑπὸ τὴν δημιουργίαν τάττει τοῦ ἐχθροῦ. Εδει δὲ, εἰ μήτι ἄλλο, δυσωπηθῆναι τοὺς ἀδυσωπήτους καὶ τὰς ἄλλας τοῦ θεσπεσίου Παύλου φωνάς. Λέγουσι γὰρ αὗται, μείζονα μὲν τοῦ ὀμωμοκότος τῷ Αβραὰμ μὴ εἶναι ἕτερον Θεὸν, καὶ ἀμετάθετον ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις, καὶ ἀδύνατον αὐτὸν ψεύσασθαι, οὕτως αὐτῷ τὸ τῆς ἀληθείας ἀξίωμα συνουσίωται, καὶ τῆς ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν ἐλπίδος παροχέα. Καὶ γάρ φησι· τῷ δὲ Αβραὰμ ἐπαγγειλάμενος ὁ Θεὸς, ἐπεὶ κατ᾽ οὐδενὸς

xerit dicite : Dominus illis opus habet.(Matth.XXI. 3.) Statim vero dimittet illa. Et Chriſtus quidem, ut conditor, Dominum ſe & aſinæ & pulli vocat: at apoſtatarum factio hoc non fert, ſed poteſtati ejus ſurripiens poteſtati Hoſtis ſubjicit. At homines omni pudore vacuos pudere debebat vel ob divini Pauli oracula. Illa enim affirmant, majorem eo, qui juraverit Abrahamo, non eſſe alium Deum, eumque in promiſſionibus ſuis immutabilem, & qui mentiri non poſſit (quo ipſo veritas tanquam ad eſſentiam ejus pertinens declaratur) noſtræque Chriſtianorum ſpei auctor exiſtat. Ait enim; *Abrahamo*

εἶχε

n) ἀποστελεῖ] ita ſcripſi ex textu S. Evangeliſtæ pro ἀποστέλλει, quod MS. habebat. Quamvis enim & in reliquis, aliquid mutet noſter, hæc tamen in verbo iſto diverſitas ab ejus conſilio non profecta videtur.

εἶχε μείζονος ὀμόσαι, ὤμοσε καθ' ἑαυτοῦ λέγων. καὶ ὡς μακροθυμήσας ὁ Ἀβραὰμ ἐπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας· καὶ ὅτι βουλόμενος ὁ αὐτὸς Θεὸς περισσότερον ἐπιδεῖξαι τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐπαγγελίας, οἵτινές ἐσμεν ἡμεῖς, τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ ἐμεσίτευσεν ὅρκῳ· ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι Θεὸν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν. Τίνες; o) ἡμεῖς οἱ καταφυγόντες κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος. Προσέσχες * ὅπως μείζονα Θεὸν οὐδένα λέγει ἕτερον τοῦ παρασχόντος τὸν ὅρκον τῷ Ἀβραάμ; πῶς δὲ πάσης αὐτὸν ἀληθείας ἀνακηρύττει πηγήν; ὅπως δὲ ἡμεῖς οἱ πεπιστευ-

vero pollicitus Deus, quia per majorem jurare non potuit, per ſe ipſum juravit, dicens: &c. (*Hebr. VI.* 13.) item; quod *Abrahamus, patientia probata promiſſionem nactus eſt*; (v. 15.) nec non, quod idem *Deus, adhuc magis hæredibus promiſſionis*, qui nos ſumus, *conſilium ſuum ut non mutabile demonſtraturus, jusjurandum interpoſuit, ut per duo non mutabilia, in quibus fallere Deus non poteſt, firmum ſolatium habeamus.* (v. 17.) Quinam? nos omnino, qui confugimus ad tenendam ſpem propoſitam? Obſervaſtine, quod Deum dicit non alium ab eo qui jusjurandum Abrahamo præſtitit; quod eundem veritatis

 κότες

o) τίνες;] ita interpungendam cenſeo orationem hanc pro eo, quod MS. notam interrogationis refert ad ſequentem vocem ἐλπίδος.

* προσέσχες] fortaſſe legendum imperative, πρόσχες i. e. *attende*, qua voce ſæpe utitur noſter.

κότες εἰς Χριστὸν ἐκεῖθεν ἔχομεν παράκλησιν καὶ ἰσχὺν τῆς προκειμένης ἐλπίδος κρατῆσαι; Ποῦ τοίνυν ὁ ἀγαθὸς καὶ ὁ πονηρὸς, καὶ ἡ τῆς παλαιᾶς κατατομή; τίς δὲ πάλιν ἐστὶν ὁ τὴν καινὴν διαθήκην συντελέσας, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα; Εἰ μὴ βούλει λέγειν αὐτὸς, ἄκουσον τοῦ μυσταγωγοῦ λέγοντος Παύλου. Λέγει γὰρ τὰς προφητικὰς οἰκειούμενος προαγορεύσεις. Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινήν. Ἐπίστρεψον ἄνθρωπε τὸν νοῦν· οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ, ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐξ Αἰγύπτου, ἣν ἐποίησά, φησιν, ἀλλ' οὐχὶ, ὡς σὺ λέγεις, ὁ πονηρὸς, ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν. Εἶτα· αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ

fontem prædicat; quod &nos, qui credimus in Chriſtum, inde habemus ſolatium & vires ſpem propoſitam conſequendi? Ubi igitur Bonus ille & Malus eſt, ubi eſt illa Veteris & Novi Teſtamenti diviſio? Quis vero eſt, qui Novum Teſtamentum etiam ſuper domum Juda perfecit? Niſi ipſi tibi reſpondere placet, audi Paulum doctorem reſpondentem: Reſpondet enim Prophetica vaticinia adhibens: *Ecce dies veniunt, ait Dominus, & perficiam ſuper domum Juda Teſtamentum novum.* Adhibe, ò homo, mentem! *non ſecundum Teſtamentum quod feci Patribus eorum, in die illo, quo manus eorum apprehendi, cum reducerem eos ex Ægypto: quod feci ego* inquit, non vero, ceu tu ais, malus, *quod*

Δια-

διαθήκῃ μου, κἀγὼ ἠμέληκα αὐτῶν. Τίς ὁ λέγων; ὁ Κύριός φησιν· ἀλλ᾽ οὐχ ὁ πονηρός. Ἐπάγει γὰρ· αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας λέγει κύριος· διαθήσομαι ἐγὼ, οὐκ ἄλλος· διαθήσομαι ἐγὼ τὴν καινὴν, ὡς διεθέμην καὶ τὴν παλαιάν. Ὁρᾷς πῶς ἄνω καὶ κάτω τὸν αὐτὸν καὶ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας διαθήκης νομοθέτην ὁ Παῦλος ἀνυμνεῖ; πῶς δ᾽ ἂν ἅγια καὶ ἁγίων ἅγια τὰ τῆς προτέρας διαθήκης, εἰ πονηρᾶς νομοθεσίας ἦν; Λέγει γὰρ· εἶχε ἡ πρώτη σκηνὴ δικαιώματα λατρείας τό τε ἅγιον κοσμικὸν, καὶ σκηνὴ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη. Ἐν ᾗ ἥ τε λυχνία καὶ ἡ τράπεζα καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἥτις λέγεται ἁγία. Καὶ ἡ μετὰ τὴν πρώτην σκηνὴν, ἅγια, p) καὶ

feci patribus eorum. Et paulo poſt: *illi non perſtiterunt in Teſtamento meo, & ego neglexi eos.* (*Hebr.* VIII. 8. 9.) Quis illa loquitur? Dominus inquit: at non Malus. Subjungit enim: *Hoc eſt Teſtamentum, quod diſponam ego domui Iſraelis poſt dies hos, inquit Dominus:* diſponam ego, non alius: diſponam ego Novum, ut diſpoſui & Vetus. Videsne, quomodo iterum iterumque Paulus eundem & Veteris & Novi Teſtamenti auctorem celebret? Quomodo vero Sancta ſunt & Sancta Sanctorum illa, quæ ad Vetus pertinent, ſi a Malo orta ſunt? Ait enim: *Tabernaculum prius habebat præcepta cultus, & Sanctum munda-*

p) μετὰ τὴν πρώτην σκηνὴν ἅγια] Aliter hæc leguntur in textu Apoſtoli Græco l. c. v. 3. μετὰ δὲ τὸ

ἁγίων ἅγια, ἐν ᾗ στάμνος μὲν εἶχε τὸ μάννα χρυσῆ καὶ ῥάβδος δὲ ἀπέκειτο τοῦ Ἀαρὼν, καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης; καὶ πῶς Χερουβὶμ δόξης κατεσκίαζεν ἀυτὰ, εἰ τῆς ἐπιβούλου καὶ πονηρᾶς ἀρχῆς ταῦτα προστάγματα ἦν. Πῶς δὲ πάλιν ὁ ἀυτὸς τῆς χάριτος κήρυξ βοᾷ, ῥήματι μὲν Θεοῦ κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἐκ μὴ φαινομένων q) τὰ βλε-

num, & *tabernaculum ſtructum eſt prius, in quo candelabrum, menſa & propoſitionum erat, quæ dicitur ſancta: & quod poſt ſecundum velum erat ſancta ſanctorum* (Hebr. IX. 2.) Quomodo itaq; ſancta ſanctorum fuerunt, ubi *arca aurea habuit manna, & virga Aaronis repoſita fuit, & tabulæ Teſtamenti? & quomodo Cherubim gloriæ obumbrarunt illa*, ſiqui-

δεύτερον καταπέτασμα σκηνὴ ἡ λεγομένη ἅγια ἁγίων. Atque hic ſenſus clarus eſt, qui in verbis, prout hic afferuntur, fruſtra quæritur. Hinc & in verſione ſecutus ſum Scriptoris Sacri textum. Varietatem autem librario negligentiori puto tribuendam, quia Euthymius in Panoplia ſua, ubi Photii hanc diſſertationem contra Manichæos excerpit, locum Apoſtoli affert, prout in textu ſacro legitur.

q) ἐκ μὴ φαινομένων] ita noſter pro μὴ ἐκ φαινομένων, quod Codices omnes & Scriptores Eccleſiaſtici, ſi Gregorinm Nyſſenum, obſervante Millio, excipias, exhibent. Quæ autem hinc naſcatur ſenſus differentia, oſtendere conatur *Melchior Leydeckerus* in Archæologia Sacra Diſſ. I. §. 53. pag. 17. Ceterum quod Hebræi vocant אין נמצא id dici poteſt Græce μὴ φαινόμενον, recte monente doctiſſimo *Guſtavo Georgio Zeltnero* in Diſſert. de *Bireat Hamminim* p. 76.

βλεπόμενα γενέσθαι; Εἰ γὰρ τὰ βλεπόμενα ῥήματι πεποίηκεν ὁ θεὸς, ὥσπερ καὶ τοὺς αἰῶνας, ἕτερον μὲν πλάττει τῶν βλεπομένων ἡ ἀποστασία δημιουργὸν, ἕτερον δὲ τῶν νοουμένων; Πόσα ἄντις εἴπῃ, καὶ διὰ πόσων τῆς ἀποστασίας τὸ θεομάχον καὶ ἀσύστατον διελέγχῃ; r) Πῶς γὰρ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς δίκαιον μαρτυρεῖ τὸν Ἀβὲλ, εἰ πονηρᾶς πλάσεως ἦν, καὶ τὴν αὐτοῦ θυσίαν προσεδέξατο, καὶ τὸ δῶρον αὐτοῦ Παῦλος πίστει κηρύσσει; Πίστει γάρ, φησιν, Ἀβὲλ θυσίαν παρὰ Κάϊν προσήνεγκε τῷ Θεῷ, δι' ἧς ἐμαρτυρήθη δίκαιος εἶναι· μαρτυροῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ θεοῦ· πῶς δὲ πίστεως καὶ ἡ μετάθεσις τοῦ Ἐνὼχ, καὶ πῶς εὐηρέστησε τῷ Θεῷ; καὶ πῶς δεῖ πιστεῦσαι τὸν προσερχό-

dem hæc præcepta erant Principii mali & adverſantis? Quomodo vero idem Gratiæ præcoclamat, *verbo quidem Dei parata eſſe ſæcula, & ab eodem Deo ex non apparentibus viſibilia facta.* (*Hebr.* XI. 3.) Si enim viſibilia verbo fecit Deus, ſicut & ſæcula, quomodo apoſtatæ alium quidem fingunt viſibilium, alium intelligibilium conditorem? Et quam multa alia afferri poſſent, per quæ ſententia Apoſtatarum Deo adverſa & ſibi ipſi non conſtans confutetur! Quomodo enim Bonus Deus juſtum eſſe teſtatur Abelem, ſi Mali ſuiſſet conditoris, & quomodo ſacrificium ejus recepit, donumque ejus fide oblatum Paulus nunciat? *Fide enim*, in-

μενον

r) διελέγχῃ] ita ſcribo pro διελέγχει, quod MS. exhibebat. Hoc enim jubet antecedens εἴπῃ cum πῶς recte ita junctum.

μενον τῷ Θεῷ, τῷ ταῦτα ἐνεργηκότι, πρῶτον μὲν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ κυρίως ὢν, καὶ ὅτι μισθαποδότης γίνεται, εἰ πονηρὸς ἦν καὶ πονηρῶν ἔργων αὐτουργὸς; Καὶ τί δεῖ καθ᾽ ἕκαστον λέγειν τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ διαπρεψάντων, ὧν ἁπάντων πίστιν ἐπιμαρτύρεται τὴν εἰς τὸν Θεὸν, τοῦτε Νῶέ φημι, καὶ τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ οὐ μόνον πιστοὺς ἐν ὅλῳ τῷ βίῳ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν πίστιν, αὐτοὺς ἀπολιπεῖν τὴν παροῦσαν ζωὴν, καὶ ξένους ἑαυτοὺς καὶ παροίκους τῆς ἐπικήρου νομίζειν πολιτείας, καὶ μὴ ἐπαισχύνεσθαι τὸν Θεὸν, οἰκείους τε s) αὐτοῦ νομίζειν, καὶ Θεὸν αὐτὸν t) ἐπικαλεῖσθαι· ποῖον; τὸν ἡτοιμακότα τὴν ἐπουράνιον πόλιν αὐτοῖς. Πῶς γὰρ αὐτοῖς τὴν. οὐράνιον ἡτοιμάσατο βασιλείαν,

quit, *Abel ſacrificium præ hinc obtulit Deo, per quam juſtus declaratus eſt, teſtante ſuper donis ejus Deo.* (V. 4.) Quomodo vero fidei opus eſt translatio Enochi, & quomodo placuit Deo? & quomodo credere oportet eum, qui accedere vult ad Deum, horum beneficiorum auctorem, quod primum quidem ipſe eſt, qui vere exiſtit, & mercedis auctor eſt; Si malus, malorumque operum auctor exiſteret. Sed quid attinet, ſigillatim recenſere illos, qui in Veteri Teſtamento eminuerunt, quorumque omnium in Deum fidem celebrat, Noachi, puta, & Abrahami, & Iſaaci, & Jacobi, teſtatus, eos non ſolum per ...

s) οἰκείους τε] ſubindicat locnm Paulinum Epheſ. II, 19.

t) αὐτὸν] malim legere αὐτῶν, Id enim ſibi, ni fallor Photius vult, Deum credentes domeſticos ſuos appellare, ſe vero eorum Deum vocari velle.

εἰ μὴ τούτου καὶ θεράποντες καὶ τῶν προσταγμάτων φύλακες ἐγνωρίζοντο διὰ βίου, καὶ τὴν πίστιν αὐτῷ διεσώσαντο, οἷς ἔπαθλον ἡ οὐράνιος πόλις, καθαράν τε καὶ ἄμικτον ἀμφιβολίαν. u)

totam vitam fideles fuiſſe, ſed & ſecundum fidem præſentem vitam depoſuiſſe, ſeque peregrinos & advenas fragilis hujus commorationis credidiſſe, neque vereri Deum, ipſos domeſticos ſuos vocare, aut ut ipſorum Deum invocari; quem autem? eum, qui ipſis cœleſtem civitatem paraverat. Quomodo vero illis cœleſte regnum paraſſet, niſi in vita ut ſervi ejus præceptorumque ejus obſervatores agniti fuiſſent, fidemque ipſi, quorum omnino cœleſtis civitas præmium eſt, cum pura & intemerata confeſſione ſervaſſent.

XIII. Σὺ δὲ μηδὲ τὴν ἄθυτον καὶ θαυμασίαν Ἀβραὰμ θυσίαν παραδράμῃς, θεοῦ μὲν ἐκζητήσαντος ταύτην, καὶ τὴν γνώμην ἀποδεξαμένου. Τοῦ δὲ προθύμως πεισθέντος, καὶ οὐ πεισθέντος μόνον, ἀλλὰ καὶ πιστεύσαντος, ὅτι δυνατός ἐστιν ὁ θεὸς καὶ νεκροὺς ἐγεῖραι. Διὰ τοῦτο λογίζεται μὲν αὐτῷ

XIII. Tu vero nec mirabile illud & non mactatum Abrahami ſacrificium præterito, quod Deus requirebat, propoſitumque ejus probabat; ſicut viciſſim is (Abrahamus) non invitus parebat, nec parebat ſolum, ſed & credebat, Deum & mortuos excitare poſſe. Pro-

εἰς

u) ἀμβιβολίαν] neſcio quid ſibi hoc loco iſta vox velit. Malim legere ὁμολογίαν, aut ſimile quid, per quod *confeſſio* ſcilicet fidei, de qua ante ſermo, indicetur.

εἰς δικαιοσύνην, τὸ πατρικὸν δὲ ἀξίωμα οὐ κατὰ τῆς τότε μόνον γενεᾶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα, λαμβάνει, καθὼς γέγραπται, ὅτι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε, κατέναντι οὗ ἐπίστευσε Θεῷ· καὶ πρόσχες ἀκριβῶς, τίνος λέγει Θεοῦ; ἐπάγει γὰρ διδάσκων ὁ Παῦλος, τοῦ ζωοποιοῦντος τοὺς νεκροὺς, καὶ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα· καὶ πάλιν· εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ Θεῷ· ὁρᾷς, τίς ἦν ὁ ἐν νόμῳ καὶ Προφήταις λαλήσας, ὅτι οὐκ ἄλλος παρὰ τὸν χαρισάμενον ἡμῖν τὴν Χάριν, ἀλλ' αὐτός; Ἐπάγει γάρ· οὐκ ἐγράφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογίζεσθαι τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν.

pterea imputatur hoc ei in juſtitiã, ipſeq; præterea Patris titulũ non in illam tantum ſed & ſecuturas generationes accipit, ſicut ſcriptũ eſt: *multarum gentium Patrem te conſtitui* (*Rom.* IV, 17.) *pro quo credidit Deo*: tu vero probe obſerva, quẽ hic loquatur Deum. Subjungit enim docens Paulus: *vivificanti mortuos, & vocanti ea quæ non ſunt, tanquam ſint.* Et iterum: *de promiſſione vero Dei non dubitavit per incredulitatem, ſed potius confirmatus eſt fide, dans Deo gloriam.* (*v.* 20.) Videsne, quis fuerit is, qui in Lege & Prophetis locutus eſt, ſcilicet non diverſus ab eo, qui nobis largitus eſt gratiam, ſed idem. Addit enim: non vero ſcripta hæc ſunt propter ipſum ſolum, ſed & propter nos, quibus imputari debet,

Ou-

Οὐκοῦν ὁ πατέρα πολλῶν ἐθνῶν θέμενος τὸν Ἀβραὰμ, ὅρκον ὑπσχὼν αὐτῷ, ὁ ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις ἀδιάψευστος, ὁ τὰ μὴ ὄντα καλῶν ὡς ὄντα, ὁ ζωοποιῶν τοὺς νεκροὺς, αὐτός ἐστιν ὁ ἐγείρας τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν. κἂν τὸ τῆς ἀποστασίας ὀλέθριον φρόνημα εἰς δύο δεσποτείας καὶ θεοὺς καταμερίζῃ αὐτούς. Σὺ δέ μοι καὶ τοὺς λοιποὺς, οἳ περιφανῶς ἐδείχθησαν, ἐν τῇ παλαιᾷ βεβιωκότες, ἐπιλογίζου, τὸν Ἀβραὰμ, τὸν Ἰακὼβ, τὸν Ἰωσὴφ, αὐτὸν τὸν Μωσέα, οὓς ἐν ἐπαίνῳ δικαίῳ ποιούμενος ὁ Παῦλος καὶ τὴν πίστιν αὐτῶν ἐξυμνῶν, περὶ τοῦ Μωσέως προστίθησιν, ὅτι καὶ τὸν ὀνειδισμὸν ὑπέστη τοῦ Χριστοῦ. Λέγει γὰρ ῥήμασιν αὐτοῖς μείζονα τῶν Αἰγύπτου θησαυρῶν ἡγησάμενος τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ. καὶ τὴν αἰτίαν, ἀπέβλεπε γὰρ

credituris nempe in eum, qui Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum ex mortuis excitavit. Itaque is, qui Abrahamum multarum gentium Patrem conſtituit, qui jusjurandum ipſi præſtitit, qui in promiſſionibus non fallit, qui non exiſtentia vocat ut exiſtentia, qui vivificat mortuos, idem eſt, qui ſuſcitavit Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum ex mortuis: etiamſi pernicioſa hæc apoſtatarum doctrina in duo imperia & Deos diſtingvat. Tu vero & reliquos, qui in Veteri Teſtamento præ ceteris commonſtrantur, perpende, *Abrahamum*, *Jacobum*, *Joſephum*, ipſum etiam *Moſen*, quos dignis laudibus excipiens Paulus, eorumque fidem celebrans, de Moſe addit, *quod & igno-*

ris

εἰς τὴν μισθαποδοσίαν, ἣν δηλονότι δυνατὸς ἦν παρασχεῖν αὐτῷ ὁ Θεός. Καὶ τί δεῖ καταριθμεῖν τοὺς ἄνδρας; Προλαβὼν γὰρ ἡμᾶς ὁ μετάρσιος ἄνθρωπός φησιν· ἐπιλείψει με διηγούμενον ὁ χρόνος περὶ Γεδεὼν Βαράκ τε καὶ Σαμψὼν καὶ Ἰεφθάε, Δαυίδ τε καὶ Σαμουὴλ καὶ τῶν Προφητῶν, οἳ διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων, ἔσβεσαν δύναμιν πυρὸς, ἔφυγον στόματα x) μαχαίρας, ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας. Εἶτα καὶ τὰ ἱερὰ τούτων καὶ θαυμάσια ἔργα καὶ πάθη διεξιὼν, καὶ τὴν ἐν ἐρημίᾳ διατριβὴν καὶ καρτερίαν, ἐπάγει· ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος. Οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἀν-

miniam Chriſti pertulerit. (*Hebr.* XI, 26.) Dicit enim, quod ignominiam Chriſti theſauris Ægypti potiorem habuerit, ea de cauſa, quia reſpexerit mercedem; quam ſcilicet Deus ipſi præſtare potuerit. Sed nihil attinet, Viros ejusmodi enumerando percenſere. Occupat enim nos divinus Vir, inquiens: *Deſeret me tempus recitantem de Gideone, Baraco, Simſone & Jephtha, Davide item, Samuele & Prophetis, qui per fidem debellarunt regna, operati ſunt juſtitiam, conſecuti ſunt promiſſiones, ora leonum continuerunt, exſtinxerunt vim ignis, effugerunt ora gladii, x) corroborati ſunt ab infirmitate.* (*Hebr.* XI, 33.) Poſtea ſanctas eorum & mira-

τῶν

x) λεόντων στόματα] hæc in MS. deſiderantur, omiſſa ſcilicet librarii, a repetita voce στόματα decepti, negligentia.

τῶν διεγειρῶν ἡμᾶς μίμησιν, καὶ ὥσπερ παράκλησιν εἰς ἀρετῆς ἀντίληψιν ἐκείνους προτιθεὶς ἐπιφέρει· τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων, ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα, καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν, δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν εἰς τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν· ὅς ἐστιν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὥστε καὶ τῇ ἐν ᾗ πίστει γενναῖοι καὶ βέβαιοι μεμενήκασιν οἱ πατέρες ἡμῶν, γέγονεν ἀρχηγὸς, καὶ τῆς ἡμῶν τε κἀκείνων σωτηρίας τελειωτής. Εἰ δὲ καὶ μηδὲν ἦν ἕτερον τῆς πλάνης αὐτοὺς ἀποστρέψαι, καὶ μεθελκύσαι τὴν εὐσέβειαν βιαζόμε-

biles actiones & perpeſſiones ut & commorationem in deſerto ac patientiam dicendo perſecutus ſubjungit: *quibus mundus non erat dignus*, (*v.* 38.) Imo vero ad imitationem eorum nos excitaturus, eosque inſtar incitamenti ad ſtudium virtutis nobis proponens, addit: *tantam habentes circumjectam teſtium nubem, depoſito omni onere, & peccato nos circumvallante, in patientia curramus in ſtadio nobis propoſito, reſpicientes in fidei auctorem & conſummatorem Jeſum, qui eſt Dominus noſter Jeſus Chriſtus.* (*Hebr.* XII, 1. 2.) Itaque is fidei illius, in qua Patres noſtri candidi & firmi permanſerant, auctor fuit, & noſtræ æque ac illorum ſalutis conſummator. Quod ſi vero nihil aliud ab errore illos revocare, &

νον, ἀλλ' οὖν προσῆκον ἦν αὐτοῖς διὰ τῶν ῥηθησομένων θᾶττον μεταμαθεῖν τὴν ἀλήθειαν. Λέγει γὰρ ὁ Παῦλος· τί οὖν ἐροῦμεν; ὁ νόμος ἁμαρτία; μὴ γένοιτο. Καὶ πάλιν· οἶδα γὰρ ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστιν, ἐγὼ δὲ σαρκικός εἰμι, καὶ συνήδομαι τῷ νόμῳ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον· Καὶ πάλιν. ἄρα μὲν αὐτὸς ἐγὼ τῷ μὲν νοῒ δουλεύσω νόμῳ Θεοῦ, τῇ δὲ σαρκὶ νόμῳ ἁμαρτίας. Καὶ γὰρ ἡ μὲν σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς, τουτέστιν ἡ μὲν ψυχὴ κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγενημένη, καὶ τῷ διαπλασθέντι παρὰ τῆς αὐτῆς Χειρὸς σώματι συναφθεῖσα πρὸς τὸ ἀρχέτυπον πόθον ἔχει ἀναφέρεσθαι. Η δὲ σὰρξ, ὅπερ ἐστὶν αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι, (οὕτω γάρ ἐστι καὶ τῇ πρὶν καὶ τῇ μετ' αὐτὴν Χάριτι, καὶ γὰρ ἀντὶ Χάριτος Χά-

ad pietarem pertrahere poſſet, certe decebat eos vel ex iis, quæ mox afferentur, veritatem agnoſcere. Ait enim Paulus: Quid igitur dicemus? *num Lex peccatum eſt? Abſit.* (*Rom.* VII, 7.) Et alibi: *novi enim, quod Lex ſpiritualis eſt, ego vero carnalis ſum.* (*v.*14.) Et iterum: *delector Lege ſecundum interiorem hominem.* (*v.*22) Rurſus: *itaque ipſe ego mente quidem ſervio Legi Dei, carne vero Legi peccati.* (*v.*25.) *Caro enim concupiſcit contra ſpiritum, ſpiritus vero contra carnem*, h. e. anima, ſecundum imaginem Dei condita, & corpori ab eadem manu formato juncta, ad originem ſuam transferri cupit. Caro vero, i. e. carnales cupiditates (ita enim & ſub priore & ſub poſteriore Gratia, quia pro Gratia Gratia nobis

eis

ρις ἡμῖν ἐδόθη y) τὰ τοιαῦτα καλονομάζεθαι πάθη.) Αὗται οὖν αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι οὐ ῥαδίως συνέπονται τῷ θελήματι τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἐπὶ πολλοῖς καὶ σφόδρα διαμάχονται τὸν πονηρὸν ἔχουσαι συναγωνιστὴν, εἰ μή τις νήφων μὲν ἐπιμελῶς, ἕλκων δὲ διὰ προσευχῆς καὶ τὴν ἄνωθεν ῥοπὴν, στήσει τρόπαιον κατ' αὐτῶν. z)

data eſt, affectus hos appellare fas eſt.) y) Hæ, inquam, carnales cupiditates non facile voluntati animæ obſecundant, ſed ſæpiſſime & graviter decertant, malum habentes commilitonem, niſi quis vigilans ſtudioſe, & per preces ſupernum conſecutus impetum de illis triumphat.

XIV. Ἀλλ' ὅθεν ὁ λόγος μικρὸν παρεξῆλθε πάλιν ἐπανίτω. Τοῖς γὰρ προειρημένοις συνάπτει λέγων· ὥστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή· καὶ δῆλον, ὡς οὐκ ἄλλη μὲν ἁγία,

XIV. Sed unde nonnihil divertit, eo regrediatur oratio. Prædictis enim addit hæc dicens: *itaque Lex quidem ſancta eſt, & praeceptum ſanctum & juſtum & bonum.* (*Rom.* VII, 12.) Ubi clarum eſt, non a-

y) ἀντὶ χάριτος χάρις] Locus eſt Johannis I, 16. quem varii varie explicarunt. Cum noſtro, ad Legem & Evangelium, tanquam Gratiæ documenta ſibi invicem ſuccedentia, reſpiciente, ex veteribus faciunt *Chryſoſtomus* homilia XIV. in Johannem, & *Theophylactus* in h. l. ex recentioribus vero poſt *Bezam* & *Heinſium* noviſſime Rev. *Salomon Deylingius* in Obſervatt. Sacris Part. III. num. 33.

z) αὐτῶν] ita legi jubet nexus orationis, quia ſermo eſt de ἐπιθυμίαις in plurium numero. MS. habebat αὐτῆς.

ἄλλη δὲ δικαία, ἄλλη δὲ ἀγαθή, ἀλλ' ἡ αὐτὴ τοῦ νόμου ἐντολὴ καὶ τοῦ αὐτοῦ θεοῦ καὶ δικαίου καὶ ἁγίου, καὶ ἀγαθοῦ. Ἐξ οὗ γὰρ βρύει τὸ ἅγιον καὶ δίκαιον καὶ ἀγαθὸν, χορηγὸς μὲν ἐστι τούτων αὐτὸς καὶ δοτήρ. Κατὰ τὸ αἴτιον δὲ πρὸ πάντων, ὧν ἄλλοις μετασχεῖν παρέχειν, αὐτὸς ὑπάρχει ταῦτα, οὐ μετασχὼν, οὗ δι' ὑπερβλύζουσαν ἀγαθότητα μετέχει, καὶ ἃ μετέχει, μετουσίας ἀγαθοειδοῦς. a) Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ὁ αὐτὸς τῆς ἀληθείας κήρυξ βοᾷ, τὸ δικαίωμα πληροῦσθαι τοῦ νόμου ἐν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα, τουτέστιν ἐν οἷς αἱ πονηραὶ πράξεις καὶ ὑποσποραὶ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ τὰ ἁμαρτήματα ἰσχὺν οὐκ ἔχει, ἀλλ' ἡ κατὰ πνεῦμα τελέσιν ἡ

liam Legem eſſe ſanctam, aliam juſtam, aliam bonam, quam ipſum Legis præceptum, & ejusdem Dei tum juſti, tum ſancti, tum boni. Ex quo enim ſcaturit ſanctum, & juſtum, & bonum, idem eſt illorum auctor & largitor. In quantum vero cauſa eſt, idem præ omnibus ea omnia eſt, quorum alios participes fecit, etiamſi non eodem modo poſſideat: ex cujus etiam bonitate ſuperabundante fit, ut, quicquid ejus particeps eſt, in communione Boniformi exiſtat. Et alibi idem veritatis præco clamat: *præcepta Legis impleri in iis, qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundũ ſpiritũ*, (*Rom.* VIII, 4.) h. e. in quibus actiones malæ & ſemina Hoſtis, & peccata vim non ha-

κατ'

a) ἀγαθοειδοῦς] ita lego pro ἀγαθοειδῶς, quod eſt in MS.

κατ' ἀρετὴν καὶ θείαν συνέργειαν κατορθοῦται πολιτεία· εἰ δὲ τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου οὐκ ἐν τοῖς ἐμπαθέσι καὶ ἁμαρτωλοῖς τελεῖται, ἀλλ' ἐν τοῖς πνευματικοῖς καὶ θεοσυνεργήτοις, πῶς οὐ φρίττουσι λέγειν αὐτὸ πονηρᾶς νομοθεσίας; Πάλιν δὲ ἐν ἄλλοις τὸ διάπυρον τῆς πίστεως αὐτοῦ καὶ τοῦ πάντας σπεύδειν σωθῆναι, καὶ εἰς ὅπερ αὐτὸν ὁ σφοδρὸς ἔρως ἐκίνει, κατέχειν οὐκ ἔχων, τουτέστιν εἰς τὸ πάντας τῷ Χριστῷ προσαγαγεῖν, ηὐχόμην ἐγὼ αὐτὸς ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, μεγάλῃ κράζει τῇ φωνῇ· ὧν αἱ διαθῆκαι καὶ αἱ νομοθεσίαι καὶ αἱ ἐπαγγελίαι καὶ αἱ λατρεῖαι, καὶ περιφανέστατα δεικνὺς, πόθεν

bent, ſed ratio vitæ ſecundum ſpiritum i. e. virtutem & Dei auxilium ordinatur. Quod ſi vero præcepta Legis non a peccatoribus & genio indulgentibus implentur, ſed a ſpiritualibus & divino auxilio nixis, quomodo non horrent illa ad Malum referre? Alibi idem fervorem fidei ſuæ, ſtudiumque omnium ſalutem promovendi, continere non valens, aut reprimere id, ad quod ipſum vehemens amor permovebat, ſtudium ſcilicet omnes ad Chriſtum perducendi, elata voce clamat: *optarim ego ipſe anathema eſſe a Chriſto pro fratribus meis, mihi quod ad carnem cognatis, quorum ſunt teſtamenta, & legislatio & promiſſiones & cultus.* (*Rom.* IX, 3.) Quæ omnia unde profecta ſint & a cujus cura pendeant,

 πόθεν

πόθεν ταῦτα καὶ τίνος ἤρτηται προνοίας; Ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν. ὥστε τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ καὶ αἱ νομοθεσίαι καὶ αἱ λατρεῖαι καὶ αἱ ἐπαγγελίαι, ἐν αἷς οἱ πατέρες εὐηρέστησαν Θεῷ, καὶ ἐξ ὧν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἀνεβλάστησεν ὁ Χριστός· καὶ ἐν ἄλλοις δὲ λόγον μὲν ἀδιάπτωτον τοῦ Θεοῦ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον ὑμνεῖ· οὐ γὰρ ἐκπέπτωκέ, φησιν, ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Περὶ δέ γε τοῦ Ἰακὼβ καὶ τοῦ Ησάφ διαλαμβάνων, b) ὡς ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάττονι, μονονουχὶ καὶ τοὺς πάλαι τῆς πλάνης ὑπηρέτας ἐπιστομίζει. Φησὶ γάρ, μὴ ἀδικία παρὰ τῷ Θεῷ; μὴ γένοιτο. Τῷ γὰρ Μωσεῖ λέγει· ἐλεήσω, ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω,

clariſſime docet, inquiens: *Qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Amen.* Itaque Dei, ſuper omnia exiſtentis, ſunt & leges, & cultus & promiſſiones, in quibus Patres placuerunt Deo, & ex quibus quod ad humanitatem ortus eſt Chriſtus. Alibi Moſaicam Legem ut verbum Dei non irritum celebrat. *Neque enim*, inquit, *cecidit verbum Dei.* Idem aliquid de Jacobo & Eſauo occupans, *quod ſcilicet major ſerviret minori*, erroris adminiſtros tam veteres, quam recens exortos, confutat. Ait enim: *num injuſtitia eſt apud Deum? Abſit. Moſi enim inquit: miſerebor, cujus miſerebor, & clemens ero, cui clemens ero.*

ὃν

b) Διαλαμβάνων] *occupans*, ſcilicet exceptionem, quæ fieri poterat. Hanc enim verbi iſtius hoc loco notionem eſſe cenſeo: Confer *Lamberti Bos* Animadverſiones ad Scriptores Græcos p. 86.

ὃν ἂν οἰκτείρω. Καὶ ἵνα μὴ δόξῃ τις ἐξ οἰκείων πόνων καὶ ἱδρώτων χωρὶς τῆς ἄνωθεν συνεργείας τὸ πᾶν ἐκτελεῖν τῶν κατορθωμάτων συνείρει· ἄρα οὖν, ὃν θέλει, ἐλεεῖ, ὃν θέλει, σκληρύνει· τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ τοῦ ἐλέους τοῖς πρὸς αὐτὸν ὁρῶσιν ὑπάρχοντα πηγὴν, καὶ τῶν εἰς ὀφρὺν ἐπηρμένων διελέγχοντα, καὶ καταβάλλοντα, τὸ ἀλαζονικὸν καὶ σκληρόν. Τὸν αὐτὸν δὲ Θεὸν, ὅς ἐστι πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φιλάνθρωπον καὶ ἀγαθὸν ἀνυμνῶν καὶ πειθαρχεῖν μὲν αὐτῷ πάντας, μηδένα δὲ κατεξανίστασθαι διὰ τῶν οἴκοθεν λογισμῶν τῆς ἀποῤῥήτου κυβερνήσεως αὐτοῦ ἐπιφέρει· μενοῦνγε ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ; εἶτα τοῦτον πλάστην λαμ-

(*Rom.* IX, 15.) Et ne quis opinetur, ſe ſuo labore & ſudore ſine divino auxilio præcepta omnia perficere poſſe, ſubjungit: *itaque, cujus vult, miſeretur, & quem vult, indurat.* Eundem itaque Deum celebrans, tanquam qui miſericordiæ in illos, qui ipſum reſpiciant, fons exiſtat, ſuperborum vero & elatorum faſtum ac ſupercilium deprimat ac coërceat; eundem, inquam, Deum, qui eſt pater Domini noſtri Jeſu Chriſti amantem hominum & bonum celebrans, omnesque, ut ipſi obediant, nullus vero reſiſtat, argumentis domeſticis & ex abſcondita rerum gubernatione ductis exhortaturus, ſubjungit: *enimvero, ò homo, quis tu es reſpondens Deo?* (*v.* 20.) Cumque poſtea eundem clare

πρῶς ἀνακηρύζων καὶ οὐ πλάστην μόνον, ἀλλὰ καὶ κριτὴν αὐτεξούσιον, καὶ τοῦ διανέμειν ἑκάστῳ, c) ἂν ἡ κρίσις ἤνεγκε, δεσπότην, τὴν μὲν ὀργὴν φέρειν ἐκδιδάσκει, ἐπὶ τὰ σκεύη τὰ κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν· τὸν δὲ πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ τοῖς τοῦ ἐλέους ἐπιδαψιλεύεσθαι ἀξίοις, οὗ καὶ ὑμᾶς μετόχους εὐαγγελίζεται εἶναι ἅτε δὴ προητοιμασμένους καὶ προκεκλημένους εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν, τοὺς πεπιστευκότας εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν. Εν ἄλλοις δὲ πάλιν ἀμεταμέλητον χάριν ἀναγράφων τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ, καὶ ὅτι ἐκείνου ἦν ὁ Ἰσραηλίτης λαὸς, καὶ ἡ νομοθεσία, καὶ τὰ προστάγματα, καὶ ὅτι μὴ πάντες διὰ τὴν ἐνίων παράβασιν τῆς υἱοθεσίας ἐξε-

conditorem renunciaſſet, nec conditorem ſolum ſed & judicem abſolutum, & qui unicuiq; id, quod judicium affert, irrogare poſſit, eundem ait ira ferri in vaſa, in exitium parata, divitias autem gloriæ ſuæ largiter impertire illis, qui miſericordia ſua digni ſint. Atque hujus etiam nos participes factos eſſe nunciat, præparatos ſcilicet & ante vocatos ad fruitionem bonorum, tanquam qui crediderint in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Alibi vero iterum ſcribens, quod verum Deum gratiæ ſuæ pœnitere non poſſit, & quod ejus fuerit populus Iſraëliticus, & Lex, & præcepta, & quod non omnes propter trans-

κήρο-

c) ἑκάστῳ] forte hic excidit ὃ, quod ad ſenſum implendum requiri videtur.

κήρυξέ, φησιν· μὴ ἀπώσατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὃν προέγνω; Καὶ δεικνὺς ἐναργῶς ἵνα Θεὸν λέγει; καὶ πόθεν ἡ πίστις, ὅτι τὸν λαὸν αὐτοῦ μὴ ἀπώσατο. Καὶ γὰρ ἐγώ, φησιν, Ισραηλίτης εἰμὶ ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, φυλῆς Βενιαμίν· ὥστε ὁ μὴ ἀπωσάμενος Παῦλον, ἀλλὰ καλέσας αὐτὸν εἰς ἐκλογήν, οὗτός ἐστιν ὁ καὶ τὸν Ισραὴλ λαὸν αὐτοῦ θέμενος, καὶ μὴ ἀπωσάμενος τοῦτον, ἀλλὰ διὰ τῆς πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν τελειώσας αὐτούς.

XV. Πάλιν δὲ τοῦ ἑνὸς Θεοῦ τήν τε παλαιὰν καὶ τὴν καινὴν ἀνακηρύττων, καὶ ὡς ἐκ ῥίζης ἐκείνης ταύτην προελθεῖν καὶ ἁγιότητος ἑκατέραν μεταχεῖν, οὕτω φησίν· εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι· καὶ· εἰ σὺ τὴν

greſſionem a filiorum jure removerit, ait: *num repulit Deus populum ſuum, quem præcognovit.* (*Rom.* XI, 1.) Perſpicuumque faciens, quem Deum dicat, & unde fides fiat, quod populum ſuum non repulerit, addit: *Nam & ipſe ego Iſraëlita ſum, ex ſemine Abrami, & tribu Benjaminis.* Itaque, qui non repulit Paulum, ſed eum vocavit in electionem, idem eſt, qui & Iſraëlem, populum ſuum, in idem poſuit, eumque non repulit, ſed per fidem in Chriſtum perfecit.

XV. Alibi ejuſdem Dei & Vetus & Novum Teſtamentum eſſe proclamans, ita ut hoc tanquam ex illius radice progerminarit, utrumque vero ſanctitatis ſit particeps, ait: *ſi vero primitiæ ſanctæ, etiam maſſa erit: & ſi radix ſan-*

ῥίζαν βαστάζεις, ἀλλ' ἡ ῥίζα σέ. Καὶ· εἰ ὁ Θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, ἔπεσε γὰρ τῶν ἐκπειρασάντων τὰ κῶλα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πολλὰ ἄλλα μετῆλθε πάθη τοὺς ὑπαιτίους, μήπως ὁ αὐτὸς οὐδέ σου φείσηται, οὐκ ἄλλος μὲν ἐκείνων, ἄλλος δέ σου, ἀλλ' ὁ αὐτός. Καὶ πάλιν· ἴδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν· τίνος; Χριστοῦ, ἐπὶ μὲν τοὺς πεσόντας ἀποτομίαν, ἐπὶ δέ σε χρηστότητα. Τί δ' ἂν βούλοιντο ἡ ἀπαρχὴ, καὶ τὸ φύραμα, καὶ ἡ ῥίζα, καὶ οἱ κλάδοι, καὶ οἱ αὐτοφυεῖς, καὶ οἱ δι' ἐγκεντρίσεως, εἰ μὴ τὴν ἀλληλουχίαν καὶ συγγένειαν, καὶ ὅτι τοῦ αὐτοῦ νομοθέτου, φωναῖς δηλοῦσιν ἐναργεστάταις. Φησὶ δὲ πάλιν περὶ τῶν οὔπω τῇ πίστει Χριστοῦ προσδεδεγμένων Ισραηλιτῶν. κα-

cta, etiam rami. (*Rom.* XI, 16.) Et: *non tu radicem fers, ſed radix te.* (*v.* 18.) Item: *ſi Deus ramis, natura talibus, non pepercit* (ceciderunt enim membra Deũ tentantium in deſerto, & reos criminis multæ oppreſſerunt pœnæ,) *cave, ne idem nec tibi parcat*, ſeq; non alium tibi, alium illis, ſed eundem prorſus, exhibeat. Et iterum: *vide itaque benignitatem & ſeveritatem!* Cujus autem? Chriſti: *ſeveritatem quidem in lapſos, in te vero benignitatem.* (*v.* 22.) Quid vero ſibi volunt primitiæ, & maſſa, & radix, & rami, & ſponte nati, & per inſitionem tales, niſi quod convenientiam & affinitatem, & originem ab eodem Legiſlatore derivandam, clariſſima voce inculcant? Ait vero iterum de illis Iſraelitis, qui ad Chriſti fidem nondum ac-

τα

τὰ μὲν τὸ Εὐαγγέλιον ἐχθρὸν δι' ἡμᾶς, κατὰ δὲ ἐκλογὴν ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς πατέρας· ὅθεν δηλῶν ὅτι ἀγαπητοὶ, τὸ ἀμεταμέλητον τῶν χαρισμάτων καὶ τὴν κλῆσιν παράγει τοῦ Θεοῦ· ἀμεταμέλητα γάρ φησι τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλῆσις τοῦ Θεοῦ, Καὶ ὅσα προεγράφη εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη· διατί; ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως τῶν γραφῶν, ἅ ἐστιν ἡ παλαιὰ, τὴν ἐλπίδα ἔχομεν. Ειτα τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως Θεὸν ἀνακηρύττων τὸν ἀληθινὸν Θεόν· οὐ γὰρ ἂν εἴη Θεὸς παρακλήσεως καὶ ὑπομονῆς, οὐδ' ἂν πλέον ἐκμανοῖεν οἱ τοῦ πονηροῦ θεράποντες, ὁ ἐχθρός. Ο δὲ Θεός φησι τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως δώη ὑμῖν, τὸ αὐτὸ φρονεῖν

ceſſerint. *Secundum Evangelium quidem inimici ſunt propter nos, ſecundum electionem vero dilecti propter Patres.* (*v.* 28.) Ibi ſane eos dilectos declaraturus vocationem Dei memorat, quem donorum ſuorum pœnitere non poſſit. *Donorum enim ſuorum & vocationis Deum pœnitere non poteſt.* (*v.* 20.) Et: *quæ ante ſcripta ſunt, in veſtram doctrinam ſcripta ſunt.* Cur? *ut per patientiam & conſolationem Scripturarum*, ſub quibus Vetus intelligitur Teſtamentum, *ſpem habeamus.* (*Roman.* XV, 4.) Deinde verum Deum patientiæ & conſolationis Deum eſſe confirmaturus, (abſit enim, ut ſervi Mali adeo inſaniant, ut Hoſtem Deum conſolationis & patientiæ appellent) addit: *Deus vero patientiæ & conſolationis det vobis, ut*

ἐν

ἐν ἀλλήλοις, κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν, ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἑνὶ στόματι δοξάζητε τὸν πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὐκ ἄλλον καὶ ἄλλον, ἀλλὰ τὸν προκαταγγείλαντα μὲν τὴν ἔλευσιν τοῦ υἱοῦ, παραδόντα δὲ τὰς γραφὰς, καλέσαντα δὲ εἰς τὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ πίστιν, τὸν τῆς παρακλήσεως καὶ ὑπομονῆς Θεὸν, τὸν τῆς ὁμοφροσύνης δοτῆρα, οὗ εἰς δόξαν προσέλαβεν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς, διάκονος γεγενημένος τῆς περιτομῆς. Ἐν ἄλλοις δὲ πάλιν φησίν· περιτετμημένος τις ἐκλήθη, μὴ ἐπισπάσθω· ἐν ἀκροβυστίᾳ τις ἐκλήθη, μὴ περιτεμνέσθω· ἡ περιτομὴ οὐδέν ἐστι· καὶ ἡ ἀκροβυστία οὐδέν ἐστιν· εἶτα πρόσχες, ἀλλὰ τήρησις ἐντολῶν Θεοῦ, οὐ θεῶν. τῶν δὲ ἐντολῶν ἡ μὲν ἐκέλευσε περιτέμνεσθαι, ἡ δὲ

idem inter vos ſentiatis, ſecundum Chriſtum Jeſum, ut uno animo & uno ore laudetis Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti. (*v.5.*) Non alium atque alium, ſed eum, qui ante nunciavit adventum filii ſui, qui Scripturas tradidit, quique ad fidem in Filium ſuum vocavit, Deum conſolationis & patientiæ, concordiæ datorem, in cujus gloriam nos aſſumſit Chriſtus, miniſter circumciſionis factus. Alibi vero iterum ait: *circumciſus aliquis vocatus eſt, ne attrahat;* (præputium) *in præputio aliquis vocatus eſt, ne circumcidatur: circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt:* (I. *Corinth.* VII, 13.) attende vero ad ſequentia! *ſed obſervatio mandatorum Dei,* non Deorum. Mandatum vero aliud juſſit circumcidi, aliud non

μὴ.

μή. ὧν ἑκάτερον d) ἀνέθηκε τοῦ αὐτοῦ θεοῦ ἀλλ' οὐχὶ θεῶν. ὥστε εἷς θεὸς ὁ ἀληθινὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ καὶ τὴν περιτομὴν διὰ τοῦ Ἀβραὰμ εἰς μυστηρίου τελείωσιν χρόνοις ὡρισμένοις δοὺς, καὶ τοὺς ἐν ἀκροβυστίᾳ διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ προσειληφώς.

item: & utrumq; tamen ejusdem ait eſſe Dei, non autem Deorum. Itaque unus Deus verus eſt, & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui & circumciſionem per Abrahamum in myſteriii conſummationem tempore definito ſanxit, eosq;, qui in præputio erant, per Filium ſuum ad ſe recepit.

XV. Ἑτέρωθι δὲ λέγει, δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο, ποῖον ἢ τὸ ἡμέτερον σῶμα; ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, φησὶ, e) καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν· Καὶ πῶς ἐστιν ἀγαθοῦ Θεοῦ, εἰ πλάσμα ἦν τὸ σῶμα τοῦ πονηροῦ, ἐκ φθαρτοῦ μὲν ἄφθαρτον, ἐκ δὲ θνητοῦ ἀθάνατον αὐτὸ μετασκευάσαι; ὅτε γὰρ

XV. Alibi vero: *oportet corruptibile hoc:* quodnam vero aliud quam corpus noſtrum? *induere incorruptibilitatem, & mortale hoc immortalitatem.* Quomodo vero decet Deũ bonũ, ſi corpus creatura Mali eſſet, ex corruptubili quidem incorruptibile, ex mortali vero facere im̃orta-

d) ἑκάτερον] ita ſcribendum eſt pro ἑκατέρω, quod MS. habet.

e) φησὶ] verbum hoc locum hic librarii culpa mutaſſe, & ad σῶμα referendum eſſe credo. Antecedens enim λέγει regit phraſin ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν.

γὰρ τὸ πονηρὸν σῶμα καὶ πλάσμα τοῦ πονηροῦ ἐκ θνητοῦ μὲν εἰς ἀθανασίαν, εἰς ἀφθαρσίαν δὲ ἐκ φθαρτοῦ παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ μεταποιηθῇ Θεοῦ, οὐ μόνον οὐκ ἀληθεύσει ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος, ὅτι κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος, καὶ ὅτι ἐπὶ τέλει τῶν αἰώνων πάντων ἐκπεσεῖται, καὶ ὧν ὅπως δήποτε ἦρχεν ὁ ἐχθρὸς, οἷα προσκειμένων αὐτοῦ τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνάπαλιν τηνικαῦτα τὸ κράτος ἀναμφήριστόν τε καὶ ἀδιάδοχον σχήσει, τοῦ θνητοῦ καὶ φθαρτοῦ πλάσματος αὐτοῦ εἰς ἀθανασίαν καὶ ἀφθαρσίαν ἀνηγμένου. ὅρα δέ μοι κἀντεῦθεν τὸν πλοῦτον τῆς σοφίας Παύλου, ὃν, ὡς ἔοικεν, ἀρθεὶς τὸν τρίτον f)

le? Si enim corpus malũ & creatura mali ex mortali in immortalitatem, ex corruptibili vero in incorruptibilitatem a Deo bono transferretur, non ſolum non verum foret, quod ſcriptum eſt: *mors abſorpta eſt in victoriam*, (1. *Cor.* XV, 54.) quodque in fine ſæculorum excidet iis omnibus, in quæ olim poteſtatem habuit Hoſtis, tanquam talia, quæ operibus ejus malis accommodata ſint; ſed & contraria illis omnia certiſſime firmiſſimeque locum habebunt, ſi mortalis & corruptibilis ejus creatura immortalis & a corruptione libera reddita fuerit. Tu vero vide mihi & hic divitias ſapientiæ Pauli, (quam in tertium cœlum ſubla-

ὑρα-

f) τὸν τρίτον] ita MS. Et Grammaticæ rationes & ſen-

οὐρανοῦ, ἐμυήθη, ὅπως διαφορὰν μὲν τῆς καινῆς καὶ τῆς παλαιᾶς εἰσάγει· Προβλέπων δὲ τὴν ἀποστασίαν καὶ πᾶσαν αὐτῆς ἐκκόπτων ματαιολογίαν, εὐθὺς πάλιν ταῦτα συνεπιφέρει· Λέγει μὲν γάρ, ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, ἀνακαινίζεσθε g) τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά. Ἀλλ' ὅρα τὸ δραστήριον καὶ σοφὸν καὶ περιδέξιον τοῦ ἀνδρός. Τὰ δὲ πάντα, φησὶ, καὶ ἡ νέα δηλονότι καὶ ἡ παλαιὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ, τοῦ καταλλάξαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. οὐκοῦν καὶ τῶν παρελθόντων καὶ τῶν παρόντων ὁ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀγαθὸς πατὴρ, αὐτὸς ἦν καὶ δοτὴρ καὶ προνοητὴς καὶ δημιουργός· πῶς

tus didiciſſe videtur) quomodo differentiam Novi & Veteris Teſtamenti exponat. Prævidens vero apoſtaſiam hanc, ejusque vaniloquia omnia everſurus, ſtatim iſta ſubjungit. Ait enim: *ſi quis in Chriſto, natura nova*, renovemini, *vetera tranſierunt, ecce omnia facta ſunt nova.* (2. *Cor.* V, 17.) Tu vero vide prudentiam, ſapientiam & dexteritatē Viri. *Omnia vero*, inquit, id eſt & Vetus & Novum Teſtamentū, *ex Deo ſunt, qui reconciliavit nos ſibi ipſi per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.* Itaque bonus Pater Servatotis noſtri Jeſu Chriſti idem erat & dator & procurator & auctor rerum præteritarum &

ſus legi jubent, quod 2. Corinth. XII, 2. legitur, ἕως τοῦ τρίτου οὐρανοῦ.

g) ἀνακαινίζεσθε] verbum hoc explicationis loco a Photio additum eſſe puto, ut intelligeretur, S. Apoſtolum novæ creaturæ ſtudium urgere.

δ' ἂν εἴη πλάσμα τὸ σῶμα τοῦ ἐχθροῦ, τοῦ αὐτοῦ πνευματοφόρου ῥήτορος, τὴν Ἡσαΐου προφητείαν οἰκειουμένου καὶ λέγοντος· ὑμεῖς ναὸς γὰρ Θεοῦ ἐστε ζῶντος. καθὼς εἶπεν ὁ Θεὸς, ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω. καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεὸς, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι λαός. Εἰ οὖν Χριστοῦ μὲν ἡμεῖς ναὸς, ὡς Παῦλος βοᾷ, μάρτυρα τὸν Ἡσαΐαν προϊστὰς καὶ οὐκ ἄλλος ἦν Θεὸς, ὁ ἐν Ἡσαΐᾳ λαλήσας, ἀλλ' αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς, οὗ ναὸν ἡμᾶς ὁ θεσπέσιος Παῦλος οἶδε καὶ ἀποκαλεῖ, ποῦ τὸ πλάσμα τοῦ πονηροῦ; ποῦ δὲ ἡ διπλῆ καὶ ἀντικειμένη ἀρχή;

XVI. Ἔτι δὲ ἀνακαλύπτων τὸ τῆς ἀληθείας φέγγος, καὶ καθαροὺς ἡμᾶς καὶ ἀφωρισμένους παραγγέλλων εἶναι τῶν ἀκαθάρτων, ὡς ἂν εἰς

præſentium. Quomodo vero corpus creatura hoſtis fuerit, cum idem a Spiritu actus Orator *Jeſaiæ* vaticinium adhibeat, & dicat: *vos enim templum Dei vivi eſtis: ſicut dixit Deus, quia habitabo in illis, & ambulabo, & ero illorum Deus, ipſi vero erunt mihi populus.* (2. *Cor.* VI, 16.) Si igitur Chriſti nos ſumus templum, prout Paulus clamat, teſtem afferens Jeſaiam, neque alius fuit Deus, qui per Jeſaiam locutus eſt, quam ipſe Dei filius, cujus templum divinus Paulus nos eſſe novit, & tales vocat, ubi tandem eſt creatura Mali? ubi duo & oppoſita ſibi invicem Principia?

XVI. Porro idem retegens veritatis lucem, nosque ad puritatem, & ſeceſſionem ab impuris faciendam, cohortatus, ut in filios & fili-

υἱοὺς

υἱοὺς καὶ θυγατέρας ἐπάγει καὶ τὸν ἐπαγγειλάμενον ταῦτα, ὅτι κύριός ἐστι παντοκράτωρ. συνδιαπλέκει δὲ καὶ πρὸς τίνας αἱ ἐπαγγελίαι, ὅτι διὰ τῶν πατέρων πρὸς ἡμᾶς· ἐπιφέρει γάρ. ταύτας οὖν ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀγαπητοὶ, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ. ὥστε ἡμεῖς μὲν ἐπηγγέλμεθα ταῦτα, ἀρξαμένης τῆς ἐπαγγελίας ἀπὸ τῶν πατέρων· Καὶ οὗπερ ἐκεῖνος ὁ λαὸς θεοῦ, τοῦ αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς. καὶ ὡς τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ οἱ καθαροὶ ναὸς τοῦ θεοῦ, οὕτω καὶ οἱ ἐν τῇ νέα καθαροὶ ναὸς τοῦ αὐτοῦ θεοῦ. Κτίστην δὲ πάντων πάλιν πολλάκις ὁ αὐτὸς τῆς ἀληθείας διαγγέλλων κήρυξ,

as Dei referamur, ait: *vos enim eritis mihi in filios & filias.* (2. *Cor.VI,* 18.) Commemorat vero etiam eum, qui hæc ſit pollicitus, quod ſcilicet Dominus ſit omnipotens. Simul etiam innuit, ad quos pertineant hæ promiſſiones, nempe ad nos per Patres. Subjungit enim: *Hæc igitur promiſſa habentes, dilecti, purificemus nos ipſos ab omnibus ſordibus carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei.* (2. *Cor.VII.* 1.) Itaque nobis hæc promiſſa facta ſunt, initio facto a Patribus. Et cujus Dei ille eſt populus, ejusdem ſumus & nos: & ſicut homines puri caſtique Veteris Teſtamenti templum ſunt Dei, ita quoque puri in Novo Teſtamento templum ejusdem Dei ſunt. Dum autem eum condito-

τόντε πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτὸν τὸν ἀληθινὸν αὐτοῦ υἱὸν οὐδὲν ἧττον καταγγέλλει, καὶ ἐν οἷς ὑμνεῖ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ, καὶ τοῦ καταπιστευθέντος μυστηρίου τὴν δύναμιν. Εἰπὼν γὰρ, ὡς ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη ἐν τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ καὶ φωτίσαι πάντας, τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ θεῷ, αὐτίκα συνάπτει· τῷ τὰ πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὥστε πάντων μὲν κτίστης ὁ πατὴρ, πάντων δὲ κτίστης ὁ υἱός. Κοινὸν γὰρ καὶ ἀδιάφορον ὥσπερ ἡ φύσις, καὶ ἡ ἐξουσία καὶ ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δημιουργία τῶν ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων, καὶ ἡ ἐξ οὐκ ὄντων

rem omnium idem veritatis præco ſæpiſſime appellat, non minus Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti, quam verum ejus Filium prædicat, in iis quoque locis, in quibus gratiam ſibi datam, & vim myſterii ſibi crediti celebrat. Monens enim, ſibi, minimo omnium, datam eſſe gratiam annunciandi gentilibus divitias imperſcrutabiles Chriſti, & docendi omnes, quæ ſit œconomia myſterii a ſæculis in Deo abſconditi; ſtatim addit: qui omnia creavit per Jeſum Chriſtum. Itaque omnium conditor Pater eſt, omnium vero conditor etiam Filius. Sicut enim natura ita & poteſtas, & imperium & potentia, & creatio viſibilium omnium & inviſibilium, ac rerum ex non exiſtentibus ad exiſtentiam

εἰς

εἰς τὸ εἶναι προαγωγὴ καὶ οὐσίωσις. Καὶ μετ' ὀλίγον· τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται. Πᾶσα πατριά φησιν, οὐχὶ τὶς μὲν, τὶς δ' οὔ, οὐδὲ πᾶσα ἡ οὐράνιος μόνη, ἀλλὰ κἂν οὐράνιον εἴπῃς, κἂν ἐπίγειον, κἂν μέρος, τούτων ἁπάντων ἐστὶ δημιουργὸς ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐξ αὐτοῦ γὰρ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ὡς ἀνακηρύττει λαμπρῶς ὁ τῶν ἀποῤῥήτων καὶ θεατὴς καὶ διδάσκαλος, ὀνομάζεται. Καὶ ἐν ἄλλοις δὲ τὰ αὐτὰ θεολογῶν, εἷς Κύριός, φησι, μία πίστις, ἓν βάπτισμα, εἷς Θεὸς καὶ πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάν-

productio communia utrique & indiviſa ſunt. Et poſt pauca: *propterea flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur*: (*Eph. III.* 14.) *Omnis paternitas*, inquit; non autem: aliqua, alia vero non item. Neque de omni cœleſti ſolum loquitur, ſed de omni, ſive cœleſtem dicas, ſive terreſtrem, ſive omnem, ſive partem: omnium illorum conditor eſt Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti: ex eo enim omnis paternitas in cœlo & in terra, ſicut clare Paulus, ſpectator idem & doctor rerum abſconditarum, pronunciat, nominatur. Alibi vero eodem modo de Deo diſſerens ait: *una fides, unus baptiſmus, unus Deus & Pater omnium, qui eſt ſuper omnia*

τῶν καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν. Ἀδιάστατον δὲ καὶ ἀμέριστον, ὥσπερ τὴν φύσιν καὶ τὸ θέλημα, οὕτω καὶ τὴν δημιουργίαν καὶ τὸ κράτος εἰδὼς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τοῦ σωτῆρος πεπαῤῥησιασμένη κράζει φωνῇ. ἐν αὐτῷ γάρ, φησι, ἐκτίσθη τὰ πάντα. Πρόσεχε. τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἵνα μὴ ἡ μανία λήρους ἄλλους ταῖς ἱεραῖς φωναῖς ὑποβάλῃ, εἶτα κατὰ συνέχειαν ἐπεξηγεῖται, τίνα εἰσὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτι τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, καὶ ταῦτα πάντα ἐν αὐτῷ φησι ἐκτίσθαι, καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτόν. Πῶς οὖν ἡ ἀποστατικὴ λύσσα τῶν μὲν ὁρατῶν ἄλλον πράττει ποιητήν, ἄλλον δὲ τῶν ἀοράτων; Εἰ γὰρ πάντα διὰ Χριστοῦ καὶ εἰς Χριστὸν ἐ-

& per omnia, & in nobis omnibus. (Eph. IV. 5.) Cumque idem noſſet, Patrem & Filium, ſicut quod ad naturam & voluntatem, ita & quod ad creationem & potentiam inſeparabiles eſſe & indiviſos, eadem etiam de Servatore libera voce proloquitur. *In ipſo enim*, inquiens, *creata ſunt omnia.* Attende: *Omnia*, quæ in cœlis & in terra ſunt. Et ne inſana cohors nugas ſuas verbis ſacris affricaret, in ſerie orationis ediſſerit, quænam ſint ea in cœlis & in terra. Docet enim, viſibilia & inviſibilia, & omnia in eo creata eſſe, & per eum, & in ipſum. Quomodo itaque Apoſtatarum rabies alium viſibilium, alium inviſibilium, rerum conditorem facit? Si enim omnia per Chriſtum & in Chriſtum creata ſunt, &

κτι-

κτίσαι, καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε, ποῦ ἡ δημιουργία τοῦ ἐχθροῦ; Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ ἀγαθὸς προάγει· προάγων δὲ συνέχει· συνέχων δὲ καὶ τῆς διαμονῆς προνοεῖται· ἐκ ποίας ἄλλης ἐνεργείας δώσουσι τῶν τοῦ Θεοῦ δημιουργημάτων τὴν ἐξουσίαν τῷ ἐχθρῷ, εἰ μὴ ἄρα δὶ αὐτῶν, ἐν ᾧτε πληρωταὶ τῶν θελημάτων εἰσὶ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐν ᾧ μὴ πεφρίκασι θεομαχεῖν. Οὗτοι γὰρ κατὰ τοῦ κοινοῦ δεσπότου καὶ πλάστου στόμα πλατύναντες δύσφημον, καὶ κατὰ τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ ἐπαναστάμενοι κυριότητος, καὶ τοῖς ἐκτόποις πάθεσιν ὑποκατακλίναντες ἑαυτοὺς, ἐξ ὧν τε θεομαχοῦσι, καὶ ἐξ ὧν δρῶσι τὰ ἄθεσμα, ἑαυτοὺς ὑπέφηναν ὡς ἀληθῶς δημιουργήματα καὶ δούλους τοῦ ἐχθροῦ· ᾧ γάρ τις ἥττηται, τούτῳ καὶ δε-

idem eſt ante omnia, & omnia in ipſo conſiſtunt, ubi tandem eſt creatio hoſtis? Sane ipſe ille Bonus Deus producit: producens vero continet: continens vero proſpicit, ut perſeverent. Quo vero alio argumento Hoſti poteſtatem in creaturas Dei vindicabunt, quam ex eo, quod ipſi perficiunt voluntatem Hoſtis, & non verentur Deum ipſum oppugnare? Ipſi enim, dum contra communem Dominum & conditorem infame os aperiunt, dominiumque ejus, quod creatori competit, oppugnant, inſolentibusque affectibus ſe ipſos ſubjiciunt, tum pugna ſua in Deum, tum illicitis actionibus probant, ſe ipſos vere creaturas & ſervos Hoſtis eſſe. A quo enim aliquis victus eſt, ab eodem in

δούλωται. Ἀλλ' ὥσπερ ἑκόντες πρὸς τὰ πάθη κατασυρόμενοι, h) καὶ κατὰ τοῦτο τῆς δημιουργικῆς προνοίας καὶ τῆς πρὸς τὸν ἀληθινὸν πλάστην οἰκειώσεως διαπίπτομεν, τὸν πονηρὸν δὲ δεσπότην ἑαυτοῖς ἐπεισάγομεν, καὶ τὴν γλῶσσαν ὀξύνειν κατὰ τοῦ εὐεργέτου καὶ πλάστου ὑπὸ τοῦ πολεμίου ἀναπειθόμεθα. οὕτως ἂν τῶν παθῶν τὸ σκότος ἐκφύγωμεν, καὶ τήν τε ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα Θεοῦ δημιουργήματα ἐπιγνῶναι θελήσωμεν, αὐτίκα μὲν ἐλαύνομεν τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος τὸν ἐχθρὸν, καὶ ὀφθαλμοῖς ὁρῶμεν κεκαθαρμένοις μηδεμίαν ἔχοντα καθ' ἡμῶν μήτε ἰσχὺν, μήτε κυριότητα, ἀλλὰ συμπατούμενον καὶ διαγελώμενον ὑφ' ἡμῶν, αὐτόντε καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν.

ſervitutem eſt redactus. Sicut autem ſponte noſtra in affectus noſtros abrepti providentia creatoris ejusq; ut veri conditoris poſſeſſione excidimus, viciſſim vero Malum Dominum nobis adſciſcimus, & ad acuendam in benefactorem linguam ab Hoſte adduci nos patimur; ita, ſi affectuum caliginem fugiamus, facile & animam & corpus pro creaturis Dei agnoſcere velimus, tum ſtatim Hoſtem a tyrannico in nos imperio repellimus, & puris oculis cum nulla adverſus nos vi aut poteſtate inſtructum, ſed conculcatum potius a nobis & cum omni ſua potentia ludibrio habitum conſpicimus. *Super aſpide*

h) κατασυρόμενοι] ita lege pro κατασυρόμενα, quod Codex exhibet, ac ſi ad πάθη vox referenda ſit, cum potius ad ἑκόντες pertinere nexus orationis oſtendat.

ναμιν. Επί ἀσπίδα γὰρ, φησι, καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα. Εως δ᾽ ἂν ταῖς ψυχοφθόροις ἡδοναῖς ἰλυσπώμεθα i) καὶ ὀπίσω τῶν ἐπιθυμιῶν, πρὸς ἃς ἡμᾶς ὁ ἐχθρὸς συνωθεῖ, πορευώμεθα, καὶ τέμνωμεν τῇ γλώσσῃ καὶ τῷ βίῳ, καὶ διχάζωμεν εἰς μαχομένας μοίρας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἑνὸς θεοῦ ἡμῶν τὴν φύσιν καὶ τὴν βασιλείαν, καὶ τὸ τῆς δημιουργίας ἀξίωμα, οὔμενουν οὐκ ἂν ἡμῶν οὐδενὶ γένοιτο τῆς ὑπεξουσιότητος καὶ τυραννίδος ἐλευθερωθῆναι τοῦ ἐχθροῦ, καὶ πρὸς τὸν ἀληθινὸν ἡμῶν θεὸν καὶ πλάστην, καὶ τὸ φῶς τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας ἐναυγασθῆναι. Διὰ γὰρ τοῦ σχίσαι τὴν μίαν ἀρχὴν καὶ ταύτης ἡμᾶς αὐτοὺς ἀπορ-

enim, inquit, *& baſiliſco gradieris, leonemque & draconem conculcabis*, (*Pſ. XII*, 13.) Quando vero in voluptatibus, animæ peſtibus, volutamur, & cupiditates, in quas Hoſtis nos impellit, ſectamur, ac tum lingva tum vita minus & Boni Dei noſtri naturam & imperium, & creandi dignitatem ſecamus & in oppoſitas partes dividimus, nemini noſtrum tam beato eſſe licebit, ut ab Hoſtis ſuprema poteſtate & tyrannide liberetur, & ad verum Deum noſtrum ac conditorem lucemque pietatis, ipſi probandæ, perducatur. Dum enim ſecamus unum & idem Principium, & nos ab ipſo abſtrahimus, atque adeo verum creatorem &

 ῥη-

i) ἰλυσπώμεθα] de hoc verbo lege *Samuelem Bochartum* in Hierozoico Part. II. p. 798.

ῥῆξαι, καὶ τὸν μὲν ἀληθινὸν ποιητὴν καὶ δεσπότην ἀθετῆσαι, μεγάλην καθ' ἡμῶν λαμβάνων τὴν ἀρχὴν ὁ ἐχθρὸς, πείθει τότε μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας, οὓς ἤδη ἔλαβεν ὑποκύψαντας αὐτοῦ ταῖς ὁρμαῖς, καὶ ποιητὴν καὶ δεσπότην αὐτὸν ἀνομολογεῖν. Καὶ τί ἂν εἴη τούτου ἀθλιώτερον; καταλιπόντες τὸν δημιουργὸν προέλθωμεν k) τῷ ἐχθρῷ, καὶ τὸν σωτῆρα φυγόντας τῷ φθοροποιῷ προσδραμεῖν, καὶ τὸν παρέχοντα μὲν τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ὑπεριδεῖν, τῷ δὲ πρὸς τὴν ἡτοιμασμένην αὐτῷ κόλασιν ἕλκοντι σπουδαίως κατακολουθεῖν, καὶ εἰς τὴν γέενναν τοῦ ἀτελευτήτου πυρὸς τῷ ἀπατεῶνι τοὺς ἀπατηθέντας συγκαταδικάζεσθαι.

Dominum abrogamus, Hoſtis, hoc ipſo magnam in nos poteſtatem nactus, cum magna efficacia nos impellit, quos ſcilicet ſibi ita jam obnoxios reddidit, ut creator & Dominus appelletur. Quo quid vel miſerum magis vel impium cogitari poteſt? Accedimus ſcilicet, relicto Creatore, ad Hoſtem, & deſerentes Servatorem ad perditorem currimus: deſpicimus eum, qui regnum cœlorum nobis affert, qui vero ad pœnam ſibi paratam nos pertrahit, eum cum ſtudio ſectamur, & cum deceptore decepti ipſi in Gehennam ignis æterni condemnari volumus.

XVII. Ἀλλ' ὦ κοινωνοὶ τῆς ἡμῶν φύσεως καὶ δη-

XVII. At, ò vos naturæ noſtræ & creatio-

μιουρ-

k) προέλθωμεν] ſeries orationis legere jubet προελθεῖν μὲν. ſicut in ſequentibus occurrit προσδραμεῖν &c.

μιουργίας, κἂν ἐξίστητε τῆς δωρεᾶς, ὀψὲ γοῦν ἀνανήψαντες ἐπιστρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην καὶ δημιουργὸν, πρὸς τὸν εὐεργέτην καὶ προνοητὴν, πρὸς τὸν διαπλάσαντα τὸ σῶμα, καὶ ἐμπνεύσαντα τὴν ψυχὴν, πρὸς τὸν δι' ἡμᾶς σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ σταυρωθέντα, καὶ τὴν ἀνάστασιν διὰ τοῦ οἰκείου σώματος ἐγκαινίσαντα· Ἐπίγνωτε τὸν ἀγαθὸν πατέρα αὐτοῦ, ὃς διὰ τοῦ υἱοῦ καὶ διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος αὐτοῦ πάντα ὑπέστησεν ἐκ μὴ ὄντων, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, τὰς δυνάμεις, τὰς ἐξουσίας, καὶ αὐτὸν τὸν ἐχθρὸν, οὐ πονηρίας μεταδοὺς, μὴ γένηται! πόθεν γὰρ ἐν τῷ ἀγαθῷ ἡ μετάδοσις τοῦ κακοῦ; ἀλλ' ἀγαθότητος ἀπόλαυσιν παρέχων, ἣν ἐκεῖνος μετέβαλεν εἰς κακίαν, ὥσπερ καὶ οἱ

nis, quo tamen dono & jure excidiſtis, participes, evigilate tandem aliquando, & animas veſtras ad communem Dominum & conditorem noſtrum, benefactorem item & proviſorem, convertite, ad eum, inquam, qui corpus formavit, qui animam inſpiravit, qui propter vos carnem aſſumſit, qui homo factus eſt, & crucifixus, & reſurrectionem proprio ſuo corpore reſtituit. Agnoſcite Bonum ejus Patrem, qui per Filium & Spiritum ſuum Sanctum omnia ex non exiſtentibus produxit, viſibilia & inviſibilia, poteſtates, & principatus, & ipſum quoque Hoſtem: non quidem malititiæ quidquam illi tribuens: abſit! quomodo enim a Bono Malum proficiſci poſſet?

νῦν πειθαρχοῦντες αὐτοῦ. Καὶ γὰρ κἀκεῖ οὗτοι λαβόντες μέγα ἀγαθὸν τὸ αὐτοδέσποτον τῶν λογισμῶν, δι' οὗ καὶ πλάσης εἰκονίζεται, μετέστρεψαν τοῦτο, τὴν χρῆσιν αὐτοῦ διαφθείραντες πρὸς ἔσχατον κακόν· δι' οὗ γὰρ ὑμνεῖν ἔλαβον τὸν δημιουργὸν, τούτῳ πρὸς ὕμνους ἐχρήσαντο τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ ὅτι ᾧ χρωμένους ἐνῆν τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας κληρονόμους γενέσθαι, τούτῳ παραχρώμενοι σπουδάζουσι τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς, ὃ ἡτοίμασαι τῷ διαβόλῳ, ὑπελθεῖν. Ἀλλ' ἀνανήψατε, διαναστῆτε, γρηγορήσατε, ὥστε τοῦ ἐχθροῦ τὴν ἐξουσίαν ἀποσκευασθῆναι ἀφ' ὑμῶν, μηδὲ ἐφ' ὑμᾶς παραστήσατε τὰς Ἀποστολικὰς προφητείας, μᾶλλον δὲ τὰς τοῦ πνεύματος, πλη-

ſed bonitatis participem reddens, quam ipſe in malitiam convertit, non minus ac illi, qui ipſi nunc obſeqvuntur. Nam & illi, poſtquam imperium in rationem ſuam, magnum ſane bonum, nacti ſunt, per quod ipſe etiam Creator repræſentatur, id quidem, uſum ejus pervertentes, in maximum malum transformarunt. Quod enim ad Creatorem laudandum acceperant, eo ad celebrandum Hoſtem uſi ſunt: & quo recte uſi fieri poterant heredes regni cœleſtis, eo abuſi Gehennam ignis, Diabolo parati, ingredi allaborant. Sed evigilate tandem, ſurgite, vigilate, ut poteſtas Hoſtis repellatur a vobis; neque ad vos rapite Apoſtoli vel potius Spiritus Sancti prædictiones

ρουμί-

ρουμένας. Καὶ γὰρ τὸ πνεῦμα ῥητῶς λέγει. Εν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως προσέχοντες πνεύμασι πλάνης 1) καὶ διδασκαλίαις δαιμόνων, ὑποκρίσει ψευδολόγων κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν. Ἅ, φησιν, ὁ θεὸς, οὐχ ὁ ἐχθρὸς, ἔκτισε. Καὶ τίσιν; ἵνα μηδεμία σοὶ πλάνης πρόφασις ὑπολειφθῇ τοῖς πιστοῖς εὐθὺς συναρμόττει καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν. Ὥστε πᾶς μὲν ὁ

nes implendas. Spiritus enim diſerte ait: *Ultimis temporibus quidam a fide recedent, attendentes Spiritui erroris, & doctrinis dæmoniorum, per hypocriſin falſiloquorum, quorum conſcientia cauterio inuſta eſt: prohibentium nubere, jubentium abſtinere a cibis, quos Deus in uſum condidit.* Quæ, inquit, Deus, non autem Hoſtis condidit. Quibus autem? Fidelibus, & iis, qui veritatem agnoverunt, quod, ne ullus tibi errandi prætextus relinquatur, ſtatim ſubjungit. Itaque fidelis omnis, &

πιστὸς

1) πλάνης] ita in hoc Pauli loco legunt nonnulli ex veteribus Doctoribus pro πλάνοις, quod in hodiernnis Codicibus exſtat. Sic & pauci quidam manu exarati eandem lectionem ſequntur, ſive ex facili utriusque vocis, ex eadem pronunciatione orta, permutatione, ſive per gloſſema ex 1. Ioh. IV, 6. petitum, quæ *Millii* eſt ſententia. Ibi enim πνῦμα πλάνης memoratur. Nolim ſane cum *Joſ. Medo* τὸ πλάνης pro genuina lectione habere & de *idololatria* explicare, quod utrumque is facit in Fragmentis ſacris. Non tam enim de idololatria ſpeciatim, quam de variis erroribus ſermonem hic eſſe, ſequentia commata evincunt.

πιςὸς καὶ ἐπεγνωκὼς τὴν ἀλήθειαν οἶδε πάντα καὶ μετὰ πάντων, καὶ τὰ βρώματα κτίσματα εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ. ὁ δὲ εἰς ἕτερον ἀναφέρων ἐξ αὐτῶν τινα, οὗτός ἐςι περὶ οὗ τὸ ἅγιον εἶπε πνεῦμα· Εςιν ὁ προσεσχηκὼς πνεύμασι πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων, καὶ τῆς ἀληθοῦς ἡμῶν τῶν Χριςιανῶν πίςεως ἀποςάτης· περὶ ὧν καὶ ἑτέρωθι ὁ τοῦ πνεύματος ὑποφήτης προφητεύει· ἐν ἐσχάταις ἡμέραις, λέγων, ἐνςήσονται καιροὶ χαλεποί· ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπειθεῖς· καὶ τὰ ἄλλα ἀκόλουθα καταλέγων πάθη τῆς προφητείας πέρας ποιεῖται, μόρφωσιν ἔχοντες εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι· Καὶ ὃν τρόπον Ιαννῆς καὶ Ιαμβρῆς ἀντέςηκεν Μωσεῖ, οὕτω καὶ οὗτοι ἀνθίςανται τῇ ἀ-

qui veritatem agnovit, ſcit omnia & cum omnibus etiam cibos creaturas Boni Dei eſſe. Qui vero quædam ex illis ad alium refert, is eſt, de quo Spiritus Sanctus ait: *Eſt, qui attendit Spiritibus erroris, & doctrinis Dæmonum*, & a vera Chriſtianorum fide defector? De talibus etiam alibi Spiritus Sancti præco vaticinatur: *In ultimis diebus*, inquiens, *tempora difficilia imminent. Erunt enim homines ſui amantes, avari, arrogantes, blaſphemi, Parentibus im̄origeri.* (2. *Tim.* III, 1.) Recenſitis deinde aliis ſimilibus flagitiis vaticinii hunc facit finem: *qui habent formam pietatis, vim vero ejus abnegant.* (*v.* 5.) *Et quemadmodum Jannes & Jambres reſtiterunt Moſi, ita & illi reſiſtunt* (*v.* 8.) Ibi conjungit veritatem

ληθεί-

ληθεία. Καὶ γὰρ συντάττει τὴν μὲν ἀλήθειαν τῷ Μωυσῇ, τοὺς δὲ ἀνθεστηκότας τῇ ἀληθείᾳ τῷ Ιαννῇ καὶ τῷ Ιαμβρῇ. Ει δὲ Μωυσῆς μὲν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐν τῇ αὐτῇ τάξει, Ιαννῆς δὲ καὶ Ιαμβρῆς m) σύστοιχοι τοῖς ἀνθισταμένοις τῇ ἀληθείᾳ, πῶς οὐ καὶ περὶ αὐτῶν ἡ προφητεία ταῦτα προεῖπεν; οἱ γὰρ κατὰ Μωσέως λυττῶντες ἀνθίστανται μὲν τῇ ἀληθείᾳ, συνίστανται δὲ καὶ συνδυσφημοῦσι τῷ Ιαννῇ καὶ τῷ Ιαμβρῇ. Καὶ ἐξ οὗ ψεύδους ἐπήρθησαν οἱ παλαιοὶ ἀποστάται στάσιν κατὰ Μωσέως ἀναστῆσαι, διὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ οἱ νέοι ἠλαζονεύσαντο κατά τε τῶν Μωσαϊκῶν γραμμάτων, καὶ τοῦ ταῦτα νομοθετή-

cum Moſe, eos autem, veritati reſiſtant, cum Janne & Jambre. Si vero Moſes & veritas in eadem claſſe ſunt, Jannes autem & Jambres reſpondent, iis qui reſiſtunt veritati, quomodo non etiam de illis Prophetia hæc accipienda eſt? Illi enim dum in Moſen inſaniunt, reſiſtunt quidem veritati, conjuncti vero ſunt cum Janne & Jambre, cumque iis calumniantur. Imo cujus mendacii vi veteres illi Apoſtatæ ad rebellionem contra Moſen exitandam permoti ſunt, eadem & recentiores ſe extulerunt ad oppugnanda Moſis ſcripta ejusque, qvi illa inſtar legum tradidit, dominium. At tamen inter

σαν-

m) σύστοιχοι] vox iſta eandem hic habet notionem, quam verbum συστοιχεῖν, a quo derivatur, tuetur Galat. IV, 25. ad quem locum vide interpretes, & inprimis *Eraſmum Schmidium* noſtratem.

σαντος τυραννίδα κινεῖν. Πλὴν ὅτι τὸ χεῖρον τούτοις ἡ διαφορά. Τοῖς μὲν γὰρ ἐν μελέτῃ n) τὸ κακὸν ἔστη· τῆς πληγῆς πρὸ τῆς πράξεως τοὺς πράξαντας ἂν, εἰ μὴ μετῆλθε τῆς ἐγχειρήσεως, ἀπαγούσης. Οἱ δὲ μεμελετήκασι δυσσεβῶς, τῆς φιλανθρωπίας ἀντὶ τοῦ τιμωρίαν λαβεῖν τὴν μετάνοιαν ἀναμενούσης, εἶτα δὴ καταφρονηταὶ καὶ δευτέρῳ κακῷ τὸ προλαβὸν χεῖρον ποιοῦντες, καὶ τὴν γλῶσσαν ὁπλίζειν κατὰ τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὅλων οὐ διαλιμπάνουσι, διὰ μὲν τῶν

eos ea eſt differentia, quæ recentiores hos pejores reddit. Apud priores enim malitia in conſilio ſubſiſtebat, quia ſupplicium ante conſecutam actionem eos, qui alioquin perpetraturi malum erant, niſi a conatu retraxit, omnino ſuſtulit. At hi & meditati ſunt malum, & cum divina benignitas pro poena irroganda pœnitentiã ipſorum exſpectaret, tanquam contemtores, malumq; geminãtes facinus deſtinatum perpetrant, linguamque ſuam contra conditorem omnium acuere

ὕβρε-

n) ἐν μελέτῃ] mente ſcilicet quaſi adhuc volvebatur facinus, & in primis verſabatur initiis. Ita Libanius voce hac utitur loco mox citando p. 168. ubi is ita: δείσαντα τὴν τοῦ πράγματος μελέτην, μὴ καὶ πρὸς τὸ μέγιστον ἀπὸ τῶν ἐλαττόνων βαδίσῃ. Solet alias hæc vox uſurpari a Rhetoribus de Declamationibus, quibus juventus ad maſculam eloquentiam erudiri ſolet: vide omnino *Ezech. Spanhemium* ad Juliani Orat. I. p 14 ſeqq. & *Godfrid. Olearium* ad Philoſtratum de Vitis Sophiſtarum p. 481.

ὕβρεων, ἃς καταχέουσι τοῦ θείου θεράποντος, συνεξυβρίζοντες, καὶ ἃς ἐδέξαντο νομοθεσίας δεσποτικὰς, διὰ δὲ τῶν εἰς τὰς νομοθεσίας παροινιῶν κατ᾽ αὐτοῦ τοῦ νομοθέτου καὶ πάντων δημιουργοῦ τὰς ἀσελγεῖς ἐκείνας καὶ ἀθέτους ἀπορρίπτοντες φωνάς. Τοιαύτη τῆς ἀποστασίας ἡ νέα καὶ πρόσφατος κατὰ τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὅλων τυραννὶς, μᾶλλον δὲ τὸ διὰ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης, ὥσπερ ἐξ ἐχίδνης πολύμορφόν τι καὶ ἀλλόκοτον ἀποτεχθὲν θηρίον, o) καταφαγὸν μὲν τὴν γαστέρα τῆς τεκούσης, πλέον δὲ τὸν ἰὸν τῆς βλασφημίας ἀποπτύον κατὰ τοῦ

non deſinunt, iisdem conviciis, quæ in divinum Miniſtrum effundunt etiam leges Domini, quas receperunt, proſcindentes, ſuaque in Leges inſolentia ipſum quoque Legislatorem omniumque Dominum vocibus petulantibus & impiis petentes. Atque ita quidem comparata eſt nova illa & recens Apoſtatarrum contra Creatorem omnium inſolentia, vel potius varia monſtroſaque ex ſerpente progenita vipera, quæ ventrem matris conficit, & copioſius blasphemiæ venenum in Creatorem ef-

δημι-

o) θηρίον] de venenatis beſtiis uſurpari ſolet. Vide *Sam. Bochartum* Parte II. Hierozoici p.371. & *Lambertum Bos* in Notis ad Novum Foedus p. 90. Transfertur deinde ad homines in Deum hominesve maxime injurios. Lege *Joannem Pearſonium* ad *Ignatii* epiſtolas p. 14. & *Godfridum Olearium* ad Orationem Libanii pro ulciſcenda cæde Juliani, quæ exſtat in Celeb. *Jo. Alberti Fabricii* Bibliotheca Græca Vol. VII. p. 166.

δημιουργοῦ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ ὕστερον.

XVIII. Ἐπεὶ δὲ τὰς ἱερολογίας ὁ λόγος ὡς ἐν ἐπιδρομῇ διῆλθεν, αἳ τὸν ἀγαθὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτὸν τὸν ἠγαπημένον υἱὸν δημιουργὸν τοῦ παντὸς καὶ κτίστην, ὅσα τε ἐν τοῖς αἰσθητοῖς καὶ ὅσα ἐν τοῖς νοητοῖς ἐξετάζεται, περιφανῶς ἀνειπόντε καὶ ἀνεκήρυξαν, ἔτι μοὶ δοκεῖ διελθεῖν, καὶ ἐμφανέστερον ἐπιδεῖξαι, τίς τέ ἐστιν ὁ πρῶτος γνώμῃ μὲν τολμηρᾷ, ῥήμασι δὲ τοῖς αὐτοῖς τῆς θεομαχίας διδάσκαλος ταύτης ῥητῶς τὴν δίκην τίσουσιν, οἱ τὸν τοῦ παντὸς βασιλέα μὴ θελήσαντες βασιλεύειν ἐφ᾽ ἑαυτῶν, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων αἰσθητῶν καὶ τὰ σώματα αὐτῶν τοῦ πλάστου μὲν διασπῶντες, συνάπτοντες δὲ τῷ ἐχθρῷ. Οὐκ ἄλλοθεν δὲ οὐδ᾽ ἡ περὶ τούτων πρόεισιν ἀπόδειξις, ἀλλὰ διὰ τῶν

fudit. Sed de his poſtea.

XVIII. Quia vero ſermo meus tanquam in tranſcurſu perſecutus eſt oracula ſacra, quæ Bonum Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti, & ipſum dilectum Filium conditorem hujus univerſi, & creatorem omnium, quæ inter ſenſibilia & intelligibilia numerantur, clare pronunciant & celebrant, conſultum mihi videtur adhuc manifeſtius oſtendere, quisnam primus & mente & verbis hujus in Deum inſolentiæ auctor illis exiſtat, qui omnino pœnam luent, quod Regem hujus univerſi ſuper ſe regnare nolunt, ſed cum aliis rebus ſenſibilibus etiam corpora ſua Conditori ſubtrahunt, & Hoſti mancipant. Non vero aliunde hæc commentatio repete-

αὐτῶν

αὐτῶν θεοπνεύστων καὶ ἱερῶν λογίων· ἄκουε τοίνυν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ· οὐδὲν γὰρ οἷον αὐτοῦ ἀκούειν. Τὴν πεῖραν οὗτος, δι᾽ ἧς ὁ ἀπ᾽ ἀρχῆς ἡμῶν πτερνιστὴς ἐπεχείρησεν ἐν ἡμετέρᾳ μορφῇ καλιδῶν, καὶ τὸν κοινὸν πειράσαι πλάστην, ταύτην διὰ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας περιδιδοὺς, p) καὶ μετὰ τὴν πρώτην τὴν δευτέραν ἐπεξιών· Καὶ ἀναγαγὼν αὐτόν, φησιν, ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν, ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· πρόσεχε τὸν νοῦν, ἄνθρωπε, πόθεν πρῶτον ἐξῆλθεν ὁ θεομάχος ἄυτη φωνὴ, τίς ἡ μυσαρὰ τῆς ἀποστασίας ἀπαρχή; τίς ἐτόλμησε πρῶτος τὰ περίγεια, ἔργον καὶ βασι-

tum quam ex illis ipſis ſacris & a Deo inſpiratis oraculis. Audi itaque Evangeliſtam Lucam: nihil enim prohibet ipſum audire. Is enim tentationem, qua noſter inde ab origine rerum ſupplantator communem omnium conditorem, in aſſumto habitu noſtro deſpectum aggreſſus eſt, in ſacra Hiſtoria enarraturus, & poſt recenſitam orimam illam, alteram expoſiturus: *Et adducens ipſum*, inquit, *Diabolus in montem excelſum, oſtendit ei omnia regna orbis. Et dixit ei Diabolus:* (*Matth.* IV, 8.) (adverte mentem, ô homo, vt ſcias, unde primum vox hæc Deo adverſa profecta ſit, & quod nam ſit abominandum apoſtaſiæ initium?)

p) περιδιδοὺς] legendum puto παραδιδοὺς, quæ vox huic argumento accommodata eſt. Solent autem præpoſitiones παρὰ & περὶ inter ſe permutari in MSS.

λείαν εἰπεῖν τοῦ ἐχθροῦ; ὅτι τῶν ζιζανίων ὁ ἀνθρωποκτόνος γεγονὼς ἀπ' ἀρχῆς, ὁ πρῶτος τραχηλιάσας κατὰ θεοῦ, ὁ διὰ τὸ μεγάλαυχον καὶ τὸν ἀλαζόνα νοῦν δίκην ἀστραπῆς πεσὼν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος, σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην. Ορα, τίνα διδάσκαλον τὸ τῆς πονηρίας καθίζει συνέδριον, τινα μυσταγωγὸν καὶ εἰσηγητήν. Ω ταλαιπώρου τῆς ἐμῆς φύσεως, ἣν παρέσχον ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ τῷ ἐχθρῷ; οὕτως λαμπρῶς τῶν Εὐαγγελίων, ὅθεν ἐρράγη καὶ προῆλθε, κηρυττόντων, τὸ τηλικοῦτον τῆς ἀποστασίας κακὸν, καὶ τίς ὁ δεξάμενος· ὥσπερ βύσαντες οἱ πλανηθέντες τὰ ὦτα, ἢ παντελῶς αὐτῶν ἀφῃρημένοι τὴν χρῆσιν, οὐκ ἐθέλουσι συνιδεῖν, τίνος

Quis primus terreſtria opus & regnum Hoſtis dicere auſus eſt? nempe ſator Zizaniorum, qui homicida fuit ab initio, qui primus in Deum cervicem extulit, qui per faſtum & arrogantiam inſtar fulguris ex cœlo prolapſus eſt. *Dixit* enim *illi Diabolus: Tibi dabo hanc poteſtatem.* Vide, quemnam doctorem hic malorum conſtituat, quem ducem, quem præceptorem! O miſeram meam naturam, quantam Hoſti poteſtatem in me feci! Cum Evangelia tam clare prodant, unde provenerit tantum apoſtaſiæ malum, & quis ejus ſit auctor; erronei tamen homines, tanquam obturatis auribus, aut earum uſu penitus privati, nolunt videre, cujus ſe faciant diſcipulos, & cujus voces ſuas fa-

ἑαυ-

ἑαυτοὺς ποιοῦσι μαθητάς, καὶ τίνος οἰκειοῦνται καὶ ὑποβάλλοιται φωνάς. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Διάβολος· σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν, καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται, καὶ ᾧ ἐὰν θέλω, δίδωμι αὐτήν. Καταπλήττει σε τὸ θράσος τοῦ ψεύδους, ὦ φιλόθεον θέατρον, q) καὶ εἰς θάμβος ἐξαίσιον ἀπάγει τῆς ἀλαζονείας τὸ μέγεθος· ἐμὲ δὲ μᾶλλον τοῦ κακοῦ διδασκάλου τῶν κακῶν μαθητῶν ἡ σπουδὴ, καὶ οἷς τὸν διδάσκαλον ἐφιλονείκησαν ὑπερβάλλεσθαι. Ο μὲν γὰρ καίτοι πάντα τολμηρὸς καὶ ἀναίσχυντος καὶ ψεύστης, καὶ θρασὺς ὢν, ὅμως ἄλλου δόντος λαβεῖν τὴν βασιλείαν τὴν ἐπὶ γῆς τερατεύεται· ἐμοὶ γάρ φησι παραδέ-

ciant ac recipiant. *Et dixit ei Diabolus: tibi dabo poteſtatem hanc omnem, & gloriam eorum, quia mihi tradita ſunt, &, cuicunque voluero, ipſe trado.* Percellit vos, Auditores Dei amantiſſimi, audacia mendacii, & inſolentiæ magnitudo in horrorem inopinatum conjicit: me vero multo magis percellit peſſimorum peſſimi magiſtri diſcipulorum, præceptorem ſuum ſuperandi ſtudium. Ille enim, alioquin per omnia audax, & impudens, & mendax, & temerarius, prædicat tamen, ſe ab alio dante regnum in terra nactum eſſe. Mihi enim, inquit, illa data ſunt; non vero: ego hæc ex non exi-

G 2 ἐμοὶ

q) θέατρον] Habes hic novum argumentum, quo conſtare poſſit, ſermonem hic legi, publice olim ad audientes habitum. Vide quæ in limine hujus libelli a me obſervata ſunt.

δοται, ἀλλ᾽ οὐκ· ἐγὼ ταῦτα ἐκ μὴ ὄντων ὑπέστηκα. οἱ δὲ γενναῖοι καὶ δυσσεβέστεροι τοῦ διδασκάλου μαθηταὶ, τὸ φρυαξάμενον εἰπεῖν, ἐκ τοῦ παραλαβεῖν ἔχειν τὴν βασιλείαν τῶν ἐπὶ γῆς τῆς διδασκαλίας, ὡς ἔοικεν, οἳ πλέον ἀσεβοῦσιν, ἀμειβόμενοι δημιουργὸν καὶ πλάστην τῶν ἐπιγείων καταγγέλλουσιν. Καὶ ταῦτα φρονεῖν καὶ λέγειν τολμῶντες, οὔτε πεφρίκασιν, οὔτε συνορᾷν ἐβουλήθησαν, εἰς οἷον ἀπωλείας βυθὸν καταδύουσι. Σὺ δὲ μηδὲ τὸ ἑξῆς παραδράμῃς. Λέγει γὰρ, σὺ οὖν ἐὰν προσκυνήσῃς ἐνώπιόν μου, ἔσται σοῦ πᾶσα. Ὥστε ὁ πιστεύων τοῦ διαβόλου εἶναι τὰ ἐπίγεια, καὶ παρ᾽ αὐτοῦ λαμβάνειν νομίζων τὰ ἐν αὐτοῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν διάβολον προσκυνῶν. Οὐ γὰρ ἂν παρ᾽ αὐτοῦ λαβεῖν ὁμολογῶν, ἃ τῆς προσκυνήσεως ἦν ὁ μι-

ſtentibus condidi. At genuini illi & præceptore ſuo pejores diſcipuli, quod cum horrore dico, ex eo, quod accepit, eidem imperium in terrena vindicant creatorem ipſum & conditorem terreſtrium in mercedem ſcilicet acceptæ ab eo diſciplinæ, renunciantes. Atque ita & ſentire loqui audentes nec horrent, nec videre cupiunt, in quantum exitii barathrum præcipites agantur. Tu vero nec ſequentia prætereas. Ait enim: *Tu igitur ſi me adoraveris, erit tua omnis.* Qui igitur credit, terrena eſſe Diaboli, ſeque, quæ in illis ſunt, ab ipſo accipere opinatur, is Diabolum adorat. Neque enim, qui ab eo ſe accipere profitetur ea, quæ adorationis præmium erant, adorationem i-

σθὸς,

θεὸς, δύναιτ' ἂν τὴν προσκύνησιν ἀπαρνεῖσθαι. Τίνες δ' ἂν εἶεν οὗτοι, ἢ οἱ παρ' αὐτοῦ μὲν ἔχειν ὁμολογοῦντες τὸ σῶμα, τῆς αὐτοῦ δὲ δημιουργίας καὶ βασιλείας ἔργον εἶναι τοῦτο, καὶ οὐ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, δι' ὅσων τὸ ἀνθρώπινον διακρατεῖται καὶ συνέχεται σύγκριμα, καὶ τὸν αἰσθητὸν τοῦτον διαπορεύονται βίον. Καὶ γὰρ καὶ τούτων ἡ αἰσθητὴ κτίσις, τὰ μὲν προχέει, τὰ δὲ γεωργεῖ. Ὥστε οἱ δημιουργήματα μὲν τοῦ διαβόλου καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, τὰ αἰσθητὰ, ἐξ ὧν ἔμαθον παρ' αὐτοῦ δόγμα, ποιοῦντες, ταῦτα δὲ ἔχειν παρ' αὐτοῦ, καὶ τούτοις διαζῆν τοῖς ἔργοις ἐπιδεικνῦντες, οὗτοι φανερῶς καὶ ἀναμφιβόλως εἰσὶ, κἂν τὴν τῶν ὁρώντων ὄψιν καὶ ἀκοὴν κλέπτειν διαμηχανῶνται, τὴν προσ-

pſum denegare poſſit. Quinam vero illi fuerint alii, quam iſti, qui ab ea ſe habere fatentur corpus, atque hoc ad creationem & regnum ejus pertinere dicunt? Imo nec corpus ſolum, ſed & panem & vinum, & aquam, & reliqua omnia, per quæ hominum ſubſtantia continetur & conſervatur, vitamque hanc ſenſibilem producit. Nam ſenſibilis creatura eorum alia profundit, alia ex terra profert. Atque ita illi, qui ſenſibilia Diaboli creaturas dicunt & ad imperium ejus, pro doctrina ab ipſo hauſta, conſtituunt, atque hæc ab ipſo ſe habere, & in his vivere opere ipſo oſtendunt, manifeſte & indubie, etiamſi videntium oculos & aures fallere conentur, cultum ipſi præſtant.

κύνησιν αὐτοῦ προσενηνοχότες. Εὑρήσει δ' ἄντις τούτων καὶ ἑτέραν ἀπόνοιαν τὴν τοῦ διδασκάλου νικῶσαν· ὁ μὲν γὰρ ἐν βραχεῖ τε χρόνῳ καὶ τρισὶ προσβαλὼν τῷ δεσπότῃ πεῖραις, καὶ τοσαυτάκις ἐπιτιμηθεὶς ἀπέστη τοῦ πειράζειν τοιαῦτα, καὶ τῆς ἀλαζόνος ἐκείνης καὶ ἀθέου μεγαλαυχίας. Οἱ δὲ οὐ τρὶς μόνον διὰ τῶν αὐτῶν ἐπιτιμηθέντες δεσποτικῶν φωνῶν· οἷς γὰρ ὁ διδάσκαλος ἐπιτιμηθεὶς ἐσίγησε, διὰ τῶν αὐτῶν οἱ μαθηταὶ κατεδικάσθησαν τὴν σιγήν· ἀλλὰ μυριάκις, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ ἀριθμὸν, καὶ τοσούτοις ἔτεσιν, ἐξ οὗ διαπέπλωκεν αὐτοῖς ἡ τοῦ διδασκάλου ἀλαζών τε καὶ θεομάχος μηχανὴ ἐπιτιμώμενοι ταῖς θεϊκαῖς φωναῖς ἔτι προσαναισχυντοῦσι καὶ καταυθαδίζονται τοῦ δημιουργοῦ· καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ βίῳ καὶ λόγῳ διχάζοντες ἐγχει-

At facile inveneris aliud amentiæ eorum, qua Magiſtrum ipſum ſuperant, exemplum. Ille enim brevi tempore terna tentatione Dominum adortus, & ter objurgatus, tandem ſe a tentatione illa, faſtuoſaque illa & impia inſolentia, abſtinuit. Illi vero non triplici tantum vice iisdem Domini vocibus caſtigati (quibus enim verbis reprehenſus Diabolus tacuit, iisdem & diſcipuli ad ſilentium damnati ſunt) ſed mille, imo potius infinitis vicibus, anniſque totidem, ex quo præceptoris inſolentes & impiæ artes in ipſos ceciderunt, divinis oraculis reprehenſi, adhuc impudentes & arrogantes ſe Conditori obvertunt, ejuſque regnum vita & verbis di-

εἴζουσι τῷ ἐχθρῷ, μὴ θέλοντες ὡς ἀληθῶς, τὸν κοινὸν δεσπότην βασιλεύειν ἐφ' ἑαυτῶν.

XIX. Ἀλλ' ἴδωμεν, εἰ δοκεῖ, καὶ τίς αὐτοῖς ἡ ἀνταπόδοσις τῆς συνηγορίας καὶ προσκυνήσεως καὶ εἰς βασιλέα ἀναῤῥήσεως τοῦ ἐχθροῦ· καὶ τί τὸ ἔπαθλον οἷς οὐκ ἠθέλησαν βασιλεύειν ἐφ' ἑαυτῶν τὸν βασιλέα τοῦ παντός. Ἀπεικάζουσι μὲν οὖν αἱ ἱεραὶ παραβολαὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνθρώπῳ εὐγενεῖ· τί γὰρ θεότητος εὐγενέστερον; τὸ δὲ ἀνθρώπινον σύστημα, ἵνα τὰ ἄλλα ἐάσω, τοῖς πολίταις αὐτοῦ, ἅτε πλάσματα αὐτοῦ, καὶ ὅτι αὐτὸς αὐτοὺς ἐπόλισεν ἐν τῇ γῇ· καὶ ὅτι σάρκα τὴν ἡμετέραν λαβὼν, καὶ σύνοικος ἡμῶν καὶ συμπολίτης ἠξίωσε γενέσθαι καὶ κληθῆναι. Πλὴν ἀλλ' ὁ τῆς θεότη-

videntes, Hoſti permittunt, nolentes vere, ut communis Conditor ſuper ſe regnet.

XIX. Sed videamus, ſi placet, quam ferant ex eo mercedem, quod Hoſtem juvent, adorent, & ut Regem renuncient, & quod præmium accipiant, qui Regem univerſi ſibi dominari noluerunt. Sacræ itaque parabolæ Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, vel potius ipſe ſe, comparat cum homine nobili. Quodnam enim divinitate eſt nobilius? hominum vero cohortem, ut cetera omittam, cum civibus ſuis, tanquam qui creatura ſua ſint, & quibus terram ſuam incolendam dederit, imo quorum carne aſſumta domeſticus & concivis eorum fieri & vocari voluerit. At is divinitatis nobi-

τος τὴν εὐγένειαν φέρων ἐν ἑαυτῷ, καὶ τὴν βασιλείαν λαβὼν ἴσην καὶ ἀναφαίρετον παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἐπείπερ ἅπαντα εἰδὼς, οὐδὲ τὴν ἐπανάστασιν ἠγνόησεν, ἥν τινες τῶν πολιτῶν ἐμελέτησαν κατ᾽ αὐτοῦ. Καὶ r) ἠρνήσαντο μὲν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, οὐκ ἠθέλησαν δὲ βασιλεύειν αὐτὸν ἐφ᾽ ἑαυτῶν· Οὗτος ὁ φιλάνθρωπος, ὁ ἀγαθὸς πατρὸς παῖς, ἡ πηγὴ τῆς συμπαθείας, ὁ τοῦ ἐλέους Θεὸς, τὰ τῶν οἰκτιρμῶν μὴ κενούμενα σπλάγχνα, οὐκ ἠνέσχετο τὴν τοσαύτην παροινίαν τῶν ἀχαρίστων αὐτοῦ πολιτῶν. Ου δὲ γὰρ ἕν τι τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτημάτων ἦν τολμηθὲν, ἀλλὰ κατὰ τοῦ πλάστου, κατὰ τοῦ δημιουργοῦ, κατὰ

τὰ

litatem circumferens, regnumque æquale & inſeparabile a Patre nactus, cum omnia ſcivit, tum non ignoravit rebellionem, quam quidam civium in ipſum moliebantur. Et illi quidem negarunt regnum ejus, nec voluerunt eum ſuper ſe regnare. Hic hominum amantiſſimus, bonus Patris filius, fons commiſerationis, Deus miſericordiæ, hæc miſericordiæ nunquam vacuanda viſcera, non potuit ferre tantam civium ingratorum inſolentiam. Neque enim peccatorum humanorum aliquod auſi erant illi, ſed contra Creatorem, contra Au-

r) ἠρνήσαντο] videtur hic excidiſſe particula negandi οὐκ, quod alias fieri conſvevit. Eam enim poſtulat adverſativa ſequens δὲ, ut taceam, rem ipſam id velle. Acceperant enim incurioſi illi in parabola homines ſua a rerum Domino, adeoque ut talem agnoſcebant, non autem reverebantur.

τὰ τοῦ εὐεργέτου, κατὰ τοῦ προνοητοῦ ἡ ἀπόνοια, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ἀρχεκάκου ἐχθροῦ, ὑπὲρ τοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνου, ὑπὲρ τοῦ ἀντικειμένου ἡ σπουδή· ἵνα τοῦ μὲν ἀφέλωνται τὴν βασιλείαν, τῷ δὲ χαρίσωνται. Διὸ τί ποιεῖ; καὶ τίνα δίκην τοὺς ἀποστάτας ὁ δίκαιος ἀπαιτεῖ κριτής; Ἀλλὰ γὰρ ἄμεινον αὐτῆς ἐκείνης ἀκούειν τῆς ψήφου. Τοὺς ἐχθρούς μου φησὶ τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεύειν ἐφ' ἑαυτῶν, ἀγάγετε καὶ κατασφάξατε ἔμπροσθέν μου. Ἐπεὶ δὴ γὰρ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν παρεῖδον μὲν τὸν ποιητὴν, ἀπέβλεψαν δὲ πρὸς τὸν πτερνιστὴν, διὰ τοῦτο ἐνώπιον τοῦ παντεφόρου καὶ παντεπισκόπου τῆς δίκης ὀφθαλμοῦ τὴν ἀξίαν ἀπαιτοῦνται ποινήν. Καὶ κατασφάξατε αὐτοὺς ἔμπροσθέν μου, ἵνα, ὃν οὐκ ἠθέλησαν ἐπιγνῶναι βασιλέα, ἐπιγνῶσι καὶ ἄκον-

ctorem, contra benefactorem, contra providum amentia inſurgebat: imo pro hoſte ab origine malo, pro homicida primævo, pro adverſario ſtudium ab iis probatur: eo fine, ut alteri quidem imperium demant, alteri largiantur. Quid igitur facit, & quam poenam juſtus judex ab Apoſtatis illis repetit? Præſtat enim audire ipſam illam ſententiam. *Inimicos meos*, inquit, *qui noluerunt me ſuper ſe regnare adducite, & occidite coram me.* (*Luc.* XIX, 27) Quoniam enim oculis ſuis creatorem deſpiciunt, ad ſupplantatorem reſpicientes, merito in oculis juſtitiæ omnia videntis & conemplantis ad dignam vocantur poenam. Et occidite eos coram me, ut quem non voluerunt agnoſcere Regē, eum vel in-

 τις,

τες, οἷς ἀπαιτοῦνται τὰς εὐθύνας, βασιλέα καὶ δίκαιον. Καὶ ἐπεὶ τὸ παρ' ἐμοῦ σῶμα πλαθὲν αὐτοῖς ἀλλοτρίας χειρὸς ἔργον ἔθεντο, κατασφάξατε αὐτοὺς, ὡς ἂν δι' οὗ παρῳνησαν εἰς ἐμὲ καὶ τῆς ἐμῆς διελόντες αὐτοβασιλείας προσέρριψαν τῷ ἐχθρῷ, τούτου διχαθέντες τὴν ἀφειλομένην ὦσι δίκην τῆς ἀποστασίας ἐκτετικότες. Κατασφάξατε αὐτοὺς ἔμπροσθέν μου· ἐννοήσατε τὰς τιμωρίας τὸ ἄφυκτον s) καὶ πικρόν· τίς ὁ δοὺς τὴν ψῆφον; τίνος ἡ ἀπόφασις; σφαγῆναι μὲν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, κἂν φέρῃ τι λυπηρὸν, ἀλλ' οὖν πολλὴν παρέχει παραμυθίας ἀφορμήν. Ὑπολείπει γὰρ τὸν δεσπότην ἐκδικητὴν, καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἐν αὐτῇ χαρᾶς ἡ ἐλπὶς προοίμιον αὐτῷ τῆς εὐφροσύνης ἐννοεῖν ὑποτίθησι

viti ex iis, quibus pleɾ&tuntur, pœnis & Regem & juſtum Judicem agnoſcant. Et quoniam corpus à me formatum & datum illis alienæ manus opus venditarunt, occidite illos, ut per quod injurii in me fuerunt, quodque meo imperio ſurreptum Hoſti manciparunt, ab eo ſejuncti debitam apoſtaſiæ pœnam ſolvant: Occidite eos coram me! Conſiderate pœnam, quam ſit inevitabilis, & acerba. Quis fert ſententiam? Cujus eſt illud judicium? Ab Hoſte occidi quamvis lugubre ſit, multam tamen ſolatii materiam ſuppeditat. Relinquit enim Dominum futurum ultorem, & ſpes reſurrectionis, ac cum ea conjuncti gaudii, tanquam initiũ lætitiæ, cogitare eum facit de im•

τὴν

s) ἄφυκτον] ita ſcripſi pro ἄφικτον, quod eſt in MS.

τὴν σφαγήν. ὅταν δὲ ὁ δεσπότης αὐτὸς προστάσσῃ κατασφαγῆναι, παρ' οὗ ἡ ἐκδίκησις, παρ' οὗ τὸ ἔλεος, παρ' οὗ ἡ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀγαλλίασις καὶ εὐφροσύνη, παρ' οὗ ἡ ζωὴ καὶ ἡ σωτηρία, τίς ἂν παραστήσῃ λόγος τὸ πικρὸν καὶ ἀφόρητον τῆς πληγῆς; τὸ ἀπαράκλητον καὶ ὀξὺ τῶν ἀλγεινῶν; πρὸς τίνα ἔσται ἡ καταφυγή; τίς ἀνάψυξις τοῦ πάθους οὐ δεχομένου τέλος, ἀπελευτήτου τῆς τιμωρίας διαμενούσης; ἀλλ' ἐννοήσατε ταῦτα, καὶ ἐννοήσαντες φοβήθητε τὴν πληγὴν ὁρῶντες ἐν ἑτέροις, πρὸ τοῦ ἐμπεσεῖν εἰς πεῖραν, τὸ φρικτὸν τῆς ὀδύνης καὶ φοβερὸν, καὶ ἀπόστητε τῆς ἴσης ἀπονοίας πρὸ τῆς ἴσης τιμωρίας. Ο γὰρ ἐν τῷ πάθει φόβος καὶ ἡ μεταμέλεια οὐδὲν οἴδασι κέρδος φέρειν. Εως καιρὸς μετανοίας, τὴν μετάνοιαν ἐπιδεξώμεθα. ἕως ἡ τῆς

minente hoſtium cæde. Quando vero Dominus ipſe jubet occidi, a quo ultio, a quo miſericordia, a quo poſt reſurrectionem exſultatio & lætitia, a quo vita & ſalus proficiſcitur: quæ oratio acerbas & intolerabiles repræſentarit pœnas? quæ dolores acutiſſimos, & nullo levandos ſolatio? ad quem confugietur? quodnam erit refrigerium ſub cruciatu fine carente, & ſub pœna interminabili? Hæc cogitate, hæc cogitantes timete vobis a pœna, quam in aliis videtis & ab horrendis tremendisque cruciatibus, antequam eos experiendo diſcatis. Recedite a ſimili amentia, antequam ſimilem ſuſtineatis pœnam. Qui enim ſub adflictione naſcitur timor & pœnitentia, nullum adfert lucrum.

συγγνώμης ἀνέωκται θύρα, εἰσελθεῖν δι' αὐτῆς μὴ βραδύνωμεν. Ἕως αἱ ἀπειλαὶ μετέωροι, τὴν ἐπιστροφὴν ἐπιδείξωμεν. t) Δοθέντος γὰρ τοῦ συνθήματος, καὶ τοῦ βίου λυθέντος, οὐδεὶς οὐκέτι τρόπος σωτηρίας, οὐδὲ τοῦ μὴ παθεῖν ἐλπὶς, ἃ παθεῖν ἠπειλήθη, καταλείπεται. Ἀλλὰ γὰρ τοῦ διδασκάλου τῆς ἀποστασίας τρανῶς τε καὶ χωρὶς ἑνὸς περινοίας παρὰ τῶν εὐαγγελικῶν φωνῶν στηλιτευθέντος, καὶ οἵαν ὁ δίκαιος κριτὴς τοὺς ἐκείνου μαθητὰς καὶ μὴ θέλοντας αὐτὸν ἐφ' ἑαυτῶν βασιλεῦσαι, τὴν ποινὴν εἰσπράττεται κατάδηλόν τε καὶ περιφανεστάτην ἐπι-

Quoad pœnitentiæ tempus eſt, eam admittamus: quoad veniæ janua aperta eſt, ne pigremur per eam introire. Quoad minæ imminent, converſionem teſtemur. Dato enim ſigno, & vita ſoluta, nulla amplius ſalutis ſupereſt via, nec ſpes pœnas, minis præceptas, elabendi relinquitur. Poſtquam enim Magiſter apoſtaſiæ diſerte & ſine circuitione ab Evangelicis verbis confutatus eſt, & ab iisdem prænunciatum, quam gravem illuſtremque pœnam juſtus judex a diſcipulis ejus, qui noluerint i-

δει-

t) ἐπιδείξωμεν] ſic ſcribere jubet orationis ſeries. MS. habet ἐπιδείξομεν.

δεξαμένων, τίνα λοιπὸν οἱ μετὰ ταῦτα πάντα τὴν ἀποστασίαν ἔτι στέργοντες εὑρήσουσιν ἀπολογίαν; Ποῖον λείψανον ἑαυτοῖς ὑπελείποντο συγγνώμης; τίς αὐτοῖς ὀφθαλμὸς ἐπιστάξει δάκρυον ἐλέους; τὸν διδάσκαλον αὐτῶν, ὅτι περ ὁ διάβολός ἐστιν, ἔμαθον παρὰ τῶν εὐαγγελίων, τοὺς πρὸ αὐτῶν μαθητὰς, ὅτι κατεσφάγησαν ἔμπροσθεν τοῦ δεσπότου, μὴ θελήσαντες αὐτὸν βασιλεύειν ἐφ᾽ ἑαυτῶν. Καὶ τοῦτο τὰ σεπτὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Εὐαγγέλια διδάσκουσι διαπρυσίως, ὅτι προσκυνηταὶ τοῦ διαβόλου, καὶ ὅτι τοῦ δημιουργοῦ ὑβρισταὶ οἱ σχίζοντες τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν, καὶ τοῦτο τὰ αὐτὰ διακεχαράγασιν ἱερὰ λόγια. Οὐκοῦν εἰ μηδὲν τούτων αὐ-

pſum ſuper ſe regnare. repetiturus ſit; quam tandem illi, qui, neglectis his omnibus, apoſtaſiam amant, defenſionem invenient? Quam veniæ ſpeculam ſibi reliquam fecerunt? quis oculus miſerationis lacrymas ſuper ipſos fundet? Magiſtrum ſuum Diabolum eſſe didicerunt ex Evangeliis, nec minus id, quod diſcipuli ejus, ſe priores, coram Domino mactati ſint, ideo quod noluerint ipſum ſuper ſe regnare. Atque hoc etiam veneranda Servatoris noſtri Evangelia clare docent, quod adoratores ſint Diaboli, quodque injuria afficiant Creatorem, qui Dei regnum dividunt,

τοὺς

τοὺς ἀποστρέψει u) τῆς ἀποστασίας, ὑπόλοιπόν ἐστι τὸ ἀτελεύτητον πῦρ, καὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ὃ ἡτοίμασται αὐτῶν τῷ διδασκάλῳ. Ἐκεῖνο καὶ ἄκοντας αὐτοὺς, καὶ χωρίς τινος ὠφελείας, ἀποστήσει x) τῆς θεομαχίας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὅσον ἐπὶ τῷ προχείρῳ τῆς διαλέξεως καὶ τῆς ὁμιλίας.

id eadem ſacra eloquia clamant. Quod ſi igitur nullum horum eos ab apoſtaſia ſua avertit, reliqvus eſt ignis interminabilis, & tenebræ exteriores, quæ paratæ ſunt ipſorum doctori. Illæ eos etiam invitos & ſine ullo fructu ab impietate ſua avertent. Sed hæc quidem pro præſenti commentatione & ſermone ſufficiant.

Τοῦ

u) ἀποστρέψει] ſic reſcribendum putavi pro ἐπιστρέψει, quod MS. exhibet. Ratio in promtu eſt.

x) ἀποστήσει] ita lego pro ἀποστῆσαι, quod Codex habet. Poſterius hoc non invenit in orationis ſerie verbum, a quo regatur.

Τοῦ αὐτοῦ κατὰ τῆς τῶν Μανιχαίων ἀρτιφυοῦς πλάνης, Ἀρσενίῳ y) τῷ ὁσιωτάτῳ Μοναχῷ πρεσβυτέρῳ καὶ ἡγουμένῳ τῶν ἱερῶν.

Λόγος Δ.

I. Ἐπειδήπερ, ἱερῶν ἀνδρῶν ἐρασμιώτατε, τὰς διαλέξεις ἔχειν ἠξίωσαν αἱ τοῦ Μάνεντος μὲν παραφυάδες, τὸ φρόνημα καταισχύνουσι. Πάλαι δὴ Νικηφόρῳ z) προσωμιλή-

Ejusdem diſſertatio contra repullulantem Manichæorum errorem ad Arſenium, Monachum ſanctiſſimum, Presbyterum & præfectum Sacrorum.

Sermo IV.

I. Poſtquam, Vir inter ſanctos dilectiſſime, homines, a Manete inſtar ſurculorum recens orti, diſputationes ingreſſi ſunt, ſententias ſuas ut pudendas prodide-

θησαν,

y) Ἀρσενίῳ] Arſenii hujus alibi mentionem fieri non memini. Nomen hoc alioquin pluribus viris, in vetere Eccleſia celebratis, commune fuit. Inter ceteros eminet *Arſenius Abbas*, cujus dicta & res memorantur in Apophthegmatibus Patrum apud *Cotelerium* Tom. I. Monumentorum Eccleſiæ Græcæ p. 367. Hujus quanta fuerit exiſtimatio ex ejusdem Cotelerii notis p. 799. harum rerum cupidus intelliget. Is autem vixit Theodoſii Imperatoris temporibus, Arcadii & Honorii, Principum, præceptor, atque adeo noſtrum hunc aliquot ſæculis antevertit.

z) Νικηφόρῳ] hic itaque Photii tempore inter Paulicianos eminuit, &, more his hominibus recepto, nomen ſuum cum altero illo *Berzelidis* permutavit. Metono-

θησαν, ὕπω μὲν ἀπὸ τῆς κλήσεως ταύτης γινωσκομένῳ. Καὶ γὰρ ὐδὲ τὴν πίςιν ἠσπάζετο, ἥτις τὸν κόσμον ἐνίκησεν· ἔτι δὲ τοῖς τῆς ἀποςασίας λειψάνοις ἐγκαλινδύμενος, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἦλκε προσηγορίαν. Βέρζελις γὰρ ὠνομάζετο. Ἐπεὶ ὖν τὺς λόγυς ἐκείνυς· a) εἰς γραφὴν ἀναληφθέντας ἐπεζήτησας, ἠδ᾽

runt. Olim illi verſati frequenter ſunt cum *Nicephoro*, hactenus quidem à nomine illo re ipſa nondum cognito. Nam ne fidem quidem amplexus is eſt, quæ mundum vicit: ſed potius in apoſtaſiæ reliquiis occupatus nomen inde ſuum nactus eſt: *Berzelis* enim appellabatur. Quoniam igitur ſermo-

ag-

maſias hujusmodi exempla in libro I. Lector inveniet. Subinnuit vero hic Photius, recte nomen illud abjectum fuiſſe, cujus ſcilicet menſuram non impleverit, vincendo mundo minime omnium accommodatus.

a) λόγυς ἐκείνυς] reſpicit Photius binos ſermones ſuperiores, quos, contra Manichæos publice habitos, literis conſignaverat, ſed temporum calamitate ipſe amiſerat. Eos ipſum velle res ipſa evincit. Qui enim hanc ſcriptionem cum ſuperioribus illis comparaverit, intelliget, eam iſtorum compendium ſiſtere, quemadmodum & ipſa illa capita, quæ ſtatim commemorat Photius, in illis duobus ſermonibus pertractantur. Hinc inde tamen novum argumentum reliquis accedit, & ut plurimum etiam eadem argumenta nova quadam ratione tractantur & ornantur. Euthymio hic poſtremus libellus vel cognitus non fuit, vel talis habitus, cujus excerptis carere poſſet. Neque enim in Panoplia ejus, ubi tres priores libelli excerpuntur, poſtremi hujus veſtigia inveneris. Ceterum, quoniam horum libellorum mentionem commemorationi Nicephori iſtius jungit, vero ſimile fit, eum iſtis ſcribendis occaſionem ſuppeditaſſe.

ἁρπαγὴ τῶν βιβλίων b) κἀκείνοις ὑπερόριον ζημίαν ἐπέβαλε, καὶ οὐ πάρεστι τὸ συνταγμάτιον· τῶν δὲ ἐν αὐτῷ κατατεταγμένων προηγουμένη σε χρεία κατέχει· ὅσα διὰ τῶν Εὐαγγελικῶν καὶ Ἀποστολικῶν ῥημάτων τῆς Μανιχαϊκῆς ἀποσπάδος πρόῤῥιζον τὴν βλάστην ἐκτέμνει· (καὶ γὰρ καὶ ταῦτα κατ᾽ αὐτῶν ἐστι μᾶλλον τῶν ἄλλων ἄφυκτον τὸ τῆς ἐκτομῆς ἐπαφιέντα δρέπανον,) τά δε, ὡς ἐν κεφαλαίῳ φάναι, ἐπιδείκνυσι, ὡς ἡ χάρις τῇ Μωσαϊκῇ κοσμογενείᾳ συμφθέγγεται, καὶ ἴσως ἄλλοις ἄρτι πολιτείᾳ θεὸν γινώσκειν καθισαμένη παιδαγωγεῖται καὶ καλ-

nes illos, ſcripto comprehenſos, deſideraſti, rapina vero librorum, etiam illorum irreparabilem jacturam attulit, neque ad manus nunc eſt iſta commentatio; tibi vero illis, quæ iſta continentur, cum maxime opus eſt; ſcias, ea omnia, quæ ex Evangelicis & Apoſtolicis oraculis germina novi illius Manichæorum ſurculi cum radicibus evellunt, (nam illa ſane præ ceteris omnibus inevitabilem, qua exſcindantur, falcem immittunt) hæc, ut ſummatim dicam, evincere, quod Gratia Moſaicæ de creato mundo narrationi

H εὐθύ-

b) ἁρπαγὴ τῶν βιβλίων] quando illa Photio acciderit, difficulter forte conjectura aſſequaris. Conſtat quidem, Photium ſede ſua Patriarchali bis pulſum eſſe, ceu diligenter exponit *Martinus Hanckius* de Byzantinarum Rerum Scriptoribus part. I. c. 18. Cum alterutra hac calamitate librorum jacturam conjunctam fuiſſe crediderim, & fortaſſe cum poſteriore, in qua, nunquam priſtinæ ſorti reſtitutus, obiit, in quadam urbe Armeniorum, quam regionem Paulicianis abundaſſe liber I. docet.

εὐθύνεται. Καὶ δὴ καὶ ὅτι τὴν σωματικὴν καὶ ὁρατὴν κτίσιν ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἐκ μὴ ὄντων λόγῳ ὑποστησάμενος, ὃς καὶ τὴν νοεράν τε καὶ ἀόρατον παραπλησίῳ σοφίας πλούτῳ παρήγαγεν. Ἀλλ᾽ ὅτι καὶ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα τῆς αὐτῆς ἐστι φιλανθρώπου καὶ ἀγαθουργοῦ προνοίας, ὥσπερ καὶ ἡ ψυχὴ φιλοτέχνημα, καὶ ὡς οἱ τῇ νομικῇ πολιτείᾳ διαπρέψαντες θεόν τε τὸν ἀληθῆ καὶ ἀγαθὸν ἐθεράπευον, καὶ κατὰ τῆς πονηρίας παρετάττοντο. Ταῦτα δή, ταῦτα, καθόσον οἷόντέ ἐστιν ἡμῖν, καὶ ἡ τοῦ καιροῦ συγχωρεῖ βαρύτης, καθυποβάλλοντες ἐκδόσει, ἐν τούτοις γὰρ οἶμαι περιγράφεταί σου καὶ τὸ αἴτημα, τῇ σῇ διεπεμψάμεθα ὁσιότητι. Καὶ εἰ μὲν εὕροις, ὡς ἤλπισας, τῆς σῆς ἂν εὐχῆς εἴη, καὶ τῆς κατὰ

conſonet, nec minus ea omnia, quibus nunc ratio & inſtituta Deum cognoſcendi continentur & diriguntur: imo & quod idem corpoream & viſibilem creaturam ex non exiſtentibus verbo creaverit, qui intelligibilem & inviſibilem pro ſimili ſapientiæ copia produxit. Præterea vero, quod corpus humanum æque ac anima ab eadem providentia benefica & hominum amante profectũ ſit; quodq; inſuper illi, qui in Veteri œconomia inclaruerunt, Deum verum & bonum coluerunt, & malitiæ ſe oppoſuerunt. Atque iſta quidem, quoad per vires licuerit, difficultasque temporum permiſerit, commentationi noſtræ deſtinantes, quibus ipſis etiam, puto, deſiderium tuum abſolvitur,

τὴν

τὴν πίστιν αἰτήσεως ἡ ἐνέργεια. Εἰ δὲ τὰς ἐλπίδας ἐκνικήσει τὸ ἀδόκητον, τοῦτο δὴ ταῖς τε συνεχέσιν ἀῤῥωστίαις, αἷς οὐ λήγει παρενοχλοῦν ἡμῶν τὸ σωμάτιον, καὶ τῇ τοῦ καιροῦ λογίζου χαλεπότητι· Αν δήποτε τῆς θείας ἐπισκοπῆς παρορώσης μὲν οἷς ἁμαρτάνομεν, εὐμενέστερον δὲ διατιθεμένης τὰ ἡμέτερα, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην καὶ ἀναίτιον ὀργὴν διαλυούσης εἰς πραότητα, τὸ κατ' ἀρχὰς αἰτηθὲν c) ταῖς σαῖς χερσὶ περιενεχθείη, μηδὲν θαυμάσῃς ἀναλεγόμενος, εἰ d) τὰ πλείω τῶν ἐν αὐτῷ κἀνταῦθα συμπεριείληπται, ἀλλὰ τοὐναντίον εἰ μὴ παρεῖται. Λήθη γὰρ πολλάκις καὶ τῶν ἄμεινον εἰδέναι καὶ

ſanctitati tuæ nunc mittimus. Quod ſi ſperata inveneris, id quidem precibus tuis & orationi in fide factæ tribuendum fuerit. Si vero inveneris, quod non exſpectaſſes, id perpetuæ invaletudini, qua cum corpuſculum meum conflictatur, & temporum difficultati acceptum feres. Si quando fortaſſe divina providentia ad peccata noſtra conniveat, rebusque noſtris benignius conſulat, hominumque iram non promeritam in manſvetudinem convertat, atque ſic id, quod initio petiiſti, ad manus tuas perveniat; non miraberis, iſta relegens, ſi pleraque eorum, quæ ibi exſtant, hic comprehenſa inveneris. Sed nec mira-

 τῶν

c) αἰτηθὲν] petierat ſcilicet Arſenius priorem illam Photii commentationem, duobus libris comprehenſam.

d) εἰ] ita ſcripſi pro εἰς.

τῶν ἀναγκαίων ἐπεκράτησε, μάλιστά γε συμμαχίαν τὴν ἐκ τῶν παρόντων εἰ συνεπάγοιτο. Ἅμα δὲ μηδὲ ἐκεῖνο δίδου παρορᾷν, ὅτι μὴ προάγειν ἄλλην πραγματείαν, ἀλλ', ὡς ἐν ἀπόροις, τῆς ἐστερημένης παραμύθιον καὶ λήθης φάρμακον ἑαυτοῖς καὶ φίλοις ἀντεισάγοντες.

beris viciſſim, ſi illa non adſint. Nam oblivio ſæpe in ea dominatur, quæ & præſtabat & neceſſe erat ſcire, inprimis ubi conflictum cum rebus præſentibus infert. Simul vero nec illud, velim, prætermittas, quod non aliam novamque commentationem in medium afferre conſtitutum ſit, ſed tantum in hac rerum inopia aliquid in ſolatium jacturæ prioris & oblivionis medelam nobis & amicis hoc qualecunque ſuggerere.

II. Ἀρχὴ δὲ ἡμῖν τῆς κατὰ τῶν ἀντιπάλων παρατάξεως αὐτὰ τὰ δεσποτικὰ ἔργα καὶ ῥήματα. Οὔτε γὰρ ἡμῖν ἀλλαχόθεν στρατηγεῖσθαι βέλτιον, οὔτε τοῖς πολεμίοις βάλλειν εὐστοχώτερον, ἀλλ' οὐδὲ ἐκείνους πίπτειν φοβερώτερον ἢ ἀθλιώτερον. Ὅρα γοῦν ὅπως ἐξ αὐτῆς συμβολῆς ὁ βασιλεὺς τῶν ὅλων, καὶ σωτὴρ ἡμῶν καὶ στρατηγὸς

II. Initium aciei noſtræ, contra adverſarios inſtruendæ, ipſa Domini opera & verba ſunt. Neque enim nos aliunde poſſumus pugnare felicius, neque hoſtibus quicquam, quam inde nos oppugnare, magis obvium eſt, neque iiſdem ulla alia, quam hinc accepta clades, luctuoſior aut gravior eſſe poteſt. Vide igitur, quomodo ſub ipſam

τὸν

τὸν χάρακα τῶν ἐχθρῶν ἐξ αὐτῶν κρηπίδων ἀνασπᾷ καὶ καταστρέφει, καὶ συγχεῖ τὸ φρόνημα, καὶ διασκεδάζει τὸ θράσος τῶν ἀποστατῶν. Τί βουλεύων καὶ τίνα τέχνην κινῶν, οὐδὲν μεμηχανημένον, οὐδὲ δι᾽ ἀγώνων καὶ καμάτων προϊὸν, ἀλλ᾽ ἅμα τε φωνὴν ἀφίησι μόνον, καὶ πάντα τὰ τῶν πολεμίων ἠφάνισται. Πᾶσα γάρ, φησι, βασιλεία μερισθεῖσα καθ᾽ ἑαυτῆς ἐρημοῦται, καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ᾽ ἑαυτῆς οὐ σταθήσεται. Ὁρᾷς, ὅπως ὁ φθόγγος ἠχήσας μόνον τῆς σάλπιγγος τῆς βασιλικῆς, τὸ χαράκωμα τῶν ἐχθρῶν διέφθειρέ τε καὶ ἐξερήμωσε. Καὶ τί λέγω χαράκωμα; ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν, καὶ αὐτὸ τῆς ἀποστασίας, ὅπερ ταῖς αὐτῶν δυσσεβεστάταις καὶ πεπλανημέναις ἐπινοίαις ἀνεπλάσαντό τι καὶ ὀχυρὸν βασί-

congreſſionem Rex univerſi, & Servator noſter, & dux belli vallum hoſtium ab ipſis fundamentis convellat & evertat, eorum molitiones confundat, & audaciam Apoſtatarum diſſipet. Quid meditetur, quidve moliatur, non longa arte quæritur, nec a contentione aut labore procedit, ſed vix vocem emittit, & omnes hoſtium molitiones difflantur. *Omne enim*, inquit, *regnum, contra ſe ipſum diviſum deſolatur, & omnis urbs aut domus contra ſe diviſa non conſiſtet.* (*Matth.* XII. 25.) Videſne, quomodo ſonus buccinæ Dominicæ vix auditus vallum hoſtium everterit & deſtruxerit? Et quid dico vallum? imo & urbem, & regiam, quam Apoſtatæ impiis ſuis & errorum pleniſſimis ratioci-

λειον. Εἰ γὰρ βασιλεία μεριζομένη ἐφ᾽ ἑαυτῆς οὐχ ὑφίσταται, ἀλλ᾽ αὐτὴ περὶ αὐτὴν θᾶττόν τε καταῤῥεῖ καὶ ἀφανίζεται, ἡ δὲ δημιουργὸς τῶν ὅλων ἀρχὴ καὶ βασιλεία δι᾽ αἰῶνος μένει, ὡς ἂν οὐδ᾽ αὐτὸ τὸ τῆς ἀποστασίας ἀποθρασυνθείη ἐξαρνήσασθαι. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ μέχρι νῦν ὁ πάντα νεωτερίζων χρόνος οὐδένα παρέδειξεν εἰς τοιαύτην λύσσαν ἐκλυσσήσαντα. Εἰ οὖν ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἀρχὴ, ὡς πᾶσιν ἐπίδηλον, κρείττων πάσης διαλύσεως, πῶς οὐ μᾶλλον ἐπιδηλότερον, ὡς οἷς αὐτοὶ τὸ ὁλόκληρον αὐτῆς ταῖς τόλμαις διασπαράσσοντες πονηρὰν ἀρχὴν σκηνοποιοῦσιν καὶ παραπηγνύουσι, τὴν μὲν τοῦ κοινοῦ καὶ ἀγαθοῦ δεσπότου βασιλείαν προπηλακίζειν μανίαν εἵλοντο, ἣν δὲ ἀντανιστῶσιν, ἅμα τε πλάττουσι καὶ ἅμα λύουσιν. Ἀμερίστου γὰρ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ

niis exſtruxerūt & muniverunt. Si enim regnum, in ſe ipſum diviſum, non conſiſtit, ſed ipſum per ſe citius diffluit & diſturbatur, imperium certe Creatoris & regnum in æternum manet, quod nec Apoſtatæ ipſi negare auſint. Neque enim hucdum tempus, omnia innovans, quenquam exhibuit, eo inſaniæ provectum. Si igitur Boni Dei imperium, ceu omnibus conſtat, omni diſſolutione ſuperius eſt, nonne multo magis manifeſtum eſt, quod, quibus illi inſtitutis, integritatem ejus turbantes, malum Principium effabricant, & a latere exſtruunt, iiſdem regnum quidem communis & boni Domini averruncandi inſanum conſilium ceperunt, ſimul vero id, quod ex

βασι-

βασιλείας συντηρουμένης, ὁδὸς γὰρ ὁ μερισμὸς εἰς διάλυσιν, ὅτι τε τὸ e) ἄλυτον τὸν μερισμὸν ἀποπέμπεται, καὶ πρόγε τῆς ἐπιβολῆς ταύτης ὁ δεσπότης ἀνεῖπε τὸ μεριζόμενον διαλύσεσθαι. Καὶ ἡ κτίσις τοσούτοις αἰῶσιν ἐξ αὐτῆς παραγωγῆς κατάγε τὴν ὁλοκληρίαν κρατεῖν τῆς λύσεως ἐκληρώσατο. Ὁρᾶται δὲ περιφανῶς καὶ τοῖς οὐρανίοις ἀλληλουχούμενά τε καὶ συνεχόμενα τὰ ἐπίγεια, τάτε νοερὰ καὶ νοητὰ τῶν σωματικῶν καὶ ταῖς αἰσθήσεσι κρινομένων διὰ τῆς ἀδιαδόχου προνοίας οὐ διϊστάμενα, ἀλλὰ καὶ περιφανεστάτην φέροντα τὴν συνάφειαν. Οὐ μὴν ἀλλάγε καὶ αὐτὸ λογικὸν ζῶον ὁ ἄνθρωπος ἐξ ὁρατῶν τε

adverſo erigunt,& ſtruunt, & ſolvunt. Dum enim Boni Principii regnum indiviſum manet, (namque diviſio viam ad diſſolutionem pandit) quia indiſſolubile diviſionem omnem averſatur, Dominus noſter etiam ante hanc incurſionem prædixit, fore, ut diviſũ diſſolvatur. Imo&creaturæ ipſi,tam multis ſæculis,inde ab ipſa productione, pro integritate ſua, ſolutione ejusmodi ſuperiori eſſe licuit. Manifeſtum vero eſt, terreſtria cœleſtibus arctiſſime juncta eſſe,&in eadem compage contineri, nec ea, quæ mente ac cogitatione inveſtigantur, a corporeis ſenſuique ſubjectis rebus per continuam providentiam ſejungi, ſed eximiam connexionem præ ſe ferre. Et

e) τὸ] ita lego pro τὸν, quod eſt in MS.

καὶ ἀοράτων μερῶν ἡρμοσμένος συνέστηκεν. Εἰ οὖν ἡ τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ δημιουργία τε καὶ βασιλεία τομὴν καὶ μερισμὸν οὐκ ἐπιδέχεται, ἣν δὲ αὐτοὶ ἀναπλάττουσι, μερίδα τινὰ τῆς ὅλης δημιουργίας τῇ γλώσσῃ ἀποσπαράξαντες, τοῖς τῆς ἀποστασίας προάγουσι ῥήμασι καὶ ἐχθρὸν ἐν αὐτῇ βασιλεύειν καθιδρύουσι· πῶς αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δέξοιτο στάσιν αὐτῇ; πῶς δ' ἂν ὑποσταίη, αὐτὴν τὴν γένεσιν ἐκ μερισμοῦ καὶ λύσεως λαβοῦσα, καὶ τομῆς καὶ διαιρέσεως, ἃ καὶ τὸ ὁλόκληρον εἰς φθορὰν καταστρέφει, προελθοῦσα καὶ ἀποῤῥυεῖσα, εἰ καὶ μὴ δυσφημούσης γλώσσης ὑπῆρχεν ἀνάπλασμα; Πῶς δ' οὐχ ὥσπερ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἀρχὴ τῷ ἀδιαλύτῳ συνέχεται, καὶ προϊοῦσα μᾶλλόν τε διαμένει καὶ μεταβάλλει προ-

quod magis valet, ipſum illud animal rationale, homo, ex viſibilibus & inviſibilibus rebus compactus, conſiſtit. Si igitur Boni Dei imperium & regnum diviſionem & ſeparationē non admittit, id vero, quod ipſi inferunt, partem ſcilicet quandam totius adminiſtrationis lingua ſua ſubtrahentes, verbis apoſtaticis producunt, & Hoſtem ejus Regem conſtituunt; quomodo illa pars per ſe diſcordiam ſibi conciliabit? quomodo vero conſiſtet, quæ ortum ſuum ex diviſione & diſſolutione, habeat,. quæque ſeparatione & ſejunctione, per quas ſubſtantia integra perditur, provenit primum & defluxit? Sane vel hoc evincit totum lingvæ infamis figmentum eſſe. Quomodo vero non

κόπτου-

κόπτουσα πρὸς τὸ ἄμεινον· οὕτως καὶ ἣν καινίζει τῶν θεοβλαβῶν ἡ ἀπόνοια, οὐχὶ τὴν ὕπαρξιν ἐν αὐτοῖς μόνοις τοῖς βλασφήμοις ὀνειροπολήσασα χείλεσι, θᾶττόν τε ἢ προῆλθεν εἰς ἀφανισμὸν καταδύσεται, καὶ γέλωτα καὶ χλεύην τοὺς ἐραστὰς καταλιποῦσα οἰχήσεται, δίκην ὥσπερ ταύτην αὐτοὺς ἀντεισπράττουσα τῆς συμπεπλασμένης καὶ ἀνυποστάτου ἀναῤῥήσεως, δι᾽ ἧς μάτην αὐτῇ μᾶλλον δὲ δυσσεβῶς καὶ ἀθέως τὸ τῆς βασιλείας f) ὄνομα, οὐδὲ θεραπαινίδος ἐχούσῃ χώραν, περιέθεντο. Οὕτω καταστρέφειν στρατόπεδον τῶν ἐχθρῶν ἡ παντοκρατορικὴ καὶ στρατηγὸς οἶδε, καὶ τῶν ἄλλων κατεξουσιάζουσα ἀρχή· οὕτως σκυλεύειν τοὺς ὑπασπιστὰς καὶ δο-

eodem modo, quo Boni Principium tanquam indiſſolubile conſiſtit, &, quo longius progreditur, tum conſtans eſt, tum in melius proficit; quomodo non, inquam, eodem modo Principium illud quod, amentia hominum, in Deum injuriorum, invehit, ſiquidem non in nudis hominum calumniantium labiis exiſtit, citius, quam ortum eſt, corrumpetur, & amaſios ſuos riſui ac ludibrio exponens peribit? Ita enim pœnam quaſi repetit ab eis commentitiæ inaugurationis, per quam ipſi illi vano vel potius impio & improbiſſimo conatu reginæ nomen, quod nec ancillæ locum tuebatur, vindicarunt. Adeo omnipotens & militaris ceteris-

f) τῆς βασιλείας] Legendum puto βασιλίδος, quæ vox magis convenit ſequenti θεραπαινίδος.

ρυφόρους, καὶ ὧν ἐκείνη ἀγώνισμα, στηλιτεύειν τε καὶ παραδειγματίζειν, καὶ ταῦτα διὰ μιᾶς φωνῆς τὸ κράτος ἄμαχον ἐπιδείκνυσιν. Ἔδει μὲν οὖν τοὺς ἀποστάτας αὐτοβοεὶ καθορῶντας αὐτῶν ἀνατραπέντα, καὶ μηδὲ πρὸς τὸν ἦχον ἀντισχόντα τῆς σάλπιγγος τῆς βασιλικῆς, μήτε αὐτὰ μήτε τὴν βασιλείαν, ἣν πρὸς νεωτερισμὸν ἰδόντες, ἑαυτοῖς ἀνετυπώσαντο, ἀλλὰ πάντων αὐτοῖς εἰς ἐρήμωσιν παρεστηκότων μηκέτι προσφιλονεικεῖν, μηδὲ τῆς τυραννίδος ἀφανισθείσης πρὸς τὸν τύραννον ἐπιστρέφεσθαι, ἀλλὰ τὸν κοινὸν δεσπότην ἐπιγνόντας προσδραμεῖν αὐτοῦ τῇ βασιλείᾳ καὶ δι' ἐπιστροφῆς γνησίας καὶ θερμῆς μετα-

que omnibus dominans Poteſtas copias hoſtium evertere, adeo ſpoliare hoſtes valet. Adeo oſtendit ipſa illa tyrannide præliatores & ſatellites ejus ac quoscumque habet propugnatores vel uno verbo debellandi & ludibrio omnium exponendi poteſtate inſuperabili pollere. Itaque defectores illos, propugnacula ſua confeſtim diruta, & nec ſonum regiæ buccina ſuſtinentia videntes, neque illis, neque imperio, quod novitatis cupidi ſibi ipſis finxerunt, omnibus jam ad interitum ſpectantibus, militare amplius decebat, neque, ſublata tyrannide, ad tyrannum ſe convertere, ſed potius, cognito communi omnium domino, imperio ejus ſe ſubmittere, factaque vera conver-

νοίας

νοίας ἀνομολογῆσαι μὲν ἑαυτοὺς τῆς αὐτοῦ χειρὸς εἶναι, καὶ πλάσμα καὶ δημιούργημα, διακυβερνᾶσθαι τε καὶ διεξάγεσθαι τῇ αὐτοῦ προνοίᾳ, καὶ φιλανθρωπίᾳ· μισῆσαι δὲ καὶ ἀποστραφῆναι τέλεον τὸν ἐχθρόν· ὡς μηδὲν οἷς πράττουσι κατὰ τὸν βίον μηδεμίαν αὐτῷ καταλιπεῖν ἐξουσίαν, ἀλλὰ μηδὲ πάροδον.

III. Εἰ δ' ὁ βαθὺς αὐτῶν ἐπικρατήσας τῆς ἀποστασίας σκότος οὕτως αὐτῶν ἠμαύρωσε τὰ νοήματα, ὡς καὶ τῆς τυραννίδος ἤδη λελυμένης τε καὶ ἠφανισμένης μηδ' οὕτως αὐτὴν ἀνανήφουσιν ἐξομόσασθαι, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνην μᾶλλον ἢ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ βασιλείαν νεανιεύονται τάττεσθαι, φέρε, δείξωμεν, τὸν βασιλέα τῶν ὅλων ὅπως ἀρνουμένους αὐτοῦ τὴν βασιλείαν οὐ μέχρι τοῦ καταστρέψαι

ſione pœnitentiam ſeriam teſtantes confiteri, ſe manuum ejus opus eſſe & creaturam, ac ab ejusdem providentia & benignitate regi & gubernari: viciſſim vero fas erat, odiſſe eosdem & averſari hoſtem maximum, eidemque nullis ſuis in vita actionibus poteſtatem imo nec excurſum in ſe permittere.

III. Quod ſi vero profundæ defectionis tenebræ ipſorum ſenſus adeo hebetavrunt, ut, ne deſtructo quidem ac debellato hoc imperio, evigilantes ex ſopore detrectare valeant, ſed ſub eo magis, quam Optimi Dei regno, contineri malint, age, oſtendamus, Regem univerſalem non in eo vindictam ſuam ab illis

τὴν

τὴν ἀρχὴν αὐτῶν καὶ ἐξαφανῖσαι καὶ σκυλεῦσαι τούτους τὴν δίκην ἵστησιν, ἀλλὰ μετὰ τὴν πολλὴν μακροθυμίαν καὶ ἀνοχὴν ἀνιάτως ἔχουσι, τὴν σφαγὴν ἐπαφίησιν. Ἴσως κἂν γοῦν ταύτην αὐτοῖς ὁρῶντες ἐπιφερομένην, συναίσθησίν τινα τοῦ τολμήματος λάβωσι καὶ μηκέτι μήτε διανοηθεῖεν, μήτε λέγοιεν, μὴ θέλειν ἐπ' αὐτοὺς βασιλεύειν, μηδ' ἄρχειν αὐτῶν τῶν σωμάτων, μηδὲ τῆς ἄλλης ὁρατῆς κτίσεως τὸν δημιουργὸν καὶ βασιλέα τοῦ παντός. Ὅρα γὰρ μεθ' ὅσης τῆς ἀποτομίας καὶ σφοδρότητος τὴν τιμωρὸν ἐπάγει ψῆφον κατ' αὐτῶν ὁ φύσει φιλάνθρωπος; Τοὺς ἐχθρούς μου, φησὶν ἐκεῖνος, τοὺς μὴ θελήσαντας με βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτοὺς, ἀγάγετε ὧδε, καὶ κατασφάξατε ἔμπροσθέν μου. Τί λέγεις; φρίττεις τὴν ψῆφον, καὶ φεύγεις

qui regnum ſuum inficiantur, ſumendam ſiſtere, ut Principem eorum evertat, deleat, & ſpoliet; ſed iisdem, poſt probatam multam longanimitatem & patientiam, emendari neſciis interitum immittere. Fortaſſe iſtum ſibi imminere videntes, ſenſu quodam facinoris ſui capientur, nec amplius cogitabunt, vel dicent, nolle ſe, ut ſibi dominetur, aut corporibus ſuis reliquisque viſibilibus creaturis Dominus & Rex univerſi imperet. Vide enim, quam graviter & ſevere is, qui natura ſua hominum amans eſt, contra illos ſententiam ferat. *Hoſtes meos*, inquit ille, *qui noluerunt me ſuper ſe regnare, adducite huc, & mactate coram me.* (*Luc.* XIX, 27.) Quid ais? ſtupesne hanc ſententiam? fugisne cædem

τὴν

τὴν σφαγήν; καὶ οὐ διχάζειν ἀφίσασαι τὴν βασιλείαν τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ; Καὶ πρὸς ἐπιστροφὴν ὁρᾷς, ἐφ' ᾧ τὴν δεσποτικὴν ἀρχὴν ὁλόκληρον μὲν ὁμολογεῖν, καὶ τῶν σωμάτων δὲ καὶ τῆς ψυχῆς ἀναφέρεσθαι τὴν κυριότητα εἰς αὐτὴν; ἢ μέχρι οὐ παθεῖν, ἃ παθεῖν ἀθλιώτατον, καὶ οὐ μὴ ὅτι μηδὲ ῥήματι δηλῶσαι χαλεπώτερον, φιλονεικεῖς. Καὶ γὰρ οὐδ' ἀποκτείνει μόνον, οὐδὲ τῆς παρούσης ἀπάγει ζωῆς, ἀλλὰ μετὰ τὸ ἀποκτιννῦναι ἐν ἀτελευτήτῳ καὶ ἀδιαδόχῳ γεέννῃ πυρὸς, καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα τιμωρεῖσθαι παραπέμπει. Ἀλλὰ γὰρ ἐγώ σοι καὶ ἕτερα πλείονα εἴτε βέλη βούλει τιτρώσκοντα καὶ ἐξαφανίζοντα πολυτρόπως τε καὶ πολυμερῶς ἔτι τόσον ἀσεβὲς φρόνημα, εἴτε σωτήρια φάρμακα τῆς νόσου καὶ ἰάματα ἐκ τῆς αὐτῆς φιλανθρώπου

illam? deſiſtisne a dividendo imperio Dei Optimi? Convertisne te ad pœnitentiam, ut imperium Domini plenarium confitearis, & ad idem tum corporum tum animæ dominium transferas? an potius pugnare contra illud amas, usque dum ea perpetiaris, quæ perpeti triſtiſſimum eſt, & quibus graviora verbis exprimi non poſſunt? Namque non occidit ſolum, & ex præſenti vita tollit, ſed poſtquam interemerit, tein perpetuam nec finiendam unquaã gehennã ignis, anima & corpore puniendum, ablegat. Enimvero & alia tibi plura, ſive tèla mavis, impiam hanc ſententiam variis modis conficientia & confodientia, ſive ſalutaria contra morbum medicamina ex verbo oris omnipoten-

καὶ

καὶ παντοκρατορικῆς γλώσσης λαβὼν, ἂν ἄρα σοι τῆς ὑγείας ἔρως, ἀντὶ τοῦ κατακεῖσθαι τετραυματισμένῳ, περιγέγονε, προοίσω, καὶ πρὸς τὴν ἀπαλλαγὴν συναγωνίσομαι τοῦ νοσήματος.

IV. Ἐκήρυσε τὸν Χριστὸν ὁ Ἰωάννης μήπω τῆς χάριτος μετασχὼν, ἀλλ' ἔτι τῷ νόμῳ παιδαγωγούμενος. Ἐκήρυσε δὲ θεολογῶν μὲν αὐτὸν, οἷς τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν αἴρειν ἅπασι διεμαρτύρατο, καὶ οἷς αὐτὸν υἱὸν θεοῦ καὶ ἐν πυρὶ καὶ ἐν ἁγίῳ βαπτίζοντα πνεύματι, τουτέστι τῷ ἐμπύρῳ καὶ πρηστηρίῳ g) τοῦ πνεύματος

tis & hominum amantis deſumta afferam, & ad propulſandum morbum ſtudium conferam, ſi forte ſanitati reſtitui potius, quam ex vulneribus perpetuo decumbere cupias.

VI. Prædicavit Chriſtum Joannes, Fœderis gratiæ nondum particeps, ſed ſecundum Legem adhuc ductus. Prædicavit autem eum, & Deum profeſſus eſt iis locis omnibus, quibus teſtatus eſt eum peccata mundi tollere, & quibus ipſum Dei filium igne & Spiritu Sancto baptiſantem, i. e. ignea & fulminea Spiritus virtute naturam no-

δυνά-

g) καὶ πρηστηρίῳ] Varias phraſeos, ἐν πνεύματι καὶ πυρὶ, quæ Matth. III. 11. exſtat, explicationes apud Patres inveneris, quarum partem exhibet *Jo. Casp. Svicerus* in Theſauro Eccleſiaſt. Tom. I. p. 629. ſq. Ad noſtri Photii illam proxime accedit Cyrillus Alexandrinus lib. III. Glaphyror. in Exodum p. 322. ita ſcribens: πυρὶ τῷ νοητῷ τὸν ἐν ἡμῖν δαπανῶντι συρφετὸν, καὶ τὸν ἐξ ἁμαρτίας ἐκτήκοντι ῥύπον, καὶ ἀποψύχεσθαι

δυνάμει τὴν καταπεσοῦσαν ἡμῶν φύσιν ἀναχωνεύοντά τε καὶ ἀνακαινίζοντα ἐλευθέρᾳ φωνῇ ἀνεδίδασκεν. Ἐκήρυσσε δὲ καὶ τὸν πατέρα, θεολογῶν τε αὐτὸν, καὶ ἐκ τῶν λίθων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραὰμ τὴν ἰσχὺν ἀκώλυτον ἔχοντα. Καὶ τὸ πνεῦμα δὲ, οἷς τε ἐξ οὐρανοῦ προελθεῖν ἐθεάσατο, καὶ οἷς ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ ἐπεφοίτησέ τε, καὶ ὡς ὁμουσίῳ προσέμενε, καὶ λόγου θεολογικώτερον, οἷς κοινωνὸν αὐτὸ τῆς ἐργασίας ἀνομολογεῖ, h) δι' ἧς ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου ἐπαῤῥησιάζετο. Καὶ γὰρ κοινὴν αὐτοῖς τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ἀνατίθησιν. Εἴπερ ὁ μὲν αἴ-

ſtram depreſſam excitantem & renovantem libera voce demonſtrat. Prædicavit vero & Patrem, eumque, ut Deum, indubiam poteſtatem etiam ex lapidibus Abrahamo filios procreandi habere profeſſus eſt. Prædicavit vero etiam Spiritum Sanctum, quando eum ex cœlis prodiiſſe, & in filium Dei unigenitum deſcendiſſe, & ſuper eo tanquam ejusdem eſſentiæ conſediſſe videt, imo, quod magis Deum infert, quando eum ut participem operis celebrat, in quo ſalus mundi ſe conſpiciendam præbuit. Nam-

ρει

πρὸς ἐκτόπους ἡδονὰς οὐκ ἀφιέντι τὸν νοῦν, ἀποτετελέσμεθα δὲ ταύτῃ τοι τῷ πνεύματι ζέοντες, h. e. *Igne ſpirituali conſumente faces noſtras, & peccati ſordes abſumente, nec permittente, ut mens inordinatis voluptatibus frigeſcat, hac autem ratione perfecti ſumus facti ſpiritu ferventes.* Vide quæ paulo poſt noſter affert plura.

h) ἀνομολογεῖ] ita reſcripſi pro ἀνομολογεῖν.

ρει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, αὕτη δὲ τῷ παναγίῳ πνεύματι καθαίρεταί τε καὶ ἀποσμήχεται. Καὶ γὰρ λαμπρῶς ἀνακέκραγεν, ὡς ὁ κόσμος, τῆς ἁμαρτίας τὴν ἐλευθερίαν δεχόμενος, καὶ τῆς σωτηρίας ἀξιούμενος, τῷ παναγίῳ πνεύματι εἶτα καὶ πυρὶ βαπτιζόμενος, δι' οὗ τὴν πυρφόρον καὶ δραστικὴν καὶ καθάρσιον τοῦ πνεύματος ἰσχὺν ἔστιν ἐκμανθάνειν, τῆς τηλικαύτης εὐεργεσίας ἀπολαύουσιν. Ὧν δὲ τὸ ἔργον κοινὸν καὶ ἀμέριστον, καὶ τό τε κόσμου ἀνακαινισμὸς καὶ ἀνάπλασις, πῶς οὐχ ἡ αὐτὴ μὲν τούτοις φύσις, αὐτὴ δὲ ἡ ἰσχὺς, ἡ αὐτὴ δὲ φιλανθρωπία καὶ πρόνοια. Οὕτω γοῦν ἐξ αὐτῆς ἑστίας θεολογῶν τὴν τριάδα, καὶ τὸ τῆς θεολογίας φρικτὸν καὶ σεπτὸν

que utrique cauſam ſalutis hominum acceptam fert. Alter enim tollit peccatum mundi, hoc autem per Spiritum ſanctiſſimum mundatur & abſtergitur. Clare enim clamavit, quod mundus, a peccato liberatus, & ſalute dignus habitus, tum vero Spiritu Sancto ac poſtea igne baptiſatus, per quem vim Spiritus Sancti igneam, efficacem & expiatoriam intelligere licet, tanto beneficio fruatur. Quorum vero opus commune eſt & indiviſum, quod mundi renovatione & reparatione continetur, quomodo illis non eadem natura, eadem vero etiam poteſtas, eadem denique humanitas & providentia fuerit? Qui igitur in ipſo limine Deum trinum prædicavit, & tremendum ac vene-

μά-

μάθημα ἐν προθύροις τοῦ κηρύγματος ἀπαγγέλλων, ὁ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῖς μαθηταῖς ὁ σωτὴρ τηλαυγέστερον παρεδίδου, ἆρα σοι ἄλλοθεν ἐπιπνεῖσθαι ταῦτα καὶ λέγειν καὶ κηρύσσειν δόξειεν, ἢ ὡς ὁ νόμος ἀσύμφωνος ὑπάρχει τῇ χάριτι, ἢ ὡς ὁ ἐκ λίθων ἐγείρων τέκνα τῷ Ἀβραὰμ θεὸς, οὐχ ὁ αὐτὸς υἱὸν ἑαυτοῦ εἶναι καὶ ἀγαπητὸν, τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου πᾶσιν ἐτεράνωσεν; Εἰ δὲ οἱ ἐν τῷ νόμῳ τῆς χάριτος κήρυκες καὶ ὁ νομοθέτης θεὸς, ὁ πᾶσαν τὴν παλαιὰν διαθέμενος, τὸν ἀγαθὸν Θεὸν καὶ λυτρωτὴν τοῦ κόσμου υἱὸν ἴδιον ἀνεκήρυξε, καὶ τότε βαπτιζόμενον ἐν τῷ ὕδατι, πῶς οὐχὶ καὶ τὰ ἐν τῷ νόμῳ πάντα καὶ τὰ ἐν τῇ χάριτι τῆς αὐτῆς εἰσι προνοίας καὶ δημιουργίας,

randum dogma hoc in introitu concionis ſuæ propoſuit, quod Servator poſt reſurrectionem diſcipulis ſuis clarius explicavit, num is aliunde hæc hauſiſſe, & dixiſſe ac prædicaſſe tibi videtur, ut vel Legem Gratiæ contrariam dixerit, vel negarit, eum, qui ex lapidibus Abrahamo ſemen excitare poſſit, Servatorē mundi filium ſuū & dilectū eſſe, omnibus demonſtraſſe? Si vero, qui ſub Lege gratiæ præcones fuerunt, & ipſe quoque Legislator Deus, qui totum Vetus Teſtamentum inſtituit, filium proprium Deum Bónum & mundi Servatorem renunciavit, eumque aqua baptiſatum, quomodo non omnia, quæ in Lege & Gratia ſunt, ejusdem providentiæ, curæ & bonitatis opera ac

καὶ ἀγαθότητος ἔργα καὶ διατάγματα;

V. Συνεπισκόπει δὲ καὶ, ὅσοις τὸν Ἰωάννην ἐγκωμίοις ὁ Σωτὴρ στέφει, κρείττω μὲν ἐπιψηφιζόμενος χρημάτων, πάσης δὲ περιγείου δόξης ὑπεριδρυμένον, στέῤῥον δὲ τὴν ἐπὶ τῇ πίστει κρίσιν, καὶ ἁπλῶς τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς πᾶσι γνώμην ἀκλόνητον. Τούτοις δὲ αὐτὸν ἀνακηρύξας, ὅρα πῶς ἐπὶ μείζω τὸν ἄνδρα ἐπαίρει, καὶ τῶν ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐδένα τίθησιν ἐξισούμενον, ἀλλὰ κατὰ πάντων τὸ πρεσβεῖον φέροντα. Εἶτα πρὸς ἀρετὴν αὐτὸν οὕτως ἀνυψώσας καὶ προφήτην ἀποκαλεῖ, καὶ προφήτου περισσότερον· Προφήτην μὲν, ἵνα δείξῃ τὸ τῶν προφητῶν ὄνομα καὶ

τὴν

præcepta habenda erunt?

V. Conſidera vero ſimul, quibus encomiis Joannem mactet Servator, quando eum divitiis omnibus ſuperiorem, & ſupra omnem mundi faſtum collocatum, in fide præterea firmum, ac in ſententiis bonis rectisque tuendis immotum pronunciat. (*Matth. XI.*) Ab his ipſum celebrans, vide, quam longe altius Virum efferat, neminemque inter genitos ex mulieribus cum eo comparandum, ſed palmam omnibus præripientem, ſiſtat. Poſtea a virtute ita laudatum etiam Prophetam & Propheta majorem appellat. Prophetam

τὴν χρείαν τοιούτοις ἔργοις καὶ ἀξιώμασιν, ἃ τῆς ἀγαθότητός ἐστι δῶρα, προσαρμοζόμενον. Προφήτου δὲ περισσότερον, ὅτι τὴν ἴσην ἐκείνοις χάριν λαβὼν τοῦ προορᾶν τὰ ἐσόμενα, πλέον εἵλκυσε τὸ καὶ τὸν προφητευόμενον ἰδεῖν, καὶ τὸ καταξιωθῆναι ὕδατι βαπτίσαι τὸν πυρὶ καὶ πνεύματι ἁγίῳ τὸν κόσμον βαπτίζοντα, καὶ τῶν ἁμαρτημάτων καθαίροντα. Ἆρα οὖν ἡ χάρις τῷ νόμῳ διαμάχεται, ἢ οὐ πολλή τίς ἐστιν ἐν αὐτοῖς συμφωνία καὶ συνάφεια; πῶς δ' εἴπερ ἦν ὁ Ἰωάννης ἄλλης ἀρχῆς, ὁ τῆς χάριτος νομοθέτης, ταῦτα προσεμαρτύρησεν αὐτῷ, ὃ ὀλίγοις ἐστὶν εὑρεῖν, καὶ ταῦτα τοῖς ἐκλεκτοῖς τῶν ἐν

quidem, ut oſtenderet, Prophetarum nomen ejusque uſum ejuſmodi operibus & prærogativis, quæ bonitatis dona ſint, accommodatum eſſe. Propheta autem majorem vocat, quod qui æqualem cum illis gratiã nactus eſt, ut futura prævideret, idem adhuc plus habuit, ut ſcilicet videret eum, de quo illi vaticinati ſunt, & dignus haberetur, qui baptiſaret aqua illũ, qui mundum igne & Spiritu baptiſaturus erat, & a peccatis mundaturus. Num igitur Gratia cum Lege pugnat? nonne potius magna eſt inter utramque conſenſio & affinitas? Quomodo vero, ſiquidem Joannes ab alio erat Principio, Gratiæ auctor hæc de eo teſtatus eſt, quæ paucis eisque ſelectis tempore Novi Teſtamenti pa-

τῇ χάριτι κατορθούμενα; πῶς δ' ἂν ἠνέχετο, παῖς ὢν ἀγαθὸς ἀγαθοῦ πατρὸς, καὶ πηγὴ ἀγαθότητος, τῇ νομικῇ καὶ χειρὶ καὶ φωνῇ, ἃ οἱ ἀποστάται τῆς ἀντικειμένης ἔργον τολμῶσι λέγειν καὶ πρόσταγμα, τὴν ἄχραντον αὐτοῦ κεφαλὴν ὑποκλῖναι, καὶ τὸ ἐξ ὕδατος ὑποστῆναι βάπτισμα, Ω γλώσσης ἰὸν ἀσπίδος προχεούσης! οὐκ ὄντος τοῦ ὕδατος τῆς τοῦ ἀγαθοῦ δημιουργίας;

VI. Ἀλλὰ γὰρ τί τὸ μεῖζον οὐ λέγω. Ἐστὶ δὲ τὸ αὐτὸ τῷ τε λέγοντι χωρὶς φρίκης εἰπεῖν ἀπορώτατον, καὶ καθ' ὧν ἡ πλάνη χορεύει, σφοδρότατόν τε καὶ τμητικώτατον, καὶ ὅσον ῥηθῆναι χρειωδέστατόν τε καὶ σεβασμιώτερον. Γεγέννηται μὲν γὰρ ὁ τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς ἀγαθὸς υἱὸς ἐκ παρθενικῶν λαγόνων

trata eſſe conſtat? Quomodo item, cum Boni Patris Bonus ſit filius, idemque bonitatis fons, legali & manui & voci, quas Apoſtatæ oppoſiti Principii opus & præceptum dicere audent, immaculatum caput ſuum ſubmittere, & baptiſmum per aquam recipere ſuſtineat, O linguam venenum ſerpentis effundentem! ſi aqua non ſit a bono creatore profecta?

VI. Quod vero amplius valet, non commemoro. Id vero tale eſt, quod nemo ſine horrore dicere ſuſcipiat, illis vero, in quibus error hic exſultat, conficiendis maxime aptũ ſit, atq; adeo cum maximo fructu & ſtudio a nobis exponendum. Natus enim eſt Boni Patris bonus Filius ex Virginis utero, in mun-

dum

διὰ τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν, καὶ σάρκα τὴν ἡμετέραν ἐκ τῶν ἀχράντων αὐτοῦ διαπλάσας αἱμάτων ἐχρημάτισεν ἄνθρωπος. Καὶ τοῦτο τοῖς μὲν πάλαι τῶν ἀσεβῶν παρεγεγράφετο, i) τοῖς δὲ ἐκεῖθεν φυεῖσιν, οὐκ οἶδ᾽ ὅπως ἔργῳ τὴν ἄρνησιν ἀγαπῶσι, τῆς ἐν λόγοις τιμῆς οὐκ ἐκβάλλεται. Καὶ γὰρ σεμνολογουμένους ἔνεστιν αὐτοὺς ὁρᾶν, οἷς τε τὰς Εὐαγγελικὰς γραφὰς τιμᾶν ἰσχυρίζονται, καὶ εἰς τὸν Ἀπόστολον καὶ θεοφόρον Παῦλον τοῦ οἰκείου φρονήματος δογματικὸν καὶ διδάσκαλον καταψεύδονται. Σάρκα τοίνυν προσλαβόντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ γὰρ ὁ τῆς βροντῆς ἀνακέκραγεν υἱός· Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκή-

di ſalutem, ita ut carnem noſtram ſibi ex immaculato ſanguine formaret, & homo vocaretur. Atque id quidem veteres impietatis patroni refugerunt; illi autem, qui hinc orti ſunt, & qui neſcio quomodo, opere ipſo negare id malunt, in ſermonibus commemorare non refugiunt. Videas enim, eos ſpecioſe loqui, quando & Evangelica ſcripta ſe colere affirmant, & Paulum divinitus actum ſententiæ ſuæ auctorem & doctorem mentiuntur. Cum itaque carnem aſſumſerit Dominus noſter Jeſus Chriſtus: Namque ille tonitru filius exclamavit: *& ſermo caro factus eſt, & habitavit in nobis: Ioh.*

i) περεγεγράφετο] eos innuit ex veteribus hæreticos, tum Valentinianos, tum Manichæos, aliosque hujus generis, qui Chriſtum verum hominem fuiſſe negarunt. Lege eos, in ſuas claſſes diſtinctos, apud *Forbeſium* lib. II. Inſtruction. Hiſtorico-Theolog. c. 1, p. 77. ſqq.

νωσεν ἐν ἡμῖν. Καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν γέννησιν ἄλλος πάλιν τῶν Εὐαγγελιστῶν ἀναγράφει ἐκ πνεύματος ἁγίου γεγονέναι, καὶ τεκεῖν τὴν παρθένον τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, καὶ καλέσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Ὁ δὲ τούτοις ὢν ὁμόχορος καὶ συνθιασώτης, οὐ τὸν ἄληπτον τόκον μόνον ἀπαγγέλλει, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπόρρητον καὶ προηγησάμενον ἐπὶ μέρους τρόπον, k) καθ' ὃν ἐκυιοφορήθη, καὶ ὡς τεχθέντα τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον ἐσπαργάνωσεν ἡ παρθένος καὶ ἐν τῇ φάτνῃ ἀνέκλινε. καὶ ὡς σωτὴρ ἐτέχθη τῷ κόσμῳ Χριστὸς Κύριος ἐν πόλει Δαβίδ, τῶν ἀγγέλων ὁ δῆμος ἀνύμνωσε. Καὶ πρός γε τούτοις, ὃ τοὺς φαντασιαστὰς τοῦ μυστηρίου, τὴν χάριν εἰς λῆρον ἀπάγοντας, ἔτι

I. 14. Et Jeſu Chriſti nativitatem alius iterum Evangeliſtarum ex Spiritu Sancto factam ſcribit, traditque, *Virginem peperiſſe filium ſuum primogenitum, & vocaſſe nomen ejus Jeſum.* (*Matth.* I. 25.) Horum vero collega & ſodalis (*Luc.* I.) non ſolum incomprehenſibilem partum, ſed & abſconditum ac ex parte antegreſſum conceptionis modum ſignificat. Quomodo vero filium ſuum primogenitum Virgo faſciis involverit, & in præſepi repoſuerit. (*Luc.* II. 7.) Quomodo item Servator Jeſus Chriſtus mundo natus ſit in civitate David, Angelorum turba cecinit. Præterea vero idem, (id quod homines myſterium hoc ſpeciete-

μᾶλ-

k) τρόπον] vult Photius id, quod S. Lucas I. 36. memorat de Eliſabetha, quæ ex parte præter naturam filium conceperat ante Mariam.

μᾶλλον ἐπιστομίζει καὶ καταισχύνει, μεθ' ἧς καὶ τὴν ἐκείνων ἀποσπάδα, καθ' ἧς ὁ λόγος κεκίνηται. Τούτους οὖν ὑφὲν ἀπορραπίζων καὶ καταστρεφόμενος, καὶ τὴν κατὰ τὸν νόμον περιτομὴν τῆς σαρκὸς ὑποστῆναι τὸν τεχθέντα σωτῆρα ἡμῶν ἐκδιδάσκει, ἡνίκα καὶ τὴν Ἰησοῦ προσηγορίαν κἂν τῷ παρόντι μέρει τὰς Μωσαϊκὰς ἐντολὰς πληροῦντα συμπαραδίδωσι δέξασθαι. Τῆς δὲ τοῦ λόγου ἐνσωματώσεως ἢ σαρκώσεως καὶ ἐνανθρωπήσεως οὕτω περιφανεστάτης οὔσης, ἀλλὰ μέχρι τούτων κατὰ ῥοῦν τε ὁ λόγος ἡμῖν καὶ δι' ἡδονῆς καὶ χαρίτων ἐφέρετο, τὸ δὲ ἐντεῦθεν ἴλιγγός τε καὶ δέος προσίσταται· πλὴν εἰπεῖν ἀνάγκη καὶ ἀγωνίας πληρούμενον, ἃ παρελθεῖν ὁ τῆς πλάνης ἔλεγχος οὐκ ἐᾷ. πότερον

nus tenentes, & gratiam in nugas convertentes, nec minus illorum aſſeclas, contra quos his diſputatur, adhuc magis compeſcit & confundit) penitus eoſdem debellans & dejiciens, docet, Servatorem, nobis natum, etiam circumciſionem carnis Lege præceptam recepiſſe, ac præterea eundem, etiam hac in parte Moſaica præcepta implentem, Jeſu appellationem recepiſſe profitetur. Cum itaque incarnatio verbi, ſeu carnis aſſumtio & nativitas tam manifeſta ſit (huc usque enim prono curſu ſermo nos cum voluptate detulit: jam vero vertigo me fere & pavor occupat: ſed dicendum tamen omnino eſt, quamvis non ſine trepidatione, quod confutatio præſens erroris prætermittere

ὦ τολμῶν σὺ τὰ ἀτόλμητα, ἔτι δὴ τὸ κυριακὸν σῶμα τῆς φαύλης ἂν θείης ἀρχῆς, ἢ τὸν ὄγκον εὐλαβηθήσῃ τοῦ δυσσεβήματος; Εἰ μὲν γάρ καί σε τρόμος ἔχει καὶ φόβος κατέλαβε, ἀφαιρήσεις αὐτὸ πάντως τῆς πονηρᾶς καὶ πλάσεως καὶ ἀρχῆς, μᾶλλον δὲ τῆς σῆς βλασφημίας, καὶ σαυτοῦ τὴν τόλμαν ταύτην συναποσκευάσασθαι πολλὴν ἐπιδείξεις τὴν σπουδήν. Εἰ δὲ καὶ πρὸς τὴν θείαν ὀργὴν καὶ τῶν λογισμῶν τὴν κρίσιν καὶ κατάγνωσιν καὶ τὴν εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ τὴν σὴν ἀντανεχεῖν ἐπωρεώθης γνώμην, πῶς, εἰπὲ, τὸ πονηρὸν συνήφθη τῷ ἀγαθῷ, καὶ πῶς ὑπέστη ὁ ἀγαθὸς θεὸς διὰ τοῦ πονηροῦ τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν καταπράξασθαι, καὶ τὸ θαυμασιώτερόν τε καὶ φρικωδέστερον τῷ θρόνῳ συνεδριάζει τῷ πα-

non ſinit.) Numquid tu, qui non audenda audes, dominicum hoc corpus ad Malū Principiū referre mavis, an gravitatem flagitii hujus agnoſcere? Si enim horror te capit, & timor occupat, ſubtrahes illud omnino malo conditori & Principio, vel, ut rectius loquar, omni ſtudio efficies, ut facinus hoc, blasphemiæ tuæ fœtū, amoliaris. Quod ſi vero, non habita ratione iræ divinæ, neglectoque rectæ rationis judicio, imo ipſo erga homines pudore, ſententiam tuam mordicus tueri pertinaciter conſtituiſti, quomodo, quæſo, Malum Bono junctum eſt, & quomodo Bonus Deus ſalutem mundi per Malum reparare ſuſtinuit, &, quod magis admiratione ac horrore dignum eſt, in thronum pa-

πατρικῷ; Τοῦτο γὰρ ὁ τῶν ἀπορρήτων μύστης καὶ μυσταγωγὸς ἐδιδάξατο· ἢ γοῦν τούτων ἁπάντων οἰκειώσῃ τὴν ἐξάρνησιν, ὡς ὁ λόγος οὐ σεσάρκωται, οὐ προῆλθε τῷ κόσμῳ διὰ γεννήσεως ἐν τῷ τόκῳ, οὐ l) γένος διέσωσεν, οὐ τὸ προσληφθὲν σῶμα τῷ πατρικῷ θρόνῳ συγκαθιδρύσατο, ἢ ταῦτα λείπεται μὴ ἐξαρνούμενον, ἀρνεῖσθαί τε m) τὴν ἀγαθότητα τοῦ θεοῦ, εἰς κακίαν τῇ συναφῇ καθυβρίζοντα, καὶ δὴ καὶ κείνην, ὅτε μηδὲ τὸ σὸν ἔχειν σοι καταλείπεται, εἰς ἀγαθότητα μεταβάλλουσαν· καὶ ἦν ἄν σοι, θεομαχεῖν πάντως ᾑρημένῳ, κουφοτέρα μᾶλλον τῶν προτέρων ἢ τῶν δευ-

trium collocat? id enim abſconditarum rerum ſciens & doctor tradit. Aut igitur has res omnes negare te oportebit, quod ſcilicet verbum carnem aſſumſerit, in mundum per nativitatem in partu venerit, humanum genus redemerit, aſſumtumque corpus throno patrio vindicarit; aut relinquitur, ſi ea non negaris, negare te bonitatem Dei, quem, ipſa hac conjunctione adſtructa, malitiæ ſuſpicione oneres, & injuria afficias, quippe qui & malitiam, cum nec tuum retinere poſſis, in bonum converterit. Et ſane, ſi omnino contra Deum pugnare conſtitutum habeas, magis in promtu erat prius impietatis caput, quam

l) οὐ] particulum hanc, in MS. deſideratam, ſenſus addere me coegit.

m) τε] malim legere σέ.

τέρων δυσσεβημάτων ἡ αἵρεσις. Καὶ γὰρ ἦν ποτε τοῖς μὲν οὐκ εἰδόσι τὰ πρότερα οὐ δὲ διὰ τὸ μήπω παρεῖναι τιμῶσιν, οὐδὲ μιᾶς ἐπαφιεμένη δυσσεβείας εἴσπραξις. Ἀπάγειν δὲ τὴν τοῦ θεοῦ ἀγαθότητα πρὸς κακίαν, ἢ ταύτην σεμνύνειν τῇ μετουσίᾳ τῆς ἀγαθότητος, οὐδεὶς οὐκ ἔστιν αἰὼν ὃς μὴ τὴν τιμωρίαν ἀπαραίτητον τοὺς ἑλομένους οὐκ εἰσπράττεται.

poſterius eligere. Fuit enim tempus, quo in flagitii hujus pœnam non vocabantur, qui priora illa neſciebant, eaque, tanquam nondum exiſtentia, non reverebantur. Qui vero Dei bonitatem in malum transtulerunt, aut hoc, tanquam Boni particeps factum, illuſtre reddiderunt, eos nulla non ætas inevitabili pœna dignos judicavit.

VII. Τηλικούτοις δὲ κακοῖς τῆς τόλμης καὶ τῆς ἀσεβείας πανταχόθεν τοὺς ἐραστὰς περιστοιχιζούσης· οἱ δὲ πρὸς τῷ μὴ τῆς πλάνης ἀναφέρειν, ἀλλά γε καὶ κόρον ὥσπερ τοῦ θεομαχεῖν λαβεῖν τινα δεδιότες, καὶ δευτέρᾳ βεβηλώσει τὴν τοῦ ἀγαθοῦ καθυποβάλλουσι φύσιν. Τῆς γὰρ αὐτοῦ διαθήκης τὴν ἀρχαιοτέραν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ διαπρεπῶς πολιτευσαμένους εἰς τὴν

VII. Cum vero audacia hæc & impietas amaſios ſuos tot malis circumdet, illi tamen adeo ab errore ſuo ſe non avertunt, ut potius, veriti quaſi, ne ſatietate quadam Deum oppugnandi corripiantur, novæ cuidam profanationi Boni naturam exponant. Cum enim Vetus ejus Teſtamentum, atque eos, qui in eodem præ ceteris emi-

τῆς

τῆς πονηρᾶς ἀναρτῶντες ἐξουσίαντε καὶ θεραπείαν, ἐπείπερ καὶ Δαβὶδ καὶ Ἀβραάμ, ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς, τὰ κατὰ σάρκα, τῆς αὐτῆς χοροστασίας ὑπῆρχον, δῆλον ὡς διπλᾶ βεβηλώσει τὸν τῶν ὅλων καταστίζουσι δεσπότην· μιᾷ μὲν ὅτι πονηρᾶς ἀποφαίνουσιν, ὃ προσείληφε σῶμα, δημιουργίας· δευτέρᾳ δὲ, ὅτι μὴ ἐξ ἄλλου γένους, ἀλλ' οἷς ὁ βίος ἡ παρ' αὐτῶν προπηλακιζομένη κατὰ νόμου λατρεία. Καί τοιγε εἰ κακίας ἔργον τῷ ἀγαθῷ, πῶς ἂν εἴη οὗτο ἀπαραίτητον προσλαβεῖν; τίς ἀτοπίας καταλείπεται ὑπερβολὴ τῷ καὶ διπλαῖς ἐνεχομένῳ αἰτίαις. Τὸ μὲν γὰρ τὸ οἰκεῖον πλάσμα, πρὸς ἁμαρτίαν ἀποῤῥυὲν, διὰ τῆς προσλήψεως ἀνασώσασθαι, τῆς ἄκρας ἦν προνοίας καὶ ἀγαθότητος. Τὸ δὲ τὸ ἀλλότριον ὑπελθεῖν καὶ ταῦτα φύσει

nuerunt, ad Mali Principii poteſtatem ejusque cultum referant, cum tamen ad David & Abraham, ex quibus Chriſtus quod ad carnem, ejusdem ordinis exſtiterint; manifeſtum eſt, quod Dominum univerſitatis rerum duplici injuria afficiunt, ſemel quidem, quod corpus, quod aſſumſit, a Malo eſſe contendunt; deinde vero, quod illud non ab alio populo deducunt, quam eo, qui ſecundum legem, ab ipſis contemtam, vixit. Quod ſi enim Bono Mali ineſt opus, quomodo quæſo ab aliis illud evitari poterit? Numqua vero ad inſolentiam hominis acceſſio fieri poteſt, qui duplici crimine ſe obſtringat? Et enim propriam creaturā ad peccatum averſam, per ejus aſſumtionem ſervare, maximæ curæ & boni-

καὶ

καὶ διχόθεν ἀντανιστάμενον πρὸς ἀλλοτριότητα, πῶς οὐχὶ καὶ τῆς προνοίας καὶ τῆς ἀγαθότητος οὐκ εἰς τὸ ἐναντίον περιτρέπει τὸ ἀξίωμα; Οὕτως οὐκ ἔστιν ὅλως, οὐκ ἔστιν οὔτε τῶν τὸ σῶμα λεγόντων οὔτε τὴν Μωσαϊκὴν νομοθεσίαν τοῦ πονηροῦ οὔτ' ἐμμανέστερον οὐδὲν, ἀλλ' οὔτε μιαρώτερον, οὔτ' ἀθεώτερον. Ἄλλως τε δὲ, εἰ τὰ σώματα πλάσεως ἐστὶν ἐναντίας, ἀλλ' οὐχὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητος καὶ ἐξουσίας, πῶς τῶν ἀλλοτρίων καὶ φαύλων σωμάτων, ὅτι φαύλου ποιήματα, τὰς νόσους ἐλαύνων ὁ ἀγαθὸς θεὸς τὰς παραδόξους ἀντεισῆγε θεραπείας. Οὐδὲν γὰρ οὗτο ἀλλ' ἢ συγκροτεῖν τὸ ἔργον, οὗ καθελεῖν παρεγένετο τὴν τυραννίδα, καὶ αὔξειν τὸ κράτος τοῦ τὴν ἐξ ἀρχῆς

tatis argumentum eſt: Viciſſim ſi alieni quid clanculum obrepat, quod natura alteri ſit adverſum, & contrarietate ſua cum eo pugnet, nonne illam & curæ & bonitatis eminentiam in partem oppoſitam convertere judicandum eſt? Itaque non eſt ulla opinio vel inſana magis, vel impura, vel impia, quam eorum, qui vel corpus vel Legem Moſaicam a Malo repetunt. Præter hæc, ſi corpora a Creatore malo ſunt, non vero a Patre & Filio & Spiritu Sancto, una divinitate & potentia, quomodo ab alienis & malis corporibus, quæ ſane Mali ſunt opera, morbos propellit Deus Optimus, & mirabilem iis affert medicinã? Hoc enim nihil foret aliud, quam ornare op᷒, ad cujus poteſtatem deſtruendam venerat, at-

ἀπο-

ἀποστασίαν ἐπανῃρημένου; Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰ τὰ βλαστήματα τῆς γῆς, οὐ τῆς ἀγαθότητος ἀρχῆς, πῶς τοὺς ἄρτους, ἃ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων σπερμάτων ἐζυμώθη, αὐτός τε ὢ βαθείας μέθης! προσεφέρετο, δυνάμενος μάλιστα ἐκ μὴ ὄντων ἑαυτῷ τροφὴν παρασκευάσαι; Ὁ δὲ καὶ τούτους πληθύνων ἔτρεφε χιλιάδας, ὕλην τῆς θαυματουργίας τὴν τοῦ πονηροῦ παραλαμβάνων κτίσιν, καὶ κοινωνὸν ποιῶν τῆς ὑπερφυοῦς εὐεργεσίας τὸν ἀντικείμενον, ὥσπερ οὐκ ἐξὸν αὐτῷ ἐξ ἑτέρας ἐνεργουμένης τρέφειν ὕλης ἑαυτόν τε, καὶ τοὺς, ὅσοι τοῖς αὐτοῦ προσανεῖχον καὶ κατηρτίζοντο ῥήμασιν. Καὶ τῶν ἐν τῷ νόμῳ δὲ βεβιωκότων οἱ φύλακες, εἰ μὴ τῆς ἀγαθουργοῦ θεότητος ὑπῆρχον θεράποντες, πῶς τοὺς μα-

que adeo augere vires ejus, qui ab initio defectionem procuraverat. Imo ſi fruges terræ non a Bono ſunt Principio, quomodo panes, ex alienis ſeminibus fermentatos, ipſe, ô profundum ſtuporem! obtulit, qui ſibi ipſi ex rebus non exiſtentibus cibum parare poterat? Imo vero idem ille eos multiplicans, aliquot millia, aſſumta in miraculi productionem Mali creatura, Hoſteque ſuo in beneficentiæ ſupernaturalis ſocietatem cooptato, cibavit, tanquam cui non liceret ex alia materia & ſe, & illos, qui verbis ejus attendebant & auſcultabant, nutrire. Quod ſi cuſtodes & principes eorum, qui in Veteri Teſtamento vixerunt, non fuerunt miniſtri Dei benigniſſimi, quo-

θητὰς

θητὰς μάτην ἐγκαλουμένους ὑπὸ τῶν διυλιζόντων μὲν Φαρισαίων τοὺς κώνωπας, καταπινόντων δὲ τὰς καμήλους, ὅτι πεινῶντες τοὺς στάχυς ἐν τῷ σαββάτῳ ἔτιλλόντε καὶ ἤσθιον τὴν τοῦ σώματος παραμυθούμενοι ἔνδειαν δι' ἐκείνων, κρείττους τε τῆς αἰτίας ἀπέφαινε, καὶ ἀπέλυε τοῦ ἐγκλήματος, τὸν Δαβὶδ εἰς συνηγορίαν καὶ βοήθειαν προτείνων, καὶ τοὺς ἱερεῖς τοὺς κρεανομοῦντάς τε καὶ ξυλοκοποῦντας ἐν τῷ σαββάτῳ; Καὶ τότε διὰ τῆς ἱερᾶς ὑπηρεσίας, ἐφ' ἧ μᾶλλον ἔδει σώζεσθαι τὸν νόμον, τῆς ἐργασίας προϊούσης.

VIII. Τίς δ' ἂν σαφέστερος ἔλεγχος ἢ δυνατώτερος, ὅτι μηδενὸς τῶν ἐπιγείων ὁ πονηρὸς δεσπόζει, τῶν αὐτοῦ ῥημάτων ἐκείνου, δι' ὧν ἐ-

modo diſcipulos, præter cauſam a Phariſæis culices percolantibus, & camelos deglutientibus reprehenſos, ideo, quod eſurientes ſpicas in ſabbato, quibus corporis famem ſolarentur, evellebant & edebant, accuſationi huic non obnoxios judicabat, ſed a crimine pronunciabat immunes, Davidem & Sacerdotes, carnes ſcindentes & ligna findentes in Sabbato, in ſubſidium & patrocinium cauſæ afferens, atque id quidem eo tempore, quo ſacrum ejus munus, quod ad ſalutem mundi referebatur, cum maxime urgeretur? (*Matth.* XII. 1. ſeqq.)

VIII. Quodnam vero illuſtrius aut efficacius argumentũ afferri poteſt, quo conſtet, nulli rei terreſtri dominari Malum, quam ipſa hu-

αὐτῷ

αὐτῷ τὴν κτίσιν ὑποβαλλόμενος, ὅτε κρυπτομένῳ καὶ λανθάνοντι τῷ δημιουργῷ τῶν ὅλων καὶ δεσπότῃ ἐπιπειράσαι προσιὼν, καὶ τὰς ἐπιγείους βασιλείας πάσας, καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν ἐπιδεικνὺς ἔλεγε· ταῦτα πάντα σοὶ δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσεις μοι. Εἰ γὰρ ἐστι ψεύστης, καὶ οὐδέποτε ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἔστηκε. οὕτω γὰρ ἡ ἐνυπόστατος ἡμᾶς ἐδίδαξεν ἀλήθεια, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδεὶς ὅλως τῶν ὁμολογούντων Χριστὸν, ὃς ἂν τολμήσειε τὴν τοιαύτην φωνὴν παραγράψασθαι· Πῶς οὐ πάντων ἐστὶ φανερώτερον, ὡς οὐδενὸς τῶν ἐπιγείων κτισμάτων ὁ τοῦ ψεύδους δημιουργὸς ἄρχει, οὐδ' ἔστιν αὐτῶν ποιητὴς, πλήν γε τῶν θελημάτων ἐκείνων καὶ πράξεων, ὧν αὐτός ἐστιν ὑποσπορεὺς καὶ ὧν τοὺς λογισμοὺς μετεπλάσατο

jus verba, quibus creaturam ſibi ipſi ſubjiciens, cum ad Creatorem omnium occultatum & latentem tentaturus accederet, regnis terrenis omnibus, & gloria illorum demonſtratis, dicebat: *hæc omnia tibi dabo, ſi procidens me adoraveris.* (*Matth.* IV. 9.) Si enim mendax eſt *neque unquam in veritate perſtitit.* (*Joh.* VIII. 44.) (ita enim nos docuit ipſiſſima veritas, neque quisquam eſt eorum, qui Chriſtum profitentur, qui hanc aſſertionem admittere nolit) nonne omnium manifeſtiſſimum eſt, quod mendacii auctor nulli rerum terreſtrium dominetur, neque ipſe earum conditor exiſtat, ſed tantum auctor voluntatis & actionum illorum hominum ſit, quos ipſe occulte ſeminavit, &

αὐτὸν

αὐτὸν ἐπιγράφειν κτίστην καὶ δημιουργὸν, οὐχ ὅτι αὐτῶν τὴν ψυχὴν ἐκ μὴ ὄντων, ἢ τὸ σῶμα παρήγαγεν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸν ἑαυτοῖς οὕτω παρηνέχθησαν κύριον ἐπιγράψασθαι. Ὥστε ὅπερ τινὲς τῶν ἀπὸ τῆς πλάνης εἰς παραίτησιν τοῦ οἰκείου προβάλλονται δυσσεβήματος, ὅτι περ ἄρχει τῶν ἐπιγείων ὁ πονηρὸς, τοῦτο αὐτοῖς εἰς τὸ μηδενὸς αὐτῶν περιέστραπται μετέχειν τῆς ἀρχῆς. Ψεύστης γὰρ ὢν καὶ ψεύδους ἀρχηγὸς αὐτὸς ἀνεῖπεν ἑαυτῷ τῶν ἐπιγείων ἔχειν τὴν ἀρχήν. Ἀλλὰ γὰρ εἰ τὰ σώματά εἰσι τοῦ πονηροῦ, πῶς οἱ μαθηταὶ τὸ ἅλας ἔσονται τῆς γῆς; Πῶς δὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου; ἐξ ἡμισείας γὰρ καὶ ἁλίσουσι καὶ φωτίσουσι, μᾶλλον δὲ οὐκ ἐξ ἡμισείας. Καὶ γὰρ καὶ τὰ ἡμίση πάλιν τοῦ ἀνθρωπίνου συγκρίματος, ἀλλ' οὐχ ὅ-

quorum rationem ita transformavit, ut ipſum conditorem & auctorem rerum inſcriberent, non quaſi is animam aut corpus eorum ex non exiſtentibus produxiſſet, ſed quod adeo in transverſum acti ſunt, ut eum ipſi ſibi Dominũ conſtituerint. Itaq; id, quod nonnulli errantiũ in defenſionẽ impietatis ſuæ afferunt, quod ſcilicet terreſtribus dominetur Malus, id, inquã, eo adhiberi poteſt, ut ſub nullo imperio eſſe dicantur. Qui enim mendax eſt, & auctor mendacii, ipſe ſibi imperium rerum terreſtrium vindicavit. Si porro corpora ſunt a Malo, quomodo diſcipuli ſal erãt terræ? quomodo lux mundi? (*Matth.* V.13.) Ex dimidia enim tantum parte ſalient, & illuminabunt, imo vero ne ex

λον

λον ποθὲν τὸν ἄνθρωπον. Ἀνεπίδεκτον γάρ ἐστι τὸ πλάσμα τοῦ πονηροῦ ἁλισθῆναι, ὥστε μὴ πρὸς σαπρίαν τινὰ κακίαν ἀποκλῖναι, ὅλον αὐτὸ τοιαύτη n) πεφυκὸς σαπρία. Καὶ μὴν καὶ ἀνεπιτήδειον ὑποδέξασθαι τὰς τοῦ φωτὸς μαρμαρυγὰς, μάλιστά γε τῆς πλάνης συνυποβαλλούσης, καὶ τοὺς ταῦτα καταπράττεσθαι κεχειροτονομένους τὴν ἰσχὺν οὐκ ἔχειν, ἅτε δὴ τοῖς ἴσοις αἰτιάμασιν ἀνεχομένους. Ὅτε δὲ αὐτὸς ὁ σωτὴρ λαμπρῶς ἀνακράζει· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς Προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι· πῶς οὐ δέδοικε τὸ ἀναίσχυντον τῶν ἀσεβῶν φρόνημα τὸν νόμον καὶ

dimidia quidem parte. Nam viciſſim dimidiam tantum humanæ ſubſtantiæ partem, non vero toti homini id præſtabunt. Creatura enim Mali ſalituram non admittit, ne malitia ad putredinem inclinare poſſit, cum tota putredo exiſtat. Neque idem idoneum eſt ad recipiendas lucis ſtricturas, præcipue cũ erronea eorũ doctrina id quoque tradat, eos, qui ad ejuſmodi quid perpetrandum deſtinati ſint, facultatem illam non habere, ſed a delictis ſuis retineri. Quando vero ipſe Servator diſerte clamat: *non veni legem ſolvere, aut Prophetas, ſed implere* (*Matth.* V. v. 17.) quomodo impu-

K τοὺς

n) τοιαύτη] MS. in dandi caſu legit, ſicut & ſequens σαπρία. At rectius utraque vox pro nominativo habetur. Ea enim eſt Photii mens, ſalituram non cadere in corpus, tanquam rem penitus malam & putridam, quæ proinde a putredine præſervari non poſſit.

τοὺς προφήτας πονηρᾶς λέγειν προελθεῖν ἀρχῆς, καὶ ταύτην διὰ βίου τεθεραπευκέναι; Εἰ γὰρ πληρωτής ἐστιν ὁ σωτὴρ ἡμῶν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, εἴη δὲ αὐτοῖς τὸ ἑπόμενον βλάσφημον περιτρεπόμενον εἰς τὰς κεφαλὰς, δυοῖν θάτερον, ἢ τὴν πονηρὰν μεταπλάττουσιν εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀγαθοῦ, ἢ τὸ ἀνάπαλιν, μένουσαν ἐν τῇ ἰδίᾳ τῆς κακίας περιγραφῇ, ἑκούσιον ὑπηρέτην ταύτης γενέσθαι, καταδικάζουσι τὸν διὰ πολλὴν ἀγαθότητα, καὶ τῆς ἐν ἀνθρώποις τῶν παθῶν τυραννίδος παραγεγονότα καθελεῖν αὐτήν. Τὸ δὲ ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται, ἵνα μὴ βεβαιώσεως ὑπερβολὴν ἀπολείπῃ τινὶ, πῶς

dentiſſima impiorum mens non veretur dicere, Legem & Prophetas a Malo Principio profectos eſſe, atque huic in vita cultum exhibuiſſe? Si enim Servator noſter implet Legem & Prophetas, conſequeretur ex duobus abominandis, & in ipſorum perniciem vergentibus, alterutrum, vel quod Malum in Bonũ convertant, vel, ſi illud malitiæ terminis circumſcriptum maneat, quod Chriſtum ſpontaneum, illius miniſtrum conſtituant, qui per infinitam ſuam bonitatem ideo venit, ut Malum deturbaret de imperio quod inter homines exercet. Illa vero verba: *Amen dico vobis, donec tranſierit cælum & terra, jota unum aut unus apex non tranſibit a Lege, donec omnia fiant,* (*Matth.* V. 18.) num-

δ᾽ οὐ τὴν τῆς πλάνης σαλπίζει καταστροφήν, ἢ τὰ τῶν ἀσεβῶν οὐκ ἐμφράττει ἀπύλωτα στόματα, κἂν ὑπ᾽ ὀδόντα φιλονεικῶσιν ἔτι παραφθέγγεσθαι τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας εἶναι τοῦ πονηροῦ.

quam probationis acceſſionem admittunt? Nonne potius erroris everſionem ebuccinant, aut indomita impiorum ora obturant, etiamſi mordicus adhuc tueri conentur, quod Lex & Prophetæ a malo ſint?

IX. Ὅταν δὲ τὸν Εὐαγγελιστὴν ἀκούσῃς τὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἄφραστον ἐπιδημίαν, καὶ τὰς ὑπὲρ λόγον πράξεις ἀπ᾽ αὐτῆς ἀρχῆς εἰς τοὺς προφήτας ἀναφέροντα, πῶς οὐκ αἰδώς σε λαμβάνει καὶ μετάνοια, ἀνθ᾽ ὧν ἐνυβρεῖσαι παρηνέχθης, οὓς ἀναγράφει τὰ ἱερὰ λόγια, τηλικούτου φιλανθρώπου μυστηρίου κήρυκάς τε καὶ ἐκφάντορας, καὶ ὧν αἱ προφητεῖαι τοῦ Εὐαγγελίου θεμέλιος; Ἀρχὴ γάρ φησι τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς γέγρα-

IX. Quando vero audiveris, Evangeliſtam adventum Jeſu Chriſti, Filii Dei, inenarrabilem, ejusque actiones omnem ſermonem excedentes inde à principio ad Prophetas (tanquam prænuncios) referentem, nonne pudore & pœnitentia duceris, quod eos injuria afficere audeas, quos Sacra Oracula tanti myſterii, amorem in homines teſtantis, præcones & doctores conſtituunt, & quorum vaticinia Evangelii ſunt fundamen-

πται ἐν τοῖς Προφήταις. o) Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου. Τίς δ' ἀπέστελλε κατασκευάζειν τὴν ὁδὸν τοῦ ἀγαθοῦ υἱοῦ καὶ θεοῦ, εἰ μὴ ὁ ἀγαθὸς πατὴρ, ὃς διὰ τῶν ἐν τῷ νόμῳ θεραπόντων αὐτοῦ τὴν μέχρι σαρκὸς καὶ αἵματος τοῦ υἱοῦ κένωσιν ἔσεσθαι πολλοῖς χρόνοις προεθέσπιζεν; Ἐπὶ τέλει δὲ τῶν αἰώνων καὶ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ τὸν Ἰωάννην ἀπέστελλε λέγοντα· ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. Τοῦ δὲ ὕδατος, ἐν ᾧ καταδεδυκὼς

tum? *Initium enim Evangelii Jeſu Chriſti, Filii Dei*, inquit, *ſicut ſcriptum eſt in Prophetis: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui parabit viam tuam ante te.* (*Marc.* I. 1.) Quis vero miſit, ut pararetur via Boni Filii & Dei, niſi Bonus Pater, qui per ſuos in Lege miniſtros multis ſæculis ante nunciavit, Filium ſuum usque ad aſſumtionem carnis & ſangvinis exinanitum iri? In fine vero temporum illorum angelum ſuum, Johannem, miſit dicentem: *parate viam Domini, rectas facite ſemitas ejus.* (*Marc.* I. 3.) Aquam vero, in qua ſubmerſus Jeſus, hominum

ὁ Φι-

o) ἐν Προφήταις] ita Photius communem, quæ hodie recte obtinet, lectionem adſtruit, quemadmodum *Irenæus* lib. III. c. 11. & Titus Boſtrenſis lib. I. contra Manichæos. Codices quidam manu exarati habent ἐν τῷ Προφήτῃ. Lege *Jo. Millium*, & *Jo. Erneſtum Grabium* ad Irenæi l. c.

ὁ φιλάνθρωπος Ἰησοῦς πᾶσαν δικαιοσύνην ἐπλήρωσε, πῶς ὅλως ψαῦσαι, μὴ ὅτι γε καθόλου ἐν αὐτῷ βαπτισθῆναι, ἠνέσχετο, καὶ καθαρσίου δυνάμεως καὶ ἁγιαστικῆς μεταδοῦναι χάριτος, εἰ μὴ τῆς αὐτοῦ δημιουργίας, ἀλλὰ τῆς ἀντικειμένης ἐτύγχανε δημιούργημα; καὶ ταύτην τὴν χάριν οὐ παρὼν μόνον τῷ σώματι πηγάζειν ἐδωρεῖτο, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐφεξῆς ἅπαντας αἰῶνας δι' αὐτοῦ τὴν ἀνάπλασιν καὶ ἀναγέννησιν εὑρίσκειν τοὺς σωζομένους ἐνεργείᾳ τοῦ παναγίου πνεύματος ἐχαρίτωσεν, ὡς ἀθάνατον αὐτῷ παρακολουθεῖν τὴν δωρεὰν τοῦ χαρίσματος. Ἄξιος δὲ πάλιν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ, γεγονὼς ὁ Ἰωάννης, καὶ προφήτου περισσότερος, καὶ μείζων τῶν ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀναγορευθεὶς, πῶς ὑπέστη νομικῆς ἐν-

amantiſſimus omnem juſtitiam implevit, quomodo vel tetigerit, ne dicam, ea omnino tingi ſuſtinuerit, eamque purificandi & mundandi facultate inſtruxerit, niſi ſuæ potius, quam oppoſitæ Poteſtatis opus exiſteret? Atque hanc gratiam ex baptiſmo tanquam fonte ſcaturire juſſit non ſolum tunc, cum corpore præſens eſſet, ſed gratioſe effecit, ut in futura ſæcula omnia ſalvandi hic per Spiritum Sanctum regenerationem novamque creationem invenirent, atque adeo hoc gratiæ donum nunquam intercideret. Quomodo porro Joannes, dignus habitus, qui videret Bonum Deum adventantem, idemque Propheta, præſtantior & major omnibus, qui ex uxoribus nati ſunt, ab ipſa veritate re-

τολῆς ὑπερμαχεῖν, καὶ τότε πρόδρομος τῆς χάριτος ἀποσταλείς; ὁ δὲ οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς ἤδη παυομένης, οὕτως ᾔδει ταύτην Θεοῦ δῶρον, τὸν ἀγῶνα προθύμως μετήρχετο, ἀλλὰ καὶ μέχρι τοσούτου, ὥστε καὶ τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν δευτέραν ἄγειν τὴν περὶ αὐτὴν φυλακῆς. Τὸ γὰρ ἐλέγχειν τὸν Ἡρώδην, ὡς οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου, πόθεν λαβὼν ἐπετίμα, ἢ τίνος ὑπερασπίζων νομοθεσίας τὸν ἔλεγχον προσῆγεν τῷ Βασιλεῖ; οὐχ ὁρᾷς, πόσον ἀπεῖχεν ὑβρίζειν τὰς νομικὰς ἐντολὰς ὁ τῆς χάριτος πρόδρομος, καὶ τὸν τῆς χάριτος νομοθέτην βαπτίσαι καταξιωθείς; Εἰ δὲ μὴ τῆς αὐτῆς ἦσαν θείας καὶ ἀγαθουργοῦ ἐπιπνοίας τὰ Μωσαϊκὰ παραγγέλματα, πῶς ὁ

αὐτὸς

nunciatꝰ, pro præceptis Legis pugnare ingreſſus eſt, is ſcilicet, qui miſſus erat, ut gratiæ eſſet prænuncius? Neque is tantum pro ea jam deſitura (adeo illam norat Dei donum eſſe) certamen ingreſſus eſt, ſed eo quoque eſt provectus, ut vitam ſuam poſtponeret ſerio illam obſervandi ſtudio. Unde enim animadverſionem illam ſuam in Herodem, dicens: *non licet tibi habere uxorẽ Fratris tui*, (*Marc.* VI.18.) unde, inquam, eam nactus eſt? aut pro qua Lege propugnans ita objurgavit Regem? Nonne vides, quam longe Prodromus Gratiæ a contumelia, præceptis Legis inferenda, abfuerit, is omnino, qui ut auctorem Gratiæ baptiſaret, dignus habitus eſt? Si vero Moſaica præcepta non ab ea-

αὐτὸς τῆς χάριτος ὑπηρέτης οὐδ' ἐκείνων τὴν ὀλιγωρίαν ὑπέμεινεν, ἀλλ' ἦν αὐτῶν σφοδρὸς ζηλωτὴς καὶ διάπυρος ἐκδικητής; Μάλιστά γε τοῦ σωτῆρος διακεκραγότος, οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ τοῦ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Ου δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ Μαμμωνᾷ. Καὶ μὴν εἰ δύο κυρίων ἀντικειμένων ὁ νόμος καὶ ἡ χάρις, ἀλλὰ μὴ τῆς μιᾶς ἀγαθότητός τε καὶ μοναρχίας, πῶς οὗ μηδεὶς ἐν ἀνθρώποις μείζων, δυσὶ δουλεύων ὤφθη κυρίοις κατὰ τὴν ἄθεον γλωσσαλγίαν. Ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ προ-

dem divina & benefica inſpiratione profecta fuiſſent, quomodo idem Gratiæ miniſter illa adeo non contemtim habuit, ut ea potius omni ſtudio ſectaretur & fervide urgeret? Servatore noſtro inprimis clamante: *Nemo poteſt duobus Dominis ſervire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut uni adhærebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſervire & Mammonæ.* (*Matth.* VI. 24.) Quod ſi Lex & Gratia a duobus Dominis oppoſitis non autem ab eadem Bonitate & Poteſtate profectæ ſunt, quomodo is, quo nullus inter homines major eſt, duobus Dominis, prout impia hominum lingva tradit, ſervire viſus eſt? Atque eodem modo comparatus fuit omnium, qui ante ipſum fuerunt,

φητῶν ἡ ὁμήγυρις. Τὸ γὰρ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ τὸ πατρικὸν ἐπλήρου ἐνανθρωπήσας θέλημα, καὶ ὡς οὐκ ἦλθε καταλῦσαι τὸν νόμον, ἢ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι, διὰ τὴν τῆς ἀθεότητος ὑπερβολὴν, οὐκ ἂν ὑποσταίην σαφέστερον ἀναπτύξασθαι.

X. Πλὴν τόγε ἄρρητον, ὡς οἷόντε ἐστὶ, καὶ ἐφ' ὅσον μὴ παντελῶς χαρίσασθαι τοῖς ἐχθροῖς ἐκφυγὼν, τὸ μετ' ἐκεῖνο δεύτερον ἐρῶ, ὡς ὁ Ἰωάννης τῇτε τοῦ νόμου διαγνώσει καὶ τῆς χάριτος ὑπηρετούμενος, καὶ δὴ καὶ τὸ σύνταγμα τῶν πρὸ αὐτοῦ προφητῶν ἀφύκτοις ἐλέγχοις τοὺς ἀσεβεῖς στηλιτεύουσι τὴν ἐνυπόστατον ἀλήθειαν εἰς ψεῦδος διασύρειν, καὶ μαχομένοις νομοθέταις τὰς ἐντολὰς διαχίζοντας τῇ τῶν προ-

Prophetarum cœtus. Jam vero id, quod Servator ipſe, homo factus, Patris voluntatem perfecit, quodque non venit ad ſolvendam Legem aut Prophetas, ſed potius ad implendum, nolim amplius, ob maximam contrariæ ſententiæ impietatem, evolvere.

X. At infandum illud, quoad fieri poteſt, & in quantum non omni ex parte gratificari hoſtibus ſimul licebit, tanquam priori iſto ſecundum, enarrabo. Johannes ſcilicet, in confinio Legis & Gratiæ miniſterio fungens, imo & omnis Prophetarum, eo priorum, cœtus argumentis non ſolvendis convincunt homines iſtos impios, quod veritatem ſubſtantialem tanquam mendacium inſectentur, &, dum, invectis

τέρων

τέρων διαβολῇ, κἂν οὔπω γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τεθαῤῥήκασιν, οὐδὲν ἔλαττον ἑαλωκότας, τί γὰρ ἂν ἐκ ψεύδους οὐ φαῦλον προέλθοι; συνεξορχεῖσθαι καὶ τὰ τῆς χάριτος. Ει γὰρ τῆς χάριτος μὲν ὁ ἀγαθὸς δεσπότης νομοθέτης, ἓν δὲ αὐτοῦ τῶν δογμάτων καὶ τό· μηδένα δύνασθαι δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, ἐν ἑκατέρᾳ δὲ μερίδι δεδουλεύκασιν οἱ προειρημένοι, ἄλλον δὲ Κύριον τοῖς Μωσαϊκοῖς ἐφίστησιν ἡ ἀποστασία, πῶς οὐκ ἐν τῷ προπηλακισμῷ τοῦ νόμου, εἰ καὶ διὰ μέσων παραπετασμάτων, οὐ συμπροπηλακίζουσι καὶ τὴν χάριν; Ουτω γὰρ, καίπερ οὐ φορητὸν οὐδ' ἐπ' ἐλέγχῳ λέγειν τῆς ἀσεβείας, ὅμως ἀνεκτότερον, ψεύδους αὐτὴν διαθήκην

Legiſlatoribus contrariis, præcepta diſtrahunt, eadem opera, qua priora calumniantur, quamvis id palam facere non audeant, non minus & ea, quæ gratiæ ſunt (quid enim mali ex mendacio non proficiſcatur?) prodant & ſimul explodant. Si enim Bonus Dominus Gratiæ auctor eſt, hujus vero inter reliqua hoc dogma eſt, quod nemo poſſit duobus Dominis ſervire, utrique vero parti prædicti illi ſervierunt, nunc autem illa apoſtatarum colluvies alium Moſaicis præceptis Dominum conſtituit; nonne inter medios prætextus ipſam Gratiam probris inſectantur, dum calumniantur Legem? Ita enim (quæ, utut eriam in confutatione impietatis commemorare vix fas ſit, magis ta-

ἀποφαίνοντες εἶεν. p) Ἀλλὰ δὴ κἂν τις ὑπέκρουσεν· εἴπερ ἀγαθὸς, μὴ κατὰ νόμον νῦν οἱ τῆς χάριτος βιοῦμεν; Ἀλλὰ σοῦ μὲν χάριν οὐδὲν ἀπαιτεῖ προσειπεῖν. Τί γὰρ ἔτι σοι δυσσεβοῦντι q) διηπόρηται, ἐγὼ δὲ μὴ λύειν ἑλοίμην; Ἆρα κουφότερον ἀσεβήσεις, ἢ τὴν ἀνύβριστον ἀγαθότητα καθυβρίζων κερδανεῖς τὴν ὕβριν, ἢ μετριώτερον ἀπαλλάξεις; καίτοιγε αὐτὸ τῆς ἀπορίας τὸ πρό-

men integrum fuerit) ipſum Teſtamentum mendacii inſimulare judicabantur. Sed quid ſi quis exceperit: ſi Lex bona eſt, num, qui ſub Gratia ſumus, ſecundum eam vivimus? At tua quidem cauſa nihil attinet quenquam in ſubſidium vocare. Quodnam enim tibi impio amplius dubium erit, cujus ſolutionem non adgrediar? Numquid forte levius peccabis, & dum Bonitatem, nulli injuriæ obnoxiam, injuria afficis, vel impune eam feres

βλη-

p) ἀποφαίνοντες εἶεν.] MS. ita interpungebat: αὐτὴν διαθήκην ἀποφαίνοντες. Εἶεν. Sed nexus orationis, puto, ſatis oſtendit, poſtremum illud verbum cum antecedente participio conjungendum eſſe. Hoc loco monere fas ſit, me ſæpiſſime interpunctionem apographi noſtri Holſteniani mutaſſe, etiam ubi illius rei in notis indicium non feci, cum id minus crebro fieri debuiſſet, & mutationis cauſæ eſſent manifeſtæ. Si quod vero dubium ſuboriri poterat, id nunquam tacui.

q) δυσσεβοῦντι] MS. dividit hanc vocem in duas, legens δυσσεβοῦν τι. Emendationis noſtræ cauſa in promtu eſt,

βλημα οὐδὲν ἔλαττον τὴν ἀποστασίαν διελέγχει. Οὕτω πανταχόθεν καὶ διὰ τῶν ἐναντίων τῆς ἀληθείας ἀστράπτει τὸ κράτος. Εἰ γὰρ, ὅτι μὴ τοῖς ὑπὸ τὴν χάριν πράττεται, εἰς ὑπόνοιαν ὁ νόμος, ὅτι μὴ συμφωνεῖ τῇ ἀγαθότητι, περιάγεται· πόσης ἀγαθότητος οὐκ ἀνακηρύττεται μέτοχος τῷ τὸν ἀγαθὸν θεὸν ἐλθεῖν, οὐ καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς Προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι; Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀποστάτας οὐδὲν ἐπενεγκεῖν δεῖ πλέον. Τῶν δὲ εὐσεβῶν ἕνεκα, καὶ μυεῖσθαι καὶ μυσταγωγεῖν τὰ τῆς χάριτος οὐκ ἀναξίων, ῥᾷον καὶ σαφὲς εἰπεῖν, ὅτι διὰ τοῦτο μὴ κατὰ τοὺς πάλαι νόμους πολιτευόμεθα, διότι παρα-

vel facilius dimittes? Imo vero ipſa illa difficultatis oppoſitio non minus defectionem hanc confutat: adeo undiquaque etiam ex rebus ipſi contrariis veritatis robur reſplendet. Si enim ex eo, quod Lex ab illis, qui ſunt ſub Bono, non obſervatur, in ſuſpicionem eadem admittitur, ac ſi cum Gratia non concordet; quantæ bonitatis particeps eadem renunciatur eo ipſo, quod Deus Bonus venit, non, *ut ſolveret Legem & Prophetas, ſed ut impleret?* Et Apoſtatis quidem plura reſpondere non opus eſt. At piorum cauſa, qui digni ſunt, ut Gratiæ myſteriis amplius initientur, facile ediſſeri poteſt, quod propterea ſecundum antiquas Leges non vivimus, quia Chriſtus, u-

γεγο-

γεγονὼς πάντα· πεπλήρωκεν ὁ Χριστὸς, χάριν μὲν ἀντὶ τῆς διὰ Μωσέως χάριτος παραχῶν, ἀντὶ δὲ τῶν ἐν τοῖς ἁγίοις ἀντιτύπων ἁγίων, αὐτὰ τὰ προδιατυπούμενα ἁγίων ἅγια, ὧν τὸ μὲν Παῦλος, τὸ δὲ Ἰωάννης θεολογῶν ἑκάτερον ἀνακέκραγεν, ὥστε μᾶλλον νῦν εἴτις ἐβίου κατ' ἐκείνους, ἠλέγχετ' ἂν ἀπαρνεῖσθαι τολμῶν, μὴ πάντα πεπληρωκέναι τὸν πληρωτὴν τοῦ νόμου Χριστόν. Ἀλλὰ γὰρ ἐπανιτέον, ὅθεν ἡ τοῦ λόγου φορὰ πρὸς τὸ ἀκόλουθον ἁρμοζομένη παρήνεγκε φέρουσα. Εὐλαβεῖσθαι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς τρίχας, ὁ τῆς χάριτος παρακελεύεται νομοθέτης, καὶ τοσοῦτον, ὥστε μηδ' ὅρκῳ ταῦτα καθυποβάλλειν, καὶ τὸν μὲν οὐρανὸν θρόνον ἀνακηρύτ-

bi advenerat, omnia implevit, Gratiam ſcilicet pro Gratia per Moſen tradita, proque ſanctis, quæ in ſancto erant, typicis Sancta Sanctorum, quæ per illa præfigurata erant, exhibens, quorum alterũ *Paulus* (*Hebr.* XI.3.) alterum *Johannes* (*cap.* I. 16) in divina ſua doctrina tradit. Itaque nunc quidem, qui ſecundum eas vivere inſtituat, reprehendendus foret, tanquam qui auderet negare, Chriſtum, qui Legem implevit, omnia ejus impleviſſe. Sed regrediendum eo eſt, unde ſermonis impetus, ad affinia deflectens, nos avertit. Auctor Gratiæ & cœlum & terram & Hieroſolyma, imo & capillos adeo revereri nos jubet, ut nec ad jusjurandum adhiberi velit: & cœlum quidem *thro-*

τει

τει τοῦ Θεοῦ, ὑποπόδιον δὲ τὴν γῆν. Πάλιν δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα πόλιν τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ καὶ μεγάλου Βασιλέως. Εἰ οὖν τῆς κτίσεώς ἐστι ταῦτα τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς, ὡς ὁ πάντα τὰ τοῦ πατρὸς εἰδὼς υἱὸς ἐβεβαίωσε, πῶς οὐχὶ πρὸ τῆς κατὰ τῶν κτισμάτων ὕβρεως κατ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐν ᾧ πονηρᾶς ἀρχῆς οἱ ἀποστάται τὴν αὐτῶν κτίσιν ἀναρτῶσι, μεμηνότες οὐχ ἁλίσκονται;

XI. Σὺ δὲ καὶ βαθύτερον αὐτῶν τῆς δυσσεβείας ὅρα τὴν τόλμαν καὶ τὴν ἀπόνοιαν. Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον, τὴν μυστικὴν s) τελῶν ἡμῖν καὶ

num Dei, terram vero ſcabellum pedum ejus, Hieroſolyma autem civitatem ejusdem Dei & magni Regis (*Matth.*V.35.) appellat. Si igitur iſta ad creaturas Boni Patris pertinent, ſicut Filius, qui omnia, quæ Patris ſunt, novit, confirmat, quomodo non pro eo, quod in creaturas debacchantur, in ipſum potius Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum & Patrem ejus, eo ipſo, quod apoſtatæ illorum creationē a Malo Principio repetunt, furere exiſtimandi ſunt?

XI. Tu vero craſſiorem adhuc impiorum illorum audaciam & dementiam perſpice. Panem noſtrum quotidianū, myſticam nobis ora-

παρα-

s) μυστικὴν] ſubintellige εὐχὴν, i. e. orationem Dominicam, quæ alias ſimpliciter εὐχὴ aut εὐχὴ δεσποτικὴ a Græcis Doctoribus vocari ſolet. Conſtat alioquin εὐχὴν μυστικὴν vocari illam precandi formulam,

παραδιδοὺς ὁ σωτὴρ, αὐτὸς μὲν παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ προσέταξε ταύτην t) αἰτεῖν. Οἱ δὲ τὸν ἄρτον εἰς τὴν ὀλέθριον, ὅτι καὶ πάντα τὰ ἐπὶ γῆς, μετάγουσιν ἀρχὴν, καὶ τρέφειν τὰ ἐξ αὐτῆς τερατολογοῦσι προαχθέντα σώματα. Οὕτω καὶ αὐτῆς ἀναιδῶς τῆς δεσποτικῆς ἐπανίστανται ἐντολῆς, φαῦλά τε λέγοντες τὰ σώματα καὶ φαῦλον τὴν τροφὴν, καίτοι διαῤῥήδην τοῦ δεσπότου διατάττοντος, ταύτην ἡμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς αἰτεῖσθαι τοῦ ἀγαθοῦ. Καὶ πῶς ἂν εἴη τούτοις, μὴ ὅτι γε τῆς ἀληθοῦς ἐντολὴν ὁμολογεῖν ἀλλὰ κἂν γοῦν σχήματι μύθου ταῦτα δυνατὸν ὑποβα-λεῖν.

tionem exhibens & tradens Servator, a Patre ſuo expetere juſſit. At illi panem, ſicut & omnia terreſtria, ad pernicioſum referunt Principium, eoque corpora ab eodem producta nutriri nugantur. Adeo impudenter Dominico ſe illi præcepto opponunt, dum & corpora & cibum mala eſſe contendunt, quamvis Dominus diſerte præcipiat, ut eum a Bono Patre expetamus. At quomodo fieri poteſt, ut illi quidem hoc, non dicam, pro veritatis præcepto habeant, ſed vel ſub fabulæ ſpecie iſta animo repræſentent?

qua Sacerdotes in veteri Eccleſia ad ſanctificanda elementa Sacræ Cœnæ uti ſolebant, & quæ cum ipſa Oratione Dominica conjungi ſolebat. Hujus mentio frequens eſt in Liturgiis Græcis.

t) ταύτην] legendum videri poterat τοῦτον, quia ſermo eſt de ἄρτῳ. At Photius hæc ſcribens cogitavit de voce τροφὴ, quæ de pane etiam uſurpari ſolet, & ad hanc, more Scriptoribus Græcis ſolemni, pronomen ταύτην retulit.

λεῖν. Ἴσον γάρ ἐστι ῥυσθῆναί τε τοῦ πονηροῦ δυσωπεῖν, καὶ ἔνοικον αὐτὸν λαβεῖν παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιζητεῖν, εἴπερ τοῦ πονηροῦ γεώργιον ἡ τροφή, καὶ μὴν ἐπὶ τέλει τῆς εὐχῆς ὥσπερ αὐτὸ τοῦτο προαναιρῶν τὴν ἀσέβειαν, ὁ ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους παραγεγονώς, εἰς ὃν τὴν αἴτησιν ἀναφέρειν τῆς τροφῆς εἰς τὸν αὐτὸν ἀναφέρειν καὶ τὴν ἱκεσίαν ἐθέσπισε, δι' ἧς ῥυσθείημεν ἂν τοῦ πονηροῦ, δηλῶν ὡς ὁ ῥυόμενος ἡμᾶς τοῦ πονηροῦ, αὐτός ἐστιν ὁ παρέχων ἡμῖν καὶ τὴν σωματικὴν τροφήν, ἐφ' οἷς καὶ τὴν βασιλείαν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν δόξαν εἰς τοὺς αἰῶνας εἶναι καὶ διαμένειν ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ ταῦτα χαριζομένου πατρὸς ἀνεδίδαξεν. Ὁρᾷς, εἰς οἷον βάθος ἡ ἀποστασία καταδύεται, καὶ ὡς ὁ κατ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας λόγος ἐνεργὴς ὤν, καὶ διστόμου μαχαίρας ἀπάσης

Idem enim hoc eſt, ac ſi vereantur, ne a malo liberentur, adeoque a Bono expetant, ut illud tanquam domeſticum recipiant. Si enim cibus Mali eſt opus, certe is, qui ad ſalvandos homines venit, dum in fine orationis idem illud e medio tollit, ad eundem, ad quem preces pro cibo deferri vult, orationem quoq; præſtari jubet, per quam a malo liberemur: indicans ſcilicet, quod, qui nos a malo liberavit, idem nobis & corporeum cibum ſuppeditat, ſuper quibus & regnum, & potentiam & gloriã in perpetuum eſſe & manſurã quoq; unigenitus Patris, qui iſta largitus eſt, filius docuit. Videsne, in quod barathrum apoſtaſia ſe præcipitet, & quomodo verbum veritatis, efficax ſcilicet & ancipiti

τομώ-

τομώτερος ἐπαφίεται; Εἰ δὲ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον οὐχ ἁπλῶς ἐρεῖ τις τὸν εἰς τροφὴν τῷ σώματι χορηγούμενον, ἀλλ' ὅς εἰς σῶμα χριστοῦ μεταβάλλει u) καὶ τὴν ψυχὴν συναγιάζει τῷ σώματι, οὐδὲν ἔλαττον διὰ τῆς τοιαύτης θεωρίας, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, ἡ ἀσέβεια στηλιτεύεται x) καὶ τὴν ἐκτομὴν ὁ λόγος κατ' αὐτοῦ ἐπιφέρει ἀδυσώπητον.

XII. Εἰ δὲ καὶ δυσὶ κυρίοις οὐκ ἔστι δουλεύειν, τὸ δὲ τοῦ ἀνθρωπίνου συγκρίματος ἡμῶν ἅτε δὴ κτίσμα ὑπάρχον, ὡς ἡ ἀσέβεια βούλεται, τοῦ πο-

gladio quovis penetrantius, in eum graſſetur? Si quis vero panem quotidianum dixerit non ſimpliciter eum eſſe, qui corpori in eſcam ſuppeditatur, ſed eum, qui in corpus Chriſti mutatur, & animam cum corpore ſanctificat, non minus, niſi adhuc magis, hac commentatione impietas confoditur, & ſermo hic immedicabilem ipſi cladem infert.

XII. Quod ſi vero duobus Dominis ſervire non licet, ſubſtantiæ vero humanæ dimidia pars, quippe quæ ex impiorum hominum mente

νηροῦ,

u) *μεταβάλλει*] innuit hic eorum ſententiam, qui *ἄρτον ἐπιούσιον* de ſacroſancta Euchariſtia interpretantur, quod ex veteribus & recentioribus Eccleſiæ Doctoribus non uni perſvaſum fuiſſe pervulgatum eſt. Vide Balthaſ. Stolbergii Diſſertationes p. 220. ſqq.

x) *στηλιτεύεται*] refellitur ſcilicet hic eorum error ex eo, quod, ſi panis a Malo eſſet, optimus Servator aliquid mali ad rem tam ſanctam adhibendum cenſuiſſet, quod dicere nefas eſt.

νηροῦ, ὑπόκειται αὐτῷ καὶ ἄκουσα καὶ δουλεύει ὡς πλάσμα τῷ πλάσαντι, οὐδεὶς ἄρα δουλεύσειε καθαρῶς y) καὶ ὁλοκλήρως Θεῷ. Καὶ εἰς λῆρον αὐτοῖς τὰ θεῖα καταστρέφει κηρύγματα, καὶ, ὢ τῆς ἀτόπου φρενός! ἡ φρικτὴ παρουσία καὶ ἐνανθρώπησις, καὶ πάντα, ὅσα ὑπὲρ τῆς ἡμῶν σωτηρίας ὁ δεσπότης ἑκὼν ὑπέστη καὶ κατεδέξατο· ἀλλὰ σὺ μὲν τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων τὴν τροφὴν πονηρὸς καὶ ἀχάριστος περὶ τὸν εὐεργέτην γεγονὼς, πονηρίας δογματίζεις γεώργιον. Ὁ δὲ σωτὴρ τῶν ὅλων καὶ δημιουργὸς οὐ τῆς ἀνθρωπίνης τροφῆς μόνον τὸν οὐράνιον αὐτοῦ πατέρα καὶ Θεὸν, οὗ τὴν βασιλείαν ἐγκελεύεται, πρὸ τῶν σωματικῶν ἁπάντων, ἡμᾶς ἐπιζητεῖν, ἀλλὰ καὶ δι᾽ ὧν τὰ πετεινὰ τρέφεται,

creatura Mali exiſtit, ipſi Malo etiam invita ſervit & ſubjecta eſt tanquam creatura Conditori, nemo ſane pure & integre Deo unquam ſerviverit. Adeo in nugas ipſis abeunt divina præconia, &, ò hominum inſolentiam! ipſe quoq; tremēdus Chriſti adventus & incarnatio, atque adeo omnia, quæ pro ſalute noſtra Dominus ultro ſuſtinuit & recepit. Scilicet tu quidē, malus & ingratus in benefactorem futurus, cibum corporum humanorum malitiæ ſegetem eſſe tradis: Servator vero omnium & auctor Patrem ſuum cœleſtem ac Deum, cujus regnum nos præ rebus corporeis omnibus quærere jubet, non illius ſolum cibi, quo ho-

L αὐ-

y) καθαρῶς] ita lego pro καθαρὸς, quod eſt in MS. Idque vel a ſequente ὁλοκλήρως adſtruitur.

αὐτὸν ἀποφαίνει χορηγόν τε καὶ προνοητήν. Καὶ πῶς οὐκ ἂν τῆς ἐσχάτης μανίας δίκην ἀποτιννύναι ἅπας ὀρθὸς ἐπιψηφίζεται λόγος τοὺς τὰς ἰδίας ὑλακὰς τῶν δεσποτικῶν καὶ σωτηρίων ἀνταλλασσομένους χρησμῶν, ὃν διαῤῥήδην εἰδέναι τε τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα ἡμῶν, ὧν χρείαν ἔχομεν, πρὸς ὃν καὶ τὴν εὐχὴν ἀνατείνειν ἐδιδάχθημεν, πάτερ ἡμῶν, ἀνακράζοντες, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ἐν τῷ ζητεῖν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, οὐ τὴν τροφὴν παρέχοντα μόνον διαγγέλλουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα πάντα, δι' ὧν ἡ θεραπεία τοῦ σώματος, καὶ οὐχ ὅσα μόνον τῇ ἀνθρωπίνῃ χρείᾳ ἐξ ἀναγκαίου συντελεῖ, ἀλλὰ καὶ ὅσα δευτέραν, ἢ καὶ τελευταίαν ἐπέχει τάξιν, αὐτὸν αἴτιον εἶναι καὶ τῆς τούτων φυσικῆς περιβολῆς καὶ αὐξήσεως. Καταμάθετε γάρ φησι

mines, ſed & illorum, quibus volucres nutriuntur, auctorem & procuratorem pronunciat. Et quomodo ſana ratio quævis illis extremæ inſaniæ pœnas non merito irroget, qui clamores ſuos cum oraculis Dominicis & ſalutaribus permutant? Hæ enim docent, Patrem noſtrum in cœlis noſſe, quibus opus habeamus, ad quem & preces deferre juſſi ſumus clamantes: *Pater noſter, qui es in cœlis:* eumque, ſi regnum ejus ejusque juſtitiam quæramus, nunciant, non ſolum cibum nobis præbere, ſed & omnia reliqua, per quæ corpus curatur, nec ea ſolum, quæ ad neceſſarium uſum hominum conferunt, ſed &, quæ ſecundum imo ultimum locum occupant, habitu ſuo naturali inſtruxiſſe,

τὰ

τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνει; οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει. Καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἁπλῶς τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ τὸν σήμερον ὄντα, καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον. Λέγει γάρ, εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ Θεὸς ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι; Καὶ τῶν φυσικῶν ἀμφιασμάτων τούτων, οἷς ὁ ἀγαθὸς δεσπότης ἠμφιάσατο τὸν χόρτον, τίς ἡ λαμπρότης καὶ πόση! Εἰς δευτέραν αὐτὴ, τὴν ἐξ ἀνθρωπίνης περινοίας τὰ πρῶτα λαχοῦσαν βασιλικὴν στολὴν, καὶ τῇ πορφυρίδι ἐναστράπτουσαν, παραπέμπει. Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο, ὡς ἓν τούτων. Τί οὖν τὴν μὲν τοῦ χόρτου περιβολὴν ὁ ἀγαθὸς περιβάλλει Θεὸς, τῆς δὲ πε-

& aluiſſe. *Conſiderate enim*, inquit, *lilia agri, quomodo creſcant? non laborant, neque nent.* (*Matth.* VI. 29.) Neque hæc ſolum, ſed & ipſum adeo agri gramen, quod hodie exſiſtit, & cras in fornacem mittitur. Ait enim: *ſi vero gramen agri hodie exiſtens, & cras in fornacem conjici ſolitum Deus veſtit, quomodo non multo magis vos ò exiguæ fidei homines!* (v.30.) Et naturalium quidem illorum indumentorum, quibus Bonus Dominus gramen veſtit, quæ & quanta eſt magnificentia! Ea certe veſtem Regiam & purpura ſplendentem, quam humana ſolertia inter primas collocat, poſt ſe tanquam ſecundam relinquit. *Dico enim vobis, quod neque Salomon in omni ſua gloria veſtitus ita fuit, ut unum ex illis.* (v. 29.) Quomodo igi-

ἐμβολῆς, ἣν ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ περιβάλλεται, τὸ σῶμα λέγω, ἄλλον καὶ οὐχὶ τὸν αὐτὸν ἐπιζητήσεις δημιουργὸν, καὶ πῶς οὐχὶ τοῦ εἰς κλίβανον ἐμβαλλομένου χόρτου πολὺ χαλεπωτέρας σεαυτὸν τιμωρίας ὑπεύθυνον ἀποφαίνεις; Καὶ ὁ μὲν σωτὴρ τοῖς τὴν δικαιοσύνην τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν βασιλείαν δι' ἔργων ἐπιζητοῦσιν, αὐτὸν ἡμῖν, οὗ ἡ βασιλεία καὶ τὴν τροφὴν καὶ τὰ ἐνδύματα, καὶ οἷς ἄλλοις τὸ σῶμα συνέχεται, χορηγήσειν ἐπαγγέλλεται. Σὺ δὲ ταῦτα τῆς δωρεᾶς καὶ χρηστότητος εἰς ἀλλοτρίωσιν ὑποβάλλεις. Καὶ πῶς, ὧν περ αὐτὸς οὐκ ἐστι προαγωγὸς, ἀλλ' ἑτέρας ἀρχῆς πεφύκασιν ἔργα, αὐτὸν ἀναγράφει παρο-

tur graminis quidem veſtitum Bonus parat Deus, tu vero illius veſtimenti, quo hominis anima circumdatur, corporis inquam, alium, non vero eundem, requires conditorem? Et quomodo non ſimul te ipſum longe graviori pœnæ obnoxium fateris, quam gramen illud, quod in fornacem conjicitur? Et Servator quidem illis, qui juſtitiam Dei & regnum per opera quærunt, eundem, cujus regnum illud eſt, & cibum & veſtimenta aliaque, quibus conſervatur, ſuppeditaturum promittit. Tu vero iſta gratiæ & benignitatis munera ad contraria omnia refers. Quomodo vero ipſe, ſe eorum quorum non eſt auctor, ſed quæ alterius ſunt opera, au-

χέα;

χέα; Καὶ τὸ ἔτι ἀτοπώτερον, τοῖς τῆς ἀρετῆς ἀγωνισταῖς καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ποθοῦσιν οἷα δὴ μισθὸν καὶ τῆς φιλοθέου προθυμίας καὶ τῶν ἀρίστων ἀγωνισμάτων τὰ τοῦ πονηροῦ δημιουργήματα παρέχοντά τε καὶ ἀνταποδιδόντα.

XIII. Ὅτι μέντοι σύμφωνος ὁ νόμος τῇ χάριτι, ἑκάτερον δι' ἑκατέρου δέχεται τὴν βεβαίωσιν· ἡ μὲν ὡς ὑπ' αὐτοῦ προδιατυπουμένη τε καὶ προκαταγγελλομένη καὶ οἷον προχαραττομένη, καὶ ἐμφαινομένη τε καὶ ἐνδεικνυμένη τοῖς σκιάσμασιν· ὁ δὲ ἅτε τῶν προρρήσεων καὶ προχαραγμάτων ἐπ' ἔργοις ἐκβεβηκότων διὰ τῆς χάριτος, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ὑπὸ τοῖς παραπετάσμασι κρυπτομένην ἀνακαλυπτούσης τε καὶ ἀνακηρυττούσης ἀλήθειαν. Εἰ δὲ μὴ τὸ σύμφωνον συνδιέσωζον ἀλλήλοις ἡ χάρις καὶ τὰ πρὸ τῆς χά-

ctorem inſcribit? quomodo, quod adhuc abſurdiꝰ eſt, ſe hominibus pro virtute dimicantibus & regnum ſuũ quærentibus, talẽ ſiſtit, qui eis malas Mali creaturas præmium ſtudii ſui, divino amore pleni, & certaminum plurimorum tradat & exhibeat.

XIII. Quod vero Lex conſonet gratiæ, adeo certũ eſt, ut altera ab altera ſtabiliatur. Gratia quidem, tanquam quæ a Lege præfigurata & prænunciata & quaſi expreſſa, imo manifeſtata & promulgata eſt variis adumbrationibus: Lex autem, poſtquam prædictiones & figuræ illæ per Gratiam in rem ipſam abierunt, quæ veritatem, ſub velis ejus latentem, retexit, & in lucem produxit. Quod ſi res Gratiæ & res eam antegreſſæ mutuam hanc conſenſio-

γεγονὼς πάντα πεπλήρωκεν ὁ Χριστὸς, χάριν μὲν ἀντὶ τῆς διὰ Μωσέως χάριτος παραχὼν, ἀντὶ δὲ τῶν ἐν τοῖς ἁγίοις ἀντιτύπων ἁγίων, αὐτὰ τὰ προδιατυπούμενα ἁγίων ἅγια, ὧν τὸ μὲν Παῦλος, τὸ δὲ Ἰωάννης θεολογῶν ἑκάτερος ἀνακέκραγεν, ὥστε μᾶλλον νῦν εἴτις ἐβίου κατ᾽ ἐκείνους, ἠλέγχετ᾽ ἂν ἀπαρνεῖσθαι τολμῶν, μὴ πάντα πεπληρωκέναι τὸν πληρωτὴν τοῦ νόμου Χριστόν. Ἀλλὰ γὰρ ἐπανιτέον, ὅθεν ἡ τοῦ λόγου φορὰ πρὸς τὸ ἀκόλουθον ἁρμοζομένη παρήνεγκε φέρουσα. Εὐλαβεῖσθαι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς τρίχας, ὁ τῆς χάριτος παρακελεύεται νομοθέτης, καὶ τοσοῦτον, ὥστε μηδ᾽ ὅρκῳ ταῦτα καθυποβάλλειν, καὶ τὸν μὲν οὐρανὸν θρόνον ἀνακηρύτ-

bi advenerat, omnia implevit, Gratiam ſcilicet pro Gratia per Moſen tradita, proque ſanctis, quæ in ſancto erant, typicis Sancta Sanctorum, quæ per illa præfigurata erant, exhibens, quorum alterũ *Paulus* (*Hebr.* XI. 3.) alterum *Johannes* (*cap.* I. 16) in divina ſua doctrina tradit. Itaque nunc quidem, qui ſecundum eas vivere inſtituat, reprehendendus foret, tanquam qui auderet negare, Chriſtum, qui Legem implevit, omnia ejus impleviſſe. Sed regrediendum eo eſt, unde ſermonis impetus, ad affinia deflectens, nos avertit. Auctor Gratiæ & cœlum & terram & Hieroſolyma, imo & capillos adeo revereri nos jubet, ut nec ad jusjurandum adhiberi velit: & cœlum quidem *thro-*

nu

τει τοῦ Θεοῦ, ὑποπόδιον δὲ τὴν γῆν. Πάλιν δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα πόλιν τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ καὶ μεγάλου Βασιλέως. Εἰ οὖν τῆς κτίσεως ὄντα ταῦτα τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς, ὡς ὁ πάντα τὰ τοῦ πατρὸς εἰδὼς υἱὸς ἐβεβαίωσε, πῶς οὐχὶ πρὸ τῆς κατὰ τῶν κτισμάτων ὕβρεως κατ᾽ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐν ᾧ πονηρᾶς ἀρχῆς οἱ ἀποστάται τὴν αὐτῶν κτίσιν ἀναρτῶσι, μεμηνότες οὐχ ἁλίσκονται;

num Dei, terram vero ſcabellum pedum ejus, Hieroſolyma autem civitatem ejuſdem Dei & magni Regis (*Matth.*V.35.) appellat. Si igitur iſta ad creaturas Boni Patris pertinent, ſicut Filius, qui omnia, quæ Patris ſunt, novit, confirmat, quomodo non pro eo, quod in creaturas debacchantur, in ipſum potius Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum & Patrem ejus, eo ipſo, quod apoſtatæ illorum creationẽ a Malo Principio repetunt, furere exiſtimandi ſunt?

XI. Σὺ δὲ καὶ βαθύτερον αὐτῶν τῆς δυσσεβείας ὅρα τὴν τόλμαν καὶ τὴν ἀπόνοιαν. Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον, τὴν μυστικὴν s) τελῶν ἡμῖν καὶ

XI. Tu vero craſſiorem adhuc impiorum illorum audaciam & dementiam perſpice. Panem noſtrum quotidianũ, myſticam nobis ora-

παρα-

s) *μυστικὴν*] ſubintellige *εὐχὴν*, i. e. orationem Dominicam, quæ alias ſimpliciter *εὐχὴ* aut *εὐχὴ δεσποτικὴ* a Græcis Doctoribus vocari ſolet. Conſtat alioquin *εὐχὴν μυστικὴν* vocari illam precandi formulam,

παραδιδοὺς ὁ σωτὴρ, αὐτὸς μὲν παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ προσέταξε ταύτην t) αἰτεῖν. Οἱ δὲ τὸν ἄρτον εἰς τὴν ὀλέθριον, ὅτι καὶ πάντα τὰ ἐπὶ γῆς, μετάγουσιν ἀρχὴν, καὶ τρέφειν τὰ ἐξ αὐτῆς τερατολογοῦσι προαχθέντα σώματα. Οὕτω καὶ αὐτῆς ἀναιδῶς τῆς δεσποτικῆς ἐπανίστανται ἐντολῆς, φαῦλά τε λέγοντες τὰ σώματα καὶ φαῦλον τὴν τροφὴν, καίτοι διαῤῥήδην τοῦ δεσπότου διατάττοντος, ταύτην ἡμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς αἰτεῖσθαι τοῦ ἀγαθοῦ. Καὶ πῶς ἂν εἴη τούτοις, μὴ ὅτι γε τῆς ἀληθοῦς ἐντολὴν ὁμολογεῖν ἀλλὰ κἂν γοῦν σχήματι μύθου ταῦτα δυνατὸν ὑποβαλεῖν.

tionem exhibens & tradens Servator, a Patre ſuo expetere juſſit. At illi panem, ſicut & omnia terreſtria, ad pernicioſum referunt Principium, eoque corpora ab eodem producta nutriri nugantur. Adeo impudenter Dominico ſe illi præcepto opponunt, dum & corpora & cibum mala eſſe contendunt, quamvis Dominus diſerte præcipiat, ut eum a Bono Patre expetamus. At quomodo fieri poteſt, ut illi quidem hoc, non dicam, pro veritatis præcepto habeant, ſed vel ſub fabulæ ſpecie iſta animo repræſentent?

qua Sacerdotes in veteri Eccleſia ad ſanctificanda elementa Sacræ Cœnæ uti ſolebant, & quæ cum ipſa Oratione Dominica conjungi ſolebat. Hujus mentio frequens eſt in Liturgiis Græcis.

t) ταύτην] legendum videri poterat τοῦτον, quia ſermo eſt de ἄρτῳ. At Photius hæc ſcribens cogitavit de voce τροφῇ, quæ de pane etiam uſurpari ſolet, & ad hanc, more Scriptoribus Græcis ſolenni, pronomen ταύτην retulit.

λεῖν. Ἴσον γὰρ ὅτι ῥυσθῆναί τε τοῦ πονηροῦ δυσωπεῖν, καὶ ἔνοικον αὐτὸν λαβεῖν παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιζητεῖν, εἴπερ τοῦ πονηροῦ γεώργιον ἡ τροφή, καὶ μὴν ἐπὶ τέλει τῆς εὐχῆς ὥσπερ αὐτὸ τοῦτο προαναιρῶν τὴν ἀσέβειαν, ὁ ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους παραγεγονώς, εἰς ὃν τὴν αἴτησιν ἀναφέρειν τῆς τροφῆς εἰς τὸν αὐτὸν ἀναφέρειν καὶ τὴν ἱκεσίαν ἐθέσπισε, δι' ἧς ῥυσθείημεν ἂν τοῦ πονηροῦ, δηλῶν ὡς ὁ ῥυόμενος ἡμᾶς τοῦ πονηροῦ, αὐτός ἐστιν ὁ παρέχων ἡμῖν καὶ τὴν σωματικὴν τροφήν, ἐφ' οἷς καὶ τὴν βασιλείαν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν δόξαν εἰς τοὺς αἰῶνας εἶναι καὶ διαμένειν ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ ταῦτα χαριζομένου πατρὸς ἀνεδίδαξεν. Ὁρᾷς, εἰς οἷον βάθος ἡ ἀποστασία καταδύεται, καὶ ὡς ὁ κατ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας λόγος ἐνεργὴς ὤν, καὶ διστόμου μαχαίρας ἀπάσης

Idem enim hoc eſt, ac ſi vereantur, ne a malo liberentur, adeoque a Bono expetant, ut illud tanquam domeſticum recipiant. Si enim cibus Mali eſt opus, certe is, qui ad ſalvandos homines venit, dum in fine orationis idem illud e medio tollit, ad eundem, ad quem preces pro cibo deferrī vult, orationem quoq; præſtari jubet, per quam a malo liberemur: indicans ſcilicet, quod, qui nos a malo liberavit, idem nobis & corporeum cibum ſuppeditat, ſuper quibus & regnum, & potentiam & gloriā in perpetuum eſſe & manſurā quoq; unigenitus Patris, qui iſta largitus eſt, filius docuit. Videsne, in quod barathrum apoſtaſia ſe præcipitet, & quomodo verbum veritatis, efficax ſcilicet & ancipiti

τομώ-

τομώτερος ἐπαφίεται; Εἰ δὲ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον οὐχ ἁπλῶς ἐρεῖ τις τὸν εἰς τροφὴν τῷ σώματι χορηγούμενον, ἀλλ᾽ ὃς εἰς σῶμα Χριστοῦ μεταβάλλει u) καὶ τὴν ψυχὴν συναγιάζει τῷ σώματι, οὐδὲν ἔλαττον διὰ τῆς τοιαύτης θεωρίας, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, ἡ ἀσέβεια στηλιτεύεται x) καὶ τὴν ἐκτομὴν ὁ λόγος κατ᾽ αὐτοῦ ἐπιφέρει ἀδυσώπητον.

XII. Εἰ δὲ καὶ δυσὶ κυρίοις οὐκ ἔστι δουλεύειν, τὸ δὲ τοῦ ἀνθρωπίνου συγκρίματος ἡμῶν ἅτε δὴ κτίσμα ὑπάρχον, ὡς ἡ ἀσέβεια βούλεται, τοῦ πο-

gladio quovis penetrantius, in eum graſſetur? Si quis vero panem quotidianum dixerit non ſimpliciter eum eſſe, qui corpori in eſcam ſuppeditatur, ſed eum, qui in corpus Chriſti mutatur, & animam cum corpore ſanctificat, non minus, niſi adhuc magis, hac commentatione impietas confoditur, & ſermo hic immedicabilem ipſi cladem infert.

XII. Quod ſi vero duobus Dominis ſervire non licet, ſubſtantiæ vero humanæ dimidia pars, quippe quæ ex impiorum hominum mente

νηροῦ,

u) μεταβάλλει] innuit hic eorum ſententiam, qui ἄρτον ἐπιούσιον de ſacroſancta Euchariſtia interpretantur, quod ex veteribus & recentioribus Eccleſiæ Doctoribus non uni perſvaſum fuiſſe pervulgatum eſt. Vide Balthaſ. Stolbergii Diſſertationes p. 220. ſqq.

x) στηλιτεύεται] refellitur ſcilicet hic eorum error ex eo, quod, ſi panis a Malo eſſet, optimus Servator aliquid mali ad rem tam ſanctam adhibendum cenſuiſſet, quod dicere nefas eſt.

νηροῦ, ὑπόκειται αὐτῷ καὶ ἄκουσα καὶ δουλεύει ὡς πλάσμα τῷ πλάσαντι, οὐδεὶς ἄρα δουλεύσειε καθαρῶς y) καὶ ὁλοκλήρως Θεῷ. Καὶ εἰς λῆρον αὐτοῖς τὰ θεῖα καταστρέφει κηρύγματα, καί, ὢ τῆς ἀτόπου φρενός! ἡ φρικτὴ παρουσία καὶ ἐνανθρώπησις, καὶ πάντα, ὅσα ὑπὲρ τῆς ἡμῶν σωτηρίας ὁ δεσπότης ἑκὼν ὑπέστη καὶ κατεδέξατο· ἀλλὰ σὺ μὲν τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων τὴν τροφὴν πονηρὸς καὶ ἀχάριστος περὶ τὸν εὐεργέτην γεγονώς, πονηρίας δογματίζεις γεώργιον. Ὁ δὲ σωτὴρ τῶν ὅλων καὶ δημιουργὸς οὐ τῆς ἀνθρωπίνης τροφῆς μόνον τὸν οὐράνιον αὐτοῦ πατέρα καὶ Θεόν, οὗ τὴν βασιλείαν ἐγκελεύεται, πρὸ τῶν σωματικῶν ἁπάντων, ἡμᾶς ἐπιζητεῖν, ἀλλὰ καὶ δι᾽ ὧν τὰ πετεινὰ τρέφεται,

creatura Mali exiſtit, ipſi Malo etiam invita ſervit & ſubjecta eſt tanquam creatura Conditori, nemo ſane pure & integre Deo unquam ſerviverit. Adeo in nugas ipſis abeunt divina præconia, &, ò hominum inſolentiam! ipſe quoq; tremēdus Chriſti adventus & incarnatio, atque adeo omnia, quæ pro ſalute noſtra Dominus ultro ſuſtinuit & recepit. Scilicet tu quidē, malus & ingratus in benefactorem futurus, cibum corporum humanorum malitiæ ſegetem eſſe tradis: Servator vero omnium & auctor Patrem ſuum cœleſtem ac Deum, cujus regnum nos præ rebus corporeis omnibus quærere jubet, non illius ſolum cibi, quo ho-

L αὐ-

y) καθαρῶς] ita lego pro καθαρὸς, quod eſt in MS. Idque vel a ſequente ὁλοκλήρως adſtruitur.

αὐτὸν ἀποφαίνει χορηγόν τε καὶ προνοητήν. Καὶ πῶς οὐκ ἂν τῆς ἐσχάτης μανίας δίκην ἀποτιννῦναι ἅπας ὀρθὸς ἐπιψηφιεῖται λόγος τοὺς τὰς ἰδίας ὑλακὰς τῶν δεσποτικῶν καὶ σωτηρίων ἀνταλλασσομένους χρησμῶν, ὃν διαῤῥήδην εἰδέναι τε τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα ἡμῶν, ὧν χρείαν ἔχομεν, πρὸς ὃν καὶ τὴν εὐχὴν ἀνατείνειν ἐδιδάχθημεν, πάτερ ἡμῶν, ἀνακράζοντες, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ἐν τῷ ζητεῖν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, οὐ τὴν τροφὴν παρέχοντα μόνον διαγγέλλουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα πάντα, δι' ὧν ἡ θεραπεία τοῦ σώματος, καὶ οὐχ ὅσα μόνον τῇ ἀνθρωπίνῃ χρείᾳ ἐξ ἀναγκαίου συντελεῖ, ἀλλὰ καὶ ὅσα δευτέραν, ἢ καὶ τελευταίαν ἐπέχει τάξιν, αὐτὸν αἴτιον εἶναι καὶ τῆς τούτων φυσικῆς περιβολῆς καὶ αὐξήσεως. Καταμάθετε γάρ φησι

mines, ſed & illorum, quibus volucres nutriuntur, auctorem & procuratorem pronunciat. Et quomodo ſana ratio quævis illis extremæ inſaniæ pœnas non merito irroget, qui clamores ſuos cum oraculis Dominicis & ſalutaribus permutant? Hæc enim docent, Patrem noſtrum in cœlis noſſe, quibus opus habeamus, ad quem & preces deferre juſſi ſumus clamantes: *Pater noſter, qui es in cœlis:* eumque, ſi regnum ejus ejusque juſtitiam quæramus, nunciant, non ſolum cibum nobis præbere, ſed & omnia reliqua, per quæ corpus curatur, nec ea ſolum, quæ ad neceſſarium uſum hominum conferunt, ſed &, quæ ſecundum imo ultimum locum occupant, habitu ſuo naturali inſtruxiſſe,

τὰ

τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνει; οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει. Καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἁπλῶς τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ τὸν σήμερον ὄντα, καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον. Λέγει γὰρ, εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ Θεὸς ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι; Καὶ τῶν φυσικῶν ἀμφιασμάτων τούτων, οἷς ὁ ἀγαθὸς δεσπότης ἠμφιάσατο τὸν χόρτον, τίς ἡ λαμπρότης καὶ πόση! Εἰς δευτέραν αὐτη, τὴν ἐξ ἀνθρωπίνης περινοίας τὰ πρῶτα λαχοῦσαν βασιλικὴν στολὴν, καὶ τῇ πορφυρίδι ἐναστράπτουσαν, παραπέμπει. Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο, ὡς ἓν τούτων. Τί οὖν τὴν μὲν τοῦ χόρτου περιβολὴν ὁ ἀγαθὸς περιβάλλει Θεὸς, τῆς δὲ πε-

& aluiſſe. *Conſiderate enim*, inquit, *lilia agri, quomodo creſcant? non laborant, neque nent.* (*Matth.* VI. 29.) Neque hæc ſolum, ſed & ipſum adeo agri gramen, quod hodie exſiſtit, & cras in fornacem mittitur. Ait enim: *ſi vero gramen agri hodie exiſtens, & cras in fornacem conjici ſolitum Deus veſtit, quomodo non multo magis vos ô exiguæ fidei homines!* (*v.*30.) Et naturalium quidem illorum indumentorum, quibus Bonus Dominus gramen veſtit, quæ & quanta eſt magnificentia! Ea certe veſtem Regiam & purpura ſplendentem, quam humana ſolertia inter primas collocat, poſt ſe tanquam ſecundam relinquit. *Dico enim vobis, quod neque Salomon in omni ſua gloria veſtitus ita fuit, ut unum ex illis.* (V. 29.) Quomodo igi-

ἐμβολῆς, ἣν ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ περιβάλλεται, τὸ σῶμα λέγω, ἄλλον καὶ οὐχὶ τὸν αὐτὸν ἐπιζητήσεις δημιουργὸν, καὶ πῶς οὐχὶ τοῦ εἰς κλίβανον ἐμβαλλομένου χόρτου πολὺ χαλεπωτέρας σεαυτὸν τιμωρίας ὑπεύθυνον ἀποφαίνεις; Καὶ ὁ μὲν σωτὴρ τοῖς τὴν δικαιοσύνην τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν βασιλείαν δι' ἔργων ἐπιζητοῦσιν, αὐτὸν ἡμῖν, οὗ ἡ βασιλεία καὶ τὴν τροφὴν καὶ τὰ ἐνδύματα, καὶ οἷς ἄλλοις τὸ σῶμα συνέχεται, χορηγήσειν ἐπαγγέλλεται. Σὺ δὲ ταῦτα τῆς δωρεᾶς καὶ χρηστότητος εἰς ἀλλοτρίωσιν ὑποβάλλεις. Καὶ πῶς, ὧν περ αὐτὸς οὐκ ἔστι προαγωγὸς, ἀλλ' ἑτέρας ἀρχῆς πεφύκασιν ἔργα, αὐτὸν ἀναγράφει παρο-

tur graminis quidem veſtitum Bonus parat Deus, tu vero illius veſtimenti, quo hominis anima circumdatur, corporis inquam, alium, non vero eundem, requires conditorem? Et quomodo non ſimul te ipſum longe graviori pœnæ obnoxium fateris, quam gramen illud, quod in fornacem conjicitur? Et Servator quidem illis, qui juſtitiam Dei & regnum per opera quærunt, eundem, cujus regnum illud eſt, & cibum & veſtimenta aliaque, quibus conſervatur, ſuppeditaturum promittit. Tu vero iſta gratiæ & benignitatis munera ad contraria omnia refers. Quomodo vero ipſe, ſe eorum quorum non eſt auctor, ſed quæ alterius ſunt opera, au-

χέα;

χέα; Καὶ τὸ ἔτι ἀτοπώτερον, τοῖς τῆς ἀρετῆς ἀγωνισταῖς καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ποθοῦσιν οἷα δὴ μισθὸν καὶ τῆς φιλοθέου προθυμίας καὶ τῶν ἀορίστων ἀγωνισμάτων τὰ τοῦ πονηροῦ δημιουργήματα παρέχοντά τε καὶ ἀνταποδιδόντα.

XIII. Ὅτι μέντοι σύμφωνος ὁ νόμος τῇ χάριτι, ἑκάτερον δι' ἑκατέρου δέχεται τὴν βεβαίωσιν· ἡ μὲν ὡς ὑπ' αὐτοῦ προδιατυπουμένη τε καὶ προκαταγγελλομένη καὶ οἷον προχαραττομένη, καὶ ἐμφαινομένη τε καὶ ἐνδεικνυμένη τοῖς σκιάσμασιν· ὁ δὲ ἅτε τῶν προρρήσεων καὶ προχαραγμάτων ἐπ' ἔργοις ἐκβεβηκότων διὰ τῆς χάριτος, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ὑπὸ τοῖς παραπετάσμασι κρυπτομένην ἀνακαλυπτούσης τε καὶ ἀνακηρυττούσης ἀλήθειαν. Εἰ δὲ μὴ τὸ σύμφωνον συνδιέσωζον ἀλλήλοις ἡ χάρις καὶ τὰ πρὸ τῆς χά-

ctorem inſcribit? quomodo, quod adhuc abſurdiꝰ eſt, ſe hominibus pro virtute dimicantibus & regnum ſuũ quærentibus, talẽ ſiſtit, qui eis malas Mali creaturas præmium ſtudii ſui, divino amore pleni, & certaminum plurimorum tradat & exhibeat.

XIII. Quod vero Lex conſonet gratiæ, adeo certũ eſt, ut altera ab altera ſtabiliatur. Gratia quidem, tanquam quæ a Lege præfigurata & prænunciata & quaſi expreſſa, imo manifeſtata & promulgata eſt variis adumbrationibus: Lex autem, poſtquam prædictiones & figuræ illæ per Gratiam in rem ipſam abierunt, quæ veritatem, ſub velis ejus latentem, retexit, & in lucem produxit. Quod ſi res Gratiæ & res eam antegreſſæ mutuam hanc conſenſio-

ρετος, πῶς ἂν ἅ παρὰ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἐχρησμῳδήθη ταῦτα πανδήμοις ὄμμασιν ὡρᾶτο τελούμενα. Πῶς δὲ καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν τοὺς λεπροὺς ῥήματι καθαίρων πρὸς τοὺς ἐν νόμῳ ἱερεῖς τούτους ἀπέστελλε, προστάττων ἀπιέναι καὶ ἐπιδεικνῦναι τούτοις ἑαυτοὺς, ὡς ὁ νόμος ἐκέλευε. καὶ τὸ ἰσχυρότερον προσενεγκεῖν τὸ δῶρον, ὡς ὁ Μωσῆς διετάξατο. Καὶ εἰ τὰ παλαιὰ τοῖς νέοις διαμάχεται, πῶς τοὺς πληρωτὰς z) τῶν δεσποτικῶν ἐντολῶν καὶ πολιτευσαμένους ἐν τῇ χάριτι ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν συνάγων ὁ σωτὴρ αὐτὸς, μετὰ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακὼβ, τοὺς κατὰ νόμον εὐηρεστηκότας Θεῷ ἐν τῇ βασιλείᾳ συνεισάγει τε καὶ συντάττει τῶν οὐρανῶν. Ἴσον δέ ἐστιν

nem non ſervaſſent, quomodo, quæ a Lege & Prophetis prænunciata erant, omnium oculis ut impleta apparuerunt? Quomodo vero & Servator noſter, leproſos verbo mundatos, ad Sacerdotes, qui ſub Lege erant, ablegat, abire eos, *ſeque ipſis ex precepto legis oſtendere* imo, quod plus valet, *donum a Moſe poſtulatum offerre* jubens. Si vetera novis oppoſita ſunt, quomodo eos, qui Domini præcepta impleverunt, & in Gratia verſati ſunt, ipſe Servator *ab Oriente & Occidente collectos cum Abrahamo & Iſaaco & Jacobo, Matth.* VIII. 11.) qui ſecundum Legem Deo placuerunt, in regno cœlorum congregat & conjungit, vel, quod dice-

ει-

z) πληρωτὰς] ita quidem lego pro πληρωθέντας, quod erat in MS. ſermo eſt enim de hominibus legem ſervantibus.

εἰπεῖν τῆς αὐτοῦ συγκληρονόμους τε καθίσησι τοὺς ἐξ ἑκατέρας διαθήκης, καὶ συναπολαύοντας τῶν ἐπηγγελμένων καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν.

XIV. Ἆρ' οὖν ἔστιν εὑρεῖν τι τῆς λεγούσης φωνῆς μανικώτερον, ἢ τῆς διανοίας ἀθεώτερον τῶν ἐννοουμένων ὅλως εἰς ἀντιπάλους διασχίζειν μοίρας τὴν χάριν καὶ τὸν νόμον, καὶ τοὺς ἐν ἑκατέρᾳ διαπρέψαντας πολιτείᾳ μὴ τὸν αὐτὸν ἀγαθὸν θεραπεῦσαι λέγειν Θεὸν, ἀλλ' ἀντικειμέναις συνδιασπασθέντας ἀρχαῖς διὰ μαχομένης λατρείας ἀλλήλοις προελθεῖν; Καὶ Μωσέως δὲ πάλιν τὰς ἐντολὰς ὁ τῆς χάριτος παράγων εἰσηγητὴς ὧν ἐστι μία καὶ ἡ· τίμα τὸν πατέρα σου, νομοθετοῦσα, καὶ τὴν μητέρα σου. μᾶλλον δὲ πράττων αὐτῶν τὴν ἐκδίκησιν, ἐντολὰς μὲν ταύτας ἀποφαίνει θεοῦ. διά γε τῆς εἰρημένης καὶ τὸν ἐγκεκρυμμένον τῆς καρδίας δόλον, καὶ τὴν ὑπόκρισιν τῶν Ιου-

re fas eſt, regni ſui ex utroque Teſtamento coheredes conſtïtuit, ut ſimul promiſſis & æternis bonis frui poſſint?

XIV. Numquis igitur dabitur ſermo magis furioſus, aut ſententia magis impia, quam eorum eſt, qui Gratiam & Legem ad oppoſita Principia referunt, eoſque, qui ſub utraque Republica vixerunt, non eundem coluiſſe Bonum Deum, ſed contrariis Principiis diviſos contrario etiam cultu uſos eſſe dicant? Cumque Doctor gratiæ Moſis iterum proferat præcepta, quorum & hoc eſt quod præcipit: *Patrem & Matrem cole*; imo ultionem ejus ſuſcipiat; ea quidem Dei præcepta eſſe edicit eademque opera per memoratam Legem & dolum in animo latentem, & hypocriſin Ju-

δαίων ἀπογυμνῶν καὶ διελέγχων, ὅτι τῶν θείων προσαγμάτων ταύτης οὔσης αὐτοὶ τὰς οἰκείας ἐντολὰς ἔμπροσθεν τῆς ἐκ θεοῦ δεδομένης ἦγον. Καίτοι πόσον ἦν κουφότερον ἀνθρωπίναις προσανέχειν ὑποθήκαις, ἤπερ ἃς ὁ ἀρχέκακος ἀνετείλατο; ἀλλ' οὖν γε δι' αὐτῆς κατὰ τῶν τότε τοῖς μαθηταῖς οὐκ εὐλόγως προσκεκρουκότων σφοδρὰν τὴν ἐπιτίμησιν ἐπαφίησιν, οὐδὲν τῶν εἰς βρῶσιν καὶ πόσιν ἡκόντων, ὅτι περ οὔτε κοινοῖ, οὔτε βεβηλοῖ τὸν ἄνθρωπον ἀποφαινόμενος. Καὶ ὅρα ὡς οὐ κατ' ἐκείνων μόνον ἀλλ' οὐδὲν ἔλαττον καὶ καθ' ὑμῶν a) αὐτῶν ἡ θεία ψῆφος ἐκφέρεται. Ἐκείνοις μὲν ἃ μηδεμίαν φέρει βλάβην οἴκοθεν τὰ βρώμα-

dæorum denudat ac caſtigat, quod cum id ex præceptis divinis ſit, ipſi Legi divinæ ſua præferant. Nam ſane & facilius erat, præceptionibus humanis obedire, quam quas Malignus injunxerat. Interim per eam (Legem) illos, qui præter rationem diſcipulis ſe infeſtos præbebant, graviter objurgat, oſtendens, nihil eorum, quæ in cibum & potum aſſumuntur, vel *inquinare vel polluere hominem.* Et vide, quod non ſolum contra illos, ſed & non minus contra vosipſos divina ſententia pronunciatur: contra illos quidem, quibus nota inuritur, ideo, quod cibi in ſe,

τα

a) ὑμῶν] MS. legit ἡμῶν, quemadmodum & paulo poſt iterum in hac periodo. Utrinque per errorem librarii. Sequens enim παρηνέχθητε oſtendit, Photium hic alloqui Paulicianos, eosque a Servatore confutatos dicere. Itaque utrinque legendum eſt ὑμῶν.

τὰ καθυβρίζουσα, ὑμῶν δὲ τὴν βλασφημίαν προαναιροῦσα καὶ προεκτέμνουσα, δι᾽ ἧς πονηρίας εἶναι ταῦτα καὶ λέγειν καὶ νομίζειν παρηνέχθητε. Εἰ γὰρ τῆς ἐκ κακοῦ δημιουργίας τὰ ἀπὸ γῆς φυόμενα σπέρματα καὶ βλαστήματα, καὶ ὅσα τὴν ἄλογον ἐκληρώσατο φύσιν, ἐπὶ τοὺς μετέχοντας αὐτῶν, καὶ ὑπ᾽ αὐτῶν τρεφομένους οὐ βεβηλοῖ ταῦτα καὶ κοινοῖ καὶ διπλῆς, μᾶλλον δὲ πολλαπλῆς καὶ διηνεκοῦς ἐμπίμπλησι πονηρίας, τοῦτο μὲν αὔξοντα τὴν ἐμφυλεύουσαν ἀπὸ γενέσεως τοῖς ἀνθρωπίνοις σώμασι πονηρίαν διακρατοῦντά τε καὶ συνέχοντα· τοῦτο δὲ καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς ἔμφυτον κακίαν ὑποφυόμενά τε καὶ συνεπάγοντα; Ἀλλ᾽ εἰ μὴ τῆς ἀγαθουργοῦ προνοίας ἦσαν αἱ Μωσαϊκαὶ νομοθεσίαι, πῶς ὁ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας κύριος τὸν

nullam noxam afferant; vos autem, quorũ calumniam occupat & præſcindit, per quam ex Malo ea eſſe & dicere & exiſtimare ſuſtinetis. Quod ſi enim a malo conditore ſunt ſemina & germina ex terra orta, & quæ ad rerum, ratione carentium, claſſem pertinent, nonne illa eos, qui his fruuntur & nutriuntur, polluunt & inquinant, ac duplici, imo vero multiplici ac continua pravitate implent, dum hinc malitiam humanis corporibus ab ortu inſitam augent, conſervant & continent; hinc pravitatem innatam maturant & protrudunt. Sed ſi Leges Moſaicæ non eſſent a benefica providentia profectæ, quomodo Dominus regni cœlorum Scribam, illas approbantem, primam-

 συγκα-

συγκαταθέμενον ταύταις γραμματέα καὶ ἀποδεξάμενον τήν τε πρώτην ἐν τῷ νόμῳ καὶ τὴν δευτέραν ἐντολὴν, ἠγάπησε, καὶ δι' ἐπαίνων ἐδεξιώσατο, ὅτι τε νουνεχῶς αὐταῖς τὸ πρεσβεῖον ἐπεψηφίσατο, καὶ ὅτι τιμῶν καὶ ἀσπαζόμενος ταύτας ὤφθη; Καὶ τὸ μεῖζον εἰς ἐγκώμιον, καὶ ὅτι τῆς ἀγαθότητος προῆλθον αἱ διὰ Μωσέως ἐντολαὶ, οὐ μακρὰν εἶναι ἀπεφήνατο τὸν ἐν ταύταις βεβιωκότα, καὶ τιμὴν αὐτοῖς εἰδότα, τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ἀλλὰ γὰρ ὁ Ζαχαρίας καὶ ἡ Ἐλισάβετ νόμῳ τὸν βίον ἰθύνοντες, ὁρᾷν ἔνεστιν, ὅπως ὑπὸ ἱερολογίας δίκαιοί τε ἀνακηρύττονται, καὶ οὐχ ἁπλῶς ἀλλὰ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτῶν ἔχουσι παῤῥησιαζομένην, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· ὅπερ οὐκ ἐξ ἀνθρωπίνης δόξης τὸ δίκαιον διδάσκει λαβεῖν, ἀλλὰ θείας κρίσεως κόσμον ἑαυτοῖς

que & ſecundam earum recipientem, dilexit, & laudibus ornavit, quippe qui & principatum illis tribuerit cum ratione, easque cultu & ſtudio proſecutus ſit? Quod vero ad laudem plus valet, ideo, quod a Bono profecta erant Moſis præcepta, eum, qui in illis vixerit, cultumque illis exhibuerit, non procul a regno cœlorum eſſe profeſſus eſt. Sic & Zachariam & Eliſabetham, vitam ſecundum Legem inſtruentes, videre licet a Scriptura Sacra juſtos pronunciatos, non ſimpliciter, ſed ita ut juſtitia ipſorum coram Deo manifeſta dicatur. Quod ipſum oſtendit, eos non ex humana gloria juſtitiam nanciſci, ſed ea ſe, tan-

τὴν

τὴν δικαιοσύνην περιβαλεῖν. Καὶ τί δὲ πράττοντες ταύτην εἶχον τὴν χάριν κοσμοῦσαν αὐτούς; ἐν πάσαις, φησὶ, ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιώμασι τοῦ Κυρίου πορευόμενοι ἄμεμπτοι. Ὅταν οὖν τὰ ἱερὰ λόγια δικαίους καὶ ἀμέμπτους θείᾳ κρίσει τοὺς ἐνασκουμένους ταῖς Μωσαϊκαῖς ἀναγράφει ἐντολαῖς, σὺ δὲ πονηρίας ὑπηρέτας τούτους ἐξυβρίζειν τολμᾷς, πῶς οὐ καταψευδὴ μὲν μετὰ τῶν ἄλλων σαυτοῦ καὶ αὐτὴν τὴν ἐπωνυμίαν Χριστοῦ; Πῶς δὲ οὐδὲν ἔλαττον εἰ μὴ καὶ μᾶλλον κατ' αὐτῆς τῆς χάριτος ἤπερ τοῦ νόμου κατεξανίστασαι, καὶ τὰ βλάσφημα χείλη κινεῖς; καὶ ταῦτα τῇ γλώσσῃ προσποιούμενος προσκυνεῖν καὶ διὰ σεβάσματος ἄγειν αὐτήν; Ἡ δὲ τοῦ Γαβριὴλ θεόθεν ἀποστολὴ, καὶ ὁ τῆς

quam divini judicii ornatu, veſtire. Quid vero tandem operis præſtiterunt, ut hanc gratiam, ſe ornantem, conſequerentur? *In omnibus*, inquit, *præceptis & inſtitutis Domini ambularunt inculpabiles.* Quando igitur ſacra oracula eos, qui Moſaicis præceptis exerciti ſunt, juſtos & reprehenſioni non obnoxios pronunciant, tu vero eos ut malitiæ miniſtros calumniari audes, nonne oſtendis, te non minus, quam alios, Chriſtianum nomen mentiri? Imo nonne non minus, ſi non magis, contra ipſam gratiam quam contra Legem inſurgis, & impia labia in eam moves, quam tamen lingua adorare, & cultu proſequi te ſimulas? Miſſio vero Gabrielis a Deo facta, & ſanctifi-

ἀσπα-

ἀσπόρου καὶ παρθενικῆς γαστρὸς ἁγιασμὸς, καὶ τὸ ἀναῤῥηθεῖναι πατέρα τὸν Δαβὶδ τοῦ ἀγαθοῦ δημιουργοῦ τῶν ὅλων θεοῦ· ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκείνου βασιλικὸν θρόνον δι' αἰῶνος ἐγχειρίζεσθαι τὸν τῶν ὅλων βασιλέα. Καὶ ἁπλῶς τὸ σάρκα λαβεῖν, καὶ ἄνθρωπον χρηματίσαι τὸν ἀγαθὸν υἱὸν τοῦ ἀγαθοῦ πατρός. (Δεῖ γὰρ ἐν ἀποσιωπήσεως νόμῳ κἀνταῦθα διελθεῖν ὁ γὰρ διὰ τῆς ἀκριβείας ἔλεγχος καὶ αὐταῖς ἀκοαῖς τὸ βλάσφημον ἀφόρητον συνεφέλκεται,) πῶς ἅπασαν τῶν ἀποστατῶν οὐ καταβάλλει τόλμαν καὶ μανίαν τῆς χείρονος μοίρας; Τί γὰρ δεῖ τὸ φρικτότερον ἐπάγειν τῆς ἀκολούθου καὶ σιωπώμενον, αὐτὸ μάλιστα νοεῖν παρεχούσης, ἄλλως τε καὶ προειρημένον. Τοὺς δ' οὖν τῇ νομικῇ λατρείᾳ προσανα-

catificatio uteri virginei ac ſemen non experti, nec minus renunciatio Davidis, tanquam Patris Boni univerſitatis rerum conditoris; traditio item throni Davidis Regii a Rege omnium in perpetuum facta, tum vero ipſa carnis aſſumtio, ac hominis appellatio, quam Bonus Boni Patris Filius ſuſcepit, (hæc enim quaſi per reticentiam obiter commemorare fas ſit, cum accurata confutatio blaſphemiam ſecum ferat, nec ipſis auribus ferendam,) quomodo, inquam, iſta omnia non omnem Mali Principii audaciam & rabiem dejiciant? Quid enim id, quod hinc conſequitur, magis horrendum & ſilentio præteritum afferre attinet, quod & cogitatione aſſequi licet, & jam ante indi-

κει-

κειμένους διασύρειν τι καὶ καταδικάζειν πρὸς τοσαύτην μέθην καὶ διανοίας πώρωσιν ἀπενηνεγμένων, ἤρκει μὲν, εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο κατὰ τῆς ἀσεβείας προὐβάλετο ἡ εὐσέβεια, ἀλλ' αὐτό γε τὸ φρικτὸν, τὴν ἐνανθρώπησιν λέγω τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ σάρκα λαβεῖν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, καὶ τὸ διὰ παρθενικῶν αἱμάτων, ἐπιφοιτήσει τοῦ παναγίου πνεύματος συμπαγέντων, εἰς σάρκα προελθεῖν, καὶ ὅλως ἄνθρωπον γενέσθαι. Εἰ βούλει δὲ καὶ ὡς πατρῷον κλῆρον κλῆρον ἐπιβάλλειν τῷ βασιλεῖ τῶν ὅλων, τὴν τῆς Δαυιδικῆς βασιλείας διαδοχὴν, καὶ ὅσα ἄλλα τῷ μυστηρίῳ συμπεριέχεται, ἤρκει δὲ ταῦτα καὶ χωρίς τινος ἄλλης ἐ-

catum eſt ? Cumque illi eo inſaniæ mentisque pertinaciæ pervenerint, ut cultus Legalis aſſeclas convicientur,& condemnent,ſufſecerit omnino, ſi pietas impietati tantæ nihil aliud oppoſuerit, quam tremendum illud myſterium, incarnationem ſcilicet Domini noſtri Jeſu Chriſti, aſſumtionem carnis ex ſemine Davidis, nec minus id, quod ſanctiſſimi Spiritus ſupervenientis virtute virgineus ſangvis, in carnem compactus,hominem produxerit, imo, ſi & hereditatem aliquam, tanquam paternam, Regi hujus univerſi attribuendam putas, ſucceſſionem in regno Davidico, & reliqua omnia, quæ tanto myſterio comprehenduntur: hæc, inquam, ſine omni alia acceſſio-

πιφο-

πιφορᾶς καὶ προσθήκης, τοῖς τε μὴ παντάπασι τὴν τοῦ νοῦ προδεδωκόσι χάριν, ἣν πλαστουργὸς δεξιὰ αὐτῇ διαπλάσει ἐχαρίσατο, ἐπιστροφήν τινα καὶ ἀνάνηψιν τῆς θεομάχου γνώμης ἀπεργάσασθαι, καὶ τῶν ταύτην καθάπαξ δι' ὧν θεομαχοῦσιν, ἀπεσβηκότων καὶ τῷ ἐχθρῷ προδεδωκότων, ἀνακόψαι τε τὸ θράσος, καὶ πρὸς σιωπὴν ἐξ ἀπορίας, εἰ καὶ μὴ ἑκόντων, συνελάσαι. Τί γὰρ οὔτου λαμπρότερον εἰς ἔλεγχον τῆς τοιαύτης ἀσεβείας; Τί δὲ δυνατώτερον κημῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξαι καὶ τῶν μαστίγων τὸ πλῆθος ἐπιδεῖξαι, ὧν πόῤῥω τῆς ἀληθείας γεγονότες, καὶ μηκέτι Θεῷ προσεγγίζειν ἀνεχόμενοι ὑπευθύνους ἐ-

ne aut additione ſufficerint illis, qui non omnino illud, quod Conditoris dextra in ipſa creatione illis largita eſt, rationis beneficium abjecerunt, ad converſionem & excusſionem ſententiæ impiæ perducendis, non minus autem eorum, qui rationem per pugnam adverſus Deum exſtinxerunt, hoſtique tradiderunt, audaciæ contundendæ, ipſisque etiam invitis a diſputatione ad ſilentium compellendis. Quidnam enim luculentius ad confutationem talis impietatis afferri poteſt? quid vero efficacius ad maxillas eorum quaſi camo & freno compeſcendas, ac oſtendendam eminus flagrorum copiam, quibus ſe ipſi tanquam a veritate alieni, neque ad Deum accedere cupientes, obnoxios red-

αὐτοὺς

αὐτοὺς παρεσκευάσαντο· πλὴν εἰ καὶ πάντα παράγειν οὐ ῥάδιον ὅσα στηλιτεύει τὴν ἀπόνοιαν, ἀλλ' οὖν διὰ τῶν ἐπικαίρων ἔτι προϊέναι, οὐ περιττὸν ἴσως οὐδὲ ἄχρηστον. Σεμνύνεται γὰρ εἰ μηδενὶ ἄλλῳ, ἀλλ' οὖν γε τῷ πλούτῳ καὶ τῇ περιουσίᾳ τῶν κατὰ τῆς ἀποστασίας ἀποδείξεων τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας τὸ πλήρωμα.

XV. ὁ μὲν οὖν τῶν ἀγγέλων ὕμνος ἐπὶ τῷ τόκῳ, οἷς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν εἰς μίαν ἁρμονίαν καὶ συμφωνίαν συνῆπτεν, εἰς ἕνα ποιητὴν τὴν αἰσθητικὴν κτίσιν ἅπασαν ἀνῆγε, διὰ τῶν ἄκρων αὐτῆς καὶ τὰ ἐν μέσῳ συναναφέρων. Καὶ χαρᾶς ἀρχὴν ἀεννάου τὴν πόλιν εὑρεῖν τοῦ Δαυὶδ εὐηγγελίζετο, ἅτε δὴ τῆς ἀνεκ-

diderunt. Enimvero quamvis non omnia ea, quæ inſaniam eorum coarguunt, in medium afferri poſſint, præcipua tamen perſequi nec ſupervacaneum forte, nec inutile fuerit. Plenitudo enim Eccleſiæ Dei ſi nulla re alia, certe copiis & abundantia argumentorum contra defectionem hanc ſuperbit.

XV. Angelorum itaque hymnus in nativitate decantatus, per quos cœlum & terram in harmoniam & concentum conjunxit, creaturas ſenſibiles omnes ad unum Conditorem retulit, per ſuprema earum ea quoque, quæ in medio ſunt, in eandem claſſem collocans. Idem quoque civitatem David primas hujus gaudii æterni partes

λαλή-

λαλήτη εἰρήνης τε καὶ θείας εὐδοκίας διὰ πάσης γῆς ἐμπολιτεύεσθαι παῤῥησίαν λαμβανούσης. Οἷς δ' ἡ θεόθεν εἰρήνη, καὶ ἡ εὐδοκία, δι' ὧν αὐτῶν τὰς ψυχὰς ἀτοπίας ἐπλήρωσαν, ἀπελήλαται, τούτοις εἰκότως οὐδὲ τὸν αὐτῶν ποιητὴν, ὃς καὶ τοὺς ἀγγέλους ὑμνολογεῖν ἐξαπέστειλε, καὶ τὸν ὕμνον προσεδέξατο, ὅμως οὐχ ὁμολογεῖν τὸν αὐτὸν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς ποιητὴν συνησέβηνται. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐκ ἔξω τῶν πρώτων τοῦ μυστηρίου συμβόλων, οἶμαι, πίπτουσιν. Α δὲ τὴν μετ' ἐκεῖνα τάξιν ἐπέχει, ὁ ὑπὸ τὸν νόμον Συμεὼν, καὶ τὸ ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα ἅγιον καὶ ὁ δι' αὐτοῦ χρηματισμὸς, καὶ ἡ ἐν τῷ νομικῷ ναῷ τοῦ πρεσβύτου παρουσία, οὐδ' αὐτὴ χωρὶς τοῦ παν-

ferre nunciat, pace ſcilicet ineffabili & divino beneplacito per omnem terram dominandi facultatem exercēte. Quibus vero rebus divina pax & benevolentia, per quas animas ſuas inſolentes reddiderunt, ab ipſis propulſata eſt, iisdem eo impietatis redacti ſunt, ut nec eorum Conditorem, qui & Angelos hymnū cantaturos miſit, hymnumque eorum recepit, non eundem cœli & terræ creatorem profiterentur. Sed illa quidem non prima myſteriorum elementa, puto, ſuperant. Quæ vero ſecundum ab iſtis locum occupant, Simeon ſcilicet ſub Lege exiſtens, Spiritus Sanctus ipſi ſuperveniens, vaticinium per eum editum, ejusdem ſenis in templum adventatio, nec ipſa ſine Spiritu Sancto facta;

ἁγίου

ἁγίου πνεύματος τελουμένη, καὶ τῆς ἀγαθότητος ἡ πηγὴ ὑποκύπτων ὁ σωτὴρ ἡμῶν τῷ νόμῳ, καὶ οὐχ ὑποκύπτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγκάλαις, αἳ τὴν νομικὴν ἔστεργον λατρείαν, δορυφορούμενος, καὶ αὐτὸ δὴ τὸ ἱερὸν καὶ πάλιν ὁ Συμεὼν, ἐπεὶ τῶν ἐλπίδων εἶχε τὸ πέρας, καὶ τοῦ χρηματισμοῦ τὸ μεῖζον εἶδε, καὶ τὸ λεῖπον αὐτῶν, καὶ τυγχάνων εὐλογῶν τε τὸν θεὸν, ὃς ἰδεῖν τε αὐτῷ ἐχρημάτισε τὸ ἀπόῤῥητον, καὶ τῆς ἐλπίδος οὐκ ἔψευσεν. ἀλλ' ὀφθαλμοῖς ἠξίωσε θεάσασθαι τὸ σωτήριον πάντων τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν δόξαν τοῦ Ισραὴλ, ἥτις ἐστὶν αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν Ιησοῦς Χριστὸς, καὶ μὴ παρέργως ταῦτα τοῖς ὠσὶ δέχου· πνεῦμα ἅγιον ἦν ἐν τῷ πρεσβύτῃ, ἀλλ' οὐχ ὁ πονηρὸς, ἄνθρωπε, δι' οὗ

& Servator noſter, ille bonitatis fons, Legi ſe ſubjiciens, nec ſubjiciens ſolum, ſed & ulnis, quæ cultum Legalem amplectebantur, ſuſceptus, imo ipſum quoque templum, iterumque Simon, qui ideo, quod finem ſpei ſuæ conſecutus erat, & majorem vaticinii partem viderat, Deum laudadabat, qui & arcanum hoc ipſum viſurum prædixerat, nec ſpe permiſerat fruſtrari, ſed potius dignum judicaverat, qui oculis ſuis videret ſalutare omnium gentium, & gloriam Iſraelis, quæ eſt ipſe Servator noſter Jeſus Chriſtus. Tu vero hæc auribus non obiter accipe. Spiritus Sanctus erat apud Senem illum, ô homo, non autem Malus ille: per eundem & oraculum il-

καὶ ὁ χρηματισμὸς b) ἀνδρὶ διὰ νόμου βιοῦντι, καὶ κατὰ νόμον ὁ σωτὴρ ἀνάγεται εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἀγκαλοφορεῖται. Καὶ οὐχ ὁ θεοβλαβὴς ἢ ἀνειμένος τῷ χείρονι, ἀλλ' ὁ θεοφορούμενος ἀμφοτέρωθεν, ὅτι τὸ πνεῦμα ἅγιον ἦν αὐτῷ, καὶ ὅτι χερσὶν ἔφερε τὸν Χριστὸν, σωτηρίαν μὲν πάντων τῶν ἐθνῶν ἀναφωνεῖ, ἀλλὰ καὶ δόξαν τοῦ Ἰσραὴλ, οὐκ ἄλλον καὶ ἄλλον, ἀλλ' αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν μεσίτην καὶ δημιουργόν. Καὶ τὰ τοῦ πατρὸς γὰρ αὐτοῦ ἐστιν ἅπαντα τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς χάριτος. Ταῦτα εἰ καὶ δευτερεύει τῶν προλαβόντων, ἀλλ' οὖν οὐ τὴν δευτέραν χώραν, ὅσα γε τοῖς ἐλέγχοις βάλλειν τοὺς θεομάχους, ἔχει. Ποῦ γὰρ τίνα βλασφημίαν κατὰ

lud factum erat homini in Lege viventi, ſicut & Servator juxta Legem in templum adducitur, & juxta Legem ulnis portatur. Neque vero homo injurius aut Malo obnoxius, ſed a Deo duplici nomine actus, quod & Spiritus Sanctus ſuper eum erat, & manibus ferebat Chriſtum, ſalutem omnium gentium imo & gloriam Iſraelis proclamat, non alium atque alium, ſed ipſum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, mediatorem & conditorem. Nam quæ Patris ſunt, eadem ſunt & ipſius omnia, ſive Veteris ſint Teſtamenti, ſive Gratiæ. Quæ quidem quamvis prædictis inferiora ſint, non tamen in confutatione hominum contra Deum pu-

τοῦ

b) χρηματισμὸς] ita ſcripſi pro χρηματισμὸν, quod textum mendoſe occupaverat.

τοῦ νόμου ἢ τῶν ἐν τῷ νόμῳ, ἢ τοῦ νομικοῦ ἱεροῦ πάροδον εὑρεῖν ὅλως ἐνδιδόασιν; ἀλλὰ τί εἶπον βλασφημίαν; πόσης τιμῆς καὶ δόξης οὐ μεταδιδόασιν, ὅσοις ἔνεστι μετασχεῖν τοῖς κοινωνοῦσι καὶ συνδιαπλεκομένοις καὶ συμφωνοῦσι τῇ χάριτι; ἡ δὲ προφῆτις Ἄννα, ἧς βίος ἡ προσευχὴ καὶ ἡ ἐν τῷ ναῷ σχολὴ, καὶ τὸ πᾶν εἰπεῖν, ἡ νομικὴ λατρεία, εἰ μὴ τῆς ἀγαθουργοῦ καὶ χειρὸς καὶ προνοίας ἦν καὶ αὐτὴ, καὶ οἷς ἐβίου καὶ ἐσεμνύνετο, εἰ μὴ τὴν ἐπίπνοιαν εἶχεν c) ἐκεῖθεν, πῶς ἀνθωμολογεῖτο τῷ Κυρίῳ, καὶ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἐλάλει θεοῦ, ὡς λύτρωσις οὗτος εἴη τοῖς ἐν Ἰε-

gnantium ſecundum locum occupant. Ubi enim blaſphemiam ullam contra Legem, aut ea, quæ ſunt Legis, aut Sanctuarii Legalis, inveniri oſtendent? Sed quid dico blaſphemiam? nonne potius omni honore & cultu afficiunt ea, quæ communia ſunt & conjuncta, & affinia Gratiæ. Anna autem, Prophetis, (*Luc.* II. 36.) cujus vita erat precatio, & commoratio in templo, &, ut ſummatim dicam, cultus Legalis, niſi & ipſa a benefica manu & providentia profecta fuiſſet una cum iis, quibus in vita gaudebat, niſi etiam inſpirationem inde habuiſſet, quomodo laudaſſet Dominum, & de Bono Deo locuta fuiſſet, quod ſcilicet ſalu-

c) εἶχεν] legendum puto εἷλκεν ex ἕλκω. Ita paulo poſt §. 16. noſter: πῶς δὲ τὴν ἐπίπνοιαν ἐκ πονηρᾶς εἷλκον ἐνεργείας;

ρουσαλὴμ προσδεχομένοις αὐτόν; Ἆρα δὲ, οἱ προσεδόκων εἰς σωτηρίαν αὐτῶν ἥκειν τὸν Χριστὸν, οὗτοι, τὴν φαύλην θεραπεύοντες ἀρχὴν, πρὸς τὴν ἀγαθὴν ἀνέφερον τὰς ἐλπίδας; Καὶ τίς ἂν λογισμοῦ κύριος οὐ βδελύξηται καὶ πλάνης ἐσχάτης ἐπιψηφιεῖται τὸ διαλογίζεσθαι ταῦτα;

XVI. Ἴθι δή μοι καὶ προσωτέρω. Ανεισιν ὁ σωτὴρ εἰς τὸ ἱερὸν ἅμα τῆς ὡς ἀληθῶς μητρὸς καὶ παρθένου· συνανῄει δὲ καὶ ὁ τῇ δόξῃ τῆς μνηστείας πατήρ· κἀνταῦθα πάλιν τὸν νομον πληρῶν ὁ σωτὴρ καὶ ἄνεισιν, οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, ὥσπερ ἐξ ἐπίτηδες, οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ καὶ πολλάκις, ἐπιστομίζειν καὶ καταβάλλειν σπουδάζων τοὺς τῶν νομικῶν ὑβριστὰς ἐντολῶν. Ανελθὼν δ' οὖν ποτε κατὰ τὸ εἰθισμέ-

ti futurus ſit illis, qui Hieroſolymis ipſum exſpectarent? Itane illi, qui ſperabant Chriſtum in ſalutem ſuam venturum, Malum Principium colentes, ad Bonum retuliſſent ſpem ſuam? Quis vero, rationis compos, non averſetur, & graviſſimi erroris arguat ita ratiocinantem?

XVI. Sed procede mecum ulterius. Adſcendit Servator in templum una cum Matre ſua, vere tali, & Virgine: ſimul vero ibat Pater, ex deſponſatione talis habitus. Et hic iterum Legem implens Servator adſcendit, non ſemel, ſed ſæpius, quaſi deſtinata opera non ſemel ſed ſæpe coërcere & dejicere vellet homines in præcepta Legis injurios. Cum igitur aliquando pro more eo abiiſſet,

νον,

νον, ἐπεὶ τὰ νενομισμένα αὐτοῖς ἐτελεύθη, καὶ τὴν εἰς τὸν οἶκον ἐπάνοδον ἐπέβαλλεν ὁ καιρὸς, ἡ μὲν πανάγιος μητὴρ ἅμα τε ἄλλοις καὶ τῷ Ιωσὴφ οἴκαδε ἀπῄει· ὁ δὲ δι᾽ ἡμᾶς παῖς ἐφ᾽ ὅλας ἡμέρας τρεῖς ἐνεφιλοχώρει τε τῷ ἱερῷ καὶ τῶν διδασκάλων, ἡνίκα δέοι, καθεζόμενος ἐν μέσῳ, τῇ τε συνέσει τῶν ἐρωτήσεων καὶ τῇ εὐθύτητι καὶ ἀκριβείᾳ τῶν ἀποκρίσεων οὕτως εἷλε d) τοὺς προσομιλοῦντας, ὡς ἔκστασίν τε καὶ θάμβος αὐτοῖς φιλόθεον ἐμβαλεῖν. Καὶ οὐ τούτοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσοις ἀκούειν παρῆν τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν διαλέξεων. Εἶτα ἐν ᾧ διέτριβεν ἐν τούτοις, τῷ ἱερῷ προσεδρεύων ὁ Ιησοῦς, ἡ πανάγιος μήτηρ αὐτοῦ

(*Luc.* II. 42.) abſolutis iis, quæ Lex poſcebat, ac tempore domuitionem inferente ſanctiſſima quidem Mater cum aliis, & ipſo quoque Joſepho, domum revertebatur: &, qui noſtri cauſa puer factus erat, per triduum integrum in templo commorabatur, cumque inter medios doctores, uti decebat, conſediſſet, tum perceptione quæſtionum, tum exquiſitis & accuratis reſponſionibus ita cepit colloquentes, ut ſtuporem illis & admirationem Deo plenam adferret. neque illis ſolum, ſed & omnibus, quibus doctrinam & ſententiatiarum collationem audire licebat. Cum interea Jeſus, templo addictus, in his verſaretur, ſanctiſſima Mater

d) εἷλε] ita non dubito legendum eſſe ex αἱρέω pro εἴτε quod ſcripſerat librarius.

καὶ ὁ Ἰωσὴφ κατὰ τὸν ὁδὸν οὐχ ὁρῶντες συνόντα αὐτοῖς τὸν παῖδα, συνεῖναι δὲ νομίζοντες τισι τῶν συγγενῶν, ἐπεὶ ἀνεδίδαξεν αὐτοὺς ἡ ζήτησις, τούτοις μὴ παρεῖναι, ἀναστρέφουσι μὲν θᾶττον κατὰ τὴν αὐτὴν ζήτησιν εἰς τὸ ἱερὸν, εὑρίσκουσι δὲ πράττοντα, ἅπερ τε ἦν πράττειν εἰκὸς, τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου καὶ δόξαν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ὁ λόγος προαπήγγειλεν. Εἶτα λέγει αὐτῷ ἡ μήτηρ· Τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; ὁ πατήρ σου κἀγὼ ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε. Καὶ πρόσεχε· μᾶλλον δὲ οὐδὲν δεῖ συναγαγεῖν ἑαυτόν· οὕτω σαφῆ πάντα καὶ ἐνώπια. Ἀποκρίνεται γὰρ αὐτοῖς ἡ πηγὴ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀγαθότητος· Τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ᾔδειτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναί με; Τί τούτου σαφέστερον ἢ τῶν ἀσεβῶν ἐμφράττειν τὰ στόματα δυνατώτερον;

ejus & Joſephus in via Jeſum ſecum non eſſe videntes, cum cognatis autem verſari opinantes, non adeſſe vero, inſtituto ſcrutinio, intelligentes, revertuntur quidem ſtatim in Templum, inveniuntque agentem ea, quæ agere decebat eum, qui & ſalus mundi erat & gloria Iſraelis, quæque verbum Dei prænunciaverat. Poſtea dicit ei Mater: *fili, quid feciſti nobis ita? ecce Pater tuus & ego cum dolore quæſivimus te.* Attende nunc: ſed non opus eſt mentem colligere, adeo omnia clara ſunt & ob oculos poſita. Reſpondet enim illis fons veritatis & bonitatis, *Quid quærebatis me? nonne ſciebatis, me eſſe debere in iis, quæ Patris mei ſunt?* Quid hoc clarius eſt, aut ad ora impiorum compeſcenda effica-

πατὴρ

πατὴρ ἐμὸς ἀληθῶς, ᾧπερ ἀνιέρωται τὸ ἱερόν. τὰ δὲ τοῦ πατρὸς πάντα ἐστὶν ἐμά. Οὐκοῦν οὐκ ἔδει ζητεῖν ἀλλαχοῦ ἐξὸν εὑρίσκειν ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς. Ἀλλ' ἡ μὲν ἀλήθεια τὸ νομικὸν ἱερὸν καὶ τὰ τοῦ νόμου δόγματα, ὧν καὶ ἡ διδασκαλία καὶ ἡ διάλεξις ἐπράττετο, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἶναι, λαμπρᾷ τῇ φωνῇ διαμαρτύρεται· οἱ δὲ τοῦ ψεύδους ὑπηρέται ἀντιλέγειν οὐ φρίττουσιν, ἀλλ' ἅμα δύο ταῦτα τολμῶσι τὰ ἔσχατα, τόν τε πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς αὐτῶν ἀπωθούμενοι νομοθεσίας καὶ κυριότητος, καὶ τὴν τοῦ υἱοῦ μαρτυρίαν, ὃν εἰ καὶ χείλεσιν ἄκροις ὅμως καὶ αὐτοὶ σωτῆρα καλεῖν καὶ ἀλήθειαν οὐ παραιτοῦνται, παραγράφεσθαι τόλμαν οἱ τρισαλιτήριοι προσλαμβάνουσιν. Οὕτως ὁ κατὰ τοῦ νόμου προπηλακισμὸς συμπροπηλα-

cius? Pater meus verus is eſt, cui templum hoc ſacrum eſt: quæ vero Patris ſunt, & mea ſunt omnia. Itaque non alibi decebat me quærere, quem licet in iis invenire, quæ Patris ſunt. Ita quidem veritas ipſa templum legale & Legis præcepta, quæ & docebantur, & diſputabantur, Patris ſui eſſe clara voce teſtatur, ſervi autem mendacii contradicere non verentur, ſed eadem opera duo contraria audent, Patrem quidem Domini noſtri Jeſu Chriſti a Legibus his & dominio in ſe repellentes, & filii teſtimonium, quem extremis labiis Servatorem & veritatem vocare non defugiunt, perditiſſimi homines mendacii inſimulare audent. Adeo averſatio Legis ipſum quoque Legiſlatorem

κινεῖ μὲν καὶ αὐτὸν τὸν νομοθέτην τῆς χάριτος. Μᾶλλον δὲ κατ' αὐτῶν τῶν ἑκατέραν e) διαθήκην διαθεμένων τὸ βλάσφημον ἀπ' ἀρχῆς οἱ ἀποστάται ὠδινήσαντες, εἶτα, πρὸς τὸν ὀλέθριον τόκον οἱ πάντα θρασεῖς ἀθρόον ἐλθεῖν τῷ δέει τῶν ἀκροατῶν ἀποδειλιάσαντες, ἀντὶ τοῦ δοῦναι φθορᾷ, ἣν ἐνεκυμόνησαν, τοῦ δράκοντος σποράν· οἱ δὲ βραχεῖ μόνῳ χρόνῳ τὸν τόκον συστέλλουσι, κύκλῳ δὲ καὶ διὰ μηχανῆς τὸν συλληφθέντα ἰὸν διὰ τῆς γλώττης ὁμοίως ἀποτίκτουσι. Καὶ γὰρ ἐκχέουσι μὲν τὸν ἰὸν κατὰ τῆς νομοθεσίας, ἀπὸ δὲ τῆς κατὰ τῶν νομοθεσιῶν παροινίας κατ' αὐτῶν πάλιν τῶν θεμένων τοὺς νόμους οὐδὲν ἔλαττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, ἐπαναδραμόντες ἐνασελγαίνουσι, καὶ δι' ὧν μὲν

a Gratia repellit. Vel potius Apoſtatæ hi jampridem ab initio blaſphemiam contra utriusque Teſtamenti auctores parturientes, deinde vero, quamvis ad omnia audaces, a partu pernicioſiſſimo metu auditorum prohibiti, pro eo, quod ſemen draconis, quod conceperant, perire pati debebant, brevi quidem tempore partum cohibent, deinde vero per ambages quaſi & arte quæſita conceptum venenum lingua pariunt. Et effundunt illi quidem venenum contra Legem, ab inſolentia vero in Legem non minus, niſi longe magis in ipſos Legum auctores abrepti petulanter agunt. Et ſic in quantum craſſiore inſultu

δεδοι-

e) ἑκατέραν] ita ſcripſi pro ἑκατέρων, quod exhibebat Codex. Sermo hic eſt de Teſtamento utroque, & eodem utriusque auctore.

δεδοικότες τὴν ἀθρόαν προσβολὴν ἐπέχουσιν, οὐκ ἀγνοεῖν τὸ μέγεθος τοῦ τολμήματος ἐξελέγχονται· δι' ὧν δὲ ἐπιγνόντες οὐκ ἀφίστανται, ἀσύγγνωστον αὐτοῖς παντελῶς κατασκευάζουσι τὸ πλημμέλημα.

XVII. Ἐστὶ δὲ τοὺς τῆς ἀληθείας μαθητὰς ἰδεῖν, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, οὐχ ὡς ἔτυχεν, οὐδ' ἅπαξ, ἀλλ' ἄνω καὶ κάτω περιφέροντας, τὴν Ναζαρὲτ καὶ πατρίδα καλοῦντας αὐτοῦ, καὶ οὔτ' ἐκείνους οὐδὲν εὐλαβουμένους, οὔτε αὐτὴν τὴν ἐπίγειον κτίσιν. Καίτοι πόσον ἐπεζήτει ἀρχὴν αὐτοῦ τῆς γεννήσεως ἀνομολογεῖν; Εἰ δὲ τῆς ὀλεθρίας ἦν ἔργον αὕτη χειρὸς, ἆρα ἂν ἠνέσχετο, ἀγαθὸς ὢν ἀγαθοῦ πατρὸς παῖς, πατρίδα ταύτην ἐπιγράφειν, ἢ καὶ τοὺς μαθητὰς εἴα τολμᾶν, ὃ κἂν τις ἄλλος λέγειν ἀπε-

uti verentur, convictos omnino ſe præſtant, quod magnitudinem facinoris ſui non neſciant, in quantum vero id non ignorantes non recedunt, efficiunt, ut peccatum hoc ipſis non remittatur.

XVII. Videas vero veritatis diſcipulos, ipſum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, non data occaſione, aut ſemel, ſed undiquaque circumferentes, & *Nazareth* patriam ejus appellantes, eosdemque nihil & ne ipſam quidem terrenam nativitatem recenſere refugientes. Quantum vero requirebatur ad originem nativitatis ejus edifferendam! Jam ſi illa pernicioſæ manus opus fuiſſet, numquid putas bonum Boni Patris filium paſſurum, ut hæc ipſi patria vindicaretur, aut permiſſurum,

θρασύνετο, δικαιοῦντε δίκην ἐπιβάλλειν αὐτῷ καὶ τοῦ τολμήματος κατὰ πολλῆς ἀπάγειν τῆς ἀγανακτήσεως; ἀλλ' οὕτω μὲν διὰ τῆς τοῦ Κυρίου πατρίδος ἡ κατὰ τῆς κοινῆς πατρίδος, μᾶλλον δὲ ἡ κατὰ f) τῆς κτίσεως ὅλης ἐπανάστασις καθαιρεῖται καὶ καταστρέφεται. Εἰ δέ ἐστι μὲν ἄνθρωπος ἀγαθὸς, ἄλλος δέ τις καὶ πονηρός· ὧν ὁ μὲν ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγαθὸν, ὁ δὲ τὸ πονηρὸν ἐκ τοῦ πονηροῦ, τίς οὐκ ἂν συνομολογήσειεν, ὡς οὐχ ἡ ἀπ' ἀρχῆς πλάσις τοῦ σώματος, ὥσπερ οὐδ' ἡ δοθεῖσα συνάπτεσθαι ψυχὴ καὶ διακυβερνᾶν αὐτὸ, οὐκ εἰς ἀντίπαλον ἀνάγεται ἀρ-

ut diſcipuli id auderent, quod ſi quis alius dicere fuiſſet auſus, juſtum ipſi judicium immiſſurus & ab hac temeritate ſevere avocaturus fuiſſet. Atque ita quidem per patriam Domini eorum in communem patriam, vel potius totam creationem inſultus evertitur & proſternitur. Si vero alius homo bonus eſt, alius viciſſim malus, quorum ille ex bono theſauro cordis ſui bonum profert, hic vero malum ex malo, quis non profiteatur, quod non creatio corporis primæva, nec anima, in conjunctionem & gubernationem ejus data, in hoſtile Principium referenda ſit, ſed quod Liberum Arbitrium, in ea ſcilicet, in

χὴν,

f) κατὰ] malim legere μετὰ tanquam magis huc accommodatum. Neque raro præpoſitiones κατὰ & μετὰ in MSS. confunduntur.

χὴν, ἀλλάγε τὸ αὐτεξούσιον, πρὸς ἃ δὲ μὴ ἔδει ῥοπὴν προσλαβεῖν, αὐτὸ διὰ τῆς ῥοπῆς τὴν ἀγαθότητα μεταβάλλει εἰς τὸ πονηρόν· Ἐπεὶ τίνα ἂν ἔχοι λόγον ἄλλον, τοὺς μὲν τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀγαθοὺς, τοὺς δὲ καθορᾷν νενευκότας εἰς τὸ πονηρὸν, ὥσπερ, εἴθε δὲ μὴ ὤφελε, καὶ ὑμᾶς. Ἡ γὰρ ἐν τοῖς πράξεσι καὶ δόγμασιν ὑμῶν ἀπὸ γνώμης πονηρία, διέσχισεν ὑμᾶς τῆς ἀγέλης τῶν ἀγαθῶν, προδιασχίσασα τῆς προαιρέσεως τῆς ἀγαθοειδοῦς. Διὸ καὶ οἱ μὲν κήρυκές εἰσι τῆς ἀγαθότητος τοῦ δημιουργοῦ· καὶ τὸν ἑαυτῶν ἐπίστανται καὶ δοξάζουσιν πλάστην, οἱ δὲ πρὸς διαβολὴν αὐτοῦ καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασι καὶ τῇ γλώττῃ κατασύραντες ἐξιστῶσι μὲν αὐτοὺς τῆς ἀγαθότητος, καὶ πλάσεως

quæ non decebat, declinans, hac declinatione ſua Bonum in malum converterit. Quam enim aliam dederis cauſam, quod alii homines ſint boni, alios vero in malum proſpicientes videas, non minus, quod quidem nolim, quã vos? Quæ enim in actionibus & ſententiis veſtris ſpontanea eſt malitia, eadem ſeparavit vos a grege bonorũ, ſicut & jam ante vos a bona ſecreverat intentione & conſilio. Propterea alii quidem ſunt præcones bonitatis creatoris, ſuumque & norunt & celebrant conditorem; alii, vero ad eum calumniandum & factis & lingua converſi, ſe ipſos quidem bonitati ejus & creationi & dominio ſubtrahunt, obnoxios vero, ô! ſtultitiam ne dicam, an dementiam; manui hoſtili & rebelli

καὶ

καὶ κυριότητος ἑαυτοὺς, ὑπεξουσίους δὲ, ὢ πᾶς ἂν εἴποι τις τῆς ἀναλγησίας, ἢ τῆς ἐμπληξίας! παρασκευάζουσι σφᾶς αὐτοὺς τῆς ἀντιπάλου καὶ πολεμίας χειρός. Ἐπεὶ εἴτις γε βούλοιτο συνιέναι, ὁ ἐκ ψυχῆς προφέρων τὰ ἀγαθὰ, τοῦτο γὰρ νῦν ἡ καρδία δηλοῖ, πῶς ἂν ἤτις εἴη ἀγαθὸς, εἰ μὴ ὅλον λέγοιτο τὸ σύγκριμα ἀγαθόν· ὥσπερ πάλιν ὅλον πονηρὸν ἐκεῖνο τὸ σύγκριμα, ὃ ἐκ τῆς ἰδίας ψυχῆς τὸ τεθησαυρισμένον προφέρει πονηρόν. Οὐχ ὁρῶ δὲ τίνα συγγνώμην αὐτοῖς ὑπολείπονται, μᾶλλον δὲ πῶς ἀπαραίτητον αὐτοῖς, δι᾽ ὧν τοὺς Προφήτας καὶ τὸν νόμον ἐνυβρίζουσιν, οὐ κατασκευάζουσι τὸ πλημμέλημα. Αὐτὸς γὰρ ἀνακέκραγεν ὁ Σωτήρ· πολλοὶ Προφῆται καὶ δίκαιοι· δῆλον δὲ ὡς οἱ ἐν τῷ νόμῳ, ἐπεθύμουν ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι, ἃ βλέπετε καὶ ἀ-

faciunt. Si quis enim rem recte æſtimare voluerit, is, qui ex anima (eam enim cor hic ſignificat) bona profert, (*Luc.* VI. 45.) quomodo bonus eſſe poteſt, niſi tota ſubſtantia bona dicatur: ſicut viciſſim tota ſubſtantia mala eſt, quæ ex anima ſua id, quod reconditum eſt, malum producit. Sane non video, quam ſibi veniã reliquã faciant, hi homines qui mihi potius, dum Prophetas & Legem injuria afficiunt, ejusmodi culpam contrahere videntur, quæ a pœna immunis eſſe non poſſit. Ipſe enim Servator clamavit: *Multi Prophetæ & juſti:* ubi clarum eſt, hos eſſe eos, qui ſub Lege erant, *deſiderarunt videre & audire, quæ videtis & auditis.* (*Matth.* XIII. 7) eadem opera discipulis quidem oſtendit ratio-

τέ-

κούετε. Τοῖς μαθηταῖς ἅμα τε τὸν λόγον προτείνων καὶ τοῦ ἀξιώματος, καὶ τῆς δόξης εἰς ὅσον ἤκουσιν, ἐπιδεικνύς· ἅμα δὲ τὴν ἀποστασίαν καταστρέφων, ἐν ᾧ τὴν χάριν μὲν καὶ τοὺς ταύτης κήρυκας τὸ μεῖζον ἔχειν, οὐ μήν γε ἀλλὰ καὶ τοὺς Προφήτας καὶ τοὺς κατὰ νόμον πολιτευσαμένους, ἐραστάς τε τῆς ἀληθείας καὶ τῆς αὐτοῦ προσεμαρτύρησεν ἀγαθότητος. Οἱ δὲ τοῦ σωτῆρος καὶ τῶν αὐτοῦ δογμάτων ἐρασταὶ πῶς ἂν εἴησαν ἀντιπάλου μοίρας θεραπευταί; πῶς δὲ τὴν ἐπίπνοιαν ἐκ πονηρᾶς εἷλκον ἐνεργείας; μὴ συμβαίνοντος ὅλως τῇ φύσει ἅμα τε τοὺς αὐτοὺς πονηρίᾳ τελεῖσθαι, ἵνα μὴ λέγω συγκατεσκευάσθαι, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἔχειν ἀναφερομένην εἰς τὸ ἀγαθόν. Τοῦτο γὰρ ἀντικρὺς εἰς τὸ ἐναντίον ἐστὶ τὸν λόγον περιτρέπειν τὸν δεσποτικόν. Ἐκ γὰρ πονηρᾶς καρ-

nem dignitatis & gloriæ, ad quam pervenerint, defectionem vero ſubvertit in eo, quod gratiam quidem ejusq; præcones potiores partes, ſecundas vero Prophetas, & eos, qui ſub Lege vixerint, nec non veritatis bonitatisque ſtudioſos, obtinere teſtatur. Quomodo vero Servatoris ejusque dogmatum amatores ſervi adverſariæ partis eſſe poſſunt? quomodo iidem inſpiratione a Malo Principio potiti ſunt, cum per naturam fieri nequeat, eosdem ſimul & malitiæ indulgere, ne dicam, ab ea fabricatos eſſe, & deſiderio tamen in bonum ferri. Hoc enim nihil aliud eſt, quam verbum Domini in contraria omnia vertere. Illud enim Bonum ex malo corde provenire contendit. Cumqve

καρ-

καρδίας ἀγαθὸν ἀποδεῖξαι φιλονεικεῖ προερχόμενον. g) Πάλιν δὲ συνάπτων ὁ Σωτὴρ τὰ καινὰ τοῖς παλαιοῖς, καὶ παριστῶν, ὡς εἰς μίαν ἄγουσι σωτηρίας ὁδὸν, τὰ μὲν οἷον ὄντα προτέλεια, τὰ δὲ αὐτὴν χαριζόμενα τὴν τελειότητα. Διὰ τοῦτό φησι· Πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά. δι' ὧν τε γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ θησαυρῷ καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τὴν καινὴν προέρχεσθαι καὶ τὴν παλαιὰν ἐκδιδάσκει, τὸ συνεῖναι καὶ συμφωνεῖν ἀλλήλοις καὶ μὴ διαμάχεσθαι βεβαιοῖ. δι' ὧν τε ἑκατέρας τὴν διδασκαλί-

alibi Servator nova cum veteribus conjungat, monet ſimul, in eandem ea ducere ſalutis viam, cum alia qvidem initient, alia vero perfectionem donent: *Omnis Scriba*, inqvit, *edoctus regnum cœlorum*, *ſimilis eſt Patri familias, qui ex theſauro ſuo bono profert nova & vetera.* (*Matth.* XIII. 52.) Eo ipſo enim, quo in eodem theſauro & ex eodem novum & vetus Teſtamentum provenire docet, confirmat omnino, ea ſibi invicem conſentire & convenire, non autem ſecum pugnare. Dum vero utriusqve doctrinam ad regnum cœlorum perducere tradit, adhuc clarius conſenſionem

au

g) προερχόμενον] ita ſcripſi pro προσερχόμενον. Manifeſtum eſt, Photium hic illud velle, quod Marcus VII. 20. dicit ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ ἀνθρώπου. Sic paulo poſt ait: τὴν καινὴν προέρχεσθαι καὶ τὴν παλαιὰν ἐκδιδάσκει.

αν εἰς τὴν βασιλείαν ἐπάγει τῶν οὐρανῶν, ἔτι περιφανέστερον τὸ λίαν αὐτῶν σύμφωνον καὶ ἀδιαίρετον ἐπεψηφίσατο. Εἰ οὖν ἑκατέρα μὲν ἐν τῇ αὐτῇ θησαυρίζεται διαθήκη, ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ πάλιν πρόεισιν, εἰς τὴν αὐτὴν δὲ τοὺς, οἳ ταύτας ἐθησαύρισαν, τῶν οὐρανῶν ἀπάγει βασιλείαν, πῶς αὐτὰς ἀντίπαλοι διασχίσουσι μερίδες; Ἀλλ' οὐχὶ τοὺς φρυαξαμένους εἰπεῖν ταῦτα, ὁ διαθήκης ἑκατέρας νομοθέτης οὐκ ἐκγελάσεται μὲν καὶ ἐκμυκτηριεῖ; ὡς σκεύη δὲ συντρίψει κεραμέως, ἅτε δὴ παντάπασιν ὁδοῦ δικαίας ἑαυτοὺς διασχίσαντάς τε καὶ ἀπολωλεκότας; Προανακηρύττει δὲ καὶ ὁ Προφήτης Ἡσαΐας, ἃ τοῖς ἔργοις αὐτοῖς ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ὡράθη τελούμενα. Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν· καὶ τῷ μώλωπι αὐτοῦ πάντες ἡμεῖς ἰ-

& nexum mutuum indiſſolubilem adſtruxit. Qvod ſi igitur utrumqve Teſtamentum in eadem re theſauri inſtar reconditum eſt, & ex eodem iterum prodit, in idem qvoqve cœlorum regnum eos, qvi utrumqve adſervarunt, perducit, qvomodo ea oppoſitæ factiones ſeparabunt? Nonne potius utriusqve Teſtamenti auctor ea proloqvi audentes ridebit & ſubſannabit, imo ut vaſa figuli conteret, tanqvam eos, qui ſe a via recta ſeparaverint & perdiderint? Prænunciat vero & Propheta *Jeſaias*, (LIII.5.) ea, quæ tempore Servatoris re ipſa præſtita apparebant. *Ipſe infirmitates noſtras ſuſcepit, & morbos pertulit: & plagis ejus nos omnes ſanati ſumus.* Ea qvoqve qvæ dominum tenebrarum & poteſtates latuerunt,

ἀθη-

ἀθημεν. Καὶ ἃ οὗ σκότους τὸν ἄρχοντα καὶ τὰς h) ἐξουσίας διέλαθε, ταῦτα προειδέναι ἡ προφητικὴ χάρις καὶ ἡ κατὰ νόμον πολιτεία τῷ Προφήτῃ ἐχαρίζετο. Καὶ πῶς ἡ τὸν λῃστὴν λανθάνουσα προφητεία ἐκ τῆς αὐτοῦ προήγετο ἐπιπνοίας; Πῶς δὲ ὁ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν οὕτω μὲν θεολογῶν, οὕτω δὲ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν προκαταγγέλλων διαπράττεσθαι, οὐκ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἐκπνεόμενος τὰ μέλλοντα ἐχρησμῴδει, ἐξ οὗ τῆς ἀληθείας ἡ πηγὴ αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν προῆλθεν, ἀλλά τινος i) ἄλλης πονηρίας ἐνεργούσης ἀρχεκάκου;

XVIII. Ἆρ᾽ οὐ παύεσθε θεομαχοῦντες, οὐδέ τις ὑμᾶς μεταμέλος τῆς

hæc præſcire Prophetam, donum Propheticum & vita ſecundum Legem acta fecit. Qvomodo vero prophetia, qvæ latronem latuit, ex ipſius inſpiratione profecta eſt? Qvomodo is, qvi Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum ita prædicavit, atqve ſalutem noſtram ita inſtaurandam prædixit, futura niſi a Deo bono & Patre, a qvo fons veritatis, ipſe Servator noſter, profluxit, ſed ab alio malo Principio inſpirationem habuiſſet, vaticinatus eſt?

XVIII. Numqvid igitur ceſſatis, contra Deum pugnare, neque

μακρᾶς

h) τὰς] reſtitui hoc pro τῆς, quod in MS. erat.

i) ἀλλάτινος] ſic ſcripſi pro ἀλλὰ τίνος, quod Codex mendoſe exhibebat, quem & ſæpe alias in ſcriptione accentuum a vero aberrare deprehendi, hinc inde etiam, ubi non monui, ad rationes Grammaticas a me emendatum.

μακρᾶς ἀναφέρει πλάνης; ὁ μέντοιγε σωτὴρ ἡμῶν τῷ προσελθόντι αὐτῷ καὶ ζωὴν αἰώνιον ἐπιζητοῦντι ταύτης τυχεῖν ἐπαγγέλλεται, οὐκ ἐὰν τὸν νόμον βλασφημήσῃ, οὐδὲ τοὺς προφήτας ἐκμυκτηρίσῃ, ἀλλ᾽ εἴγε τὰς ἐντολὰς πληρώσῃ. Πυνθανομένου γὰρ τοῦ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον αἰτοῦντος, ποίας; ὢ τῆς πολλῆς τοῦ νόμου σεβασμιότητος! οὐ τὰς ἀπὸ τῆς χάριτος αὐτῷ, ἀλλὰ τὰς ἀπὸ τοῦ νόμου προβάλλεται. Οὐ φονεύσεις, λέγων, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις. Τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Καὶ ὅρα τοῦ νεανίσκου τὸ ἀγαθὸν, ὁποῖόν τί ἐστιν, οὗ ἡ πρᾶξις τὴν αἰώνιον ζωὴν προξενεῖ. Διερωτῶντος, ὁ σωτὴρ οὐδὲν μᾶλ-

vos ulla pœnitentia a longo errore revocat? At enimvero Servator noſter illum, qui ad ſe veniens vitam æternam qværebat, hujus participem fore promittit, non certe, ſi legem conviciis proſcinderet, aut Prophetas ſubſannaret, ſed ſi præcepta ſervaret. Cum enim homo, de vita æterna ſolicitus, qværeret: qvænam ſervanda eſſent? (*Matth.* XIX. 16.) ò eximiũ cultũ, Legi præſtitũ! non ea, qvæ Gratiæ, ſed quæ Legis erant, proponit. *Non occides*, inquiẽs, *non mœchaberis, non furaberis, non falſũ teſtimonium dices. Honora Patrem tuum, & matrem, & dilige proximum tuum, ſicut te ipſum.* Vide vero bonum, quod in juvene illo erat, ut intelligas, quale quidem illud ſit, cujus obſervatio vitam æternam conciliet. Cum enim is

N λον

λον ἐκεῖνον διδάσκων, ἢ κατὰ τῆς ἀποστασίας ἱστάμενος, τὰς νομικὰς προέτεινεν ἐντολὰς, μετὰ πολλῆς τῆς βεβαιώσεως, ἀγαθὰς εἶναι ταύτας καὶ πρὸς ζωὴν ἀπάγειν τὴν αἰώνιον ἐπιμαρτυρῶν. Καίτοι εἰ μὴ τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς ἦσαν, καὶ τῷ αὐτοῦ κηρύγματι σύμφωνοι, ἀλλ' ἡ τυραννὶς αὐτοῖς ἐπεφύετο, πῶς μὲν αὐτὰς ἡ ἀλήθεια, ὡς μετόχους προῆγε τῆς ἀγαθότητος; πῶς δὲ τῷ ζητοῦντι τὴν αἰώνιον ζωὴν δι' αὐτῶν εὑρεῖν ἐπετίθετο; Πῶς δὲ, ὦ βαθείας μέθης! εἴτις καὶ καθ' ἑαυτὰ ἐθέλοι ταῦτα σκοπεῖν, τοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνου νόμος τὸ οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, καὶ τὰ ἄλλα, οἷς ἐκ διαμέτρου ἡ κακία καὶ ὁ ταύτης σπορεὺς, μὴ ὅτι θεραπεύεται, ἀλλάγε δὴ καὶ ὡς πορρωτάτω μαστιγουμένων δίκην ἀπελαύνεται. ὁ γὰρ

interrogaret, nihil aliud ipſum edocuit, quam, apoſtaſiæ ſe opponens, Legis præcepta propoſuit, cum multa aſſeveratione contendens, ea bona eſſe & ad vitam æternam ducere. Quod ſi vero a Bono Patre non fuiſſent, ipſiusque præconio conſona, ſed a tyrannide orta, quomodo illa veritas ipſa tanquam veritatis plena produxiſſet? quomodo vero vitam æternam quærenti eam per ea quærendam ſvaſiſſet? quomodo denique, ò maximam inſaniam, ſi quis hæc vel in ſe conſiderare voluerit! illius, qui ab initio homicida erat, Lex fuerit: *non occides, non moechaberis*, & ceteræ, quibus malitia ejusq; ſator è diametro ipſis oppoſit⁹, non ſane, fovetur, ſed potius efficitur, ut obediētes a caſtigādorū pœnis procul

φόνων

φόνων καὶ κλοπῆς, καὶ μοιχείας καὶ ψευδομαρτυρίας κρείττων γεγονὼς, καὶ τὸν πλησίον ἀγαπήσας ὡς ἑαυτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ καταπατῶν τοὺς ἀντικειμένους τῇ ἀγαθότητι θεσμοὺς, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν ἀρχέκακον καταισχύνων ἐχθρὸν, καὶ τῶν αὐτοῦ πράξεων μακρὰν ἀποδιώκειν χάριν λαβὼν διὰ τῆς ἐργασίας τῶν Μωσαϊκῶν ἐντολῶν. Οὕτως καὶ καθ' ἑαυτὰ τῶν νομικῶν ἐντολῶν αἱ πράξεις τὴν ἀγαθότητα φέρουσιν ἐν ἑαυταῖς, καὶ τοῦ πονηροῦ τὸ κράτος σαθρὸν ἐλέγχουσι δι' ἑαυτῶν. Εἰ δὲ καὶ τέλειον τὸν νεανίσκον ἀνεῖπεν ἔσεσθαι προσλαμβάνοντα καὶ τὰς ἰδίας, αἳ τὴν χάριν ποιοῦσιν, ἐντολὰς, οὐδὲ οὕτω τοῖς εἰρημένοις οὐδὲν ὑπεναντίον μετακινεῖ. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐδὲ ἑκάστη τῶν ἐν τῇ χάριτι καθ' ἑαυτὴν

amoveantur. Qui enim a cædibus, & furto, & adulterio & falſo teſtimonio immunem ſe præſtat, proximumque ſuum diligit ut ſe ipſum, hic eſt, qui Leges Bono oppoſitas conculcat, & eum, qui ab initio malus fuit, tanquam Hoſtem confundit, qui denique, præſtitis præceptis Moſaicis, gratiam accepit ſe ab ejus actionibus abſtinendi. Ita actiones, quæ a Legis præceptis proficiſcuntur, ſua natura bonum ſecum ferunt, & robur Mali per ſe invalidum eſſe demonſtrant. Dũ vero adoleſcentem perfectum fore pronunciavit Servator, ſi reciperet & ſua, quæ gratiã parerent, præcepta, neq; hoc ſane quidquam, quod dictis contrarium ſit, infert. Primum enim non unumquodq; eorum, quæ ſub Gratia

τὸ τέλειον προξενεῖ, ἐπεὶ ἐξήρκει ἂν ἡ μία, καὶ τῶν ἄλλων ἢ ἡ πρᾶξις περιττή. Οὐ γὰρ τοῦτο νομοθεσίας ἀγαθῆς, τὸ καθ' ἑαυτὴν παρέχειν τὸ ἐντελὲς, ἀλλὰ τὸ μηδὲν καθυφεῖναι, λόγου ἐπ' αὐτῇ, πρὸς τὸ μὴ συνάπτειν μὲν τὸν μετιόντα ταύτην τῷ ἀγαθῷ, ἀπάγειν δὲ τῆς ἐργασίας τοῦ πονηροῦ. Δεύτερον δὲ καὶ δι' αὐτῆς ἐστι τῆς ἀποφάσεως οὐδὲν ἔλαττον συνιδεῖν, ἢ διὰ τῶν προτέρων τὰς νομικὰς τετιμωμένας ἐντολάς. Τὸ γὰρ ἐκείνας μὲν τὸν σωτῆρα μὴ ἐκβαλεῖν, ἐπὶ δὲ ταύταις καὶ τὰς ἰδίας ἐπαγαγεῖν, εἶτα τὸν k) τέλειον δι' ἀμφοῖν ἀποτελεῖσθαι, δῆλον ἂν εἴη, ὡς κἀκείναις τῇ συν-

tia ſunt, præceptum per ſe perfectionem confort, quia ſic ſufficeret unum, & reliquorum obſervatio ſupervacanea feret. Neque enim hoc tantum ad bonæ Legis rationem requiritur, ut in ſe perfectionem exhibeat, ſed id potius, ut nihil, quantum quidem in ipſa eſt, reliqvum faciat, quo minus eum, qui circa eam verſatur, bono conjungat, & ab actionibus malis avocet. Deinde & ex ipſa hac aſſertione non minus, quam ex prædictis, perſpicere licet, præcepta Legis in honore fuiſſe. Dum enim Servator illa non abjicit, ſed potius iisdem ſua ſuperaddit, præterea vero per utraque perfectum quendam fieri pronunciat, manifeſtum ſane ὅρο-

k) τὸν τέλειον] fortaſſe præſtiterit legere τὸ τέλειον. ſicut paulo ante noſter dixerat; τὸ τέλειον προξενεῖ.

δρομῇ τε καὶ συνοικειώσει τῶν ἐν τῇ χάριτι τῆς τελειότητος ἀνακηρύττει μεταχεῖν. Ου γὰρ ἄντις σώζων ὅλως τοῦ λογισμοῦ τὸ ἀξίωμα, ἃς ἀγαθάς τε ἀνεῖπεν ἡ ἀλήθεια καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν χειραγωγοὺς πάντας ἀποψηφιεῖται, εἰ καὶ προσέχουσιν αἱ τῆς χάριτος, μηδὲν πρὸς τὴν τελειότητα συντελεῖν.

XIX. Εμοὶ μὲν οὖν ταῦτα λογιζομένῳ, καὶ ὅσον ἴσχυσε κατὰ τοῦ γένους ὁ ἐχθρὸς, εἰς οἵαντε κατηνέχθη πτῶσιν ὁ ἄνθρωπος, καὶ πρὸς ὅσην ἀλλοτρίωσιν ἡ Φύσις ἀπηνέχθη τοῦ πλάσαντος, ἀνθελομένη τοῦ κτίσου τὸν πολέμιον ἐπιγράφεσθαι δεσπότην ἀναστρέφεται μὲν τὰ ἐντὸς, ταράσσε-

est, quod ea quoque ipſa hac eorum, quæ ſub Gratia ſunt, connexione & conjunctione perfectionis conſortia eſſe pronunciat. Neq; enim quisquam, qui rationis uſum integrum habet, affirmarit, eas Leges, quas ipſa veritas bonas eſſe, & ad ipſum cœlorum regnum ducere aſſerit, etiamſi ea quæ Gratiæ ſunt, ſimul adſint, nihil ad perfectionem conferre.

XIX. Mihi vero hæc ita argumentanti, &, quantum Hoſtis contra homines valuerit, in quantamque perniciem præcipites illi acti ſint, quam item procul natura a conditore averſa ſit, poſtquam adverſarium loco conditoris ut Dominum ſuum elegit, exponenti, interiora in-

1) ἀνεῖπεν] ſcriptum primum in codice erat ἂν εἶπεν quod eadem manus recte correxerat per ἀνεῖπεν.

ται m) δὲ τὰ σπλάγχνα, καὶ προπίπτει δάκρυα, καὶ τοὺς ἐλέγχους οἱ θρῆνοι παρέρχονται· Ἀλλὰ τίς ἂν θρῆνος ἐξαρκέσει τῷ πάθει. Οἶμαι γὰρ καὶ αὐτὸν τὸν Ἱερεμίαν, θρήνους, εἴτις ἄλλος, εἰδότα συμπαρατείνειν παραπτώμασι, τὸ ἔλαττον ἐνταῦθα λαβόντα, καὶ τὴν συμπάθειαν ὅλην κενώσαντα ἀπελθεῖν. Τηλικοῦτον πρόκειται πτῶμα, καὶ τηλικαύτη κατέσχε τὸ ἀνθρώπινον πληγή. Ὅρα γὰρ, οἴμοι, νῦν μὲν ὅπως συνηγόρους ἑαυτοὺς προχειρίζονται τοῦ ἐχθροῦ, νῦν δὲ οὐ συνηγόρους μόνον ἀλλὰ καὶ τῇ κακίᾳ ὑπερέχοντας καὶ παρευδοκιμοῦντας τὸν ἀρχέκακον καὶ ὑποσπορέα τοῖς τοιούτοις. καὶ παρ-

vertuntur, viſceraque commoventur, lacrymæ ex oculis cadunt, & querelæ argumenta ſuperant. Sed quæ tandem lamentatio affectum ſatis exprimat? Ipſum enim Jeremiam, qui certe, ſi quis alius, threnos delictis pares concinnare valuit, hic inferiorem fore, & omni commiſeratione profuſa negotiũ relictũ eſſe crediderim. Tam gravis ob oculos nobis verſatur lapſus, & tantum Genus humanum vulnus accepit. Vide enim quomodo nunc quidem proh dolor! ſe Hoſtis adminiſtros ſiſtant, nunc vero non adminiſtros modo, ſed & ut tales, qui malitia ac factis hujusmodi ipſũ ab origine malum & mali ſatorem ſuperant ac vincunt, & ne ſic

ἐλαυ-

m) ταράσσεται] ita ſcripſi pro παράσσεται, quod eſt in MS.

ἐλαύνοντες τοῖς ἀτόποις τὸν εἰσηγητὴν, αἴσθησιν οὐκ ἐθέλουσι λαβεῖν. Τοῦ γὰρ σωτῆρος ἡμῶν ἤδη τὴν αὐτοῦ θεότητα καὶ ἰσχὺν παραδεικνῦντος τοῖς θαύμασιν, ἐπεὶ τῶν ἄλλων νοσημάτων ἀπαλλάττων τὸ οἰκεῖον πλάσμα, οὐδὲ τὸ τῶν δαιμόνων στίφος εἴα διενοχλεῖν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς αὐθεντίας ἀπήλαυνεν, οὐκ ἐτόλμησεν, ὅπερ πρότερον, ἀλαζονεύσασθαι ὁ ἐχθρὸς, καὶ ἑαυτοῦ εἶναι, ἐξ οὗ ἐδιώκετο, ἀντειπεῖν. Ἀλλ' ἅμα τε ὁ κτίστης εὐσπλάγχνῳ τῷ κτίσματι προσέβλεψεν ὄμματι, καὶ ὁ λεγεὼν ἐδραπέτευε, καὶ οὐκ ἐξ ὧν φεύγει μόνον τοῦ ἀλλοτρίου διώκεσθαι, καὶ ἄκων ἔργοις ἐπιμαρτύρεται, ἀλλ' ὅτι μηδὲ τῶν χοίρων φύσις ὑπὸ τὴν πονηρὰν οὖσα πλάσιν καὶ ἀρχὴν λαμπρότερον ἀνο-

quidem quamvis magiſtrum inſolentia ſua prætervehantur, mali ſenſu afficiuntur. Cum enim Servator noſter divinitatem ſuam & potentiam miraculis jam declaraſſet, idem non ſolum aliis morbis creaturam ſuam liberavit, ſed nec permiſit, ut eadem a dæmonum caterva turbaretur, atque adeo cum auctoritate multa eam propulſavit. Non ſane tunc, ut antea, auſus eſt ſuperbire Hoſtis, ſuumque id, quo impetebatur, eſſe dixit. Sed ſimulac Creator creaturam ſuam oculo miſerante adſpexit, legio dæmonum aufugit, (*Marc.* V.) neq; ſolum eo ipſo, quod fugit, ab alieno ſe peti re ipſa, etiam invitus, teſtatur, ſed &, quod nec porcorum natura malo conditori & Principio ſubjecta ſit, claris-

μολογεῖ. Αἰτοῦσι γὰρ οἱ τῆς πονηρίας τὸν κοινὸν κτίστην καὶ δημιουργὸν ἄδειαν αὐτοῖς παρασχεῖν, κἂν γοῦν ἐν ἐκείνοις εἰσελθεῖν. Ὁ δὲ ἄρα πάντα ἐν σοφίᾳ ποιῶν, οὐκ ἐκείνοις, ὡς ἔοικε, χαριζόμενος, ἀλλ' ἣν κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἔχθραν ἔχουσι καὶ μιαιφονίαν ἐνδείξασθαι παραχωρῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ τῆς ἀτόπου ταύτης νόσου, οἷόν τινα θεραπείαν προκατασκευαζόμενος, τήν τε αἴτησιν αὐτῶν ἀφῆκε προελθεῖν, καὶ τὴν αὐτῶν ὁρμὴν καὶ γνώμην εἰς θρίαμβον ἐξελθεῖν. Ὁρᾷς πῶς ὁ τῶν δαιμόνων λεγεὼν οὐ λόγοις ἀλλ' ἀνάγκῃ πιεζόμενος τοὺς χοίρους ἀνομολογεῖ ἔργα εἶναι τοῦ ἐν τῇ σαρκὶ κρυπτομένου ἀληθινοῦ θεοῦ; εἶτα ὁ ἐχθρὸς πρότερον καταψευδόμενος καὶ λέ-

ſime profitetur. Mali enim iſti a communi Conditore & Creatore expetunt ſibi facultatem vel in porcos ingrediendi. Qui vero omnia ſapienter faciebat, certe non illis, ut videtur, gratificaturus, ſed potius oſtenſurus, quam adverſus homines inimicitiam foveant, cædemque ſpirent, imo vero & medicinam quandam contra inſolentem hunc morbum paraturus, petitionem eorum omni ex parte ratam eſſe, eorumque impetum & voluntatem triumphi loco inſervire jubebat. Vides ne, quomodo legio dæmonum non verbis ſed factis, neque ſponte ſua, ſed neceſſitate coacta, profiteatur, porcos opera eſſe veri Dei, ſub carne occultati? Deinde Hoſtis, qui primum

γων,

γων, ταῦτα πάντα ἐμά ἐστι, καὶ ἐὰν πεσὼν προσκυνήσης μοι, δώσω σοι αὐτά· οὗτος τότε ἀγνοῶν μὲν, ὅτι θεὸς ἦν, ᾧ τὴν πεῖραν προσῆγε, καταλαζονευόμενος δὲ, ὡς τὰ ἐπίγειά ἐστιν αὐτοῦ, τῆς θεϊκῆς ἤδη δόξης διὰ τῶν θαυμάτων ἀπαστραπτούσης, ἔδεισέ τε ὁ ἀναιδὴς, καὶ τῆς ἀλαζονείας ἀπέστη· καὶ ὁμολογεῖ δι' ἔργων μηδὲ τὴν ἐπὶ τοῖς χοίροις ἔχειν ἐξουσίαν, μὴ ὅτι γε πλάσιν.

XX. Καὶ σὺ, ἄνθρωπε, ἀνάνηψον, οὔπω θέλεις ἐπιγνῶναι τὸν σεαυτοῦ δεσπότην, ἀλλ' ἔτι τὸ σὸν σῶμα πλάσμα λέγεις τοῦ πονηροῦ; ὁ συνηγορούμενος, φόβῳ συσχεθεὶς, τὸ ψεῦδος ἀπέθετο, καὶ σὺ τὴν συνηγορίαν ἔτι συγκροτεῖς; ἐκεῖνος τοῖς ἔργοις ἀναβοᾷ, ὡς οὐδὲ τῶν χοίρων κύριός ἐστι,

mentitus erat dicens, *hæc omnia mea ſunt*, &, *ſi procidens adoraveris me, ea tibi dabo*; is, inquam, quidem ignorans, Deum eſſe eum, in quem tentationem molitetur, atque adeo terreſtria ſua eſſe gloriatus, nunc, quando divina gloria per miracula eluxiſſet, timuit ſibi impudens, & ab arrogantia abſtinuit: atq; ſic opere ipſo fatetur, ſe nec poteſtatem quidem in porcos habere, nedum eos creaſſe.

XX. Tu vero, ò homo, expergiſcere: nondumne Dominum tuum agnoſcere cupis, ſed adhuc corpus tuum craaturam Mali appellas? Is, cujus agebas patronum, timore correptus, deponit mendacium, tu vero in patrocinio pergis? ille opere ipſo clamat, quod nec porcorum ſit dominus,

καὶ σὺ σεαυτοῦ κύριον ποιεῖς; ἐκεῖνος οὔπω τελείως τὸν δεσπότην ἐπιγνοὺς, * οὔπω γὰρ ἦν ὁ σταυρὸς πηγεὶς, οὐδ' ὁ ἥλιος σκότῳ καλυψάμενος τὸ φῶς, οὐδὲ τὴν γῆν ἀντὶ τῆς κατὰ φύσιν ἠρεμίας ὁ παράδοξος εἶχε τρόμος, οὐδὲ τὰ τοῦ ᾅδου ἐκεκένωτο ταμεῖα, οὐδὲ ἡ ἀνάστασις ἐγινώσκετο. Ἀλλ' οὖν καὶ μηδενὸς ἔτι τούτων παρόντος ὁ λῃστὴς τὴν ἐνυπόστατον δεδιὼς ἀλήθειαν, ἣν αὐτῷ προσανεπλάσατο ἐξουσίαν, ταύτης ἑαυτὸν καὶ ἄκων ἀπάγει. Ἐβιάζετο γὰρ ἡ ἀλήθεια τὸν ψεύστην· καὶ μηδὲ τῶν χοίρων, μὴ ὅτι τινὸς ἄλλου, ὁ τὰς βασιλείας πάσας ἑαυτοῦ τερατευόμενος εἶναι,

tu vero eum tuum facis Dominum? is nondum perfecte Dominum agnoſcens, neque enim crux adhuc erat fixa, neque Sol tenebris obduxerat lucem, neque terram, per naturam alioquin quietam, mirabilis corripuerat tremor, neque conclavia inferorum locorum evacuata adhuc erant, neque reſurrectio cognita: & vel ſic, cum nihil horum adeſſet, latro, a veritate ſubſtantiali ſibi metuens, a poteſtate, quam antea ſibi ipſi affinxerat, ſe ipſum etiam invitus revocat. Veritas enim mendacem ita cœrcebat, ut, cum antea regna omnia ſua eſſe gloriaretur, opere ipſo ne in porcos qui-

μηδ·

* ἐπιγνοὺς] ita fert variorum Patrum ſententia, malum dæmonem Chriſtum, ut Deum & Servatorem mundi, ſub nativitatem aut initium præconii ejus non oognoviſſe. Vide teſtimonia eorum collecta a *Dionyſio Petavio* in Dogmatibus Theologicis Tomo III. lib. I. c. 8. p. 27.

μηδ' αὐτῶν ἔχειν τὴν κυριότητα τοῖς πράγμασιν ἀνακράζει. Καὶ σὺ μετὰ τὸν σταυρὸν, μετὰ τὸ σκυλευθῆναι τὸν ᾅδην, μετὰ τὴν ἀνάστασιν, μετὰ τὸ παραδειγματισθῆναι τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας τοῦ σκότους, μετὰ τὸ λαβεῖν σε τὴν ἐξουσίαν, ἂν ἄρα βούλῃ, κατὰ πάσης τῆς δυνάμεως τοῦ ἐχθροῦ, ἔτι σεαυτὸν ἀνέχῃ, εἴτις σε ἄλλος ὑπεξούσιον καὶ πλάσμα λέγει τοῦ πονηροῦ, μὴ ὅτι γε σὺ σεαυτόν; τίς δ' οὐχὶ κἀντεῦθεν ῥᾷστα συνίδοι, ὡς οἱ διὰ τοῦ νόμου προφῆται καὶ ἀπεσταλμένοι, οὓς ἡ Ἱερουσαλὴμ, ὃ νῦν δηλοῖ τῶν ἀγνωμονεστέρων Ἰουδαίων τὸ σύστημα, λιθοβολοῦσά τε καὶ ἀποκτιννῦσα οὐκ ἀνίει, οὗτοι δὴ τῆς ἀγαθῆς ὑπῆρχον ἐπιπνοίας τε καὶ ἀποστολῆς, καὶ δὴ καὶ τὴν δημιουργίαν ἕλκοντες ἐκεῖ-

dem, nedum in quidquam aliud, poteſtatem ſe habere clamaret. Tu vero poſt crucem perlatam, poſt ſpoliatum infernum, poſt factam reſurrectionem, poſt triumphatos principatus & poteſtates tenebrarum, poſt datam tibi facultatem, omnem Hoſtis, ſi velis, poteſtatem eludendi, tu, inquam, te ipſum adhuc ferre potes, quando te alius, ne dicam tu temet ipſum, obnoxium & creaturam Mali appellat? Quis vero non vel hinc facile perſpexerit, quod, qui ſub Lege Prophetæ erant & legati, quosque Jeruſalem, ceu ſtupidiſſimorum Judæorum cœtus prodit, lapidans & occidens non ferebat, illi omnino a Bono Principio inſpirati & miſſi ſint, atque inde originem duxerint,

θεν,

θεν, πόθεν καὶ τίς ἡ παράστασις· αὐτός ἐστιν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἡ τῆς ἀληθείας πηγή. Ταλανίζων γὰρ τὴν Ἱερουσαλὴμ, οἷς ἐν τούτοις ὑπηνέχθη, οὐκ ἂν οὖν ταλανίσειεν ἡ ἀγαθότης τὴν λιθοβολοῦσαν καὶ ἀποκτενοῦσαν τοὺς ἐραστὰς τῆς πονηρίας, ἢ τοὺς ὑπ' αὐτῆς ἀπεσταλμένους. Ἱερουσαλὴμ, γάρ φησιν, Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνασα τοὺς Προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν· εἶτα ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε, ἀντὶ τοῦ· ποσάκις ἠθέλησα διὰ συγγνώμης ἀναλαβεῖν ὑμᾶς, καὶ τῆς δίκης ἐξαρπάσαι, ἥτις ἀντὶ τῶν προφητικῶν αἱμάτων καὶ εἰς τῶν δεδομένων ὑμῖν κατορχεῖσθε νόμων, ἀπέκειτο, εὐδαιμονίας τι συνόντας ἀλλή-

unde omnia iſta profluxerant, nempe ab ipſo Domino noſtro Jeſu Chriſto, veritatis fonte. Is enim miſeram clamat eſſe Jeruſalem ob ea, quibus facta ſit obnoxia. Non vero miſeram diceret Bonitas ipſa eam urbem, quæ lapidaret aut occideret pravitatis amatores aut ejusdem legatos. *Jeruſalem enim*, inquit, *Jeruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas miſſos ad eam.* (*Matth.* XXIII. 37.) Et poſtea: *quoties volui congregare filios tuos, quomodo gallina pullos ſuos, vos autem noluiſtis.* Hoc eſt: quoties volui ex commiſeratione vos ad me recipere, & pœnæ ſubtrahere, quæ vos pro cæde Prophetarum & pro ludibrio, in Leges vobis datas probato, manebat, prætereaque ea gratia donare, ut præ-

λοις

λοις τῆς κατὰ τὸν βίον ἀπολαύειν, χαίρειν παραχεῖν. Ἀλλ' ἣν αὐτοί γε καθ' ἑαυτῶν τῆς ἀπονοίας τυραννίδα προεστήσασθε, οὐ μόνον οὐδὲν πρὸς ἐπιστροφὴν ἀφορμὴν ὑμᾶς παρεσκεύασε καίτοι τοσαύτης καὶ τηλικαύτης τῆς εὐμενείας ταύτην ὑμῖν προτεινούσης, καὶ πρὸς αὐτὴν ἐπιστρέφεσθαι παρακαλούσης, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάστην παραθρασύνει n) προστιθέναι τὰ ὅμοια. Καὶ τί λέγω τὰ ὅμοια, ἀλλὰ μὴ τὰ πολὺ χαλεπώτερα, δι' ὧν ὑμεῖς τὴν ἐμὴν πρόνοιαν καὶ φιλανθρωπίαν ἑαυτῶν ἀπεσκευάσασθε. Διὸ καὶ ὁ καιρὸς ὑμῖν ἀπαιτεῖσθαι παρέστηκε τὰ ἐπίχειρα, τήντε ἀπ' ἀλλήλων καταδικάζων διασπορὰν, καὶ οὐ τὴν διασπορὰν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν πόλιν αὐτοῖς θεμελίοις

ſenti in hac vita felicitate frui poſſitis? At enimvero, quam tyrannidem inſipidi ipſi vobis conſtituiſtis, ea non ſolum non permiſit ad converſionem ullo modo, quam tamen tanta & talis benevolentia offerebat, & ad eam amplectendam cohortabatur, reſpicere, ſed & ut prioribus ſimilia addatis, impellit. Et quid dico ſimilia? imo longe pejora, quibus providentiam meam & humanitatem a vobis ipſis propulſatis. Propterea & tempus vos exſpectare jubet pœnas promeritas, quod non ſolum diſperſionem a vobis invicem irrogabit, ſed & ipſam urbem funditus evertet, & deſertam

κατα-

n) παραθρασύνει] ſic putavi ſcribendum pro παραθρασύνη, quod erat in MS.

καταςρέφων, καὶ ἐρημίᾳ παραδιδούς. Εἰ οὖν κατὰ τῶν προφητικῶν αἱμάτων ἡ τόλμα καὶ τῶν ἀπεςαλμένων ὁ φόνος εἰς ταλανισμὸν μὲν ἀπάγει τοὺς Ἰουδαίους, προοίμιον δὲ γίνεται τῆς ἐχάτης αὐτῶν ἀπωλείας, πῶς οὐχὶ τὴν ἴσην δίκην, ἵνα μὴ λέγω τὴν μείζονα, οἱ θερμοὶ μὲν τῶν Ἰουδαίων μιμηταὶ καὶ ὑπερβαλέσθαι δὲ φιλονεικήσαντες αὐτοὺς, οὐκ αὐτοὶ καθ᾽ ἑαυτῶν ἐπάγουσι τε καὶ ἄφυκτον ταύτην κατασκευάζουσι περιφανῶς. Οἱ γὰρ πονηρᾶς δημιουργίας, ὧν ἔκδικος ἡμῖν ὁ σωτὴρ, τούτους δυσφημοῦντες προελθεῖν, πολλῷ χαλεπώτερον τολμῶσι τῶν ἀνελόντων αὐτούς. Οἱ μὲν γὰρ κατὰ σωμάτων ἅπαξ ἀφῆκαν τὴν πληγὴν, οἱ δὲ τὴν πονηρίαν αὐτοῖς φύσει συγκατασκευάζοντες, ἀΐδιον ἐναφιᾶσι τὴν ἀνίατον καὶ ἀνυπόςατον πληγὴν, μετὰ

reddet. Si igitur audax in Prophetarum ſangvinem facinus & miſſorum cædes Judæos in miſeriam conjicit, atq; initium facit extremæ ipſorum calamitatis, quomodo non idem judicium, ne dicam gravius, ſtrenui Judæorum imitatores, imo, eosdem ut ſuperent, annitentes, ipſi illi in ſe transferunt, idque manifeſte inevitabile reddunt? Qui enim eos, quorum ultorem Servator ſe nobis ſiſtit, a Malo Principio proficiſci calumniantur, illi graviora audent iſtis, qui eos ex vita ſuſtulerunt. Illi enim ſemel corporibus manus intulerunt, at, qui malitiam natura ipſis inſitam nugantur, perpetuo illis plagas inferunt inſanabiles & intolerabiles, ſiquidem & occiſores eorum pro

τὸ

τὸ καὶ τοὺς ἀνελόντας αὐτοὺς ἀντὶ τῆς τιμωρίας ἐπάθλοις κοσμεῖν, δι' ὧν μὲν τῆς σωματικῆς ἐκείνης σφαγῆς ἀρχηγοὺς τῇ γνώμῃ παρίστωσιν ἑαυτούς. Καὶ οὐ ταῦτα μόνον, καί τοι τηλικαῦτα ὄντα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς κατὰ τῶν σωμάτων ἀσελγείας ἐπὶ τὸν κοινὸν δεσπότην καὶ δημιουργὸν ἀναφέρειν οὐ φρίττουσιν τὴν ἀσέλγειαν. Οἷς γὰρ, ὧν ἐστιν ἔκδικος, κακίας λέγουσιν ἔργα καὶ θεραπευτὰς, τούτοις τὴν ὕβριν, ἀλλ' οὐκ ἂν ὀνομάσαιμι, συνεξυβρίζουσι καὶ τὸν ἐκδικητήν.

XXI. Οἱ δὲ τῶν προφητῶν ὁ χορὸς, καὶ αἷς ἱερολογίαις Μωσῆς ὑπηρετήσατο, αὐτοί τε θεοῦ πεφήνασι τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πλάσμα καὶ λατρευταὶ καὶ ὧν ὑποφῆται χρηματίσαι χάριν ἔλαβον, ἐπιπνοίας ἦν ταῦτα καὶ προνοίας ἀγαθουργοῦ, καὶ οὐδὲν ἦν πρός γε τὴν τότε

pœnæ præmiis ornant, atq; ſic quoad mentem & animi ſententiam cædis hujus corporeæ duces ſe probant. Quæ quamvis gravia ſint, ne ſic quidem illis ſufficiunt, quipotius petulantiam ſuam a corporibus ad communem Dominum & Conditorem convertere non verentur. Quando enim eos, quorum ultor eſt, malitiæ opera & miniſtros eſſe dicunt, tum injuria, vix auſim dicere, ipſum quoque vindicem eorum afficiunt.

XXI. Quod vero Prophetarum chorus & Moſes in ſacris oraculis, quæ ediderunt, ut opus Dei & miniſtri Boni comparuerunt, atq; ea, quorũ prænuncii appellari merebantur, ab afflatu & providentia divina profecta erant, & talia omnino,

τῶν

τῶν ἀνθρώπων ἀκοὴν, οὔτε σοφώτερον, οὔτε ἀσφαλέστερον, ἀλλ' οὔτε σωτηρίαν παρασχεῖν ἑτοιμότερον, οὐδὲ χειραγωγῆσαι βέλτιον, αὐτὸς πάλιν ἡμῖν ὁ καὶ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας διαθήκης δεσπότης, παρέχει καὶ τὴν ἀπόδειξιν. Τοιαύτην γὰρ τοῖς Προφήταις τοῖς αὐτοῦ παρέχειν ἔργοις τὴν τῆς ἀληθείας ἀσφάλειαν, καὶ εἰς τοσαύτην τούτους δόξαν καὶ περιφάνειαν ὕψωσεν, ὥστε οὐ τὰ παράδοξα τῶν ἔργων μόνον τούτους ἐπιδείκνυσι προκαταγγεῖλαι καὶ ἀνειπεῖν, οὐδ' ὅτι σταυρὸν καὶ θάνατον, οἷς ὑποστήσεται o) σώσει τὸ γένος ἡμῶν· οὐδὲ χολὴν καὶ ὄξος, ὡς p) ποτισθήσεται· οὐδ' ὅτι τὸ πάθος ὁ ἥλιος οὐ φέρων σκοτισθήσεται, οὐδ' ὅσα ἄλλα μετὰ τοῦ ὑπερφυοῦς καθέκαστον ἔχε τὴν ἔκβα-

quibus eo tempore in auribus hominum nihil ſapientius, verius nihil, aut ad ſalutem parandam aptius, vel ad docendum melius fuerit, ipſe iterum Veteris & Novi Teſtamenti dominus demonſtrat. Operibus enim ſuis Prophetis eam veritatis fidem fecit, eosq; in tantam gloriam & dignitatem evexit, ut oſtendat, eos non ſolum mirabilia opera ſua prædixiſſe, aut, crucem & mortem, quam perpeſſurus, genusque noſtrum ita redemturus ſit; aut fel & acetum, quibus potandus ſit; aut Solis, paſſionem hanc non ferentis, obſcurationem; aut cetera omnia, quæ quidem ſingula, ut ſupernaturalia erant, eventum indecli-

σιν

o) ὑποστήσεται] excidiſſe hic videtur particula καί.

p) ὡς] forte rectius legeris: εἰς.

σιν ἀπαράτρεπτον· ἀλλ' οὐδ' ὅτι ἐπὶ πῶλον ὄνου καθεδεῖται, καὶ τῶν δυσαναχετούντων τοὺς παῖδας ὑμνολόγους ἕξει. Οὐμενοῦν οὐδὲν τούτων ἀφῆκε μὴ κατὰ τοὺς ἐκείνων λόγους καὶ τὰς προφητείας προελθεῖν, καὶ ἑαυτὸν ἐπιδεῖξαι διαπραττόμενον. Καίγε τί προσῆκον ἦν, τὸν ἀναιρέτην τῆς κακίας, καὶ οὗ τῆς ἐπιδημίας τὸ μέγιστον ἡ τῆς τυραννίδος κατάλυσις, εἰδότα καὶ τὰ προφητευθέντα, καὶ οἱ ταῦτα προεφήτευσαν, πότερον ἀπεναντίας ἐκείνων ἅπαντα πράττειν, εἴπερ ἦσαν ἐξ ἀντικειμένης ἀρχῆς, ἢ ζητεῖν πάντα πληρῶσαι, καὶ μηδὲν ἐᾶσαι διαπεσεῖν, ὧν ἐκείνοις ἐπῆλθεν εἰπεῖν. Ἀλλὰ μὴ τοσοῦτον ὤφθη, μηδὲν τῶν ἐκείνοις τεθεσπισμένων ὑπεριδὼν, ὡς καὶ πολλάκις ἐν τῷ πράττειν ἐπι-

nabilem ſortiebantur; ſed & quod ſuper pullum aſinæ ſeſſurus, & indignantium filios laudatores habiturus ſit. Horum, inquam, nihil reliquum fecit, quod non ſecundum ſermones eorum & vaticinia perficeretur, ſeque id efficere teſtaretur. Jam vero quid decebat eum, qui malum ſublaturus erat è medio, & cujus adventus potiſſimum ad tyrannidis abolitionem ſpectabat, cum noſſet tum prædicta, tum eos, qui ea prædixerant? Vtrum omnia illis contraria facere, ſi a contrario principio eſſent profecta, an potius operam dare ipſum decebat, ut omnia implerentur, nihilque eorum, quæ ipſi prædixerant, irritum relinquere? Atqui Chriſtus adeo nihil eorum, quæ ii vaticinati erant, ne-

O σημά-

σημαίνεσθαι, καθὼς προεῖδον ἐκεῖνοι, καὶ προαπήγγειλον οὕτω ποιεῖν, καὶ κατὰ μηδὲν τῶν ἐκείνοις κεχρησμῳδημένων ἀπαλλοτριοῦσθαι τὰ ἔργα αὐτοῦ. Οὕτω προὔργου τὸ ἀληθεύειν ἐκείνους ἐτίθετο, καὶ ὡς τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς παναληθεῖς ὑπῆρχον προφῆται καὶ διάκονοι, πολλὴν τὴν πρόνοιαν ἐπεδείκνυτο. Καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον, πηγάζειν τοὺς προφήτας παρασκευάζειν τὴν ἀλήθειαν, ἢ, τῶν κεχρησμῳδημένων αὐτοῖς παραδόξων ὄντων, πέρας τὰ ἔργα παρέχειν· καὶ τῆς ἐκείνων ἀληθείας τὴν οἰκουμένην πᾶσαν διὰ τῶν ὀμμάτων ποιεῖν μάρτυρας. Ὃ ταυτόν ἐστι τῆς μισούσης ἀρχῆς τὴν ἀλήθειαν ἐπιτήδευμα διδάσκειν εἶναι τὸ χορηγεῖν τὴν ἀλήθειαν. Ὅρα δὲ, καὶ ἄλλα μὲν αἰνιτ-

glexit, ut ſæpe, cum aliquid faceret, innueret, ſe ita facere, prout illi quidem prævide-rint, & prædixerint, operaque ſua nullatenus ab iis abire, quæ ab iſtis erant prædicta. Adeo operæ pretium putavit, oſtendere, eos eſſe veraces, magnamque in eo curam poſuit, ut demonſtraret, illos veri Dei&Patris veros eſſe Prophetas & miniſtros. Et qui cum ratione conciliari poſſet, Prophetas veritatis fontem conſtituere, aut opere ipſo mirabilia eorum vaticinia confirmare & perficere, ac totum orbem fidei eorum teſtes oculatos ſiſtere? Idem certe hoc eſt, ac ſi veritas ipſa doceret, Principii hoſtilis hoc eſſe negotium, ut veritatem ſuggerat. Nota vero, Servatorem, pullo vectum, alia quoque

τόμε-

ζόμενος ὁ σωτὴρ τῷ πώλῳ ἔποχος ἦν. Τὸ δὲ μάλιστα ἐμφανὲς τὴν προφητείαν ἐστὶ λαβεῖν, ὅτι βεβαιῶν. Λέγει γὰρ τὰ λόγια τὰ σεπτά. Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· εἴπατε τῇ θυγατρὶ σιών. Ιδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι πρᾳῢς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου. Ορᾷς ὅπως ἐπὶ ἐκβάσει τε καὶ βεβαιώσει τῆς προφητείας ὁ τοῦ κόσμου σωτὴρ ἐπὶ τὸν πῶλον καθέζεται; ἐπεὶ καὶ χωρὶς τῆς τοιαύτης μαρτυρίας, κατάγε τὸ φαινόμενον, τίς ἑτέρα χρεία παρῆν κατεπείγουσα, συντόμου προκειμένης οὕτω τῆς ὁδοῦ, ἐποχεῖσθαι πώλῳ τὸν Ιησοῦν, ὅσγε πολλάκις καὶ πολυπλασίους πεσὶ τοῖς αὐτοῦ διῆλθεν ὁδούς· ἢ ποίαν δόξαν ἀνῆπτε φέρων ὁ πῶλος τῷ σύμπαντα φέροντι τῷ

ſubinnuere : Hoc ſcilicet omnium maxime manifeſtum eſt, quod prophetiam confirmare conetur. Sanctiſſimum enim hoc oraculum edicit: Hoc vero omne factum eſt, ut impleretur, quod enunciatum eſt per Prophetam dicentem : *Dicite filiæ Sion:* Ecce Rex tuus venit tibi manſvetus, & ſedens ſuper aſinam, & pullum ſubjugalis. (*Matth.* XXI. 4. 5.) Videſne, quomodo Servator mundi pullo inſideat ad implendam & confirmandam prophetiam? Quæ enim quæſo, ſi ab hoc teſtimonio dando diſceſſeris, alia cauſa adeſſe videtur, quæ, via adeo brevi exiſtente, Jeſum pullo inſidere ſuaſerit, qui ſæpe & varias vias pedibus confecerat? Aut quam gloriam pullus attulit, dum portabat, ei, qui ver-

ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Τίνα δὲ καὶ βασιλείαν ἐκήρυττεν ὑποζύγιον, ἀνέχον ὀχούμενον τὸν βασιλέα τοῦ Ἰσραήλ; Τὸ γὰρ ταπεινὸν καὶ πρᾶον, ἵνα μὴ λέγω μᾶλλον, εἰ τὴν ὁδοιπορίαν ποσὶ βαδίζων διήνυεν, ἀλλ' οὖν οὐκ ἔλαττον παρεῖχεν ἐννοεῖν. Οὕτω τὰ τῆς παλαιᾶς τοῖς τῆς χάριτος συνεβίβαζε, καὶ οὕτω διὰ τῆς αὐτῆς ἀγαθότητος καινὰ καὶ ταῦτα προελθεῖν, εἰ καὶ τὸ μεῖζον ἡ χάρις εἶχε μετὰ τῶν ἄλλων σωτηρίων δογμάτων καὶ τοῦτο, καὶ λόγοις καὶ ἔργοις ἐκπαιδεύων οὐκ ἀφίστατο.

bo virtutis ſuæ portat omnia? Quod vero regnum ſubjugale prædicavit, dum ſuſtinebat vectum Regem Iſraelis? Humilitatem enim & manſvetudinem ſi non magis, certe non minus teſtatam feciſſet, ſi iter pedibus feciſſet. Adeo ea, quæ Veteris erant Teſtamenti, cum Novo conjunxit: adeo & verbis & factis edocere perrexit, ex eadem bonitate & nova illa proficiſci, quamvis inter cetera dogmata hoc ipſum Gratia inprimis urgeret.

XXIII. Τίμ q) ἱερῷ προσελθὼν ἄρα ἀλλότριον ἀπέφηνεν αὐτό, ὅν τρόπον ἡ ἀποστασία βούληται, ἢ βεβηλοῦσθαι παρῆκεν, ὡς τῆς μελλούσης ὑπ' αὐτοῦ καθαιρεῖσθαι

XXIII. Quid enim, cum in templum iret, num illud ad ſe non pertinere edixit, ceu apoſtatis videtur? aut num profanari id permiſit, tanquam futurum ty-

τυραν-

q) *τίμ*) lacunæ veſtigium, in MS. expreſſum, credere me jubet, ſcribendum fuiſſe *τί μέν*.

τυραννίδος ἀνάκτορον r) καὶ κατοικητήριον ὄν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, καίτοιγε ἐχρῆν· ἀλλ' ἵλεως εἴη θεός, ἀφ' οὗ μάλιστα τὴν θεραπείαν ἤδη προσφερομένην τῷ ἐχθρῷ, αὐτόθεν αὐτοῦ τε τῆς καταλύσεως ποιεῖσθαι τὴν ἀρχήν. Ο δὲ τοὐναντίον ἅπαν ἐκτελεῖ δι' ἔργων αὐτῶν ἐλέγχων τοὺς ἀσεβεῖς. Ου γὰρ μόνον οὐδὲν οὐκ ἀφῆκεν ὑβριστικόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴ λίαν τετιμηκότας, ἐκβάλλει τε καὶ ἀπελαύνει σὺν ἀπειλῇ, καὶ τῆς ὀργῆς, ὅσης ἦσαν ἄξιοι βεβηλοῦντες τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτῶν παριστῶν, φραγέλλιόν τε s) σχοινίων διαπλέκει, καὶ τοῦτο τοῦ-

rannidis à ſe deſtruendæ, delubrum & domicilium? Certe ſi ita ſtatuendum fuiſſet, quod abſit dicere! initium omnino deſtructionis faciendum erat eo in loco, ubi ita hoſti cultus exhiberetur. At enimvero ille omnia alia agebat, opere ipſo homines impios caſtigaturus. Non ſolum enim nulla illud injuria affecit, ſed & eos, qui non ſatis reverenter id habuerant, ejicit & cum comminatione expellit, iram quoque, qua digni erant profanatores templi Patris ſui, declaraturus, flagellum ex funiculis com-

O 3 τοις

r) ἀνάκτορον] vox hæc proprie quidem de Dioſcurorum templo tum vero generatim de reliquis omnibus uſurpari a Græcis ſolet. Vide *Ezechielem Spanhemium* ad Hymnos Callimachi in Apollinem v. 76.

s) φραγέλλιον] ita communem ſcriptionem approbat noſter, pro qua unus alterve codex, teſte Millio, exhibet φραγγέλιον. Lege quæ de utraque ſcriptione attulit *Ludolphus Kuſterus* ad Ariſtophanis Acharnenſ. v. 719.

τοις ἐπανατείνεται, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν, αὗται δ᾽ ἂν εἶεν, αἳ τὸ τῆς ἀλλαγῆς ἀργύριον καὶ τὰ κέρματα ἔφερον, ἐφ᾽ οἷς καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς ἢ τοὺς βοῦς· εἰ βούλει δὲ καὶ τὰ πρόβατα, καταστρέφει. t) Καὶ οὐκ ἔπραξε μὲν ταῦτα· ἐσίγησε δέ. Ἢ οὐκ ἐσίγησε μὲν, διὰ παραβολῆς δὲ ἐφθέγξατο· ἢ οὐ τοῦτο μὲν, οὐ σὺν παῤῥησίᾳ δέ. Καὶ τίς ἂν ἄλλος εἴη σαφέστερος λόγος, ἢ τῇ παῤῥησίᾳ κρατῶν, ἵνα μήτις καὶ τῶν κακουργεῖν σοφίαν ποιουμένων, ἀφορμὴν ἄλλην ἑαυτῷ διαπλαττόμενος εἰς ἐκείνην τῶν πεπραγμένων ἀνάπτῃ τὴν αἰτί.

plicatum ipſis infert. (*Joh.* II. 15.) Nec in hoc acquieſcens menſas quoque nummulariorum, id eſt eas, quæ argentum permutationi aptum numosque ferebant, inſuper vero etiam ſellas vendentium columbas aut boves, imo & oves, evertit. Atq; hæc quidem non tantum fecit, & ſiluit; ipſa illa parrheſia quidem, ſed per parabolas quaſi enunciavit, aut & hoc fecit, ſed ſine loquendi libertate. Imo aut, non ſiluit argumento eſt luculentiſſimo, Chriſtum noluiſſe, ut quisquam eorum, qui malignitatem pro ſapientia habent, aliam ſibi occaſionem prætexens, in illam facti cau-

t) καταστρέφει] ita videtur noſter probare lectionem unius Codicis Leiceſtrienſis, qui habet κατέστρεψε pro vulgato ἀνέστρεψε; quod *Lambertus Bos* in Exercitat. Philologicis in Novum Fœdus cum ἀνέτρεψε permutatum cupiebat.

αἰτίαν· ἀλλ᾽ ἅμα τε εἰργάζετο ταῦτα τὸ πατρικὸν ἱερὸν τῆς τῶν Ἰουδαίων ὀλιγωρίας ἀποκαθαίρων καὶ ἀφαγνιζόμενος. Καὶ χρησμὸν ἐπέφερε, λαμπρῶς καὶ σὺν παῤῥησίᾳ διδάσκων, καὶ τῆς ἀπειλῆς καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν τῆς ἐμπορείας τραπεζῶν καὶ καθεδρῶν τὴν αἰτίαν. Ὁ οἶκός μου γάρ, φησιν, εἴρηται, οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον λῃστῶν, οἶκον προσευχῆς καὶ θεοῦ οἶκον τὸν νομικὸν καὶ εἰδὼς καὶ ὀνομάζων ναόν. Καὶ ἐκδικῶν αὐτὸν βεβηλούμενον, διότι τε τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς ἦν, καὶ διότι καὶ αὐτοῦ, εἴπερ ἅπαντα τὰ τοῦ πατρὸς ἐστὶ καὶ αὐτοῦ. Καί τοι πόση τις ἡ βεβήλωσις ἦν ἀργυρείου ξύλον καὶ κερμάτων πίναξ, ἐν ᾧ τὸ τῶν ἀλόγων ζώων ἀντάλλαγμα κατεβάλλετο. Ἀλλ᾽ οὕτως ᾔδει τό-

ſam referat? Ideo & faciebat ea, Patris ſui templum a negligentia Judæorum im̄une & illibatum redditurus; & oraculum ſubjiciebat, cum auctoritate & libere cauſam reddens & comminationis, & iræ, & ſubverſionis menſarum ac ſellarum, quæ ad nundinationem ſpectabant. *Domus enim mea*, inquit, *domus precationis vocabitur: vos vero eam feciſtis ſpeluncam latronum*; ubi domum precationis & Dei domum templum & agnoſcit & appellat illud, quod ſub Lege exſtructum erat, idemque profanatum vindicat, eo quod & Boni Patris erat, & ſuum ipſius, cum omnia, quæ Patris ſunt, & ſua ſint. Et quam exigua, quæſo, erat iſta profanatio, a menſa argentaria & numulariorum tabula profecta, in qua præ-

τε τοσαύτης ὄντα τιμῆς καὶ εὐλαβείας ἄξιον τὸν ναὸν, ὡς μηδὲ τὸ βραχύτατον ἀνέχεσθαι τῶν ἔξω πιπ]όντων τῆς ὀφειλομένης αὐτῷ τιμῆς παραχωρεῖν ἵνα τολμᾷν εἰς αὐτόν. Τί λέγεις; τὸν οὕτω τιμηθέντα ναὸν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοὺς ἐπιχειρήσαντας τρόπον τινὰ βεβηλοῦν, τηλικαύτης ἀποφήναντα ὀργῆς, ἆρα εἴη τοὺς οὐκ ἐπ' ἐργασίᾳ μόνῃ κοινῇ βεβηλοῦν ἐπαρθέντας αὐτὸν, ἀλλ' ὅλον διόλου μύσους ἀῤῥήτου καὶ βδελυρίας ἀνυπερβλήτου πληρώσαντας αὐτὸν, οὕτως ἀνευθύνους ἀφήσειν αὐτούς; Καὶ ποῦ αὖ εἴη τοῦτο λογισμοῖς νηφόντων λαβεῖν δυνατόν; Ἐντεῦθεν δὲ ἂν ἴδοις οὐκ ἔλαττον ἢ διὰ προειρημέ-

mium pro pecudibus irrationalibus perſolvebatur. Sed adeo ipſe noverat templum tanto honore & reverentia dignum, ut ne minimum quidem ferre poſſet eorum, quæ quiſquam infra honorem ipſi debitũ auderet. Numquid putas, Servatorem noſtrum Jeſum Chriſtum, qui templum adeo in pretio habuit, atque eos, qui id quodammodo profanare aggreſſi erant, tanta ira dignos pronunciavit, iſtos homines, qui non tantum profana quadam nundinatione id profanare auſi ſunt, ſed totum, quantum eſt, infando flagitio & incredibili ſcelere inquinarunt, impunitos dimiſſurum eſſe? Quomodo vel ſomnians hæc ſibi perſvadere poſſet? Sed & hinc non minus, quam ex prædi-

νων

νων, ὅσης τότε δόξης καὶ τιμῆς ἄξιος ὁ Μωσῆς καὶ τὸ τῶν Προφητῶν μακάριον σύνταγμα, καὶ ὅτι σύμφωνος ὁ νόμος τῇ χάριτι.

XXIV. Πληρώσας γὰρ τὴν οἰκονομίαν ὁ Φιλάνθρωπος ἡμῶν καὶ ἀγαθὸς Θεὸς, καὶ τὴν νίκην ἤδη φέρων κατά γε τοῦ θανάτου καὶ αὐτοῦ τοῦ προξενήσαντος τῷ γένει τὸν θάνατον λαμπρὰν, u) ἐπειδὴ τὸν θάνατον σκυλεύσας ἀνέστη, καὶ τὸ σῶμα, ὅπερ τῆς ψυχῆς διέστη, πάλιν προσείληφε, καὶ τοῖς μὲν περὶ Κλεόπαν ὁδοποιοῦσι συνεπορεύετο, οἱ δὲ τὸν δεσπότην οὐκ ἐγίνωσκον· ἐπιτιμᾷ μὲν αὐτοὺς τῆς ἀγνοίας, μᾶλλον δὲ τῆς ἀνοίας, καὶ τῆς περὶ τὴν πίστιν βραδύτητος. Ουκ ἄλλοθεν δὲ ἐπιτίμησιν, ἢ

ctis intelligas, quo honore & cultu Moſes, & beatiſſimus Prophetatum cœtus habitus fuerit, quodque Lex cum Gratia concordet.

XXIV. Cum enim Deus noſter hominum amantiſſimꝰ & optimus officio ſuo perfunctus eſſet, victoriamque illuſtrem a morte, & eo, qui hominibus mortem conciliaverat, retuliſſet, poſtquam morte ſpoliata reſurrexerat, & corpus antea ab anima ſejunctum receperat, atque cum Cleophæ comitibus, qui Dominum non agnoſcebant, verſaretur: (*Luc.* XXIV. 18.) ipſos quidem ignorantiæ, vel potius imprudentiæ & circa res fidei negligentiæ nomine reprehendit. Non

u) λαμπρὰν] ſic lego pro λαμπρὸν, quod erat in MS. Præſtat enim, vocem hanc, referre ad νίκην, quam ad θάνατον.

τὴν ἐπὶ γνῶσιν φέρει, καίτοι ῥᾷον ἦν χεῖράς τε δεῖξαι καὶ πόδας, ἃ τῶν ἥλων καὶ τῆς λόγχης ἔφερε τοὺς τύπους, καὶ τὰ σύμβολα, καὶ τῷ πάθει σαφῶς ἀνεδίδασκε τὸν πεπονθότα, ὥσπερ ὕστερον τοῖς τῶν μαθητῶν ἀμφιβάλλουσι δι' αὐτῶν τὴν ἀπιστίαν διέλυσεν. Οὐ μὴν οὐδ' ἀνέμνησεν, ὅτι πρὸ τοῦ πάθους συνὼν αὐτοῖς ταῦτα προεῖπεν, οὐδ' οἷς θαυματουργῶν τῶν λόγων αὐτοῦ τὴν ἀλήθειαν συνεῖχε· καίτοι καὶ τοῦτο προσανέμνησεν, οἷς ὤφθη μετὰ ταῦτα. Ἀλλ' οὐδὲν τούτων αὐτοῖς προθεὶς, οὐδ' ἀφ' ἑνὸς τῶν σωτηρίων παθῶν οὔτε ἐπιπλήξας, οὔτε διδάξας, ἀλλ' ὥσπερ μονονουχὶ δεικνὺς ἐφαμίλους εἶναι πρὸς ἀλήθειας παρεστᾶσιν, καὶ φωτίζειν ἀνθρώπων διάνοιαν, τούς τε

alio vero nomine, quam quod ad ſcientiam pertinebat, reprehendit, quamvis in promtu eſſet, manus oſtendere, & dextram & pedes, qui & clavorum & lanceæ veſtigia & ſigna referebant, eumque, qui paſſus erat, ipſa illa perpeſſione demonſtrabat: ſicut & poſtea per ea incredulitatem a diſcipulis dubitantibus amoliebatur. Neque etiam in memoriam illis revocabat, quod ante passionem adhuc cum ipſis verſatus ea prædixerit; nec memorabat, quibus miraculis ſermonum ſuorum veritatem comprobaſſet, quamvis & hoc illis, quibus deinde apparuit, recenſeret. Sed nihil horum ipſis proponebat, nec ullum ſalutaris ſuæ passionis momentum ipſis objiciebat, aut expone-

οἰκείους λόγους καὶ τὰ πάθη καὶ δὴ καὶ τὰς Μωσαϊκὰς καὶ προφητικὰς φωνάς· τοῖς μὲν δι' ὧν ἔδειξέ τι τὰ ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν παθῶν ἴχνη, καὶ αὐτὸς προεθέσπιζεν, ἐβεβαίου τὴν ἀνάστασιν· τοὺς δὲ προλαβόντας εἰς θέαν αὐτοῦ καταστῆναι, ἀπ' οὐδενὸς τῶν εἰρημένων ἑαυτὸν ἀνακαλύπτων, οὐδ' ὑποβάλλων εἰς ἐπιτίμησιν, ἀπόγε τῶν Προφητῶν καὶ τοῦ Μωσέως τό τι ἔγκλημα τούτοις ὑφαίνει, καὶ τὴν ἄγνοιαν αὐτῶν τῆς ψυχῆς, ἅμα καὶ τῶν ὀμμάτων ἀποσκευάζεται. Καὶ τόγε ἐξαίρετον εἰς ἰσχὺν καὶ ἀξίωμα, ἐν οἷς μὲν ἐχρήσατο πρὸς διδασκαλίαν καὶ ἔλεγχον τοῖς αὐτοῦ λόγοις καὶ παθήμασι καὶ τὴν Μωσαι-

bat, ſed oſtenſurus quaſi, & ſuos ſermones & paſſionem, & Moſaica ac Prophetica oracula ad demonſtrandam veritatem & illuſtrandas hominum mentes ſufficere: aliis quidem, oſtenſis in corpore paſſionis ſuæ veſtigiis, quæ ipſe prædixerat, reſurrectionem ſuam confirmavit; aliis vero, qui viſionem ejus animo præceperant, nullo eorum, quæ dicta ſunt, ſe ipſum vel revelans, vel in objurgationem eorum utens, ex Prophetis & Moſe objurgationem nectit, eademque opera ignorantiam & mentis & oculorum ab iis amolitur. Quod vero ad vim ac dignitatem Legis oſtendendam multum facit, hinc quidem ad doctrinam & confutationem ſermonibus ſuis & paſſione uſus eſt, ad-

κὴν

κὴν καὶ προφητικὴν μαρτυρίαν συνεφήρμοσεν· ἐν οἷς δὲ διὰ τῶν προφητικῶν καὶ Μωσαϊκῶν ῥημάτων τὰ πάθη καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν ἀπεκάλυπτεν, ἠρκέσθη τούτοις, οὐδὲν ἐπιδεηθεὶς τῆς ἀπὸ τῶν ἄλλων βεβαιώσεως. Τοσοῦτον ᾔδει τῶν προφητικῶν λογίων καὶ Μωσαϊκῶν τὸ τῆς ἀληθείας κράτος καὶ τῆς ὠφελείας τὸ μέγεθος, οὐχ ὅτι ταῦτα ἐκείνων προῆγεν, ἀλλ᾽ ὅτι περ ἐπὶ τοσοῦτον ἐμεθόδευε τοὺς ἐν τῷ νόμῳ χρησμοὺς συναπολαύειν τῆς τῶν ἐκβεβηκότων σεβασμιότητός τε καὶ δυνάμεως· τοῖς μὲν γὰρ ἤρκει χάρις ἡ οἴκοθεν, τοῖς δὲ προσέδει κόσμον ἀνάγειν εἰς τὴν ἐκείνων εὐγένειαν. Ἀλλ᾽ οὐδέν ἐστιν οἷον αὐτῶν τῶν δεσποτικῶν ῥη-

ſumto in conſortium Moſaico & Prophetico teſtimonio; hinc vero Propheticis & Moſaicis verbis paſſionem ſuam & gloriam & reſurrectionem revelans, in illis penitus acquievit, quippe qui confirmatione aliunde petita non egebat. Adeo is perſpectam habebat vim veritatis verborum Propheticorum & Moſaicorum, magnamque eorum utilitatem, non quod hæc illis prætulerit, ſed quod pro prudentia ſua efficere vellet, ut oracula fruerentur reverentia & virtute earum rerum, quæ ante nunciatæ nunc evenerant. Illis enim domeſtica venuſtas ſufficiebat, his autem ad nobilitatem inſitam decoris aliquid addi oportebat. Sed nihil vetat, quo minus ipſa Domini verba au-

μάτων

ματων ἀκούειν· Λέγει γάρ· ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἐλάλησαν οἱ Προφῆται. Ακούεις, πῶς τὴν ἐπιτίμησιν διὰ τῶν Προφητῶν ἐπάγει; εἶτα· οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ; τὴν δόξαν οἱ Προφῆται τοῦ σωτῆρος κηρύττουσι· καὶ σὺ πρὸς τὴν ἐσχάτην αὐτοὺς, μᾶλλον δὲ κἀκείνων, ἀπελαύνεις ἀτιμίαν. Καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Μωσέως καὶ πάντων τῶν προφητῶν, διερμήνευεν αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ ἑαυτοῦ· ὁ λυτρωτὴς ἡμῶν ἑρμηνευτὰς τῶν ἔργων, δι᾽ ὧν ἡμᾶς ἐλυτρώσατο τῆς τυραννίδος, τοὺς Προφήτας ἀνομολογεῖ. Καὶ σὺ τῆς τυραννίδος ὑπηρέτας οὐ φρίττεις ποιεῖν; ἢ σύγε σεαυτὸν οὐ ταύτῃ μόνον ἀλλ᾽ ἅμα καὶ τρόπον ἄλλον τοσαύτης ἀνοίας καὶ παραπληξίας ἐνέπλησας, ὥστε

diamus. Dicit enim: *ò imprudentes & pigri corde ad credendum iis, quæ locuti ſunt Prophetæ.* (*Luc.* XXIV. 15.) Audisne, quomodo objurgationem per Prophetas inferat? Et poſtea: *nonne hæc oportebat pati Chriſtum, & ſic ingredi in gloriam ſuam?* Ita Prophetæ gloriam, Servatoris annunciant: tu vero eos ad extremam ignominiam deturbas. Et is quidem, facto a Moſe & omnibus Prophetis initio, ex omnibus Scripturis ea, quæ ad ſe pertineant, expoſuit. Ita Servator noſter Prophetas profitetureſſe interpretes operum, per quæ nos a tyrannide liberavit. Tu vero eos non vereris facere miniſtros tyrannidis. Aut num forte tu temet ipſum non hoc ſolum, ſed & alio modo tanta amentia & ſtupore impleviſti, ut

μηδ᾽

μηδ' αἴσθησιν ἔχειν, μηδ' ἐν ᾧ τὰ ἐναντιώτατα καὶ φρονῶν καὶ λέγων ἁλίσκῃ. Νῦν μὲν γὰρ τὸν νοῦν x) τὸν μέγαν, τὸν Ασσύριον αὐτοκράτορα, y) καὶ κύριον τοῦ παντὸς θεομαχῶν προκαθίζεις. Νῦν δὲ λανθάνεις αὐτὸν, οὐδὲ ἑαυτοῦ κατεξουσιάζοντα ποθὲν οὐδὲ τῶν λογισμῶν κυριεύειν, ἀλλ' εἰς λῆρον μακρὸν καὶ παραφροσύνην ἀνυπέρβλητον ἐκπέμπεις. Τὸ γὰρ τοὺς αὐτοῦ θεράποντας καὶ λατρευ-

ne quidem ſentias, quod contraria & ſentias & dicas. Nunc enim animum illum excelſum, Aſſyrium Monarcham & Dominum univerſi, contra Deum pugnans, præ aliis evehis: nunc vero vel inſcius non permittis ipſi poteſtatem ſibi ipſi dominandi & ratione utendi, ſed nugas agere & incredibiliter deſipere jubes. Quantæ enim, quæſo, dementiæ eſſet, ſervos ſuos & culto-

τας

x) τὸν νοῦν] νοῦν μέγαν appellat Satanam, qui, faſtu elatus, nil niſi excelſa cogitabat. Angeli alioquin νόες appellantur tum ab aliis, tum a Dionyſio Areopagita lib. 1. de cœleſti Hierarchia cap. 1. p. 4.

y) τὸν Ασσύριον αὐτοκράτορα] alludit procul dubio noſter ad Jeſ. XIV. v. 12. ubi ſecundum ſenſum literalem ſermo eſt de Rege Babyloniæ, quem vero Patrum permulti myſtice accommodant & interpretantur de Diabolo, inſolentia faſtus de dignitate ſua deturbato. Ita inter ceteros Titus Boſtrenſis lib. 1. adverſus Manichæos. Aliorum Patrum loca habes apud *Dionyſ. Petavium* in Dogmatibus Theologicis Tom. III. lib. I. c. 94. & *Julium Bartoloccium* Tom. I. Bibliothecæ Magnæ Rabbin. p. 287 ſqq. qui & Judæorum in eandem ſententiam interpretationes producit.

τας, (εὐμενεῖς δὲ ἡμῖν εἴησαν οἱ προφῆται, ὑπὲρ αὐτῶν γὰρ ἡ κατ' αὐτῶν z) μνημονεύεται ὕβρις) τὸ γοῦν τούτους ἐπιπνεῖν τε καὶ χειροτονεῖν, ὥστε τῆς τυραννίδος αὐτοῦ τὴν κατάλυσιν ὑποτίθεσθαι καὶ προανακηρύττειν, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον τῆς καταλύσεως οὕτω λεπτομερῶς τε καὶ περιφανῶς ἀποσαλπίζειν· καὶ οὐκ ἀποσαλπίζειν μόνον, ὧν οὐδὲν οὐδ' ὁ ληστὴς αὐτὸς ἐγνώκει, ἀλλὰ καὶ μετὰ πάσης σπουδῆς μηχανᾶσθαί τε καὶ κατασκευάζειν· πόσης οὐκ ἂν εἴη ταῦτα παρανοίας; Τίνος δὲ διανοίας, τὴν ἔμφυτον κίνησιν, κἂν γοῦν ἐπ' ἐσχάτοις ἴχνεσιν, διασωζούσης; Μᾶλλον δὲ, εἰ βούλει, οἷς μὲν αὐτὸν τὰ ἀπόρρητα καὶ ὑπερφυῆ προειδέναι λέγεις, καὶ ἃ

res (indulgeant nobis hæc Prophetæ, quando in ipſorum commodum & defenſionem injuriam in ipſos effuſam memoramus) afflare & parare, ut tyrannidis ſuæ deſtructionem proponant & prænuncient, imo & modum deſtructionis tam clare & accurate ebuccinent, neque ebuccinent modo ea, quorum ipſe latro ignarus erat, ſed & omni ſtudio promoveant & provehant? Quantæ hæc, inquam, eſſent dementiæ, cum viciſſim prudentiæ ſit, naturalem impetum, etiam in extremis gradibus conſiſtentem, conſervare. Vel ſi alia id ratione cognoſcere mavis, ei, quem recondita & ſupernaturalia præſcire dicis,

μόνο

z) κατ' αὐτῶν] ita ſcripſi pro κατ' αὐτὸν, quod erat in MS. Sermo ſcilicet hic eſt de Prophetis, in quos calumniis ſuis injurii erant Pauliciani.

μόνῳ ἦν τῷ ἀληθινῷ θεῷ ἐγνωσμένα τε καὶ προωρισμένα, φεῦ τῆς ἀτοπίας! σοφίαν αὐτῷ τὸν ἀνυπέρβλητον καὶ σύνεσιν ἄφατον χαρίζῃ· οἷς δὲ τὴν αὐτοῦ κατάλυσιν συνεργάζεσθαι καὶ θριαμβεύειν οὐδὲν τῶν παραπαιόντων καὶ ἐξεστηκότων, ὃν τοῖς χείλεσιν ἔθου θεὸν, καίτ' οὐδὲν ἐᾷς παραλλάττειν.

XXV. Τοιοῦτοι τῶν σῶν δογμάτων οἱ καρποὶ, τοιαῦτα τῶν ὑπὲρ τῆς πονηρίας σπουδασμάτων τὰ ἐπίχειρα, μᾶλλον δὲ πρὸς τὸν αὐτόθεν ὄγκον τῆς σῆς βλασφημίας καὶ τῆς ἀπαρχῆς τῶν σῶν ζιζανίων σπορᾶς. Καὶ ταῦτα μικρά. Ἐκεῖνο δὲ τῶν Σαδδουκαίων οἱ ἀναισθητότεροι, (οὐ γὰρ ἂν φαίην, ἀσεβέστεροι, μείζων γὰρ αὐτῶν ἐστιν ἡ ἀποστασία, τῆς πρὸς τὰ χείρω συγκρίσεως) Ἀλλ' οὖν ἐκεῖνο πῶς οὐ δυσωποῦνται, οἱ

atque ea, quæ ſoli vero Deo cognita ac prædefinita erant, infinitam & inenarrabilem, ſapientiã, vah imprudentiam! tribuis, quem ipſum tamen, dum eum ſuam perniciem promoviſſe ais, nihil eorum quæ inſani & deliri ſuſcipere poſſint, quamvis Deum labiis facias, prætermittere pateris.

XXV. Atque iſti ſunt dogmatum tuorum fructus, hæc ſunt ſtudii in malitiam probati; vel potius blaſphemiæ tuæ primitiarumque Zizaniorum, quæ in te ſparſa ſunt, præmia. Sed illa quidem exigua ſunt! Numquid vero homines Sadducæis ſtupidiores, (neque enim dixerim, magis impios, major enim eſt eorum defectio, quam ut pejoribus conferri conferri poſſit) numquid, inquam, pudore non

ἀπέ-

πρὸς πᾶσαν θείαν καὶ ἀπειλὴν καὶ ὀργὴν καὶ χάριν καὶ εὐεργεσίας ἀπόλαυσιν ἀδυσώπητοι, ὃ τοῖς νενοσηκόσι Σαδδουκαίοις νεκρῶν μὴ εἶναι ἀνάστασιν, πειράζειν ἐπιχειρήσασι τὸν ἀπείραστον, αὐτὸς ἀνεφθέγξατο. Περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ Κυρίου λέγοντος· Ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ· οὐκ ἔστιν οὖν ὁ Θεὸς νεκρῶν Θεὸς, ἀλλὰ ζώντων. Τί γὰρ ἄν τις εὕροι ταύτης τῆς χρήσεως βεβαιότερον, ἢ καθελεῖν τὴν τῶν θεομάχων τόλμαν κραταιότερον; Ὁ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ὁ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ ὁ τοῦ Ἰακὼβ Θεὸς αὐτός ἐστιν ὁ τῶν ζώντων Θεός. Καὶ δῆλον, ὡς, ὧν ἐστι Θεὸς, οὗτοι ζῶσι καὶ νῦν καὶ

ſuffunduntur homines, qui nec omnibus Dei minis, nec ira, nec gratia, nec beneficentiæ ejus fructu moventur, eo Servatoris dicto non perculſi quo, in Sadducæos, reſurrectionem mortuorum negare, & eum, qui tentari non poteſt, tentare ſuſtinentes, uſus eſt. *De reſurrectione vero mortuorum nonne legiſtis, quod vobis dictum eſt a Domino dicente: Ego ſum Deus Abrahami, & Deus Iſaaci, & Deus Jacobi: non igitur Deus mortuorum Deus, ſed viventium.* (*Matth.* XXII. 31.) Quid enim quisquam hoc oraculo invenerit efficacius, aut ad audaciam hoſtium Dei deſtruendam aptius? Deus Abrahami, Iſaaci & Jacobi viventium Deus eſt. Et manifeſtum ſane eſt, quod quorum eſt Deus, illi & nunc, & poſt re-

μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν αὐτῷ. Τὴν δὲ ἀνάστασιν ἐνήργησεν ὁ Θεὸς, ὥστε οὓς ἀνίστησιν ὁ υἱὸς, ἀνιστᾷ δὲ σύμπαν τὸ ποίημα, a) ἐν οἷς καὶ οἱ πρόγονοι τῶν Πατριαρχῶν, τούτων ἄρα βασιλεύει καὶ νῦν καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὁ Θεὸς, ὅτε καὶ τοῦ σοῦ πλάσματος ὁ πεπλασμένος ποιητὴς τῷ ἀτελευτήτῳ πυρὶ καὶ ἰῷ σκώληκι παραδέδοται, αὐτός τε καὶ οἷς ὑπακούειν καὶ ὑπηρετεῖν αὐτοῦ γνώμη γέγονε τῷ θελήματι. Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν σὺν ἐκείνῳ τὴν δίκην ὑπέχουσιν, Ἀβραὰμ δὲ καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, καὶ πάντες, οἷς ἡ διὰ νόμου Θεοῦ εὐαρέ-

ſurrectionem in ipſo vivant. Reſurrectionem vero operatur Deus, adeoque quos reſurgere facit filius, (reſuſcitat vero homines omnes, qvibus omnino continentur & majores Patriarcharum,) iis omnino dominatur & nunc & poſt reſurrectionem Deus, qvando fictus ille corporis tui conditor igne & vermi æterno traditus erit, non ſolum ipſe, ſed & illi, qvibus volupe fuit, obedire & obtemperare voluntati ejus. Ac illi qvidem cum ipſo pœnas ſuſtinebunt, Abrahamus vero & Iſaacus, & Jacobus, omnesqve qvi Deo per Legem

στησις,

a) ποίημα] de hominibus ſpeciatim interpretor, de quibus ſane hic ſermo eſt, non ignorans alioquin, de tota creaturarum univerſitate hanc vocem uſurpari poſſe, ſicut & Deus ipſe ab earum productione ποιητὴς appellatur. Illuſtris *Theophili* eſt locus lib. I. ad Autolycum : Θεὸς δημιουργὸς καὶ ποιητὴς λέγεται, διὰ τὸ αὐτὸν εἶναι κτίστην, καὶ ποιητὴν τῶν ὅλων.

στησις, τῆς ἀτελευτήτου καὶ ἀνεκλαλήτου τρυφῆς ἀπολαύουσι. Τί λέγεις, ἄθλιε, ὁ σὸς τῇ γλώττῃ δημιουργὸς πυρὸς γίνεται τροφή, οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀβραὰμ παρὰ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ τὰς οὐρανίους κληροῦνται σκηνάς. Καὶ σὺ λέγεις ἄρχειν αὐτῶν, ὃν τὸ ἐξώτερον συνέχει σκότος; ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου τὸν ἑαυτοῦ πατέρα θεὸν λέγει τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν. Σὺ μὲν τοῦτον ἐκβάλλεις τῆς ἀρχῆς, ἀντεισάγεις δὲ τὸν κατατηκόμενον τῷ πυρὶ, καί σε, ἐὰν μὴ θᾶττον ἀνανήψας φύγης τὴν πλάνην, ταῖς αὐταῖς συναπάγοντα b) ποιναῖς. Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι, ταῦτα λέγοντος τοῦ Σωτῆρος, ἐξεπλήττοντο, ναὶ δὴ καὶ τὸ τῶν Σαδδουκαίων ἀναιδὲς

placent, gaudio nunqvam finiendo nec ediſſerendo fruentur. Qvid ais, miſer homo, tuus, qvem vocas, conditor ignis fit eſca, illi vero, qvi circa Abrahamum ſunt, a vero Deo cœleſtia ſortiuntur tabernacula. Et tu ais imperare iis eum, quem exteriores tenebræ coercent. Servator mundi Patrem ſuum vocat patrem Abrahami & ceterorum Patriarcharum. Tu vero eum de imperio deturbas, ejus vero loco introducis eum, qvi igne tabeſcit, ac te ipſum, niſi cito reſipiſcens errorem effugias, in easdem pœnas abripit? Et Judæi qvidem, Servatore hæc dicente, percellebantur: imo & Sadducæorum impu-

b) *συναπάγοντα*] ita ſcribendum eſt pro *συνυπάγοντα*, quod eſt in MS. Neque enim aliud patitur pronomen σὲ antecedens, ad quod refertur τὸ *συναπάγειν* i. e. *abducere*.

ἐπεφίμωτο. Σὺ δ᾽ οὐδ᾽ οὕτω χαλινοῖς τὴν γλῶτταν, οὐδὲ τῶν λογισμῶν ἀποῤῥίπτεις τὸ δυσσέβημα. Καὶ πῶς ἂν ἄλλως ἢ πόθεν συγγνώμης σοι σταγὼν, ἢ κατὰ ποῖον καιρὸν ἐπισταχθήσεται;

XXVI. Οὐδ᾽ ἐκεῖνο δὲ δεήσει παραδραμεῖν. Τῶν Φαρισαίων τις, δοκῶν τῶν ἄλλων τῇ τοῦ νόμου γνώσει προέχειν, εἰς πεῖραν αὐτὸν καθίστησι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐπερωτᾷ, διδάσκαλε, λέγων, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ; καὶ ὅρα, δι᾽ ὧν ἀμείβεται ὁ Ἰησοῦς, ὅπως ταῖς Μωσαϊκαῖς ἐντολαῖς καὶ τὸ μεγαλεῖον ἐπιμαρτύρεται καὶ τὸ θεοφιλές. Ἀγαπήσεις γὰρ, φησι, Κύριον τὸν Θεόν σου ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. Καὶ τοῦτο μὲν ἡ τοῦ νόμου φωνή. πρόσεχε δὲ καὶ ἐπικρίσει τῇ δεσποτικῇ. Ἐπιφέρει γάρ· αὕτη ἐστὶ πρώ-

dens factio cœrcebatur. Tu vero ne ſic qvidem lingvam compeſcis, nec impias cogitationes deſeris. Qvomodo itaqve, aut unde, aut qvo tempore vel gutta veniæ tibi ſtillabit?

XXVI. Sed nec hoc prætermittere fas eſt. Qvidam Phariſæorum, qvi aliis Legis ſcientia præſtare videbantur, tentationem Jeſu adgreditur, & interrogat, dicens: *Magiſter quodnam præceptum in Lege majus eſt.* (*Matth.* XXII. 36.) Vide vero ex iis, quæ reſpondet Jeſus, qvomodo præceptis Moſaicis & dignitatem, & amorem Dei illis præceptum, vindicet. *Diliges enim*, inquit, *Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.* Atqve hæc qvidem legis mens eſt. Attende vero & ad judici-

τῇ καὶ μεγάλῃ ἐντολῇ, μεγάλην ἐντολὴν καὶ πρώτην τὴν κατὰ νόμον θεοσέβειαν καλῶν. Καίτοι τίς ἐπέκειτο χρεία εἰς τὴν ψῆφον ταυτην ἐλθεῖν, καὶ τὸ μεγαλεῖον δοῦναι τῇ θεοσεβείᾳ τῇ Μωσαϊκῇ, εἰ μὴ πατρῴας ταύτην ἐπεγίνωσκε νομοθεσίας. Πλὴν καὶ αὐτήγε καθ' ἑαυτὴν ἡ ἐντολὴ, εἴτις ἐθέλοι θεωρεῖν, πῶς οὐ μεστὴ μὲν ἀγαθοειδοῦς καὶ θείας ἐπιπνοίας; μεστὴ δὲ τῆς πρώτης φιλοσοφίας, θεὸν εἰδέναι τὸν πλάστην καὶ εὐεργέτην, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀγαπᾶν. Τίνα γὰρ ἄλλον ἐχρῆν πρὸ τοῦ κηδεμόνος καὶ ἐκ μὴ ὄντων ὑποστήσαντος; πῶς δὲ οὐχ ὅλῃ μὲν ψυχῇ, οὐχ ὅλῃ δὲ καρδίᾳ, οὐχ ὅλῃ δὲ διανοίᾳ; μετὰ τινὸς δὲ δισταγμοῦ καὶ διαμερι-

um Domini. Subjungit enim: *Hoc eſt primum & præcipuum præceptum:* magnum præceptum & præcipuum eum, qvi Legi conformis eſt, Dei cultum vocans. Qvænam autem iubebat neceſſitas hoc judicium ferre, & hanc prærogativam vindicare cultui divino Moaico, niſi pro paterno inſtituto illum habuiſſet? Sed ipſum qvoqve præceptum per ſe, ſi qvis conſideraverit, nonne plenum eſt beneficæ & divinæ inſpirationis, plenum primæ Philoſophiæ, qvæ jubet Deum noſſe & conditorem & benefactorem, eumq; præ omnibus aliis amare? Qvem enim alium oportebat amare præ illo, qui omnium curam habet, & omnia ex nihilo creavit? quomodo non omni anima, omni corde, & omni

σμοῦ λογισμῶν καὶ οἷον ἀφοσιούμενον τῷ ἐτάζοντι καρδίας καὶ νεφροὺς προσῆκε φέρειν τὴν τῆς ἀγάπης ὀφειλὴν ἀνθ' ὧν ὑπέστησεν, ἀνθ' ὧν τρέφει καὶ συνέχει, ἀνθ' ὧν ἡμαρτηκότα μὴ ἀπώσατο, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον υἱὸν, τῶν αὐτοῦ μὴ διαστάντα κόλπων, ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ ἀνορθώσει τοῦ πεπλανημένου σαρκὶ κατέπεμψε τοῖς ἀνθρώποις ἐμπολιτεύσασθαι· ὃς ἐπὶ τοσοῦτον τὸ πατρικὸν ἠσπάσατο βούλημα, ὡς μὴ μόνον ἡμῖν παραπλησίως κοινωνῆσαι σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτίας χρηματίσαι, ἀλλὰ καὶ σταυρὸν καὶ θάνατον ἐνεγκεῖν, δι' ὧν ὁ πεσὼν ἀνέστη, καὶ μείζονος ἢ τῆς προτέρας δόξης ἠξίωται. Ἀντὶ γοῦν τούτων ἆρ' οὐκ ἐν ὅλῃ καρ-

mente, ſed potius cum dubitatione quadam mentisque diſtractione & quaſi perfunctorie illi, qui corda ſcrutatur & renes, debitum amorem ſolvere conveniat pro eo, quod produxit, quod nutrit & conſervat, quod delinqventem adeo non a ſe repulit, ut potius filium proprium, a ſuo ſinu non remotum, in ſalutem reductionemqve errantium indutum carne miſit, ut inter homines verſaretur: qui ſane paternam voluntatem ita ſectatus eſt, ut non ſolum nobiſcum particeps factus ſit carnis & ſangvinis, & ſine peccato homo appellatus, ſed & crucem ac mortem pertulerit, per quam qui cecidit, excitaretur, & majore, quam antea, gloria afficeretur? Pro his enim omnibus eorumque ſi-

δίᾳ

δίᾳ καὶ ψυχῇ καὶ διανοίᾳ τὸν ταῦτα χαρισάμενον οὐκ ἀγαπᾶν δεῖ; Ταύτην τὴν ἐντολὴν ὁ μὴ σωτήριόν τε καὶ τῆς Ἰησοῦ νομοθεσίας εὐταξίαν καὶ φρονῶν καὶ λέγων, ἀνάξιον ἑαυτὸν ὡς ἀληθῶς ἐπιγινώσκειν ἀποφαίνει τὸν ἀληθινὸν Θεόν. Σὺ δὲ ὅρα καὶ τὴν ἐφεξῆς. Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Καὶ τί ταύτης ἂν εἴη λυσιτελέστερον ἢ ἀγαθοειδέστερον; ἢ τὸν βίον συνέχειν ἐπιτηδειότερον; ἢ τὸ κοινωνικὸν καὶ ἥμερον συγκροτεῖν τῆς φύσεως, ὡς τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν; Καὶ ἔργον μὲν τῆς αὐτῆς εἰδέναι χειρὸς, φύσεως δὲ μιᾶς; διὰ τῆς αὐτῆς δὲ γενέσεως εἰς φῶς προελθόντα, καὶ διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ τὸν βίον ἀπολιμπάνοντα, καὶ τὴν μὲν περιμένειν τὸν αὐτὸν, καὶ

milibus nonne eum, qui talia largitus eſt, omni corde anima & mente amare oportet? Qui hoc præceptum non ſalutare, nec Jeſu inſtituta bene ordinata vel credit, vel appellat, is omnino prodit ſe indignum, qui verum Deum vere agnoſcat. Tu vero conſidera & ſequens præceptum: Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum. Eo vero quodnam utilius aut melius eſt? quodnam ad vitam producendam aut ad ſocialitatem manſvetudinemque humanæ naturæ provehendam magis idoneum, quam diligere proximum, ut ſe ipſum? & noſſe ſe ejusdem manus opificium, ejusdem naturæ, ac ejusdem generationis beneficio in lucem editum, eadem quoque via ex vita hac abiturum, poſt quam

τῶν βεβιωμένων ἐξεταστὴν, καὶ πρόγε τούτων μηδὲν ἀνέχεσθαι πλημμελεῖν εἰς τὸν πέλας, ὧν οὐδεὶς ἑαυτὸν c) πλημμελῶν ἂν ὀφθείη, τὰ κάλλιστα δὲ καὶ σωτήρια καὶ συνεύχεσθαι καὶ ᾧ παροικεῖς d) συγκαταπράττεσθαι· τοῦτο γάρ ἐστιν ὁ τῆς ἀγάπης λόγος. Ἆρα οὐ δοκεῖ σοι τὰ μέγιστα καὶ καιριώτατα τῶν ἐν ἀνθρώποις; Προσθήσω δὲ καὶ ὅσα νῦν θεῖα καὶ θεοφιλῆ διὰ ταύτης κατευθύνεσθαι τῆς ἐντολῆς. Οὐχ ἵσταται δὲ οὐδὲ μέχρι τούτων ὁ σωτὴρ, ἀλλ᾽ ἵνα

immineat unus idemq; rerum in vita geſtarum arbiter & judex; & ante omnia ſtatuere, nihil in proximum ſuſcipiendum eſſe eorum, quæ nemo in ſe ipſum patrare unquam cernatur; optima vero quæque & ſalutaria tum precari, tum illi, cui vicinus es, afferre. Ea enim eſt amoris ratio. Nonne tibi iſta quidem potiora & præcipua videntur eſſe in humanis rebus officia? Addam vero nunc, quæ divina diviniq; amoris plena, eodem præcepto obſervato, perfici poſſint. Neque enim hic ſubſiſtit Servator, ſed ut omnem

πᾶσαν

c) οὐδεὶς] malim legere ὧν οὐδὲν εἰς ἑαυτὸν &c. i. e. *quorum nullum quiſquam in ſe ipſum unquam admiſerit.* Certe præpoſitio εἰς excidit, quippe qua ad phraſin plenam reddendam opus eſt. Facile autem excidere potuit, inprimis ſi Photium οὐδεὶς ſcripſiſſe ſtatuas.

d) ᾧ παροικεῖς] MS. οὐ παροίκοις, nullo ſenſu. Photius loquitur de proximo, eumque a vicinitate domicilii deſcribit. Id vero Græci exprimunt per παροικεῖν *ſivi*.

πᾶσαν τῶν ἀσεβῶν διακόψῃ πρόφασιν, μηδὲ πρός τινα κακουργίαν ἀποβλέψωσιν, ὡς αὕτη μόνη τῶν ἄλλων ἄρα ἡ δυὰς τῆς τιμώσης αὐτὴν δεσποτικῆς ἠξιώθη ψήφου· τῶν δ᾽ ἄλλων λόγος ἐστὶν οὐδείς· Ἵνα τοίνυν αὐτοῖς πανταχόθεν ἀποκλείσῃ τὴν τῆς πονηρίας μηχανὴν, ὅρα πῶς ἐπάγει. Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ Προφῆται κρέμανται, μονονουχὶ λέγων, ὡς οἷς αὗται τῆς ἐμῆς μετέχουσιν δικαίας ἀποδοχῆς, καὶ καθ᾽ ἑαυτὰς τὴν φύσιν εἰσὶ σωτήριοι καὶ θεοφιλεῖς, διὰ τῶν αὐτῶν καὶ ὁ νόμος ὅλος καὶ οἱ Προφῆται τῶν αὐτῶν εἰσιν ἐπάξιοι γερῶν. Συνήρτηται γὰρ ἀλλήλοις ταῦτα καὶ συνέχεται, καὶ τῆς αὐτῆς νομοθεσίας ἐξῆπται. Καὶ αὐτὸς ὁμότιμός ἐστιν ὁ τούτων ἁπάντων καὶ νομοθέτης καὶ εἰσηγητής.

impiorum prætextum eludat, efficiatque, ne quid maligni ſuſpicentur, quaſi duo illa tantum præcepta hoc Domini judicio honorifico digna habita ſint, reliquorum vero ratio haberi non debeat: ut, inquam, illis undiquaque malitiæ apparatum occludat, vide quæ ſubjicit: *Ex his duobus præceptis tota Lex & Prophetæ pendent:* quaſi diceret, quod in quantum illa duo juſta mea approbatione potita ſunt, & natura ſua ſalutaria ſunt ac amorem Dei urgent, in tantum & lex tota & Prophetæ eodem honore digni judicandi ſunt. Mutuo enim nexu ea ſibi invicem conjuncta ſunt, & ab eodem Legiſlatore profecta, & Legiſlator ac Doctor eorum omnium eodem undiquaque honore proſe-

Ἀμέλει καὶ τὸν Δαυὶδ πάλιν εἰσάγει μάρτυρα, κύριον αὐτὸν καὶ νικητὴν προανακηρύττοντα, καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ παρὰ Κυρίου τὴν ἐκ δεξιῶν καθέδραν, Κύριον καὶ αὐτὸν ὄντα, λαμβάνοντα, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ τιθεμένους, καὶ καταπίπτοντας. Καὶ πῶς ταῦτα προαγορεύειν ἐκεῖνον καὶ θεολογεῖν παρῆν, εἰ τῆς ἐναντίας εἷλκε μερίδος τὴν ἐπίπνοιαν, μάλιστά γε θεολογεῖν οὕτω σαφῶς καὶ ἀπερικαλύπτως τὸν Ἰησοῦν, κύριόν τε ἴδιον αὐτὸν ἀνομολογεῖν, καὶ τὸ πατρικὸν ἀξίωμα διὰ τῆς κυριότητος ἐπιμαρτυρεῖν, καὶ ὡς λαμπρῶς καὶ ἀναφαίρετον τὸ κράτος ἀναδήσεται τὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ἃ τίνος ἦν ἄλλου καὶ προθεσπίζειν καὶ εἰς πέρας ἄγειν, εἰ μὴ

quendus eſt. Sic & Davidem alibi teſtem afferſt, qui ipſum ut Dominum & victorem renunciavit, non nude & per ſe, ſed in Spiritu Sancto, talem item qui a Domino, Dominus exiſtens ipſe, ſeſſionem a dextris acceperit, videritque hoſtes ſuos ſcabello pedum ſuorum ſubjectos & proſtratos. Qui vero pronunciare hæc & prædicare potuiſſet, contrarii Principii afflatu actus, inprimis, cum tam clare & palam Jeſum Deum pronunciet, eumque Dominum ſuum profiteatur, Patriſque dignitatem, commemorato dominio, ipſi vindicet, &, quam illuſtrem invincibilemque potentiam adverſus hoſtes probaturus ſit, teſtetur. Hæc omnia cujus fuerit & prænunciare, & in effectum perducere,

εἰ μὴ τῆς ἀγαθοδότιδος e) θεοῦ σοφίας, δι' ἧς τό τε σύμπαν ὑπέστη, καὶ τὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἀπὸ καταβολῆς προωρίσθη κόσμου, καὶ πέρας ἔλαβε τοῦ προορίσαντος οὐκ ἀνάξιον.

XXVII. Σκοπῶμεν δὲ κἀντεῦθεν, εἰ μὴ Μωσῆς καὶ Ηλίας νόμῳ βεβιωκότες θεράποντες ἦσαν, καὶ πρὸς ἀρέσκειαν πράττοντες τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀληθινοῦ θεοῦ. Πῶς ἐν τῷ ὄρει, ἐν ᾧ μετεμορφώθη ὁ σωτὴρ, καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ τῆς θεότητος παρεγύμνωσε, καὶ ἐνήστραψε τοῖς προκρίτοις τῶν μαθητῶν, συμπαρῆσαν οὗτοι καὶ συναπήλαυον τῆς θείας ἀστραπῆς, μὴ τῆς

quam quidem beneficæ Dei ſapientiæ, per quam & omnia conſiſtunt, & ea, quæ ad ſalutem noſtram pertinent, ab origine mundi definita, eventumque ſortita ſunt eo, qui definiverat, non indignum?

XXVII. Perpendamus vero etiam hoc loco, an non *Moſes* & *Elias*, ſecundum Legem viventes, miniſtri fuerint Boni & veri Dei, ipſique placuerint? Quomodo enim in monte, in quo Servator transfiguratus eſt, gloriamque divinitatis ſuæ manifeſtavit, & præcipuis ſuis diſcipulis fulguris inſtar videndam dedit, aderant illi, divinoque ſplendore fruebantur, niſi ad cul-

αὐτοῦ

e) ἀγαθοδότιδος] MS. ἀγαθότιδος. Reſcripſi prius, ex ἀγαθοδότης & in feminino genere ἀγαθοδότις i. e. *qui vel quæ bona ſuppeditat.* Uſus hac voce eſt *Dionyſius Areopagita.*

αὐτοῦ λατρείας μηδὲ θεραπείας ὄντες; καὶ οὐ συμπαρῆσαν μόνον οἷα δὴ τυχόντες θεαταὶ, ἀλλὰ μαθητῶν μὲν τῶν πλειόνων οἰκειώτερως τι προνομίοις καὶ θεοπτίαις ἐξαιρούμενοι· καὶ οἷς δὲ συνετάττοντο κἀκείνων τὸ πλέον ἔχειν παρὰ τῆς ἀγαθότητος δῶρον φέροντες. καὶ γὰρ δόξῃ περιαυγαζόμενοι συνελάλουν τῷ Ἰησοῦ καὶ τῶν λόγων ἦν τὸ κεφάλαιον ὁ σταυρὸς καὶ ἡ κατὰ τοῦ θανάτου νίκη καὶ τὸ τρόπαιον. Ὥστε ὅπερ ἦσαν τοῖς ἄλλοις Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, οὗτοι Μωσῆ καὶ Ἡλίαν τούτοις εἶναι διεκόσμει κατάγε οὕτω καὶ ἐμεγάλυνεν ὁ σωτήρ. Ὅτι δὲ συνωμίλουν αὐτῷ καὶ τὴν πρώτην τάξιν ἐπλήρουν, ὧδί τὸ τῆς ἱερολο-

tores ejus & miniſtros pertinuiſſent? (*Matth.* XII. 2. 9.) Imo quomodo non ſolum aderant, inſtar nudorum ſpectatorum, ſed ut tales, qui præ reliqu s diſcipulis primitiis his viſionis Dei fruebantur, & ex gratia prærogativa quadam præ illis, in qvorum alioquin ſocietate erant, ornabantur? Splendore enim circumfuſi cum Jeſu loquebantur, ſermonumque illorum ſumma erat crux, & victoria ac tropæa a morte reportanda. Quod igitur reſpectu ceterorum diſcipulorum Petrus, Jacobus & Joannes erant, id reſpectu illorum (veterum) Moſen & Eliam eſſe hoc ipſo Servator declarabat, eosque evehebat. Quod vero collocuti cum eo ſint, primumque locum occuparint,

γίας

γίας φησι· καὶ ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν, τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἐξαστράπτων, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν Μωσῆς καὶ Ηλίας· Ακούεις; Μωσῆς, φησὶν, ἦσαν καὶ Ηλίας οἱ ὀφθέντες ἐν δόξῃ, ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ, ἣν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ιερουσαλήμ. Ἢ εἰ βούλει τὴν δόξαν, ὥσπερ ἄλλη διδάσκει γραφὴ f) Μωσῆν καὶ Ηλίαν τῆς αὐτοῦ θεότητος, ὡς οἷόν ἀνθρώπῳ δυνατὸν ἰδεῖν, παρέστησε θεατὰς μορφωθεὶς ὁ σωτὴρ, καὶ τοῖς μαθηταῖς συντάττει, μᾶλλον δὲ, ὡς δέδεικται, προάγει, οὐχ ὅτι διόλου τὸ ἔλαττον ἔξουσιν, ἀλλ' ὅτι τοῖς μὲν τῷ νῷ διαπλεῖν ἔτι τὸν

ita Scriptura Sacra effert: *Cumque precaretur, habitus vultus ejus factus eſt alius, & veſtimenta ejus alba ac refulgentia. Et ecce duo Viri colloquebantur cum eo, qui erant Moſes & Elias.* Audisne? Moſes, inquit, erant, & Elias, qui in gloria apparentes ipſi exitum prædicebant, quem ſortiturus erat Hieroſolymis. Vel ſi mavis intelligere gloriam, de qua alia Scriptura teſtatur, Moſen & Eliam divinitatis ſuæ, quoad illa ab homine videri poteſt, ſpectatores Servator transfiguratus eſſe voluit, eosq; cum diſcipulis conjungit, vel potius, ceu oſtenſum eſt, iis præfert, non quod per omnia ſecundas partes laturi eſſent,

βίον

f) γραφὴ] alludit noſter procul dubio ad Joh. I. 14. ubi ita: εἴδομεν τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός.

βίον, καὶ ταῖς τρικυμίαις, οἷα δὴ τὰ ἀνθρώπινα, ὑπελίπετο κλυδωνίζεσθαι· οἱ δὲ τὸν ὅρμον εἶχον ἀκύμαντον. Ὁ δὲ τῆς ἀσφαλείας καὶ τοῦ λιμένος μήπω τυχὼν, τοῦ καταλαβόντος ἤδη, καὶ πολὺ τιμιώτερον τὸ φορτίον φέρῃ τῇ ἀδηλίᾳ τῆς σωτηρίας, τοῦ βεβαίαν ταύτην εὑρομένου πολλῷ λείπεται. g) Πλὴν ἀλλ' οὓς τηλικαύτης δόξης ἀξιοῖ Χριστὸς ἡ ἀλήθεια, ὡς καὶ συλλαλεῖν αὐτοὺς αὐτῷ καὶ ὑμνεῖν αὐτοῦ τὴν δόξαν καὶ τὴν ἔξοδον, ἆρα τούτους οὐ φρίττεις κωμῳδεῖν, ἀλλ' εἰς πονηρὰν

ſed quod hi quidem animo adhuc per vitam quaſi in mari vagari & fluctibus, quos humanæ res ſecum ferunt, jactari adhuc deberent, illis tranquillum portum tenentibus. Qui vero ſecuritatem & portum nondum aſſecutus eſt, deterioris eſt conditionis eo, qui jam utrumque tenet; & cujus ſalus adhuc incerta eſt, illo eſt multo inferior, qui eam jam invenit. Quos vero tanta gloria dignatur Chriſtus, ipſa veritas, ita ut & colloqui eos ſecum, & gloriam ſuam ac exitum prædicare. faciat, eisne tu illudere, imo ad malum Principium

ἐλαύ-

g) λείπεται] Deeſſe hic quædam non præter rem ſuſpicari mihi videor. Duobus, ſi quid video, ſimilibus uſus hic eſt Photius: altero a navigantibus, altero a portitoribus petito. Utraque vero comparat cum iis, qui & navigatione defuncti & onere liberati ſunt. At poſterius ſimile dictio hiulca non ſatis exprimit. Interim Scriptoris mentem me puto aſſecutum.

ἐλαύνεις ἀρχήν; Τίς δ' αὐτὸν ἐκάλει καὶ χρείᾳ ἀγαθὸν ὄντα καὶ ἀγαθότητος πηγὴν, τοὺς οὐκ ὄντας μὲν αὐτοῦ, κακίᾳ δὲ συμφυεῖς, τοῖς τε ἄλλοις, ἃ προείρηται, τιμῶν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν μετακλήτους ποιεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι γνώμῃ παρῆσαν ποθὲν, οὐδὲ γὰρ ἴσχυον, ἀλλὰ τὸν μὲν αὐτὸς ἐξ ᾅδου ἀνασπῶν, τὸν δὲ ἐκ μεταρσίων τε καὶ φθορᾶς ἐλευθέρων μετάγων σκηνωμάτων, ἐξῳκειοῦτό τε καὶ συνῆπτεν αὐτοὺς ἑαυτῷ. Καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλάγε καὶ ὁ πατὴρ ἄνωθεν, παρόντων τῶν ἀλλοτρίων, ὡς οἱ τοῦ ἀλλοτρίου φασὶ, νεφέλην φωτὸς διετάννυεν, ἐπισκιάζουσαν αὐτούς. Καὶ φωνὴν ἐκ τῆς νεφέλης ἀφίει λέγουσαν· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε. Τοὺς οὖν τηλικούτου θεάματος ἐπόπτας καὶ μύ-

eos referre non vereris? Quis vero eum & neceſſario bonum & bonitatis fontem appellabit, qui non ſint ſui, ſed potius mali natura, tum aliis, quos diximus, modis colat, tum ad ſe advocet? Neque enim illi ſponte ſua ipſi præſto fuerunt, nec eſſe poterant: ſed alium quidem ex ſepulchro retractum, alium vero ex habitaculis ſupernis & a corruptione im̃unibus deductum ſibi adſciſcebat ipſe & jungebat. Neque hoc ſolum, ſed & Pater ipſe ſuperne, præſentibus alienis, ut illi, qui ad alienum pertinent, ajunt, lucis nubem expandit eos obumbrantem, & vocem ex nube emiſit dicentem: *hic eſt filius meus dilectus, in quo complacui: eum audite.* Hos igitur tanti ſpectaculi contemplatores & my-

ςας

στας καὶ μυσταγωγοὺς ἆρα οὐ διὰ πάσης προσῆκεν ἄγειν τιμῆς, οἷς λόγος ἐστὶν ὁπωσοῦν καὶ πράξεων καὶ κρίσεων τῶν δεσποτικῶν; Ἀλλὰ γὰρ ὁ σωτὴρ καὶ πάντα σοφίας πλούτῳ καὶ φιλανθρωπίας καὶ πράττων καὶ προσδεχόμενος τῶν παίδων τοῖς ὕμνοις, οὓς τὰ παράδοξα τῶν ἔργων εἰς εὐφημίαν ἐκίνει δορυφορούμενος, ἐπεὶ τῶν Ἰουδαίων ἡ πώρωσις καὶ σκληροκαρδία εἰς διαγογγυσμοὺς ἐξεῤῥιπίζετο, οὐκ ἀλλαχόθεν αὐτοὺς ἐπιπλήττων στηλιτεύει, πάλιν δὲ τὸν Δαυιτικὸν χρησμὸν ἄφυκτον ἐλέγχων h) ἀνατείνει· καὶ δι' ἐκείνου τοὺς μὲν καταισχύνει, ἑαυτῷ δὲ τοὺς ὕμνους ἐπιβάλλειν διδάσκει. Καὶ ποῦ τοῦτο καλόν; ποῦ δὲ

ſtas & doctores nonne omni honoris genere proſequi decet illos, qui vel actionum vel judiciorum Domini ullam habent rationem? Imo & Servator, qui omnia pro ſapientiæ ſuæ amoriſque in homines divitiis agit, & recipit, cum infantum hymnis, quos miranda ſua opera ad laudem permoverant, efferretur, atque hoc ipſo Judæis indurati difficileſq; corde ad murmura compellerentur, non aliunde eos objurgatos compeſcit. ſed iterū oraculum Davidicū inſtar argumenti non eludendi immittit, eoque illos quidem confundit, ſe ipſum vero laudibus proſequi docet. Unde vero hoc bonum naſcitur? qui

ἀκό-

h) ἄφυκτον ἐλέγχων] Legendum puto, quod & in verſione expreſſi, ἄφυκτον ἔλεγχον, ut ſcilicet χρησμὸς ille Davidicus pro argumento invicto ad errantes convincendos habeatur.

ἀκόλουθον; δίκαιον δὲ πῶς ἂν εἴη τὸν παραγεγονότα καταλῦσαι τὸ τοῦ διαβόλου κράτος, δι' ἐκείνου τὸ τῆς δόξης πρέπον, καὶ τὴν σύστασιν ἑαυτῷ πορίζειν; i) τοῦτο γὰρ τῆς ἀποστατικῆς σπορᾶς ὁ καρπός. καὶ ἅμα μὲν ἐπιδημῆσαι πάσης πίστεως ἄπορον τὸν ἐχθρὸν ποιεῖν, ἅμα δὲ τὰς μεγίστας αὐτῷ προξενεῖν καὶ λανθάνειν ἑαυτὸν ἀντισυνιστῶντα καὶ κρατύνοντα, οὗ τὸ κράτος ἥκεν ἀφελεῖν. Οἱς γὰρ ἄντις διὰ τῶν τοῦ ψεύστου ῥημάτων τὴν ἀλήθειαν σπουδάζει δεῖξαι παροῦσαν ἑαυτῷ καὶ τὸ ὁρισθὲν προελθεῖν· οὗτος, ὃν τὸ ψεῦδος ἔχεν ἀρχηγὸν, ἀληθείας δεικνὺς χορηγὸν τῆς ἐνούσης αἰτίας

item conveniens eſt, imo quomodo juſtum æqumque erat, ut is, qui venit, ut ſolveret poteſtatem Diaboli, per ipſum illum gloriæ partem & materiam ſibi pararet, (hic enim apoſtaticæ ſationis fructus eſt,) & eadem opera efficeret, ut & hoſtis, omnis fidei vacuus, adveniat, & potiores ipſi partes relinquat, neſciatque, ſe ipſum eum juvare & corroborare, cui robur ademturus venerat? Quisquis enim per verba mendacis veritatem demonſtrare conatur, quam ipſe habet, & id quod definitum erat, inde producere, is eum, quem mendacium ducem habebat, veritatis auctorem faciens a cri-

i) πορίζειν] hoc ſubſtitui pro πορίζει Codicis manu exarati. Neque enim id jungi poteſt antecedenti καταλῦσαι.

ἀπολύει. Καὶ οὐδὲν μᾶλλον, ἀλλ' ἵλεως εἴη Θεός! ἀνεύθυνον ἀποδείκνυσιν ἑαυτὸν τῶν αἰτιαμάτων τῶν Ἰουδαϊκῶν, ἢ τὸν, δι' οὗ ταῦτα ἀποσκευάζεται, τῆς τοῦ ψεύδους, οὗ χορηγός ἐστιν, ἐνοχῆς. Ἆρα οὐκ εἰς καλὸν ὑμῖν ὁ τῆς ἀποστασίας ἔρως τελευτᾷ, ἀληθείας μὲν κηρύττειν τὸν πατέρα τοῦ ψεύδους δημιουργὸν, ἐξ αὐτοῦ δὲ κατασκευάζειν τὴν ἐνυπόστατον ἀλήθειαν δανείζεσθαι τὸ ἀληθὲς, καὶ οἷς δανείζεται, ἵνα μὴ λέγω μείζοσι, ταῖς ἴσαις ὄφλειν ἀντιδεξιοῦσθαι τιμαῖς;

XXVIII. Φέρε δὴ καὶ διὰ τῶν παραβολῶν οὐκ ἐν παραβολαῖς, ἀλλ' ἐμφανῶς ἴδωμεν τὸ δόγμα καταλυόμενον τῶν ἀσεβῶν. Ὅτι μὲν γὰρ καταγέγοιεν ὁ σωτὴρ ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλὸς, οὐδενὶ μέχρι νῦν

mine omni abſolvit. Neque magis, quodtamen Deus prohibeat! ſe ipſum immunem a criminationibus Judæorum eſſe oſtendit, quam illum, cujus ope iſta amolitur, a mendacii, cujus auctor eſt, culpa liberat. Itaque defectionis amor vobis certe non vergit in commodum, quando veritatis Patrem prædicatis eſſe mendacii auctorem, ab hoc autem veritatem ſubſtantialem verum mutuo ſumſiſſe, & æquali, ne dicam majori, ea, quæ mutuatus eſt, ſtudio excipienda dicitis.

XXVIII. Age vero, etiam per parabolas non parabolice, ſed clare, dogma impiorum disjectũ videamus. Quod enim Servator advenerit, ut quærat & ſervet id, quod perditum erat, (*Matth.* XVIII, II.) a nemine,

εἰς

εἰς δισταγμὸν περιέστηκεν· εἰ δὲ τὸ ὡς ἀληθῶς ἀπολωλὸς πρόβατον τῆς ἀπωλείας ἠθέλησεν ἀνασώσασθαι, καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐπιστρέψαι, καὶ πρὸς σωτηρίαν ἀνακαλέσασθαι, οὐδὲν ἐργῶδες συνιδεῖν, ὡς ἀρχῆς τὸ ἀνθρώπινον σύγκριμα τῆς ἀγαθουργοῦ παλάμης ἔργον ἐκδιδάσκει ἡ παραβολή. Πάντως γὰρ τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον τῆς μάνδρας πρότερον τῶν σεσωσμένων γεγονὸς, ὕστερον δὲ τῆς ἀγέλης ἀποσκιρτῆσαν k) εἰς τὴν τῆς ἀπωλείας ἀπεπλανήθη ὁδόν. Τὸ μὲν γὰρ ἀπ' ἀρχῆς δι' ἀπωλείας φυὲν οὐδ' ἔχει φύσιν πρὸς τὴν σωτηρίαν ἐπανελθεῖν, μᾶλλον δὲ

huc dum in dubium vocatum eſt. Si vero ovem vere perditam ab interitu voluit liberare, & ad ſe reducere, & ad ſalutem revocare, non difficile fuerit perſpicere, quod parabola docet, humanam ſubſtantiam manus beneficæ opus exiſtere. Omnino enim ovis deperdita primum e caula earum fuit, quæ ſervatæ ſunt, deinde vero a grege reſiliens in viam ad exitium declinavit. Quod enim ab initio in pernicie natum fuit, ne naturam quidem ad ſalutem revertendi habet, vel potius reverti non poteſt, aut ſervari. Imo nec uſu ipſi venire potuit perire, ſiquidem cum ipſo ortu ex malo provenit Principio, nec unquam

k) ἀποσκιρτῆσαν] ita ſcripſi pro ἀποσκιρτήσας, quod MS. exhibebat. Antecedens enim ἀπολωλὸς & γεγονὸς hanc formam requirit.

οὐδ' ὅλως 1) ἐστὶν αὐτῷ τὸ ἐπανελθεῖν, οὐδὲ τὸ ἀνασωθῆναι. Ἀλλ' οὐδ' ἐπῆλθεν αὐτῷ τὸ ἀπολωλέναι, εἴπερ ἐκ χείρονος μὲν ἅμα τῷ φῦναι προῆλθεν ἀρχῆς, οὐδέποτε δὲ τῆς ἀγαθότητος καὶ σωτηρίας ὤφθη μετασχών. Οὐ γάρ τις γέγονεν οὐδαμῶς, ἢ πῶς ἂν ἐκεῖθεν ῥηθείη καταπεσὼν, καὶ ὁ σωτηρίας ἀμέτοχος προελθὼν, πῶς ἂν εἰς ἀπώλειαν κατενεχθείη, ἢ λέγοιτ' ἂν ἀπολωλώς. Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν δεσπότης, ὁ τῆς ἀληθείας διδάσκαλος καὶ χορηγὸς, τοῦ ἀπολωλέτος μνήμην ποιούμενος πολλαχοῦ, οὐδαμοῦ συγκατεσκευασμένην αὐτῷ τὴν κακίαν ἢ τὴν ἀπώλειαν οὐ μὴν οὐδὲ μέχρι ψιλῆς ἐπινοίας παραδηλοῖ· ἀεὶ δὲ ὡς ὕστερον τῆς τάξεως καὶ τῆς τῶν ἀλ-

Boni & ſalutis particeps viſum eſt. Cujus enim aliquis nunquam fuit, quomodo inde dici poteſt delapſus, & qui ſalutis in ortu ipſo non fuit particeps, quomodo ad exitium pervenire, aut periiſſe dici poteſt? Sed & Dominus noſter hominum amantiſſimus, veritatis doctor & auctor, cum deperditi mentionem ſæpiſſime faceret, nunquam tamen pravitatem tanquam cum eodem conditam, aut perniciem vel eminus commemorat: ſemper vero occaſionem facit cogitandi, quod illud poſtliminio ab ordine priſtino nexuque & communione cum ceteris disjunctum in perniciem devenerit. Ait enim: *quid vobis videtur*

λων

1) οὐδ' ὅλως] Sic ſcribendum pro οὐ δόλως quod erat in MS.

λων συναφείας τε καὶ συνδιατριβῆς ἀπορραγὲν οὕτως ἀπενεχθῆναι πρὸς τὴν ἀπώλειαν παρέχει νοεῖν. Καὶ γάρ, φησιν, τί ὑμῖν δοκεῖ, ἐὰν γένηταί τινι ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρόβατα, ἰδοὺ τὰ ἑκατὸν πρόβατα πᾶσα ἡ ἀγέλη ἀπλανής· οὐδὲν αὐτῶν τέως οὔτε πεπλανημένον, οὔτε ἀπολωλός. m) Εἶτα κἂν πλανηθῇ ἓν ἐξ αὐτῶν, τῆς ἀγέλης τῶν σωζομένων διέστη, τῶν μὴ πεπλανημένων ἀπεπλανήθη, τῆς μάνδρας ἐξέβη. Διὸ καὶ θᾶττον αὐτὸ n) ὁ φιλάνθρωπος ἐπιζητεῖ, καὶ τοῖς μὴ πεπλανημένοις ἀνευρὼν συγκαταλέγει, o) καὶ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀνευρέσει, καὶ τὰς φίλας δυνά-

detur, *ſi cui homini fuerint centum oves*, (*Matth.* XVIII.12.)ecce oves illæ centum ſunt totus grex nondum errans: nulla earum tunc vel errabat, vel perdita erat. Si poſtea vel una ex illis a grege aberraverit, a ſalvis illa ſe ſeparat, a non errantibus aberrrat, ex ovili recedit. Propterea & hominum amantiſſimus illam citius quærit, & repertam reliquis non deviis annumerat, & de reparata jactura gaudet, & amicos ſibi Angelos in ſocietatem gaudii excitat, (*Luc.* XV.4.) quia ovem ab ordine&gloria ipſarum ante ſeparatam ad ſuam, qua ipſi gau-

m) ἀπολωλὸς] hoc rationes Grammaticæ poſtulant pro ἀπολωλὼς, quod in Codice inveniebam.

n) αὐτὸ] ita legendum pro αὐτῷ Codicis MS. Refertur enim ad antecedens πρόβατον.

o) συγκαταλέγει] hoc verbum requirit ſenſus pro συγκαταλήγει MS.

μεις p) συγχαίρειν παρασκευάζει, ὅτι τὸ ἀποπλανηθὲν τῆς τάξεως καὶ δόξης αὐτῶν, πάλιν εἰς τὴν αὐτῶν ἐθεάσαντο ἐπαναδραμὸν εὐκληρίαν τε καὶ σωτηρίαν. Καὶ τῶν δέκα δὲ δραχμῶν ἡ παραβολὴ, ἐξ ὧν ἡ μία ἀπώλετο, τὴν αὐτὴν ἀναμφιβόλως παρίστησιν ἔννοιαν. Τότε γὰρ τὰς δέκα δραχμὰς τὸν αὐτὸν ἐντετυπωμένον φέρειν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἴσην ῥοπὴν ἕλκειν, εἰ βούλει δὲ καὶ τὴν ὕλην μίαν πᾶσιν ὑποκεῖσθαι, τῆς ἐμφύτου ἀγαθότητος καὶ σωτηρίας τὸ ἀπαράλλακτον πάντοθεν ἐκδιδάσκει. Καὶ εἰ μηδὲν

debant, felicitatem & ſalutem reverti viderunt. Et illa quoque de decem drachmis parabola, ex quibus una perdita erat, eandem ſine exceptione ſententiam nobis commendat. (*Luc.*XV. 8.) Quod enim decem illæ drachmæ eandem ſibi notam impreſſam habent, & ejusdem ſunt valoris, imo etiam, ſi placet, ex eadem materia ſunt compactæ, Boni inſiti incolumitatisque perpetuitatem undiquaque infert. Imo, ſi horum nihil inde relinqueretur, id certe evincitur, quod ſub eodem

τούτων

p) δυνάμεις] de Angelis interpretor, quos in applicatione parabolæ commemorat Servator Luc. XV. 10. Et ſane Scriptores Eccleſiaſtici ſæpe voci iſti hunc ſignificatum ſubjiciunt. *Chryſoſtomus* Homilia VI. in epiſt. ad Hebræos λειτουργικὰς δυνάμεις vocat, quas Apoſtolus Hebr. I. 14. λειτουργικὰ πνεύματα appellat. Confer Sviceri Theſaurum Eccleſiaſticum Tom. I. p. 969. & *Henric. Valeſium* ad Euſebium p. 282. b. ubi oſtendit Græcos τὰ δαιμόνια appellare δυνάμεις, Latinos autem *Poteſtates*.

τούτων παρείληπτο, ἀλλὰ τόγε ὑπὸ τὴν αὐτὴν κυριότητα πᾶσαν τελεῖν τὸ τῆς ἐξουσίας ἄτμητον καὶ ἀδιαίρετον ἀνακηρύττει, καὶ ἐξ ὧν ἐσώζοντο πᾶσαι, ὅτι τῆς ἀγαθουργοῦ μὲν δυνάμεως ἐτύγχανεν ἔργα. Τῷ δὲ τῆς αὐτεξουσιότητος ἀξιώματι οἱ μὲν ἐφ᾽ ἧτε προήχθησαν ἀγαθότητι καὶ σωτηρίᾳ διέμειναν· ὁ δὲ παρακινηθεὶς ἐκεῖθεν ἐξετράπη πρὸς ἀπώλειαν. Καὶ γέγονε τὸ τῆς γνώμης αὐτοδέσποτον, ὥσπερ τοῖς, καθ᾽ ὃν ἔδει τρόπον, χρησαμένοις αὐτῷ, τῆς τε ἐνούσης σωτηρίας καὶ ἀγαθότητος φυλακτήριον, καὶ προσθήκη μείζονος τελειότητος· (Τὸ γὰρ χωρὶς τῶν πράξεων θαυμαζόμενον, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων δόξαν προσλαβὸν, πολὺ θαυμασιώτερόν τε καὶ τιμιώτερον·) οὕτω τοῖς παραχρησαμένοις τῷ χαρίσματι εἰς ἀπώλειάν τε κατα-

Domino omnis poteſtas indiviſa & indivulſa contineatur: quoniam vero etiam omnes ſervatæ ſunt, id indicio quidem eſt, omnes eſſe potentiæ beneficæ opera: Et nonnulli quidem libero ſuo arbitrio recte uſi in ea, qua donati erant, bonitate & incolumitate permanſerunt: qui vero inde amotus eſt, in perniciem ſe ipſe detruſit. Et quemadmodum liberum arbitrium, illis, qui eo recte utebantur, proſperitatis bonitatisque ipſis collatæ conſervatorium erat, & majoris perfectionis acceſſio: (quod enim etiam ſine actionibus admirationi eſt, id, ubi gloria ex operibus accedit, multo magis miramur, & magni facimus;) ita illis qui dono hoc abutebantur, occaſio exſtitit a nativa bonitate in

πεσεῖν· τῆς ὁμοφυοῦς καλλονῆς προελήλυθε, καὶ τὴν ἐπὶ τὰ χείρω λαβεῖν ἀλλοίωσιν τῶν κρειττόνων ἀλλαξάμενοι, εἰ μή τις τῆς ἐπὶ φθόρον ἀγούσης μεταβολῆς μετὰ πολλῆς σπουδῆς ἀνασώσειε, προδεδώκασι τὴν φύσιν καταπεπῶσθαι τῷ παραπτώματι.

XXIX. Ἐπιστράφηθι δὴ καὶ πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς δύο πεφυκότας παῖδας, ὧν ὁ νεώτερος τὸν πατρικὸν οὐκ ἐλάττω τοῦ πρεσβυτέρου λαβὼν κλῆρον, εἰς χώραν μὲν ἄπεισι μακρὰν, καὶ τὴν τοσαύτην οὐσίαν κατασπάσας q) τε καὶ κατασπαταλήσας τῇ ἀποδημίᾳ, ἐπ' ἐνδείᾳ τῇ ἀνυπερβλήτῳ χοίρων τροφὴν προσεφέρετο τὰ κεράτια. Τίς οὐ τῇ πλά-

perniciem incidendi, & mutationem in pejus admittendi, qui proinde, facta hac cum melioribus permutatione, niſi quis ex transverſione hac, in exitium ducente, cum cura ſe receperit, produnt naturam ſuam lapſu iſto abſorptam fuiſſe.

XXIX. At converte te nunc etiam ad duos filios ex eodem Patre natos, quorum natu minor non minorem, quam major, ſortem accipiens, in diſſitas abit regiones, tantasque facultates dilapidans & profundens in itinere, tandem inopia immodica adductus, ſiliquis, porcorum cibo, uſus eſt. (*Luc.* XV. 11.) Quis non errorem hunc lacry-

νη

q) κατασπάσας] Hoc reſcripſi pro κατασπαθήσας MS. Græci enim κατασπᾶν dicunt eos, qui bona ſua abliguriunt. Teſtem habemus Scholiaſten Ariſtophanis ad Equites.

νῃ τῇ τοσαύτῃ σαλάξειε δάκρυον; r) Ὁ τηλικαύτης κύριος περιουσίας, μισθαρνίας ἔκδοτος, καὶ χοίρων τροφῇ τὴν ἀνάγκην κλέπτων τῆς φύσεως, εἶτα τοῖς πάθεσι καὶ τῷ λιμῷ μεταδιδαχθεὶς τὸ ὀλίσθημα, ἐπανέρχεται πρὸς τὸν πατέρα, καὶ συντετριμμένῳ καρδίας τὴν μετάνοιαν προχεάμενος, ὢ τῆς περὶ ἐμὲ πολλῆς τοῦ πατρὸς καὶ δεσπότου φιλανθρωπίας, πλείονες ἢ κατὰ συγγνώμην ἀξιοῦται δεξιώσεως. Ὁ γὰρ πατὴρ τὸν νεωτερισμὸν οὐκ ὀνειδίζει, οὐδὲ τὴν πλάνην αἰσχύναι προάγει· οὐδ' ὅτι τῆς λιμοῦ μᾶλλον ἢ τῆς γνώμης ἐστὶν ἡ ἐπιστροφή. Οὐδὲν τούτων εἰς τὸν ἐξημαρτηκότα ἀπορρίπτει· ᾔδει γὰρ αὐτοῦ γέννημα εἶναι τὸν προσελθόντα, κἂν ἀλλοτρίαις

mis proſequatur? Qui tantarum opum dominus erat, is mercenaria opera functus, porcorumque eſcam ad ſublevandas naturæ neceſſitates ſuffuratus, poſtea malis his ipſaque fame meliora edoctus, revertitur ad Patrem, & ex contrito corde pœnitentiam teſtatus, ò magnam Patris & Domini humanitatem! majori, quam impetrata venia ſperare jubebat, receptione dignus habetur. Pater enim juvenilem culpam non perſtringit, nec errorem pudori exponit, neque converſionem illam fami potius quam animi propoſito acceptam fert: nullum horum in delinquentem conjicit. Noverat enim, eum, qui reverſus erat, ſuam eſſe progeniem,

Q 5 ἐπι-

r) δάκρυον] fortaſſe legendum δακρύων.

ἐπισποραῖς ἐνοθεύετο, καὶ τῆς αὐτοῦ φιλανθρώπου προαγωγῆς, ἀλλ᾽ οὐχ ἑτέρας ποθὲν νεωτεριζούσης καταβολῆς. Μηδενὶ s) δὲ τῶν λυπούντων προδιαθέμενος, μηδ᾽ ἐπιβαλὼν ἄλγημα τοῖς πολυχρονίοις τοῦ παιδὸς ἀλγήμασιν. Αἴθ᾽ ὥσπερ σου τῆς πλάνης, οὕτω καὶ τῆς ἐπιστροφῆς καὶ τῆς ἀποδοχῆς κοινωνήσαιμι! Ἀλλ᾽ οὖν ὁ φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς πατὴρ ἔτι πόρρω καὶ διὰ μόνης τῆς μετανοίας ὁρῶν προσερχόμενον, καρπὸν δὲ οὐδ᾽ ὁντιναοῦν προβαλλόμενον, οὐκ ἀνέμεινε καὶ τοὺς ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ πόνους, ἀλλ᾽ ἰδὼν αὐτὸν οὕτω κατηφῆ, καὶ τῇ μετανοίᾳ μόνῃ ἀποβλέποντα ἐσπλαγχνίσθη· καὶ δραμὼν ἐπέπε-

(quamvis per alienum ſemen adulteratus eſſet) noverat a ſe ex amore eſſe productum, non autem aliunde recens ſatum: Itaque nihil horum, quo contriſtari is poterat, afferebat, neq; diuturnis filii ærumnis adjiciebat quidquã. Utinam ut erroris tui, ita & converſionis, ac receptionis, in gratiam factæ, fructum percipiam! Scilicet humaniſſimus & optimus pater eum eminus adhuc & ſola pœnitentia ad ſe adventantem, nullum vero fructum huc dum ferentem, conſpicatus, ne ferebat quidem iſtos pœnitentiæ labores, ſed videns ipſum adeo ſqualidum, & ſola pœnitentia ſe reſpicientem, miſericordia per-

σαν

s) μηδενὶ] malim legere μηδέν. Id enim ſibi velle videtur noſter, quod nihil eorum in medium attulerit, quæ animum pœnitentis triſtitia majore implere poterant.

σεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταφίλησεν αὐτόν. Τί δὲ ὁ υἱός; τίς ἂν, ἃ τότε διεμερίζεν αὐτὸν, ἀναριθμήσαι πάθη; αἰσχύνη, λύπη, φόβος, δηλεία, κατήφεια, ἐλπίδες, μόνῳ τῷ θέλειν σαλεύουσαι, ἀνάμνησις τῶν ἀρχαίων, μνήμη τῶν ὑπερορίων, λογισμὸς τῶν μελλόντων. Ὁ δὲ κρατεῖ τῇ μετανοίᾳ πάντων· Καὶ φησι· πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου. Καὶ ἡ τῶν ῥημάτων ἐξομολόγησις τῆς ψυχῆς οὐ ψευδομένη τὴν διάθεσιν, παραυτίκα μὲν αὐτὸν τὴν στολὴν ἐνδύει τὴν πρώτην. Καὶ δακτυλίῳ τῆς χειρὸς τὰς πράξεις σφραγίζει, καὶ ποδήμασι τοὺς πόδας, μηκέτι δάκνειν τὸν ὄφιν τὴν πτέρναν, ἀσφαλίζεται. Εἶτα καὶ τὸν μόσχον θύει τὸν

motus eſt, ut currens collumque ejus amplexatus eum deoſcularetur. Quid vero filius? quis eos, quibus diſtrahebatur, affectus enumeraverit? Aderant pudor, triſtitia, metus, anguſtia animi, timiditas, ſpes inſolo deſiderio fluctuans, memoria rerum ſuperiorum, recordatio infandorum, cogitatio futurorum. Et illis tamen omnibus per pœnitentiam ſuperior eſt. Ait enim: *pater, peccavi in cœlum & coram te, neque dignus amplius ſum, qui vocer filius tuus.* Atque iſta confeſſio verbis facta, ab animæ habitu non diſcrepans, facit, ut Pater ipſum veſte præcipua induat, annulo manus ſuæ actiones obſignet, pedesque calceamentis, ne a ſerpente calces lædi poſſent, muniat. Poſtea & vitu-

τὸν σιτευτὸν, καὶ εὐφραίνεται λαμπρῶς τε καὶ πολυτελῶς ὁ πατὴρ μετὰ τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναλύσαντος υἱοῦ καὶ ἀνευρεθέντος μετὰ τὴν μακρὰν ἐκείνην ἀπώλειαν. Ὁρᾷς ὅπως αἰνιγμάτων πάντων ἀκριβέστερόν τε καὶ σαφέστερον ἡ παραβολὴ παραδίδωσιν. Ἀγαθοῦ μὲν καὶ πλάστου καὶ πλάσματος προελθεῖν τε καὶ φῦναι τόν τε ἄσωτον υἱὸν καὶ τὸν ὁμοφυῆ καὶ πρεσβύτερον αὐτοῦ, καὶ χρόνῳ καὶ ἀνορθώμασιν, ὃς καὶ τῇ τοῦ πατρικοῦ οἰδιαίτῃ t) διαμεμένηκέ τε, καὶ τὴν προτέραν δόξαν, καὶ οὐσίαν μετὰ τοῦ πρεσβείου συνετήρησε, καὶ οὐχὶ τὸν μὲν πρεσβύτερον ἐξ ἄλλης, τὸν δὲ νεώτερον ἐξ ἀντικειμένης σπορᾶς ἢ γενέσεως προάγει, ἀλλ' ἄμφω καταβολῆς

lum ſaginatum mactat, magnoque cum ſplendore & ſumtu convivatur cum filio, a mortuis reverſo; & poſt longam illam jacturam iterum reperto. Vides, quomodo parabola hæc in ænigmate omnium & exquiſitiſſimo & luculentiſſimo tradat iſta: a bono & conditore & creatore natum & ortum eſſe & prodigum illum filium, & alterum illum ejusdem ortus, ac tum ætate tum factis ipſo majorem, qui & in patria domo permanſerit, & priſtinum decus ac facultates ſuas cum ætatis prærogativa retinuerit: non autem majorem illum natu ex alia, minorem vero itidem ex alia ſtirpe aut generatione derivat, ſed utrumque

τε

t) οἰδιαίτῃ] ita MS. Senſus vero per ſe oſtendit, legendum eſſe οἴκου διαίτῃ.

τε τῆς αὐτῆς καὶ φύσεως καὶ προαγωγῆς καὶ διαίτης ἀναγράφει. Καὶ ἐπιθεωρεῖν προσήκει, ὡς εἰ τις τοὺς τῆς παραβολῆς υἱοὺς τὴν ἀνθρωπίνην δηλοῦν φύσιν ὑπολάβοι, καὶ διὰ μὲν τοῦ πρεσβυτέρου τοὺς, οἵ τὴν ἀπ' ἀρχῆς διεσώσαντο χάριν, καὶ τὸ δῶρον οὐχ ὕβρισαν ἀσωτίᾳ, διὰ δὲ τοῦ νεωτέρου τοὺς ἀνθελομένους τὰ φαῦλα πρὸ τῶν ἀμεινόνων, καὶ τὴν οὐσίαν εἰς ἀσωτίαν ἀμειψαμένους, εἴτε τὸν μὲν τὴν ἀγγελικὴν, τὸν δὲ τὴν ἀνθρωπίνην παραδειγματίζειν κατάστασιν καὶ λῆξιν· Εἰ βούλει δὲ, (πῶς δ' ἂν σὺ βουληθῇς) τοὺς ὑπὸ τὸν νόμον τε καὶ ὑπὸ τὴν χάριν, u) οὐδὲν ἔλαττον δι' ἑκατέρας θεωρίας

ab iiſdem originibus & productione & educatione deducit. Simul vero & hoc conſiderare fas eſt, quod, ſi quis filios in parabola illa memoratos humanam naturam indicare cenſeat, & per majorem natu illos., qui gratiam priſtinam conſervarint, nec donum illud intemperantia ſua corruperint; per juniorem vero eos, qui mala præ bonis elegerint, & facultates ſuas luxuria diſſiparint; ſive illum quidem Angelorum, hunc vero hominum repræſentare hinc ſtatum, hinc mutationem, cenſeat: ſive denique placeat, (licebit enim quicquid libuerit) per eos intelligere illos, quorum alii ſub Le-

u) καὶ ὑπὸ τὴν χάριν] Varias veterum hujus parabolæ expoſitiones memorat Cl. *Jo. d' Outrein* in explicatione Belgica hujus & ſimilium aliarum parabolarum, quæ prodiit *Amſtelod.* 1692, 4.

ρίας λαμπρῶς τε καὶ ἀναμφιβόλως ἐπιδείκνυται, ὡς ἐκ τῆς αὐτῆς ὄντι πατρείας καὶ ἀγαθότητος καὶ οὐσιώσεως, ὅτε τῶν ἀγγέλων καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὅτε νόμος καὶ ἡ χάρις, καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, κἂν ἡ μὲν τὸ ἔμφυτον συνδιεσώσατο χάρισμα, ἡ δὲ τῆς δωρεᾶς τὴν ἀπώλειαν ἀντεσπάσατο. Καὶ τόγε τῆς παραβολῆς χρησιμώτατόν τε καὶ θαυμασιώτατον, ὡς μιᾶς τινος τῶν τριῶν μοίρας κρατούσης οὐδὲν ἔλαττον, ἢ εἴπερ αἱ τρεῖς τὴν ἴσην ἐκληροῦντο νίκην, τῆς ἀποστασίας τὸ φρόνημα καταβάλλεται.

XXX. Καταβάλλοιτο δ' ἂν ὁμοίως, καὶ οἷς τοὺς γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους τῶν Ἰουδαίων ἐταλάνιζεν ὁ Χριστὸς, ὅτι τῶν x) μὲν δεδομένων αὐτοῖς ἠμέλουν νόμων, τὰς

ge alii ſub gratia ſint; certe utraque hæc meditatio clare & ſine exceptione demonſtrat, quod ab eodem Patre & bono & Ente proficiſcantur & Angelorum & hominum genus, Lex item & gratia, & hominum natura, ſive illa inſitum bonum conſervarit, ſive pro dono gratiæ exitium receperit. Quodque in hac parabola & utiliſſimum & præcipuum eſt, quod ſcilicet una poteſtas tribus illis dominetur, id non minus, ac ſi tres illæ æqualem victoriam retuliſſent, apoſtatarum ſententiam proſternit.

XXX. Proſternetur vero ea ſimiliter per iſta, quibus Chriſtus Scribas & Phariſæos Judæorum miſeros proclamavit, quia Leges ipſis datas negligentes

τῆς

x) τῶν] ſic ſcripſi pro ὧν, quod erat in MS.

δὲ ἰδίας ἔμπροσθεν ἦγον. Οὐαὶ γάρ φησιν ὑμῖν ὁδηγοὶ καὶ τυφλοὶ οἱ λέγοντες· ὅς ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ ναῷ οὐδέν ἐστιν. ὅς δ᾽ ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ χρυσῷ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει, τουτέστιν ὑπεύθυνός ἐστι δίκης, ὡς παραβάτης ὅρκου. Εἶτα ὁρᾶτε τὸ μέγεθος ὑμῶν τῆς πλάνης, κἂν νῦν, εἰ μὴ πρότερον. Ἐπάγει γὰρ ταῖς προλαβούσαις ἐπιτιμήσεσι καὶ ταῦτα. Μωροὶ καὶ τυφλοὶ, τίς μείζων ἐστὶν, ὁ χρυσὸς, ἢ ὁ ναὸς ἁγιάζων τὸν χρυσόν; οὐχ ἅγιον μόνον τὸν νομικὸν ναὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν γῆν ἁγιότητος καὶ γινώσκων καὶ ἀποκαλῶν· ἀλλ᾽ ὁ μὲν σωτὴρ τοιαύτην ἀφῆκε ψῆφον περὶ τοῦ ναοῦ· ὑμεῖς δ᾽ αὐτὸν οὐ φρίττετε καθυβρίζειν τὴν ἐσχάτην ὕβριν, πολεμίᾳ προσανατιθέντες χειρί. καὶ τίσιν ἂν μᾶλλον τὸ μωροὶ καὶ

ratiocinia ſua potiora ducebant. *Væ enim*, inquit, *vobis*, *duces & cæci, qui dicitis : quicunque juraverit per templum, nihil eſt; qui vero juraverit per aurum cœli, debet*, (*Matth.* XXIII, 16.) hoc eſt, crimini eſt obnoxius tanquam transgreſſor juramenti. Deinde, videte magnitudinem erroris veſtri vel nunc, ſi minus antea. Addit enim præcedentibus objurgationibus & iſta: *Stulti & cæci, quis major eſt, aurumne an templum, quod ſanctificat aurum?* ubi non ſolum templum ſub Lege ſtructum ſanctum, ſed & terram ſanctitatis plenam agnoſcit & appellat. Sed hanc quidem ſententiam de templo Servator fert: vos vero non veremini maxima illud ignominia afficere, hoſtili manui acceptum ferentes? Et

τυφλοὶ,

τυφλοὶ, ἐφαρμόσειε, τοῖς τετιμηκόσι μὲν ὡς ἁγίους ἄμφω, προτετιμηκόσι δὲ τὸν χρυσὸν, ἢ τοῖς καὶ τὸν ναὸν αὐτὸν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ τῇ βλασφήμῳ διασπῶσι γλώττῃ, καὶ μὴ πεφρικόσι ἀῤῥήτοις ὕβρεσι καταπλύνειν, καὶ διωθουμένοις τῆς ἀγαθουργοῦ προνοίας εἰς τὴν ἀνυπόστατον τῆς τυραννίδος ἐπίνοιαν. Εἶτα καὶ ὃς y) δ' ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδέν ἐστιν· ὃς δ' ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω τοῦ θυσιαστηρίου, ὀφείλει. Καὶ ταῖς ἴσαις παροινίαις ἴση πάλιν καὶ ἡ ἐπιτίμησις. Μωροὶ καὶ τυφλοί· τί γὰρ μεῖζον; τὸ δῶρον, ἢ τὸ θυσιαστήριον, τὸ ἁγιάζον τὸ δῶρον; οὐ τὸν ναὸν μόνον ἀλλὰ καὶ τὸ θυσιαστήριον πηγάζειν λέγων ὁ σωτὴρ τῆς ἁγιότητος, καὶ ἅγια μὲν ἅπαντα τὰ τοῦ ἱεροῦ· μετοχῇ δὲ καὶ μεταδόσει

ad quos magis voces illas: *ſtulti & cæci*, referat ad eosne, qui utrumque ut ſanctum colunt, aurum vero præferunt, an ad illos, qui & templum ipſum, & omnia, quæ in eo erant, lingva maledica proſcindunt, nec infandis conviciis temerare horrent, ac a profidentia benefica ad vanos tyranndis conceptus propellunt? Pergit Dominus: *& qui juraverit per altare, nihil eſt: qui vero juraverit per donum, quod eſt ſuper altari, debet.* Simili huic inſolentiæ ſimilis impingitur objurgatio. *Stulti & cæci! quid enim majus eſt, utrum altare, quod ſanctificat donum.* Ibi Servator non templum ſolum, ſed & altare fontem eſſe ait ſanctitatis. Et Sancta quidem erant omnia, quæ in templo erant: in communi-

τὰ

y) ὃς] repoſui hoc pro ὡς, quod mendoſe erat in MS.

τὰ μὲν τῶν ἁγίων τὴν πρώτην εἰς ἡμὴν ἐκληρώσατο τάξιν, τὰ δὲ δευτερεύει. Καὶ τοὺς Ἰουδαίους οὐχ ὅτι πεπαρῳνήκασιν z) ἐν αὐτοῖς, ἀλλ᾽ ὅτι τὴν τάξιν τετολμήκασιν ἀμεῖψαι, τότε τοῦ κόσμου φῶς, ἡ ἐνυπόστατος τοῦ Θεοῦ σοφία, τυφλοὺς καὶ μωροὺς καταδικάζει. Καὶ ὁ μὲν τὸν πατέρα καλῶς εἰδὼς, οὐδεὶς γὰρ οἶδε τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ᾧ ἐὰν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ οὗτος τὴν χάριν ἡμῖν τῷ πατρικῷ ναῷ καὶ τῷ θυσιαστηρίῳ παραγυμνῶν, αὐτὰ καὶ μεταδιδόναι τῶν ἁγιασμῶν ἐκδιδάσκει. Σὺ δὲ, ὢ! τί σε ἄντις εἰπὼν ἀξίως προσείποι; τὸ γὰρ ἀνυπέρβλητον τῆς τόλμης πορρωτέρω σε καὶ μωροῦ καὶ τυφλοῦ παραπέμπει, οὐ

canda vero & diſtribuenda ſanctitate alia quidam primum locum ſortita erant, alia ſecundum. Et Judæos quidem, non quod contumelioſos ſe in ea præſtiterant, ſed quod ordinem immutare auſi erant, lux mundi, ſubſtantialis Dei ſapientia, cœcos & ſtultos appellat. Et qui Patrem bene norat: *nemo enim Patrem novit niſi filius, & cui filius revelaverit;* (*Matth.* XI.27) hic gratiam nobis Patris per templum & altare explicaturus, docet, illa alias quoque res ſanctitatis participes reddere. Tu vero, at quo nomine te digne ſatis quisquam exceperit, cum inſuperabilis audacia te longe ultra ſtultum & cœcum evehat! non vereris res

 φείτ-

z) πεπαρῳνήκασιν] ita ſcribere debebat librarius, pro eo, quod mendoſe exaravit πεπαρῳνύκασι.

φρίττεις τῷ ἀρχεκάκῳ βδελύγματι τὰ ἅγια ἀναφέρειν; καὶ ὁ μὲν τοσαύτῃ τιμῇ καὶ δόξῃ περιτειχίζει τὰ νομικὰ ἱερὰ, καὶ τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι τιμῶντες μὴ κατὰ τὸ προσῆκον ἐτίμων, τηλικαύτης ἀρᾶς καὶ δίκης ἐνόχους ποιεῖ, οὐ κατ' ἐκείνων μᾶλλον ἢ κατὰ σοῦ ταύτας ἀφιείς. Σὺ δὲ τοῦ μεγέθους τῆς σῆς βλασφημίας οὐδ' οὕτως αἴσθησιν βούλει λαβεῖν. Καὶ ἡ μὲν αὐθυπόστατος τοῦ θεοῦ σοφία τοὺς γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους ἔτι καθυποβάλλει τῷ οὐαὶ, ὅτι μὴ διὰ πάντων τῷ νόμῳ τὸ σεβάσμιον ἔνεμον, ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς μικροτέροις ἐνομοφυλάκουν, ἐν δὲ τοῖς μείζοσι παρηνόμουν. Σὺ δὲ κατὰ πάντων τὴν γλῶσσαν ὀξύνων καὶ νόμων καὶ ἱερῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς, ὅσοι ποτὲ κατὰ τὸν νόμον ἐπολιτεύοντο εἰς ἐσχάτην ἀσέβειαν

ſanctas primo omnis abominationis auctori acceptas ferre? Atque ille quidem tanto honore & gloria ſacra legalia cingit, & Judæos, eo quod, quamvis ea colerent, digno tamen cultu non proſequerentur, tantis commi-nationibus & pœnæ obnoxios facit, ita quidem, ut illæ non tam ipſis quam tibi immittantur: tu autem ne ſic quidem ſentire vis, quanta ſit tua calumnia. Et ſubſtantialis quidem Dei ſapientia Scribis & Phariſæis *væ* occlamat, quod non per omnia Legi debitum cultum præſtiterint, ſed in levioribus quidem Legem obſervarint, in gravioribus autem neglexerint. Tu vero, qui contra omnes & leges & ſacra lingvam acuis, imo & eos, qui ſecundum legem verſa-

ἕλκων

ἕλκων, οὐκ οἴει πολυπλασίους τὰς ποινὰς ὑφέξειν; Καὶ γὰρ ὁ σωτὴρ οὐαὶ ὑμῖν· ἐπιφέρει, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταὶ, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον, καὶ τὸ κύμινον, καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸ ἔλεος, καὶ τὴν πίστιν. Καίτοιγε κατὰ τὸν τῆς ἀποστασίας λόγον οὐκ ἐφ᾽ οἷς παρεώρουν τὰ τοῦ νόμου, ἀλλ᾽ ἐν οἷς ἔσεργον τὰς εἰσπράξεις, ἔδει τούτους ἀπαιτεῖσθαι· ἃ γὰρ οὐκ ἔστι τῷ ἀγαθῷ ἀρεστὰ, τούτων ὥσπερ ἡ πρᾶξις ἐν εὐθύναις τοὺς ἑλομένους ἀπάγει, a) οὕτως ἡ φυγὴ πάσης ἀνωτέρω τίθησιν αἰτίας. Ἀλλ᾽ ὁ σωτὴρ ἡμῶν, ὁ τῆς παλαιᾶς ὥσπερ καὶ τῆς καινῆς κύριος ὑπάρχων καὶ δε-

ti ſunt, in extremam impietatem pertrahis, non exiſtimas pœnas multiplices te manere? Namque Servator *Væ vobis ait, ô Scribæ & Phariſæi, hypocritæ, quia decimatis mentham & cyminum & deſeruiſtis graviora Legis, judicium & miſericordiam, & fidem.* (*Matth.* XXIII. 23.) At ſecundum apoſtatarum ſermones non ideo, quod neglexerant præcepta Legis, ſed quod eorum obſervationem ſectati erant, ad pœnas vocari debuiſſent. Quæ enim Bono non placent, eorum ut praxis ad examen & pœnas vocat facinoroſos; ita averſatio extra omne crimen collocat. Sed Servator noſter ut Veteris, ita & Novi Teſta-

R 2 σπό-

a) ἀπάγει] ita ſcripſi pro ὑπάγει, quod MS. mendoſe præferebat. Hoc enim verbum cum ſequente ἑλομένους conjungi nequit.

σπότης, κατὰ τῆς νεωτεριζούσης ἀσεβείας μᾶλλον ἢ τῆς Ἰουδαϊκῆς ὀλιγωρίας τὴν ψῆφον ἐκφέρει. Ταῦτα γὰρ ἔδει, φησὶ, ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι, νόμῳ τὸν νόμον τὸν παλαιὸν τῷ νέῳ σφόδρα καὶ μετὰ πολλῆς ἀσφαλισάμενος τῆς κυριότητος. Εἰ οὖν παρ' ἐκείνων, ὅτι τὰ ἡμίση παρεώρων τῶν νομίμων, τηλικαύτην δίκην ὁ δίκαιος κριτὴς λαμβάνει, ὑμῖν τίς ἂν ἐξαρκέσῃ δοῦναι καὶ ταῦτα οὕτως ἀνέδην οὐκ ἐξ ὀλιγωρίας, ἀλλ' ἐξ ἀπεχθείας, θεομάχον τηλικαύτην ὕβριν κατὰ πάντων ἀποῤῥίπτουσιν; Καὶ εἰ ἐκείνους τοὺς τῶν προφητῶν οἰκοδομοῦντας τάφους, καὶ τὰ τῶν δικαίων μνημεῖα κοσμοῦντας, καὶ μέρει τινὶ τὸ τῆς εὐλαβείας σχῆμα περιβαλλομένους, τῆς προφητοκτόνου σπορᾶς ἀνευθύνους οὐκ ἀφίησιν, ἀλλ' ὅτι τὰς γνώ-

menti dominus & auctor exiſtens, contra recentem illam impietatem magis, quam contra Judaicam negligentiam, ſententiam dicit. *Hæc enim*, inquit, *decebat facere, & illa non omittere*, Legem veterem hoc modo per novam graviter & ſumma cum auctoritate ſtabiliens. Si igitur ab iis ideo, quod dimidiam Legum partem neglexerant, tantam pœnam juſtus Judex exigit, quantam vos dare debebitis, tam impudenter non ex negligentia, ſed ex odio injuriam tantam in omnes Leges effundentes? Et ſi illos, qui Prophetarum ſepulchra ædificabant, & juſtorum monumenta ornabant, pietatiſque ſpeciem ex parte aſſumebant, ex Propheticidis quippe orti, non judicavit a culpa im̃unes, ſed,

γνώμας πρὸς τὴν πατρῴαν μιαιφονίαν οὐδὲν ἐχούσας εὐλαβέστερον ἔφερον, καὶ τιμωρίαις ἀπαρακλήτοις ὑποβάλλει, ὑμᾶς κατὰ τῶν Προφητῶν πολὺ πλέον ἐκείνων μιαιφονοῦντας, καὶ οὐ μόνον πρὸς οἰκοδομὴν τάφων καὶ μνημείων ἐπιστροφὴν ἵνα δεχομένους, ἀλλ' ἄσπονδον τὴν κατ' αὐτῶν ἔχθραν καὶ μετὰ θάνατον, καὶ τὴν ἀνυπέρβλητον κρατύνοντες ὕβριν, τίς ἂν τιμωρία τὴν δίκην εὑρεθείη μὴ πολὺ ἐλάττω τοῦ τολμήματος ἀπαιτοῦσα; Καίπερ εἰ τῆς κακοεργέτιδος ἦσαν οἱ θεοφόροι προφῆται θεραπευταὶ, οὐ μόνον οὐκ ἐχρῆν ἀραῖς ὑποβάλλεσθαι οὔτε τοὺς ἀνελόντας αὐτοὺς, οὔτε μὴν τοὺς ἐκ τῶν προφητοκτόνων φύντας, οὐδ' εἰς ποινὰς ἄγειν, ἀλλὰ ταῖς πρεπούταις δεξιοῦσθαι τιμαῖς· ὁ

quia mentem a ſangvinario Patrum ingenio non diverſam circumferebant, inevitabilibus ſuppliciis ſubjecit, quæ tandem pœna invenietur, quæ non longe ſubſidat infra ſcelus veſtrum, qui contra Prophetas magis, quam illi, cædes ſpiratis, & non ſolum ad ſtructuram ſepulchrorum monumentorumque vos convertitis ſed implacabilem contra eos etiam poſt mortem inimicitiam & injuriam nunquam ſuperandam exercetis? Quod ſi vero mali Principii cultores fuiſſent Prophetæ divini, non ſolum non decebat maledictioni ſubjicere vel occiſores eorum, vel occiſorum poſteros, eosque ad pœnam rapere, ſed potius eximiis mactare honoribus. At enimvero bonus hominum

μα δίκαιον ἐκχυνόμενον
ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵ-
ματος Ἄβελ τοῦ δικαίου
ἕως τοῦ αἵματος Ζαχα-
ρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφο-
νεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ
καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Ὁ-
ρᾷς, ὅπως τῆς αὐτῆς ἐνό-
χους καὶ μιαιφονίας καὶ
τιμωρίας ἀποφαίνει, ὅσοι
τε τὰς παλαμναίους χεῖ-
ρας κατὰ τῶν πρὸ τῆς
χάριτος Θεῷ εὐαρεστη-
σάντων ἐπανετείναντο, καὶ
ὅσοι κατ' ἐκείνων, ὧν ἡ
χάρις τὸ πολίτευμα, καὶ
οὓς αὐτὸς εἰς τὰς τῶν Ἰου-
δαίων συναγωγὰς καὶ πό-
λεις τὴν βασιλείαν αὐτοῦ
κηρύσσειν ἀπέστειλε, τὴν
αἱμοβόρον λύσσαν ἐναπε-
χέαντο. Οὕτως τὴν χά-
ριν καὶ τὰ πρὸ τῆς χά-
ριτος τιμῶν τε καὶ ἀποδε-
χόμενος ὁ ἑκατέρας καὶ
δημιουργὸς καὶ νομοθέτης
καὶ διὰ πάντων τὴν αὐ-
τῶν παριστῶν συμφωνίαν,
μετέχειν τε δεικνὺς ὁμο-
τίμου σεβασμιότητος, παν-
ταχόθεν τῆς ἀσεβείας

ſanguis justus, qui effuſus eſt ſuper terram inde a ſanguine Abelis justi usque ad ſanguinem Zachariæ, filii Barachiæ, quem occidiſtis intra templum & altare. (*Matth.* XXIII. 34.) Videsne, quomodo eidem & cædi & pœnæ obnoxios pronunciet, tum eos, qui impias manus intulerunt iis, qui ante Gratiæ tempus Deo placuerunt tum illos, qui in homines ſub Gratia viventes eosque omnes, quos ipſe regnum ſuum annunciaturos in urbes & Synagogas miſerat, ſanguinarium furorem effuderunt. Ita & tempus Gratiæ, & ea, quæ illud anteceſſerunt, æſtimans & magni faciens Jeſus, utriusque auctor & conditor, & ubique utriusque conſenſionem ſtabiliens, ac eodem cultu proſequenda oſtendens, o-

ἅπασαν πρόφασιν προεκτέμνει.

XXXI. Ἔδει δ᾽ οὖν τοὺς ἀποστάτας, εἰ καὶ μὴ τὴν μίαν ἀρχὴν εἰς δύο διχάζοντας, μηδ᾽, ἐπειδὰν τὰ τοῦ νόμου διαγελῶσι μυστήρια, καίτοι πῶς ἀνειμένως εἶπον μηδ᾽ ἡνίκα τὴν κτίσιν συλᾶν ἐπιχειροῦντες τοῦ κτίστου, κακοὶ κακὸν κακίστῳ δῶρον προσφέρωσιν· Ἔδει γοῦν αὐτοὺς εἰ καὶ μὴ ἐπ᾽ οὐδενὶ τούτων, μηδ᾽ ἐφ᾽ ᾧ τοῦ προφήτου ὑβρίζουσι, καίτοι τηλικούτων τὴν ἀτοπίαν ὄντων, ἀλλ᾽ οὖν, ἐπειδάνγε τὸ ἑαυτῶν σῶμα πονηρὸν καὶ πονηρᾶς πλάσεως λέγωσιν, αὐτίκα καταδύεσθαι· Ἀλλὰ ποῦ γῆς; ζητεῖν δὲ καὶ τῶν ὑποχθονίων εἴτι βαθύτερον, οὐχ ὅτι ἐκείνων πρὸς ἀθεότητα τοῦ-

mnem impietatis prætextum præſcindit.

XXXI. Decebat igitur apoſtatas, etiamſi unum Principium in duo non diſtingverent, hoc ſaltem nomine, quando Legis myſteria rident (ſed quomodo hæc facilior & remiſſior dico de hominibus, qui creaturam Conditori ſurripere auſi peſſimi peſſimo peſſimum donum offerunt?) decebat, inquam, eos, ſi vel maxime nullo horum & ne eo quidem, quod Prophetas calumniantur, crimine tenerentur, in omni iſta ſua inſolentia, ſaltem hoc nomine, quod corpus ſuum malum & a mala manu profectum dicunt, confeſtim ſe præ pudore abſcondere. At ubi terrarum? imo vero ſubterranea, & ſi quid his profundius eſt, quærere loca de-

το βαρύτερον, ἀλλ' ὅτι καὶ, δι' οὗ τὴν βλάσφημον φωνὴν ἀφιᾶσιν, ἐξ ἀθέου πλάσματος ὁμολογοῦντες λαμβάνειν τὸ ὄργανον, οὐκ αὐτίκα ῥίπτουσι πάντα, καὶ φεύγουσι τὴν ἀσέβειαν, ὀργάνῳ πονηρίας βοῶντες ὡς, ἐν οἷς ταῦτα φθέγγονται, κέχρηνται. Ἀλλ' ἔτι τολμῶσι πρὸς τὰ τῶν ἀνθρώπων βλέπειν πρόσωπα. Ἄνθρωπε τί λέγεις; δύο ἀρχαί; ἀλλὰ διὰ τοῦ πονηροῦ ταῦτα φθέγγῃ στόματος· ὁ νόμος πολεμίας ἀρχῆς, καὶ μαχομένης τῇ χάριτι; ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ τῆς πονηρίας ἀπήχησεν ὄργανον· οἱ προφῆται μοίρας χείρονος; ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῆς κακίας σκεύους καὶ τοῦτο προχεῖται. Τὸ σῶμα πονηρὸν καὶ πονηρᾶς

bent, non quod hoc quod ad impietatem prioribus gravius ſit, ſed quod membrum illud, per quod voces blaſphemas emittunt, ab impia origine ſe accepiſſe profitentes, non ſtatim abjiciunt omnia & impietatem fugiunt, clamantes, ſe, dum iſta quidem loquerentur, malitiæ inſtrumento uſos eſſe. Et vel ſic tamen homines iſti in aliorum conſpectum venire audent? Quid ais, homo? Duone ſunt Principia? ſed tu quidem ore impio iſta profers. Lex, inquis, eſt a Principio hoſtili, & gratiæ oppoſito, ſed & hunc ſonum malitiæ inſtrumentum edit; Prophetæ malum agnoſcunt auctorem? at ex eodem malitiæ vaſe & illud profluit. Corpus eſt malum & Mali conditoris? Et qui non

δημιουργίας; καὶ τί μὴ σιγᾷς τὴν ἐσχάτην σιγήν; ἀλλ' ἔτι φθέγγῃ καὶ χαρίζῃ τῷ οὕτω σε πονηρῶς καὶ ἐβδελυγμένως ὑποστήσαντι, ὥστε μηδὲ φθέγγεσθαι δύνασθαι μηδὲν ὅλως σωτήριον, μηδὲ τῆς βαθείας μέθης καὶ ψευδολογίας ἐλεύθερον. ὁ γὰρ πονηρίας θησαυρὸς οὐκ οἶδεν, ἀλλ' ἢ τὰ τῆς πονηρίας καὶ πλάνης ὥσπερ θησαυρίζειν, οὕτω δὴ καὶ προβάλλεσθαι· ἡ τοῦ ψεύστου γλῶσσα πῶς ἂν ἀλήθειαν εἴποι; ἡ πονηρία πῶς ἐννοήσοι τὴν ἀγαθότητα; τὸ ψεῦδος λέγειν φεύγει τὴν ἀλήθειαν. Καὶ πῶς σὺ σαυτῷ πιστεύεις λέγοντι, τοῦ ψεύδους ὑπάρχων ἐργαστήριον· Ἐγὼ δέ σε φρονεῖν τἀναντία, ὧν λέγεις, ἀξιῶν, καὶ νομίζων, πολὺ σωφρονέστερον ἂν καὶ συνετώτερον εἰσάγω, ἢ εἴτις σε στέργειν,

ad extremum te ſilentium componis, ſed pergis loqui & gratificari illi, qui adeo malum te & abominandum reddidit, ut nihil omnino ſani proferre poſſis, quod a ſumma feritate & mendacio remotum ſit? Namque malitiæ theſaurus non poteſt niſi malitiam & errorem ut recipere, ita & proferre: quomodo enim lingva mendacis vera dixerit, aut quomodo malitia meditetur quidquam boni? Mendacium veritatem dicere refugit. Et quomodo tu tibimet ipſi credis loquenti, cum mendacii ſis inſtrumentum? Si vero ego largiar & opiner, te longe aliter ſentire, quam loqueris, multo te & ſapientiorem & prudentiorem repræſentavero, quam ſi quis alius iis te vere delecta-

ὡς λέ-

ἃ λέγεις, τίθησιν. Εἰ γὰρ ἐκ πονηρῶν ὀργάνων ταῦτα, καὶ διὰ τοῦτο πονηρὰ ἢ ψευδῆ, πῶς, ὡς ἐν κακοῖς, οὐ πολλῷ κουφότερον τὰ ἐναντιώτατα τῶν ῥημάτων πρεσβεύειν, ἢ τῇ γλώττῃ καὶ τὸν νοῦν συνδιαφθείρεσθαι. Διὸ b) λέγει ἀρχάς· μίαν προσῆκε φρονεῖν. Πολέμιος ὁ νόμος τῇ χάριτι· τὴν συμφωνίαν κηρύττειν αὐτῶν. Τῶν Προφητῶν φαῦλος ὁ χορός· καὶ πόθεν ἄντις γνοίη μᾶλλον, ὅτι χρηστός. Τὸ σῶμα πλάττει τοῦ πονηροῦ· ἀρκεῖ πρὸς τελευταίαν ἀπόδειξιν, ὅτι παλάμης ἐστὶ τῆς ἀγαθουργοῦ. Ὁρᾶται τὸ τῆς

ri dicat, quæ proponis. Si enim hæc a malis inſtrumentis proficiſcuntur, ac propterea mala aut falſa ſunt, nonne, quippe in malis, levius peccatum eſt, ea quæ verbis contraria ſunt, amplecti, quam cum lingva mentem quoque ipſam corrumpere. Quod ſi igitur ejusmodi homo de Principiis loquitur; unum illum credere convenit: ſi de Lege Gratiæ adverſa, utriusque converſionem adſtruere cenſendus eſt: ſi chorum Prophetarum malum dixerit; nemo aliunde magis convincetur, eum bonum eſſe. Si corpus ad Malum referat; pro evidentiſſima demonſtratione ha-

φανοί.

b) διὸ] Fortaſſe legendum eſt δύο. Bina enim erant Principia, quæ Pauliciani venditabant. Interim & particula διὸ locum tueri poteſt, quippe qua ad argumentationem opus eſſe videtur, præcipue, cum legenti conſtet, non plura quam duo Principia iſtis hominibus recepta fuiſſe.

ἀνοίας βάθος, τὸ μέγεθος τῆς ἀθεότητος, τῶν μὴ δυναμένων ἔχειν λογισμῶν οὐδ' ἐπὶ φαντασίαις πλαττομέναις ὑπόστασιν. Οὐκοῦν c) οὐδ' ἐπάδειν ὅλως δεῖ ταῖς ἀκοαῖς, ὅτι τὸ αὐτὸ τῆς αἰτίας ἀνίατον εἴποι τις ἂν ταύτας ἐπινέμεται· Φαίην ἂν ἔγωγε· εἰ μὲν γάρ τις τῶν σωτηρίων ἐπῳδῶν παραδέξοιτο, ἀρχὴν λαμβάνει πρὸς τὴν προτέραν ἐπαναδραμεῖν εὐγένειαν. Εἰ δὲ μὴ, καθ' ἑαυτοῦγε, κἀντεῦθεν τὴν ψῆφον αὐτὸς ἀφίησιν ἄφυκτον, πονηρὰν μετάπλασιν τῆς ἀγαθῆς πλάσεως καθόλου ἑαυτὸν ἀνθελόμενος, καὶ τὴν πρὸς τὰ χείρω μεταβολὴν (δέον τὸ ἀγαθὸν) συντηρήσας ἀμετάβλητον. Οὐκοῦν οὐ τὸν ἐπ-

be, id manus eſſe beneficæ. Videte mihi inſaniæ abyſſum, & impietatis magnitudinem, in is hominibus, qui ne quidem in rebus imaginariis ratione certa uti poſſunt. Itaq; nec incantando aures faſcinare fas eſt, quia hoc ipſo inſanabili culpæ ſubjici eas merito quis affirmarit. Atqui, inquam ego, ſi quis ſalutaribus incantamentis aurem præbeat, initium faciet ad priſtinam nobilitatem redeundi; Sin minus, vel ex inde ſententiam non revocandam ipſe in ſe ipſum fert, quod pravam transformationem bonæ formationi omnino præfert, & mutationem in deterius, cum bonam decuiſſet, ſervat conſtanter. Non quippe incantatori poteſt

ᾄδον-

c) Οὐκοῦν] obſcurior in his eſt Photius & ſubtilior. Mentem tamen ejus adſecutum me eſſe ſpero.

ἀδοντα σιγᾷν ἀλλὰ σιγῆς ἑαυτὸν πάσας στηλιτεύει καὶ διὰ πάντων ὑπεύθυνον, ὅς τὴν οἰκείαν ἐξ ἀπονοίας πώρωσιν σιγῆς ἡμῖν αἰτίαν ἐπέσειεν. Διὸ δὴ συνάψαι καὶ τὰ λείποντα.

XXXII. Ο Φιλάνθρωπος ἡμῶν σωτὴρ καὶ ὑπεράγαθος, ὁ τὰς ἁμαρτίας ἐπιδημήσας ἆραι τοῦ κόσμου, τῶν ἄλλων νοσημάτων καὶ παθῶν τὸ γένος ἐλευθερῶν, καὶ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων πολλοῖς ἄφεσιν ἐχαρίζετο, καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀφέσεως ἀπὸ τοῦ σώματος θεραπείας ἐλάμβανέ τε καὶ παρείχετο. Καίπερ εἰ πονηρᾶς ἦν τὸ σῶμα διαπλάσεως, ὡς βλασφημία θρασύνεται, οὐκ ἂν εἴη δυνατὸν τὸ μόνης τῆς ἀγαθῆς θεότητος ἀγαθούργημα, τὴν τῶν πλημμελημάτων συγχώ-

vitio dare, quod ſilet, ſed ſilentii cauſam ſibi exprobrare omnem, culpæque omnis ſe reum facere debet, qui ſuam ipſius inſaniam & cæcitatem pro ſilentii culpa nobis venditat. Propterea & reliqua his junge.

XXXII. Servator noſter hominum amantiſſimus&optimus, qui venit, ut peccata mundi tolleret, tum morbis aliis & ærumnis liberavit homines, tum multis peccatorum remiſſionem largitus eſt, factæq; remiſſionis argumentum a ſanatione corporis petiit & aliis propoſuit. Jam vero ſi mali Conditoris opus eſſet corpus, ſicut homines blaſphemi audacter tradunt, fieri certe non poterat, ut illud ſolius bonæ divinitatis beneficium, veniam nempe

ρησιν,

ρησιν, τὸ πιςὸν καὶ βέβαιον διὰ τῆς κακίας ἐπιδέχεσθαι. Οὐδὲν γάρ ἐςιν ἄλλο λέγειν, ἢ τὴν τῆς κακίας σύςασιν πηγάζειν τῆς ἀγαθότητος τὴν ἐνέργειαν, εἴπερ ἡ μὲν ἄφεσις τῶν ἁμαρτημάτων ἐκ τῆς τῶν σωμάτων θεραπείας προείη, τὰ δὲ τῆς κακίας ὑπάρχει γεννήματα. Ἀλλ' ὁ σωτὴρ ὁ μόνον λόγῳ τὰς τῶν σωμάτων θεραπείας ἐβράβευεν, ἀλλὰ καὶ χειρί. Πάλιν ἀλλαχοῦ κρατεῖ χειρὸς, ἧς μὴ πλάςης ἦν, καὶ τὸ κοράσιον ἐγείρει, (*Marc.* V. 41.) καὶ τὸν ὑὸν ἀνίςα τῆς χήρας, (*Luc.* VII, 12.) καὶ καλῶς ἀποσκευασθὲν τῆς ψυχῆς σῶμα πάλιν ἐπανας ρέφει, καὶ συνάπτει ταύτῃ, ὃ καλὸν μὲν ἦν κατὰ τὴν θεομάχον γλῶτταν μηδ' ὅλως λαβεῖν, δεύτερον δὲ

peccatorum, in fidem confirmationemq; per pravitatem ſuam reciperet. Idem enim hoc eſt, ac ſi dicas, malitiæ compagem fontem eſſe, ex quo bonitas ſcaturiat, ſiquidem remiſſio peccatorum ex ſanatione corporum, quæ malitiæ ſunt progenies, procederet. At enimvero Servator noſter non ſolum verbis, ſed & manu ſua, ſanationem corporum condecoravit. Alibi enim apprehendit manum, cujus tamen non erat conditor, & puellam excitat, & filium viduæ in vitam revocat, corpusque, ab anima optimo conſilio ſeparatum, reducit, & cum eadem conjungit. Atque id tamen ſecundum impiam hominum illorum lingvam ita comparatum eſt, ut præſtitiſſet nunquam illud acce-

λαβοῦ-

λαβοῦσαν θᾶττον ἀποθέσθαι, χείριστον δὲ καὶ μετὰ τὴν ἀπόθεσιν; συναφθῆναι πάλιν. Καὶ ὁ τὸ κράτος ἐλθὼν καταλῦσαι τοῦ ἐχθροῦ, πάσῃ δυνάμει κρατύνειν αὐτοῦ τὰ ἔργα φιλονεικεῖ. καὶ τί λέγω κρατύνειν; μενοῦνγε τὴν τυραννίδα πολλάκις λυομένην, τοῦτο μὲν οἷς ὑπέκειτο τὰ ταύτης ἔργα παντοδαποῖς νοσήμασι δαπανώμενα, τοῦτο δὲ οἷς διεσπᾶτο τῷ θανάτῳ καὶ τῇ φθορᾷ παρεδίδοτο, αὐτὸς ὁ τῆς τυραννίδος καθαιρέτης παρ' ὅλον τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ τὸν καιρὸν, ἀνακαινίζων ταύτην ὤφθη τῆς φθορᾶς ἀνιστῶν, τῶν παθῶν ἀπαλλάττων, καὶ τοσαυτάκις, ὁσάκις νεκροὺς τε εἰς ἀναβίωσιν ἦγε καὶ τῶν σωμάτων τὰς νόσους ἀπήλαυνε.

XXXIII, Καὶ τὸ ἔτι

piſſe, vel acceptum quam citiſſime deponere; peſſimum vero ſit, depoſitum iterum junctum videre. Qui vero venit ad potentiam Hoſtis frangendam, is pro viribus opera ejus ſtabilire annititur. Quid, inquam, ſtabilire? imo vero deſtructor tyrannidis illius per totam ſuam vitam viſus eſt ipſum hoc tyrannicum dominium, ſæpius nunc quidem variis morbis, quibus opera ejus ſubjecta erant; nunc autem morte & corruptione, cui morbis conſumta tradebantur, deſtructum iterum inſtaurare, modo ab interitu excitans, modo a malis liberans, idque toties, quoties mortuos in vitam revocavit, & morbos à corporibus propulſavit.

XXXIII. Et, quod ad-

μάλιν

μάλιστα δυσαναχετούμενον, ὅτι περ ἐξ ἐκείνου μέχρι νῦν διά τε τῶν αὐτοῦ θεοφόρων μαθητῶν, καὶ ἃ τὴν ἐκείνων μετῆλθον διαδοχὴν, οὐ λήγει ταύτην διὰ τῶν ὁμοίων πράξεων συγκαταπράττων καὶ συγκατασκευαζόμενος. Ἆρα ἐστί τι τῆς τοιαύτης ἐμπληξίας, ἢ παρ' Ἕλλησιν ἢ παρὰ Βαρβάροις ἐμπληκτότερον ἢ ἀθεώτερόν τι λαβεῖν; ἐγὼ μὲν οὐχ ὁρῶ, οἶμαι δὲ οὐδ' ἄλλως ὁρᾶν οὐκ ἀνάξιος. Πυνθανομένοις μέν τοι τοῖς Φαρισαίοις, εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν ἀπολύειν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ὅρα, πῶς οὐκ ἀλλαχόθεν, οὐδ' ἐκ τῆς ἰδίας ἐξουσίας καὶ τῶν τῆς χάριτος δογμάτων ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν δεσπότης, ἀλλὰ δι' αὐτῆς τῆς ἀρχαιογονίας καὶ τὴν λύσιν αὐτῶν τῆς ἀπορίας καὶ τὴν ἐπι-

huc minus ferri poſſe videtur, inde ab eo tempore usque ad præſens, non deſiſtit tum per diſcipulos ſuos divino Spiritu actos, tum per eos, qui hos in officio exceperunt, ſimilibus actionibus idem dominium confirmare & perficere. Numquid vero vel apud Græcos vel apud Barbaros quidquam eſt magis barbarum aut impium, quam quidem hoc? Ego quidem tale quid nusquam video, neque putem me, ut viderem, alioquin indignum eſſe. Cum Phariſæi aliquando quærerent, num liceat homini quacunque de cauſa uxorem ſuam dimittere, vide mihi, quomodo non aliunde, nec ex propria poteſtate, aut ex Gratiæ doctrina, Dominus noſter, hominum amantiſſimus, ſed ex ipſa creationis

τιμη-

τίμησιν ἐπάγει. Οὐκ ἀνεγνώτε γάρ, φησι, ὅτι ὁ ποιήσας αὐτοὺς ἀπ᾽ ἀρχῆς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς; διδάσκων, μὴ δεῖν ῥαδίως διαλύεσθαι τὰ συνοικέσια μηδ᾽ οὕτως προπετῶς, πρὸς ἃ συνωθεῖ τὸ τῆς ὁρμῆς ἀκόλαστον, καταφέρεσθαι. Καὶ ὅτι τὴν δημιουργίαν αὐτὴν διδάσκαλον ἔχοντες τοῦ μήτε d) πλείοσι μιᾶς γυναιξὶ συνάπτεσθαι, μήτε διασπᾶν τὴν συνάφειαν, οὐκ ἠθέλησαν οὔτε τὴν ἐντολὴν ἐκ τοῦ Μωσαϊκοῦ διδασκαλείου μαθεῖν, οὔτε τὸ ἄπορον e) ἐπιλυόμενον

hiſtoria & objectionem eorum ſolvat, & reprehenſionem formet. Nonne enim legiſtis, inquit, quod qui fecit eos ab initio, marem & feminam fecit eos? clare per ipſam hanc formationem diverſam docens, non tam facile ſolvere licere connubia, neque tam temere eo abripi, quo impetꝰ difficulter coërcendus impellit. Cumque creationem ipſam magiſtram haberent, quod nec plures una conjuges ducere, nec conjugium dirimere liceat; illi tamen nec præceptum hoc ex diſciplina Moſaica diſcere, neque difficultatem ſolutam videre vo-

S συνι-

d) μήτε] ita ſcripſi pro ἤτε, quod non admittit ſequens μήτε.

e) ἄπορον] hanc vocem repoſui pro ἄσπορον, quod erat in MS. Ἄπορον enim æque ac ἀπορία paulo ante nodum vindice dignum ſignificat.

συνιδεῖν; Ἀλλ' αὐτὸς ἐκεῖθεν πρὸς ἑκάτερον παραταξάμενος μόνον λοιπὸν ἴδιον τὸν παλαιὸν ποιεῖται, καὶ δι' ἐκείνου πλέκει τὸν τῆς χάριτος. Ὁ γὰρ ἐκ μὴ ὄντων ἅπαντα παραγαγὼν, δι' ὧν εἰς ἄρσεν καὶ θῆλυ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μορφώσας διήρθρωσε, καὶ εἰς ἓν ἀλλήλοις συνηρμόσεν, ἐκεῖνός ἐστί, φησιν, ὁ καὶ τὰ σπέρματα τοῦ νόμου καταβαλὼν, ὃς μὴ δεῖν μοχθηρίᾳ γνώμης ἀπ' ἀλλήλων τοὺς συναφθέντας κελεύει διΐστασθαι, μηδ' ὑπερορίους ἡδονὰς, καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων γένεσιν ὑβρίζειν πολυγαμίας μιασμῷ. f) Ὁρᾷς ὅπως ἀπὸ τῆς Μωσαϊκῆς κο-

lebant. At ille inde contra utrumque decertans, veterem tantum Legem propriam ſibi fecit, atque hinc eam, quæ Gratiæ eſt, nectit. Qui enim ex non exiſtentibus omnia produxit, ex quibus humanam naturam in maſculum & feminum formando finxit, & utrumque in unum conjunxit: is, inquit, idem eſt, qui & hujus Legis ſemina ſparſit, & præcepit, quod non liceat ex iniqua animi ſententia ſemel conjunctos a ſe invicem ſeparare, neque immodicas ſectari cupiditates, & introducto polygamias vitio hominum generationem contaminare. Vides, quomodo inde ab originibus mundi Moſaicis Legem

σμο-

f) *μιασμῷ*] ſic ſcripſi pro *μίασμα*, quod MS. exhibebat. Forte etiam recte legeris *μιάσματι*.

σμογενείας τὸν ἑαυτοῦ διαπλέκει νόμον καὶ τὴν ἀρχὴν ἐκεῖθεν ἔχειν ἀποδείκνυσι τῆς θέσεως, εἶτα οὐ τοὺς Ἰουδαίους μᾶλλον ἐπιστομίζων διὰ τοῦ πλάστου καὶ τῆς πλάσεως, ἀλλὰ καὶ πάντας, ὅσοι δυσφημεῖν τὸν ἄνθρωπον παρηνέχθησαν, καὶ τὴν ἐξ ἀλλήλων προπηλακίζουσι γέννησιν, μετ᾽ ὀλίγον ἐπάγει· ὃ οὖν ὁ Θεὸς ἔζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. Ου δεῖ, φησιν, οὓς ὁ Θεὸς ἔπηξε νόμους ἀνθρωπίνοις παρακινεῖσθαι σπουδάσμασιν, οὐδ᾽ ἀντινομοθετεῖν τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι. Καὶ οὐ μέχρι τοσαύτης τιμῆς τὴν Μωσαϊκὴν φυσιολογίαν ἀνάγει, ἀλλ᾽ ἤδη καὶ τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ συστάσει τῆς ἰδίας γνώμης τε καὶ δόξης ἀντιπροβαλλομένων τε καὶ ἀνθυποφερόντων τὸν Μωσέα, ὡς αὐτὸς αὐτοῖς ἐπέτρεψεν ἀπολύειν τὰς γυναῖκας, οὐδὲν εἰς αὐτὸν οὐδα-

ſuam repetat, atque inde initium ſuum habere oſtendat. Poſtea non Judæos magis per Creatorem & creationem ad ſilentium redigens, quam eos omnes, qui eo provecti ſunt, ut humanam naturam calumnientur, & generationem hominum ex ſe invicem convicientur, poſt pauca ſubjungit: *quod igitur Deus conjunxit, homo ne ſeparet.* (*Matth.* XIX. 6.) Non decet, inquit, quas Deus condidit leges, humanis conſiliis evertere, neque creaturæ convenit, contra Creatorẽ leges ferre. Neque ſolum in eam dignitatem Moſaicam Phyſiologiam evehit, ſed &, cum Judæi pro commendatione ſententiæ ſuæ & opinionis Moſen proferrent & objicerent, quippe qui ipſis permiſerit dimittere

 μᾶς

μῶς ἀπέῤῥιψε μέμψεως, οὐδ' ὑπαίτιον ἐποιήσατο. Ἀλλὰ καίτοι ἔχων καὶ τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἐκ τῆς δημιουργίας ἀφορμὴν παροξύνουσαν, καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀπορίαν εἰς τὸν νομοθέτην τὴν αἰτίαν ἐνεγκεῖν, τοσοῦτον ἀπέχετο τὸ ὑπεύθυνον ἀποφῆναι τὸν Μωσῆν, ὥστε καὶ τοῦ τῇ οἰκονομοῦντος ἐπεκόσμησε σοφίᾳ. Μωσῆς γάρ φησι πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ἀπολῦσαι τὰς γυναῖκας, τουτέστιν οὐκ αὐτὸς ἐκ μεταμελείας, τὸν ἀρχαῖον, καὶ ὃν ἔγραψεν, ὑπεριδὼν νόμον πρὸς δευτέραν ἀπόφασιν ἐπεστράφη, οὐδ' ἣν χάριν ἔλαβε λανθάνουσαν καταγγεῖλαι θείαν δημιουργίαν λογισμῶν ὀπίσω θέμενος, οὐδεὶς αὐτὸν ὁρᾷ τοῦ διεστίου τὸ ὑπαίτιον, ἀλλὰ τὸ ὑμέτε-

uxores, nihil ipſi reprehenſionis impegit, neque crimini eum fecit obnoxium. Sed, quamvis ex ipſa creatione primæva & ex Judæorum exceptione occaſionem nactus eſſet, cauſam hujus rei in Moſen referendi, adeo tamen ſe a Moſe accuſando abſtinuit, ut eum potius ſapienter tanquam diſpenſantem egiſſe profiteatur. *Moſes enim*, inquit, *ob duritiem cordis veſtri permiſit vobis dimittere uxores* (*c.* XIX. 8.) hoc eſt, non ipſe pœnitentia ductus, veterem illam, quamque ipſe ſcripſit, Legem negligens ad alterum illud ſe convertit, neque quam acceperat latentem gratiam divinam creationem exponendi, ſuis ratiociniis poſtpoſuit, atq; adeo nec diviſionis hujus cauſa exſtitit, ſed

eo

ρον σκληροκάρδιον εἰς ὑμᾶς πᾶσαν ἀναρτᾷ τὴν αἰτίαν. Μὴ βουλόμενον γὰρ παραδέχεσθαι τὴν τελειότητα τῆς νομοθεσίας, καὶ τοῦ προτέρου νόμου τὴν μεταβολὴν ὑμῖν κατεπράξατο καὶ ταῖς ὁρμαῖς καθυφεῖναι τὸν τῆς εὐταξίας χαλινὸν ἐβιάσατο. Οὐ γὰρ ὑπερορῶν ποθὲν ὁ θεόπτης τὸ τῆς δημιουργίας πρόσταγμα πρὸς ἕτερον ηὐτομόληκεν, ἀλλὰ τὸ ὑμῶν ἀπαράδεκτον οἰκονομίᾳ λῦσαι τὴν ἀκρίβειαν συνεβούλευσεν, ὡς ἂν μὴ, τῆς συναφείας ἐχούσης τὸ ἀδιάλυτον, τὸ σκληρὸν τῆς γνώμης καὶ τὸ ἀνήμερον, τὰ πολλῷ κατεργάσοιτο χείρονα, φόνῳ τὴν λύσιν, ὅτι μὴ ἔξεστι δόγματι, ἐπιμηχανώμενον. Τοιούτοις λογισμοῖς ὁ σωτὴρ καὶ ἐνθυμήμασιν ἀποῤῥαπίζει μὲν τῶν Ἰουδαίων τὸ κακούργημα, λύει δὲ τὸ σεσοφισμένον

durities cordis veſtri omnem in vos cauſam refert. Cum enim illa parfectam Legis rationem recipere nollet, & prioris illius præcepti mutationem vobis peperit, & affectibus veſtris frenum boni ordinis nonnihil laxare coëgit. Neque enim vir, qui Deum vidit, neglecto creationis præcepto, ad aliud digreſſus eſt, ſed veſtra repugnantia à rigore ejus remittere aliquid per diſpenſationem ſvaſit, ne forte, cum connubium nexum juberet eſſe indiſſolubilem, durities & rigiditas mentis multo pejora efficeret, homicidio ſcilicet ſolutionem procurans, quam vi legis & doctrinæ non liceret efficere. His ratiociniis & argumentis Servator flagitium Judæorum caſtigat quidem, ſed & ſimul quæ-

τῆς ἐρωτήσεως. Καὶ παιδεύει πάντας, ἐκεῖνον ἡμῶν εἰδέναι δημιουργόν, οὗ καὶ τὸν ἄνδρα τῆς γυναικὸς νόμος ἐστὶ μὴ διΐστασθαι. Καταρχὰς μὲν τῇ διαπλάσει καὶ συναφείᾳ οἱονεὶ τυπούμενος προβουλεύματι, ὕστερον δὲ καὶ ῥήμασιν αὐτοῖς ἐμφανιζόμενός τε καὶ διαρρήδην κηρυττόμενος. Καὶ γὰρ κοινόν ἐστι καὶ ἀμέριστον τῆς ὑπερουσίου καὶ παντοκρατορικῆς τριάδος, ὥσπερ τὸ ἀγαθὸν καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις οὕτω καὶ τῆς δημιουργίας καὶ τῆς νομοθεσίας τὸ ἀξίωμα. Διὸ καὶ τοῦ παρόντος νόμου g) κατὰ μὲν τὴν ἀρχαιογονίαν ὁ τοῦ πατρὸς υἱὸς ὁμοούσιος τὰ σπέρματα καταβάλλεται, σάρκα δὲ λαβὼν τὴν ἐμὴν καὶ τοῖς ἀνθρώποις ὡς ἄνθρωπος ἐμπολιτευσάμενος καὶ ῥή-

ſtionem, ſophiſtice prolatam, ſolvit, omnesque docet, ut eum ſciant noſtrum eſſe conditorem, cujus etiam hæc lex eſt, ut maritus ab uxore non recedat. Quæ quidem initio ipſa creatione & conjunctione in anteceſſum adumbrata, deinde vero conſilio & verbis ipſis promulgata & diſerte propoſita eſt. Namque Trinitatis infinitæ & omnipotentis ut bonitas & regnum & potentiam, ita & creationis dignitas communia ſunt & indiviſa. Proinde & præſentis Legis ſemina in creatione ipſa Filius, Patri quod ad eſſentiam æqualis, ſpargit, carne vero noſtra aſſumta, & inter homines ut homo verſatus, verbis ipſis eandem

μασιν

g) νόμου] ſuperſcripta in Codice ab eadem manu erat vox λόγου ſed malui retinere alteram.

μασιν αὐτοῖς ἀπαρτίζει τοῦτον καὶ ἐκλύθησι. Καὶ πῶς οὐκ ἄν τις φρίξειε τῆς ἐναντίας μοίρας ἢ τὴν πλάσιν ἡμῶν, ἢ τὸν Μωσέα, ἢ τὴν κοσμογένειαν μὴ ὅτι φθέγξασθαι, ἀλλὰ καὶ λογισμοῖς τῆς τοιαύτης βλασφημίας, τοῦ πονηροῦ προσβάλλοντος, κἂν ἐπίβραχυ δοῦναι τῇ δυσσεβείᾳ κυμαίνεσθαι τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ μὴ θᾶττον καὶ αὐτὴν ἀποσοβεῖν τὴν πεῖραν καὶ μετὰ σφοδρότητος ἀποτρέπεσθαι.

XXXIV. Χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων ὁ δεσπότης ἰδὼν αὐτοῦ τὸν κόσμον καὶ γινώσκει, καὶ πολλάκις ἐπιδείκνυται. Καὶ πῶς οἱ ἀλλοτριοῦντες αὐτὸν τῆς ἐκείνου κραταιᾶς χειρὸς οὐκ ἀλλότριοι περιφανῶς καὶ αὐτῆς τῆς τῶν χριστιανῶν ἐξελέγχονται κλήσεως. Καὶ γὰρ

perficit atque exponit. Et quis non exhorreſcat, vel creationem noſtrum, vel Moſen, vel mundi productionem non ſolum ad contrarium Principium referre, ſed & blasphemis ejusmodi cogitationibus, annnitente Malo, indulgendo, vel brevi tempore impietatis fluctibus mentem permittere, nec potius quam citiſſime ipſam aggreſſionem evitare, & cum contentione averſari?

XXXIV. Præter ea vero, quæ dicta ſunt, Dominus videns mundum, agnoſcit ſuum, & hoc nomine appellans, agnoſcere ſe declarat. Nonne itaque illi, qui eum forti ipſius manui ſubtrahunt, ipſa quoque Chriſtianorum appellatione indigni & privandi videbuntur? Parabolam enim de ſe-

τὴν παραβολὴν τοῦ σπείροντος τὸ καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ, καὶ τὴν τῶν ζιζανίων ἐπισποράν, ἣν καθεύδουσιν ἐπιθέμενος ἔσπειρεν ὁ ἐχθρὸς, ταύτην δὴ τοῖς μαθηταῖς ἀναπτύσσων αἰτοῦσι μαθεῖν. Ὁ σπείρων, φησὶ, καλὸν σπέρμα ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ δὲ ἀγρός ἐστιν ὁ κόσμος, ὃν ἐν τῇ ἀποτυπώσει τῆς παραβολῆς ἀγρὸν αὐτοῦ εἶπε, τοῦτον ἐν τῇ ἀναπτύξει κόσμον ὀνομάζων καὶ δηλῶν, οὐκ ἄλλου τινὸς, ἀλλ' αὐτοῦ εἶναι τὸν περίγειον κόσμον, ἐν ᾧ καὶ σωματικῶς παρὼν τὸν τῆς σωτηρίας διέσπειρε λόγον. Ὅταν οὖν ἡ ἀλήθεια τὸν κόσμον αὐτοῦ λέγῃ εἶναι, ἔλεγε δὲ καὶ ὁ πονηρὸς, ἡνίκα τὰς βασιλείας πάσας κατηλαζονεύετο ὑποχειρίους ἔχειν· οἱ δὲ τῇ τόλμῃ τῆς γλώττης ἀφαιροῦσι μὲν αὐτὸν τοῦ κοινοῦ κτίστου καὶ

minante bonum ſemen in agro ſuo, & Zizaniorum diſſeminationem, quam Malus, dormientibus inſidiatus, ſuſcepit, diſcipulis ſuis, utramque diſcendi cupidis, explicans: *Serens,* inquit, *bonum ſemen filius hominis eſt, ager vero eſt mundus,* (*Matth.* XIII.37.) Quem in ſum̄a parabolæ agrum ſuum dixerat, eum in explicatione mundum vocat, atque hoc ipſo manifeſtat, non alterius cujuſdam, ſed ſuum eſſe mundum terreſtrem, in quo corpore præſens verbum ſalutis ſparſerit. Quando igitur veritas mundum ſuum eſſe dicit, idem vero & Malus affirmat, regna omnia ſibi ſubjecta habere gloriatus; hi autem homines temerariis lingvis eum communi Creatori ac conditori

δὲ

δημιουργοῦ, ὑποβάλλονται
δὲ τῷ διαβόλῳ, ἆρα οὐκ
εἰς ψεῦδος μὲν ἀποῤῥί-
πτουσι τὴν ἀλήθειαν, τὸν
δ' ἀρχηγὸν τοῦ ψεύδους
ἀληθείᾳ μετὰ τῆς ἄλλης
δόξης καλλωπίζουσι καὶ
τοῦ μὲν δεσπότου συλοῦσι
τὸ κλῆμα, μετὰ τοῦ ληστοῦ
δὲ γίνονται, καὶ τὸν ἀ-
ποστάτην καὶ μαστιγίαν καὶ
ἀγνώμονα τῶν ὁμοδούλων
ἀναγορεύουσι κύριον; Καὶ
πῶς ἂν οὗτοι τὸν ἀληθῆ
καὶ φιλάνθρωπον ὄψον-
ται κύριον, τῆς τυραννίδος
συνεργοὺς καὶ ὑπηρέτας,
μᾶλλον δὲ ἀρχηγοὺς ἑαυ-
τοὺς ἀπογραψάμενοι; Ἄλ-
λως τε δὲ, εἴπερ μὴ ἦσαν
οἱ ἀγροὶ καὶ ὁ κόσμος
τοῦ ἀγαθοῦ καὶ φιλαν-
θρώπου σωτῆρος ἡμῶν,
ἀλλ' ἡ φαυλότης αὐτῶν
διεκληροῦτο τὴν κυριότη-
τα, πῶς τοῖς ἕνεκεν τοῦ
ὀνόματος αὐτοῦ. κατα-
λιποῦσιν οἰκίας καὶ ἀ-
γροὺς, καὶ τῆς σωματι-

ſurripiunt, viciſſimque
Diabolo vindicant,
nonne iidem verita-
tem in mendacium
convertunt, mendacii
vero auctorem veri-
tatis aliarumque re-
rum gloria ornant, ac
Domino quidem ſua
auferunt, & prædoni ſe
jungentes apoſtatam,
& maſtigiam & refracta-
rium conſervorum ſuo-
rum dominum conſti-
tuunt? Quomodo vero
illi verum hominum-
que amantiſſimum De-
um videbunt, qui ſe i-
pſos tyrannidis illius ſo-
cios & ſervos vel potius
primipilos geſſerunt?
Quod ſi vero agri &
mundus boni homi-
numque amantiſſimi
Servatoris noſtri non
ſunt, ſed potius Malum
Principium illorum do-
minatum diſtribuit,
quomodo illis, qui ob
nomen ejus reliquе-
runt domos & agros, &

κῆς συγγενείας τὰ τιμιώτατα κατὰ τὴν ἐν τῷ παρόντι βίῳ μισθαποδοσίαν, οὐκ ἀφαιρεῖται τοὺς ἀγροὺς, οὔτε ἄλλα, ὅσα τῆς αἰσθητῆς ἐστι κτίσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τῷ ἑκατονταπλασίονι περιλαμβάνει δώρῳ καὶ ἀντιδίδωσιν, οἷς κληρονομία ἡ αἰώνιος ζωὴ, καὶ φιλοτιμεῖται τούτοις τοὺς θερμοὺς ἐραστὰς, ὧν ἡ κτίσις, εἰ μὲν h) ἦσαν φαῦλα, καὶ αὐτὸν ἂν ἀπεσβέννυ τὸν ἔρωτα, καὶ μεροποιεῖται τῆς ἀμοιβῆς, ἃ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἔδει κεκτῆσθαι. Μᾶλλον μὲν οὖν, δι' ἃ καὶ τῶν ἄλλων ὁ μισθὸς, οὐχ οἷς δοθείη, ἀλ-

cognationis naturalis præclariſſima quæque, præmia in hac vita diſtribuens, non adimit agros, nec cetera quæ ad ſenſibiles creaturas pertinent, ſed & illa centuplici præmio comprehendit, ac tribuit illis, quorum hereditas eſt vita æterna, (*Matth.* XIX. 29.) quomodo iisdem ſtrenuos ſuos amatores mactat, quorum creatio, ſi mala fuiſſet, ipſum quoque eorum amorem apud eos exſtinxiſſet? Quomodo præmii rependendi partem ea facit, quæ ne quidem ab initio poſſidere licebat? Multo itaque magis juſtitia requirebat,

h) εἰ μὲν] ita ſcribere juſſit ſenſus & ſenſus & ſeries verborum pro εἴπερ, Codice ſcriptum erat,

ἄλλοις ἀφαιρεθείη, φέρει τὸ δίκαιον. Πῶς δὲ χώραν ἔχει συντάττειν τὴν πάντα νῦν ὑπερέχουσαν σοφίαν ταῖς ἀγαθοποιοῖς αὐτῆς δωρεαῖς, ἃ τῆς πονηρίας ἐστὶν, εἴπερ ἦσαν οἱ ἀγροὶ καὶ τὰ ἐν ταῖς ἀργοῖς δημιουργήματα. i)

ob quæ his non darentur talia, præmii loco, aliis etiam auferrentur. Quomodo denique locũ habere poteſt, ut ſapientia, omnem rationem ſuperans ea, quæ a Malo profecta ſunt, cum bonis ſuis donis conjungat, ſiquidem agri agrorumque proventus Mali eſſent Principii?

Τοῦ

i) δημιουργήματα] videntur hic nonnulla deſiderari. Nam & abruptus ſermo eſt, & veriſimile fit, Photium noſtrum nova quadam ad Arſenium compellatione dicendi finem facturum fuiſſe. In ipſo quoque MS. nulla, quæ alias comparere ſolet, colophonis impoſiti nota inveniebatur.

Τοῦ ἐν ἁγίοις a) Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου, Ἐπισκόπου Νύσσης, περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως, ὁ λεγόμενος λόγος τὰ Μακρίνια.

Sancti Patris noſtri GREGORII NYSSENI EPISCOPI de Anima & Reſurrectione Dialogus, qui MACRINIA inſcribitur.

Ἐπειδὴ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου πρὸς τὸν Θεὸν μετέστη ὁ πολὺς ἐν ἁγίοις Βασίλειος, καὶ κοινὴ πένθους

Cum ingens ille inter ſanctos Baſilius ex humana vita ad Deum migraſſet, & commu-

a) Τοῦ ἐν ἁγίοις] Inſcriptio Codicis MS. A. ſive *Uffenbachiani* cũ ea quæ in editis comparet, conſentit, niſi quod pro Νύσσης legitur Νυσσαέως, eodem ſenſu, nec præter Scriptorum Eccleſiaſticorum morem, qui ſæpe Gregorium noſtrum τὸν Νυσσαέα ab Epiſcopatus ſede appellant. Deinde deſunt ibidem verba extrema: ὁ λεγόμενος λόγος τὰ Μακρίνια. Titulꝰ, in MS. B. ſeu *Haſſelmanniano* obvius, alio modo conceptus, ita habet: Διάλεξις τῆς ὁσίας Μακρίνης μετὰ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου περὶ ψυχῆς. Eodem modo Svidas refert, Gregorium noſtrum ſcripſiſſe μακρόν τινα καὶ περικαλλῆ πρὸς τὴν ἀδελφὴν Μακρίνην περὶ ψυχῆς λόγον. Ex quo etiam manifeſtum eſt, quod & res ipſa credere jubet, dialogum hunc non quidem re vera, inter Gregorium & Macrinam habitum, ſed inſtar diſſertationis a Gregorio conſcriptum eſſe.

πένθους ἀφορμὴ b) ταῖς Ἐκκλησίαις ἐγένετο· περιῆν δὲ ἔτι τῷ βίῳ ἡ ἀδελφὴ καὶ διδάσκαλος, ἐγὼ μὲν ᾔειν c) κατὰ σπουδὴν κοινωνήσων ἐκείνῃ τῆς ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ συμφορᾶς, καί μοι d) περιώδυνος ἦν ἡ ψυχὴ, πρὸς τοιαύτην ζημίαν ὑπεραλγοῦσα, καὶ ἵνα τῶν δακρύων κοινωνὸν ἐπεζήτουν τὸν ἴσον ἔχοντά μοι τῆς λύπης ἄχθος. Ὡς δὲ ἐν ὀφθαλμοῖς ἦμεν e) ἀλλήλων, ἐμοὶ μὲν ἀνεκίνει τὸ πάθος προφανεῖσα τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡ διδάσκαλος· καὶ γὰρ ἤδη καὶ αὐτὴ τῇ πρὸς

nis cauſa luctus Eccleſiis exſtitiſſet, atque etiam nunc ſoror & magiſtra vitæ ſuperſtes eſſet, ego quidem ſtudioſe ibam, ut cum illa communicarem calamitatem, morte fratris acceptam. Ac mihi, tanto accepto detrimento, animus vehementer anxius atque dolore confectus erat, & aliquem ſocium lacrymarum requirebam, qui æque magnum ægritudinis onus ſuſciperet, atque ego. Ut autem alter alteri fuimus in conſpectu, mihi quidem magiſtra viſa refricuit animi dolorem. Etenim jam etiam ipſa mortifero

θάνα-

b) ἀφορμὴ] ita reſcripſi pro καὶ ὁρμὴ, quod in editis erat, auctoritate MS. utriusque, ſicut & verſio Latina eandem vocem recte expreſſit, quod etiam alias fieri obſervavi.

c) ᾔειν] ita recte MS. utrumque pro edito εἴην.

d) μοι] agnoſcit neuter codex, quod tamen locum habere poteſt.

e) ἦμεν] ita omnino ſcribendum eſt, præeunte utroque MS. pro ἡμῶν, quod edita exhibent,

θάνατον ἀῤῥωστίᾳ συνείχετο. Ἡ δὲ κατὰ τοὺς τῆς ἱππικῆς ἐπιστήμονας ἐνδοῦσά μοι πρὸς ὀλίγον παρενεχθῆναι τῇ ῥύμῃ f) τοῦ πάθους ἀναστομοῦν ἐπεχείρει μετὰ ταῦτα τῷ λόγῳ, καθάπερ χαλινῷ τινι τῷ ἰδίῳ λογισμῷ τὸ ἄτακτον τῆς ψυχῆς g) ἀπευθύνουσα, καὶ ἦν αὐτῇ τὸ Ἀποστολικὸν λόγιον h) προφερόμενον, i) ΜΑΚΡ. τὸ μὴ δεῖν ἐπὶ τῶν κεκοιμημένων λυ-

morbo correpta erat. At illa quemadmodum equorum regendorum artis periti facere ſolent, cum permiſiſſet mihi, ut impetu doloris paulisper transverſus agerer, poſtea oratione me reprimere atque cohibere conabatur rationibus ſuis, tanquam aliquo freno incompoſitum, indecorum & inordinatum animi dirigens affectum, ac proferebat MACR. Apoſtolicum illud dictum, quod non angi & mœre-

πει-

f) ῥύμῃ] permutavi hoc cum lectione edita ῥώμῃ, ad exemplum MS, utriusque. De affectus enim impetu, de quo hic ſermo eſt, rectius hæc quidem vox uſurpatur, quam altera illa ῥώμη.

g) τῆς ψυχῆς] hoc rationes Grammaticæ requirunt pro vulgata lectione τῇ ψυχῇ, quam τὸ ἄτακτον, cui vox iſta jungitur. non admittit.

h) λόγιον] MS. A. in textu habet θαῦμα, at in margine ab eadem manu legitur θαῦμα. In priori omnino eſt acquieſcendum.

i) προφερόμενον] MS. B. præmittit εὐθὺς i.e. *è veſtigio, ſtatim*, non inconcinne quidem, ſed tamen præter neceſſitatem.

πεῖσθαι· μόνων γὰρ τοῦτο τῶν οὐκ ἐχόντων ἐλπίδα k) τὸ πάθος εἶναι. Κἀγὼ περιζεούσης ἔτι μοι τῆς καρδίας τῇ λύπῃ, l) ΓΡ. πῶς ἐστιν εἶπον ἐν ἀνθρώποις τοῦτο κατορθωθῆναι, οὕτως ἐν ἑκάστῳ φυσικοῦ τινος πρὸς τὸν θάνατον τῆς διαβολῆς ὑπαρχούσης, καὶ οὔτε τῶν ὁρώντων τοὺς ἀποθνήσκοντας m) εὐκόλως καταδεχομένων τὴν θέαν, οἷς τε ἂν προσίῃ n) ὁ θανατος

re oporteat propter illos, qui obdormiverunt. Solis enim iis, qui ſpem non haberent, id accidere ſolere. GREG. Atque ego cum cor mihi ægritudine atque dolore etiam tunc undique ferveret & æſtuaret, quo pacto, inquam, poteſt id inter homines præſtari, cum adeo naturalis quædam unicuique adverſus mortem calumnia atque querela inſita ſit? ac neque qui vident morientes, ſpectare facile ſuſtineant, &, quibus mors immi-

k) ἐλπίδα] MS. B. addit ἀναστάσεως. Fortaſſe Gregorius explicationis loco addidit. Paulus enim 1. Theſſ. IV. 13. qui locus hic reſpicitur, non diſerte memorat *reſurrectionem*, ſed tamen procul dubio reſpicit. Fortaſſe olim gloſſema fuit, & ex margine in textum hic irrrepſit.

l) τῇ λύπῃ] in textu MS. A. deſideratur, at in margine reſtituitur.

m) ἀποθνήσκοντας] MS. B. pro compoſito ſimplex habet θνήσκοντας.

n) προσίῃ] ita ſcripſi auctoritate MS. utriusque, cum in editis legatur προσῄει. Quæ quidem varietas ex pronunciatione, diverſas vocales eodem modo efferente, orta eſt.

τος ἀποφευγόντων, ἐφ' ὅσον οἷόν τε; ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπικρατούντων νόμον ἔσχατον ἐν ἀδικίαις καὶ ἔσχατον ἐν τιμωρίαις τοῦτο κρινόντων, τίς μηχανὴ τὸ μηδὲν ἡγεῖσθαι τὴν τοῦ ζῆν ἀναχώρησιν, καὶ ἐπὶ τῶν ἔξω τινὸς o) μὴ ὅτι γε τῶν ἐπιτηδείων, ὅταν τοῦ βίου λήγωσιν; Ὁρῶμεν δὲ εἶπον, καὶ πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην σπουδὴν p) πρὸς τοῦτο βλέπουσαν, ὅπως ἂν ἐν τῷ ζῆν ἀπομένοι-

net, quoad ejus fieri poteſt, eam refugiant? Quin etiam cum leges, quibus utimur ac regimur, ut in maleficiis, ita in ſuppliciis hanc extremam judicent, quo pacto, quibusve rationibus effici poteſt, ut quis vel in externo, & alieno aliquo vitæ ſeparationem & receſſum pro nihilo ducat, nedum in propinquis ac neceſſariis, vitam finientibus? Videmus autem, inquam, omne quoque ſtudium hominum eo ſpectare, ut in vita permanea-

μεν,

o) ἐπὶ τῶν ἔξω τινὸς] *in extremo* : ita verſio Latina an. 1615. edita, non Interpretis, ſed librarii aut Typographi vitio, qui pro *externo*, quod reſtitui, obvio errore legit *extremo*. Eadem emendatio facta eſt in edit. Pariſ. an. 1638.

p) σπουδὴν] in utraque editione legitur ζωὴν, in verſione autem vertitur per *ſtudium*, adeoque exprimitur τὸ σπουδὴν, quod fide utriusque MS. in textum recepi. Fortaſſe ſequens verbum ζῆν hujus erroris occaſio fuit librario.

μεν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ οἶκοι πρὸς διαγωγὴν r) ἡμῖν ἐπινενόηνται, s) ὡς ἂν μὴ τῷ περιέχοντι t) διὰ ψύξεως ἢ θερμότητος καταπονεῖτο τὰ σώματα. Γεηπονία δὲ τί ἄλλο καὶ οὐχὶ τοῦ ζῆν ἐστι παρασκευή; ἡ δὲ τῆς ζωῆς φροντὶς πάντως διὰ τὸν

mus. Nam idcirco domicilia quoque a nobis, ne vel per æſtum vel frigus ab aëre circumfuſo corpus affligeretur, & conficeretur, ad inhabitandum excogitata ſunt. Agricultura vero quid eſt aliud, quam vitæ apparatus & ſubſidium? nam cura

T τοῦ

q) διαμένοιμεν] ita utrumque MS. in textu. At in margine τοῦ A. legitur διαμένοιεν i. e. *permaneant*. Utraque lectio locum tueri poteſt. Placet tamen non parum lectio marginalis.

r) διαγωγὴν] ita uterque Codex. At margo τοῦ A. exhibet διαμονὴν, præter rem. Διαγωγὴ enim de vitæ rationibus & ſtatu uſurpari ſolet, quo hic reſpicitur. Criticus, quicunque is fuit, antecedente verbo διαμένειν ad hanc emendationem ſuſcipiendam perduci ſe paſſus eſt.

s) ἐπινενόηνται] edit. Pariſ. 1615. mendoſe habet ἐπινενόηται, quod in altera anni 1638. recte emendatum eſt.

t) περιέχοντι] ſic reſcripſi ex A & B. pro περιόντι, quod eſt in editis: ſcilicet τὸ περιέχον, etiam ſine addito, uſurpari ſolet de *aere circumfuſo*, ceu Latina verſio recte expresſit. Loca veterum lege in notis *Gatakeri* ad Marci Antonini lib. IV. §. 39. ubi legis οὐδὲ μὴν ἔν τινι τροπῇ καὶ ἑτερώσει τοῦ περιέχοντος. Idem Marcus lib. VIII. §. 54. phraſin ellipticam ſupplet, ubi legis τὸν περιέχοντα ἀέρα. Ita noſter paulo poſt p. 185. C. ἕως ἂν περικρατῆται τὸ πνεῦμα τῷ περιέχοντι

τοῦ θανάτου φόβον γίνεται. u) Ἡ δὲ ἰατρικὴ πόθεν τιμία τοῖς ἀνθρώποις ἐστίν; οὐκ ἐπειδὴ μάχεσθαι πως διὰ τῆς τέχνης δοκεῖ πρὸς τὸν θάνατον; θώρακες δὲ, καὶ θυρεοὶ x) καὶ κνημῖδες, καὶ κράνη, καὶ τὰ ἀμυντήρια y) τῶν ὅπλων, καὶ σιδηρόδετοι πύλαι, καὶ ἡ τῶν τάφρων ἀσφάλεια καὶ τὰ τοιαῦτα, τί ἄλλο πλὴν διὰ τὸν τοῦ θανάτου γίνεται φόβον; z)

atque ſolicitudo vitæ metu mortis prorſus adhibetur. Quid item medicina? qua de cauſa ab hominibus in honore habetur? an non propterea quia pugnare quodammodo cum morte ea ars videtur? thoraces vero, loricæ, clypei, ocreæ, galeæ & innumera arma; quibus vim homines a corpore propulſent; murorum item ambitus, portæ ferreæ, foſſarum munitiones, ceteraque

ὥτως

u) διὰ τὸν τοῦ θανάτου φόβον γίνεται] ita recte editio anni 1638. conſentiente MS. utroque, pro eo, quod in altera illa anni 1615. legitur διὰ τὸν τοῦ θανάτου; γίνεται. Τί δὲ ἰατρικὴ φόβον πόθεν &c. Scilicet vox φόβον quæ ſtatim poſt τί δὲ ἰατρικὴ ſequitur, locum ſuum, neſcio quomodo, mutavit, qua propriæ ſedi vindicata cetera bene fluunt.

x) θυρεοὶ] hoc reſtitui præeunte Cod. B. pro κυρεοῖοι.

y) ἀμυντήρια] Cod. A. in margine exhibet μυρία ἀμυντήρια.

z) διὰ τὸν τοῦ θανάτου γίνεται φόβον] ita recte editio anni 1638. pro eo quod illa anni 1615. habet διὰ τῶν --- φόβων. Eadem phraſis proxime antecedens una cum Codd. MSS. noſtram hanc vindicat.

οὕτως οὖν ὄντος φοβεροῦ φυσικῶς a) τοῦ θανάτου, πῶς ἐστι ῥᾳδίως πεισθῆναι τῷ κελεύοντι ἄλυπον b) διαμένειν ἐπὶ τοῦ κατοιχομένου τὸν περιόντα; ΜΑΚΡ. Τί δὲ, φησὶν ἡ διδάσκαλος, τί σοι μάλιστα λυπηρὸν αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ, τὸ τοῦ θανάτου c) δοκεῖ; οὐ γὰρ ἱκανὸν εἰς διαβολὴν ἡ τῶν ἀλογωτέρων συνήθεια. ΓΡ. Τί μὲν οὖν οὐκ ἔστι λύπης ἄξιον, πρὸς αὐτὴν εἶπον ἐγὼ, ὅταν βλέπω-

ejuſdem modi qua alia de cauſa fiunt, præterquam metu mortis? Cum igitur naturaliter mors adeo terribilis ac formidabilis ſit, qui facile obtemperari poteſt ei, qui jubeat ſuperſtitem ob alterius mortem expertem ægritudinis permanere? MACR. Quid vero, qua maxime de cauſa tibi, inquit magiſtra, ipſa per ſeſe mortis neceſſitas acerba atque moleſta videtur? Non enim ſatis eſt ad criminandum & conquerendum conſvetudo eorum, qui ratione minus utuntur. GREG.

a) φυσικῶς] in textu Codicis A. omittitur, in margine vero reſtituitur.

b) ἄλυπον] Codex A. legit ἀλύπως ἄλυπον, præter rem, & vitio librarii, qui priorem vocis ejuſdem formam incondite ſcriptam delere neglexerat.

c) τὸ τοῦ θανάτου] ita lege cum MS. utroque ſine voce ἀναγκαῖον, quam edita habent. Neque enim hic ad neceſſitatem mortis ſimpliciter, ſed ad ea, quæ mortis ſunt in univerſum, reſpicitur.

κῆς συγγενείας τὰ ἐπιμιώτατα κατὰ τὴν ἐν τῷ παρόντι βίῳ μισθαποδοσίαν, οὐκ ἀφαιρεῖται τοὺς ἀγροὺς, οὔτε ἄλλα, ὅσα τῆς αἰσθητῆς ἐστι κτίσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τῷ ἑκατονταπλασίονι περιλαμβάνει δώρῳ καὶ ἀντιδίδωσιν, οἷς κληρονομία ἡ αἰώνιος ζωὴ, καὶ φιλοτιμεῖται τούτοις τοὺς θερμοὺς ἐραστὰς, ὧν ἡ κτίσις, εἰ μὲν h) ἦσαν φαῦλα, καὶ αὐτὸν αὖ ἀπεσβέννυ τὸν ἔρωτα, καὶ μεροποιεῖται τῆς ἀμοιβῆς, ἃ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἔδει κεκτῆσθαι. Μᾶλλον μὲν οὖν, δι᾽ ἃ καὶ τῶν ἄλλων ὁ μισθὸς, οὐχ οἷς δοθείη, ἀλ-

cognationis naturalis præclariſſima quæque, præmia in hac vita diſtribuens, non adimit agros, nec cetera quæ ad ſenſibiles creaturas pertinent, ſed & illa centuplici præmio comprehendit, ac tribuit illis, quorum hereditas eſt vita æterna, (*Matth.* XIX. 29.) quomodo iisdem ſtrenuos ſuos amatores mactat, quorum creatio, ſi mala fuiſſet, ipſum quoque eorum amorem apud eos exſtinxiſſet? Quomodo præmii rependendi partem ea facit, quæ ne quidem ab initio poſſidere licebat? Multo itaque magis juſtitia requirebat,

h) εἰ μὲν] ita ſcribere juſſit ſenſus & ſenſus & ſeries verborum pro εἶπεν, Codice ſcriptum erat.

ἄλλοις ἀφαιρεθείη, φέρει τὸ δίκαιον. Ποῦ δὲ χώραν ἔχει συνάπτειν τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν σοφίαν ταῖς ἀγαθοποιοῖς αὐτῆς δωρεαῖς, ἃ τῆς πονηρίας ἐστὶν, εἴπερ ἦσαν οἱ ἀγροὶ καὶ τὰ ἐν ταῖς ἀργοῖς δημιουργήματα. i)

ob quæ his non darentur talia, præmii loco, aliis etiam auferrentur. Quomodo denique locũ habere poteſt, ut ſapientia, omnem rationem ſuperans ea, quæ a Malo profecta ſunt, cum bonis ſuis donis conjungat, ſiquidem agri agrorumque proventus Mali eſſent Principii?

Τοῦ

i) δημιουργήματα] videntur hic nonnulla deſiderari. Nam & abruptus ſermo eſt, & veriſimile fit, Photium noſtrum nova quadam ad Arſenium compellatione dicendi finem facturum fuiſſe. In ipſo quoque MS. nulla, quæ alias comparere ſolet, colophonis impoſiti nota inveniebatur.

πένθους ἀφορμὴ b) ταῖς Ἐκκλησίαις ἐγένετο· περιῆν δὲ ἔτι τῷ βίῳ ἡ ἀδελφὴ καὶ διδάσκαλος, ἐγὼ μὲν ᾔειν c) κατὰ σπουδὴν κοινωνήσων ἐκείνῃ τῆς ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ συμφορᾶς, καί μοι d) περιώδυνος ἦν ἡ ψυχὴ, πρὸς τοιαύτην ζημίαν ὑπεραλγοῦσα, καὶ ἵνα τῶν δακρύων κοινωνὸν ἐπεζήτουν τὸν ἴσον ἔχοντά μοι τῆς λύπης ἄχθος. Ὡς δὲ ἐν ὀφθαλμοῖς ἦμεν e) ἀλλήλων, ἐμοὶ μὲν ἀνεκίνει τὸ πάθος προφανεῖσα τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡ διδάσκαλος· καὶ γὰρ ἤδη καὶ αὐτὴ τῇ πρὸς

nis cauſa luctus Eccleſiis exſtitiſſet, atque etiam nunc ſoror & magiſtra vitæ ſuperſtes eſſet, ego quidem ſtudioſe ibam, ut cum illa communicarem calamitatem, morte fratris acceptam. Ac mihi, tanto accepto detrimento, animus vehementer anxius atque dolore confectus erat, & aliquem ſocium lacrymarum requirebam, qui æque magnum ægritudinis onus ſuſciperet, atque ego. Ut autem alter alteri fuimus in conſpectu, mihi quidem magiſtra viſa refricuit animi dolorem. Etenim jam etiam ipſa mortifero

θάνα-

b) ἀφορμὴ] ita reſcripſi pro καὶ ὁρμὴ, quod in editis erat, auctoritate MS. utriusque, ſicut & verſio Latina eandem vocem recte expreſſit, quod etiam alias fieri obſervavi.

c) ᾔειν] ita recte MS. utrumque pro edito εἴην.

d) μοι] agnoſcit neuter codex, quod tamen locum habere poteſt.

e) ἦμεν] ita omnino ſcribendum eſt, præeunte utroque MS. pro ἡμῶν, quod edita exhibent.

θάνατον ἀῤῥωςία συνείχετο. Ἡ δὲ κατὰ τὰς τῆς ἱππικῆς ἐπιςήμονας ἐνδοῦσά μοι πρὸς ὀλίγον παρενεχθῆναι τῇ ῥύμῃ f) τοῦ πάθους ἀνας-ομοῦν ἐπεχείρει μετὰ ταῦτα τῷ λόγῳ, καθάπερ χαλινῷ τινι τῷ ἰδίῳ λογισμῷ τὸ ἄτακτον τῆς ψυχῆς g) ἀπευθύνουσα, καὶ ἦν αὐτῇ τὸ Ἀποςολικὸν λόγιον h) προφερόμενον, i) ΜΑΚΡ. τὸ μὴ δεῖν ἐπὶ τῶν κεκοιμημένων λυ-

morbo correpta erat. At illa quemadmodum equorum regendorum artis periti facere ſolent, cum permiſiſſet mihi, ut impetu doloris paulisper transverſus agerer, poſtea oratione me reprimere atque cohibere conabatur rationibus ſuis, tanquam aliquo freno incompoſitum, indecorum & inordinatum animi dirigens affectum, ac proferebat MACR. Apoſtolicum illud dictum, quod non angi & mœre-

πει-

f) ῥύμῃ] permutavi hoc cum lectione edita ῥώμῃ, ad exemplum MS. utriusque. De affectus enim impetu, de quo hic ſermo eſt, rectius hæc quidem vox uſurpatur, quam altera illa ῥώμη.

g) τῆς ψυχῆς] hoc rationes Grammaticæ requirunt pro vulgata lectione τῇ ψυχῇ, quam τὸ ἄτακτον, cui vox iſta jungitur. non admittit.

h) λόγιον] MS. A. in textu habet θαῦμα, at in margine ab eadem manu legitur θαῦμα. In priori omnino eſt acquieſcendum.

i) προφερόμενον] MS. B. præmittit εὐθὺς i.e. *è veſtigio, ſtatim*, non inconcinne quidem, ſed tamen præter neceſſitatem.

πεῖσθαι· μόνων γὰρ τοῦτο τῶν οὐκ ἐχόντων ἐλπίδα k) τὸ πάθος εἶναι. Κἀγὼ περιζεούσης ἔτι μοι τῆς καρδίας τῇ λύπῃ, l) ΓΡ. πῶς ἐστιν εἶπον ἐν ἀνθρώποις τοῦτο κατορθωθῆναι, οὕτως ἐν ἑκάστῳ φυσικοῦ τινος πρὸς τὸν θάνατον τῆς διαβολῆς ὑπαρχούσης, καὶ οὔτε τῶν ὁρώντων τοὺς ἀποθνήσκοντας m) εὐκόλως καταδεχομένων τὴν θέαν, οἷς τε ἂν προσίῃ n) ὁ θανα-

re oporteat propter illos, qui obdormiverunt. Solis enim iis, qui ſpem non haberent, id accidere ſolere. GREG. Atque ego cum cor mihi ægritudine atque dolore etiam tunc undique ferveret & æſtuaret, quo pacto, inquam, poteſt id inter homines præſtari, cum adeo naturalis quædam unicuique adverſus mortem calumnia atque querela inſita ſit? ac neque qui vident morientes, ſpectare facile ſuſtineant, &, quibus mors immi-

τος

k) ἐλπίδα] MS. B. addit ἀναστάσεως. Fortaſſe Gregorius explicationis loco addidit. Paulus enim 1. Theſſ. IV. 13. qui locus hic reſpicitur, non diſerte memorat *reſurrectionem*, ſed tamen procul dubio reſpicit. Fortaſſe olim gloſſema fuit, & ex margine in textum hic irrrepſit.

l) τῇ λύπῃ] in textu MS. A. deſideratur, at in margine reſtituitur.

m) ἀποθνήσκοντας] MS. B. pro compoſito ſimplex habet θνήσκοντας.

n) προσίῃ] ita ſcripſi auctoritate MS. utriusque, cum in editis legatur ποσήει. Quæ quidem varietas ex pronunciatione, diverſas vocales eodem modo efferente, orta eſt.

τος ἀποφευγόντων, ἐφ' ὅσον οἷόν τε; ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπικρατούντων νόμον ἔσχατον ἐν ἀδικίαις καὶ ἔσχατον ἐν τιμωρίαις τοῦτο κρινόντων, τίς μηχανὴ τὸ μηδὲν ἡγεῖσθαι τὴν τοῦ ζῆν ἀναχώρησιν, καὶ ἐπὶ τῶν ἔξω τινὸς o) μὴ ὅτι γε τῶν ἐπιτηδείων, ὅταν τοῦ βίου λήγωσιν; Ὁρῶμεν δὲ εἶπον, καὶ πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην σπουδὴν p) πρὸς τοῦτο βλέπουσαν, ὅπως ἂν ἐν τῷ ζῆν ἀπομένοιμεν.

net, quoad ejus fieri poteſt, eam refugiant? Quin etiam cum leges, quibus utimur ac regimur, ut in maleficiis, ita in ſuppliciis hanc extremam judicent, quo pacto, quibusve rationibus effici poteſt, ut quis vel in externo, & alieno aliquo vitæ ſeparationem & receſſum pro nihilo ducat, nedum in propinquis ac neceſſariis, vitam finientibus? Videmus autem, inquam, omne quoque ſtudium hominum eo ſpectare, ut in vita permanea-

o) ἐπὶ τῶν ἔξω τινὸς] *in extremo* : ita verſio Latina an. 1615. edita, non Interpretis, ſed librarii aut Typographi vitio, qui pro *externo*, quod reſtitui, obvio errore legit *extremo*. Eadem emendatio facta eſt in edit. Pariſ. an. 1638.

p) σπουδὴν] in utraque editione legitur ζωὴν, in verſione autem vertitur per *ſtudium*, adeoque exprimitur τὸ σπουδὴν, quod fide utriusque MS. in textum recepi. Fortaſſe ſequens verbum ζῆν hujus erroris occaſio fuit librario.

μεν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ οἶκοι πρὸς διαγωγὴν r) ἡμῖν ἐπινενόηνται, s) ὡς ἂν μὴ τῷ περιέχοντι t) διὰ ψύξεως ἢ θερμότητος καταπονεῖτο τὰ σώματα. Γεηπονία δὲ τί ἄλλο καὶ οὐχὶ τοῦ ζῆν ἐστι παρασκευή; ἡ δὲ τῆς ζωῆς φροντὶς πάντως διὰ τὸν

mus. Nam idcirco domicilia quoque a nobis, ne vel per æſtum vel frigus ab aëre circumfuſo corpus affligeretur, & conficeretur, ad inhabitandum excogitata ſunt. Agricultura vero quid eſt aliud, quam vitæ apparatus & ſubſidium? nam cura

q) διαμένοιμεν] ita utrumque MS. in textu. At in margine τοῦ A. legitnr διαμένοιεν i. e. *permaneant*. Utraque lectio locum tueri poteſt. Placet tamen non parum lectio marginalis.

r) διαγωγὴν] ita uterque Codex. At margo τοῦ A. exhibet διαμονὴν, præter rem. Διαγωγὴ enim de vitæ rationibus & ſtatu uſurpari ſolet, quo hic reſpicitur. Criticus, quicunque is fuit, antecedente verbo διαμένειν ad hanc emendationem ſuſcipiendam perduci ſe paſſus eſt.

s) ἐπινενόηνται] edit. Pariſ. 1615. mendoſe habet ἐπινενόηται, quod in altera anni 1638. recte emendatum eſt.

t) περιέχοντι] ſic reſcripſi ex A & B. pro περιόντι, quod eſt in editis: ſcilicet τὸ περιέχον, etiam ſine addito, uſurpari ſolet de *aere circumfuſo*, ceu Latina verſio recte expreſſit. Loca veterum lege in notis *Gatakeri* ad Marci Antonini lib. IV. §. 39. ubi legis οὐδὲ μὲν ἐν τινι τροπῇ καὶ ἑτερώσει τοῦ περιέχοντος. Idem Marcus lib. VIII. §. 54. phraſin ellipticam ſupplet, ubi legis τὸν περιέχοντα ἀέρα. Ita noſter paulo poſt p. 185. C. ἕως ἂν περικρατῆται τὸ πνεῦμα τῷ περιέχοντι

τοῦ θανάτου φόβον γίνεται. u) Η δὲ ἰατρικὴ πόθεν τιμία τοῖς ἀνθρώποις ἐστίν; οὐκ ἐπειδὴ μάχεσθαι πως διὰ τῆς τέχνης δοκεῖ πρὸς τὸν θάνατον; θώρακες δὲ, καὶ θυρεοὶ x) καὶ κνημῖδες, καὶ κράνη, καὶ τὰ ἀμυντήρια y) τῶν ὅπλων, καὶ σιδηρόδετοι πύλαι, καὶ ἡ τῶν τάφρων ἀσφάλεια καὶ τὰ τοιαῦτα, τί ἄλλο πλὴν διὰ τὸν τοῦ θανάτου γίνεται φόβον; z)

atque ſolicitudo vitæ metu mortis prorſus adhibetur. Quid item medicina? qua de cauſa ab hominibus in honore habetur? an non propterea quia pugnare quodammodo cum morte ea ars videtur? thoraces vero, loricæ, clypei, ocreæ, galeæ & innumera arma; quibus vim homines a corpore propulſent; murorum item ambitus, portæ ferreæ, foſſarum munitiones, ceteraque

οὕτως

u) διὰ τὸν τοῦ θανάτου φόβον γίνεται] ita recte editio anni 1638. conſentiente MS. utroque, pro eo, quod in altera illa anni 1615. legitur διὰ τὸν τοῦ θανάτου; γίνεται. Τί δὲ ἰατρικὴ φόβον πόθεν &c. Scilicet vox φόβον quæ ſtatim poſt τί δὲ ἰατρικὴ ſequitur, locum ſuum, neſcio quomodo, mutavit, qua propriæ ſedi vindicata cetera bene fluunt.

x) θυρεοὶ] hoc reſtitui præeunte Cod. B. pro κυρεοῖ.

y) ἀμυντήρια] Cod. A. in margine exhibet μυρία ἀμυντήρια.

z) διὰ τὸν τοῦ θανάτου γίνεται φόβον] ita recte editio anni 1638. pro eo quod illa anni 1615. habet διὰ τῶν --- φόβων. Eadem phraſis proxime antecedens una cum Codd. MSS. noſtram hanc vindicat.

οὕτως οὖν ὄντος φοβεροῦ φυσικῶς a) τοῦ θανάτου, πῶς ἐστι ῥᾳδίως πεισθῆναι τῷ κελεύοντι ἄλυπον b) διαμένειν ἐπὶ τοῦ κατοιχομένου τὸν περιόντα; ΜΑΚΡ. Τί δὲ, φησὶν ἡ διδάσκαλος, τί σοι μάλιστα λυπηρὸν αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ, τὸ τοῦ θανάτου c) δοκεῖ; οὐ γὰρ ἱκανὸν εἰς διαβολὴν ἡ τῶν ἀλογωτέρων συνήθεια. ΓΡ. Τί μὲν οὖν οὐκ ἔστι λύπης ἄξιον, πρὸς αὐτὴν εἶπον ἐγὼ, ὅταν βλέπω-

ejusdem modi qua alia de cauſa fiunt, præterquam metu mortis? Cum igitur naturaliter mors adeo terribilis ac formidabilis ſit, qui facile obtemperari poteſt ei, qui jubeat ſuperſtitem ob alterius mortem expertem ægritudinis permanere? MACR. Quid vero, qua maxime de cauſa tibi, inquit magiſtra, ipſa per ſeſe mortis neceſſitas acerba atque moleſta videtur? Non enim ſatis eſt ad criminandum & conquerendum conſvetudo eorum, qui ratione minus utuntur. GREG.

a) φυσικῶς] in textu Codicis A. omittitur, in margine vero reſtituitur.

b) ἄλυπον] Codex A. legit ἀλύπως ἄλυπον, præter rem, & vitio librarii, qui priorem vocis ejusdem formam incondite ſcriptam delere neglexerat.

c) τὸ τοῦ θανάτου] ita lege cum MS. utroque ſine voce ἀναγκαῖον, quam edita habent. Neque enim hic ad neceſſitatem mortis ſimpliciter, ſed ad ea, quæ mortis ſunt in univerſum, reſpicitur.

μεν d) τὸν τέως ζῶντά τι καὶ φθεγγόμενον, ἄπνουν καὶ ἄναυδον e) καὶ ἀκίνητον ἀθρόως γενόμενον, καὶ πάντα αὐτῶν σβεσθέντα τὰ φυσικὰ αἰσθητήρια, οὐκ ὄψεως, οὐκ ἀκοῆς ἐνεργούσης, οὐκ ἄλλου τινὸς ὧν ἡ αἴσθησις τὴν ἀντίληψιν ἔχει, ᾧ f) κἂν πῦρ προσενέγκῃς, κἂν σίδηρον, κἂν ἀνατέμῃς g) διὰ ξίφους τὸ σῶμα, κἂν τοῖς σαρκοβόροις προθῇς, h) κἂν ἐγκρύψῃς

Quid enimvero, ah non res digna mœroris eſt, ad eam inquam ego, cum videmus eum, qui paulo ante vivebat, & loquebatur, ſine ſpiritu, ſine voce, immobilem repente factum, omniaq; ei ſenſuum naturalia vaſa & inſtrumenta exſtincta, non oculis, non auribus, non alio quoquam eorum, quorum apprehenſionem, ſubſidium atque auxilium ſenſus habet, operante, atque officium ſuum faciente? cui ſive ignem ſive ferrum admoveas, ſive gladio

χώμα-

d) βλέπωμεν] ita utrumque MS. pro βλέπομεν.

e) καὶ ἄναυδον] ita MS. utrumque, quod & verſio Latina recte expreſſit, quamvis in Græco edito non exſtet.

f) ᾧ] Uterque Codex habet in editis omiſſum, quod tamen verſio Latina habet.

g) ἀνατέμῃς] MS. A. ἀνατέμνῃς. Prius præferendum ſvadent ſequentia verba ejusdem temporis προθῇς & ἐγκρύψῃς.

h) προθῇς] ita ex MS. B. & ex lectione marginali τοῦ A. qui in textu exhibet προσθῇς minus recte.

χώματι, πρὸς ἅπαντα i) ὁμοίως ὁ κείμενος ἔχει. k) Ὅταν οὖν ἐν τούτοις βλέπηται l) ἡ μεταβολὴ, τὸ δὲ ζωτικὸν ἐκεῖνο αἴτιον, ὅτι ποτὲ ἦν ἀφανές τι καὶ ἄδολον ἀθρόως γένηται, καθάπερ ἐπὶ λύχνου σβεσθέντος τῆς τέως ἐξαπτομένης ἐφ᾽ ἑαυτοῦ n) φλογὸς οὔτε ἐπὶ τῆς θρυαλλίδος μενούσης, οὔτε ἑτέρωθί που μεθισταμένης, ἀλλ᾽ εἰς ἀφανισμὸν παν-

corpus incidas, ſive carnivoris feris objicias, ſive humi defodias, ad omnia ſimiliter jacens efficitur. Cum igitur in his conſiſtere mutatio videatur, vitalisque illa cauſa, quæcunque tandem illa erat, repente viſui ſubducta, atque exſtincta incertum quo conceſſerit, ubi vel lateat, quemadmodum in lucerna exſtincta fit, cum flamma, quæ modo in ea accenſa erat, neque in ellychnio manet, neque alio quopiam tranſit ac recedit,

Nam de rebus in cibum propoſitis non προσίθημι, ſed προτίθημι uſurpatur, v. c. apud Sophoclem προτένθ᾽ ἀδελφῷ δεῖπνον οἰκείων τέκνων.

i) ἅπαντα] Codex A habet ἅπαν.

k) ὁ κείμενος ἔχει] poſteriorem vocem ex utroque Codice reſtitui. Eam enim ſenſus omnino requirit.

l) βλέπηται] ita iterum pro βλέπεται, quod eſt in edito.

m) γένηται] MS. B. habet γεγένηται.

n) ἐφ᾽ ἑαυτοῦ] ſic lego pro edito αὐτοῦ cum Codicibus A. & B. quorum hic lectionem iſtam in ipſo textu, hic vero in margine exhibet, cujus loco in contextu mendoſe legitur ἐπ᾽ αὐτῶν.

τελῆ μεταχωρούσης, πῶς ἂν γένοιτο τὴν τοσαύτην μεταβολὴν ἐνεγκεῖν ἀλύπως μηδενὶ, προδήλως ἐπερειδόμενον; o) Ἔξοδον γὰρ ψυχῆς p) ἀκούσαντες, τὸ μὲν ὑπολειφθὲν q) ὁρῶμεν, τὸ δὲ χωρισθὲν ἀγνοοῦμεν, αὐτό τι ὅτι r) ποτὲ κατὰ τὴν φύσιν ἐστὶ, καὶ εἰς ὅτι

ſed ad extremum interitum & abolitionem redigitur, atque transmigrat, qui fieri poſſit, ut tantam mutationem, qui nulla re certa confirmetur, ſine animi dolore ferre poſſit? Exitu enim animæ audito, quod quidem relictum eſt, videmus: quod autem ſeparatum atque disjunctum eſt, tum ipſum quid tandem ſecundum naturam ſit, tum in quid conceſſe-

μετα-

o) μηδενὶ προδήλως ἐπερειδόμενον] hanc lectionem reſtituo ex MS. utroque, pro editis μὴ προδήλως ὑπερειδόμενον, in quibus ſenſum fruſtra quæras. Imo ipſa verſio Latina eandem expreſſit ita reddens: *qui nulla re certa confirmetur.* Loquitur enim Gregorius de lugente ejusmodi, qui nullum aliud habeat ſpei præſidium.

p) ψυχῆς] reſtitui ex utroque Codice, ſicut & verſio Latina exprimit.

q) ὑπολειφθὲν] ſic legendum pro ὑποληφθὲν, quod eſt in edit. 1615. jubente MS. B. & poſtulantibus Grammaticæ rationibus, imo emendante editione anni 1618. Derivari enim debet ex ὑπολείπω, non ex ὑπολαμβάνω.

r) αὐτό τε ὅτι] ὅτι non agnoſcit A. quo tamen ad ſenſum perficiendum opus eſt.

μετακεχώρηκεν, οὐ γῆς, οὐκ ἀέρος, οὐχ ὕδατος, οὐκ ἄλλου τινὸς τῶν στοιχείων ἐν ἑαυτῷ δεικνῦντος ἐκείνην τὴν s) δύναμιν τὴν τοῦ σώματος ἐκχωρήσασαν· ἧς ὑπεξελθούσης νεκρόν ἐστι τὸ ὑπολειφθὲν t) καὶ πρὸς διαφθορὰν u) ἤδη ἐκκείμενον. x) Ταῦτα δέ μου διεξιόντος y) μεταξὺ κατασείσασα z) τῇ χει-

rit, atque redactum ſit, ignoramus, non aëre, non terra, non aqua, non alio quopiam elemento in ſeſe oſtendente illam vim, quæ exceſſerit è corpore: qua egreſſa atque ſubducta, quod relinquitur, mortuum eſt, & corruptioni jam expoſitum. Hæc cum ego dixiſſem, manu interim ſilentio imperato, ma-

s) τὴν] interſerui ex MS. utroque.

t) ὑπολειφθὲν] ita ſcribo iterum pro ὑπολημφθὲν, quod eſt in edit. 1615.

u) διαφθοράν] Codex A. habet ſimplex φθοράν.

x) ἐκκείμενον] MS. B. habet ἐγκείμενον mendoſe.

y) διεξιόντος] hoc malim cum MS. B. pro ἐξιόντος, quod eſt in editis. Διεξιέναι enim de enarratione rerum copioſa & luculenta uſurpari ſolet. Vide B. *Godofr. Olearii* notas ad Philoſtratum I. 20. §. 2. de Vitis Sophiſtarum, & *Ludov. Creſollium* in Theatro Rhetorum III. c. 17.

z) κατασείσασα] ſic ſcribendum puto cum Codice A. qui in textu hanc lectionem diſerte, in margine vero κατασιγάσασα exhibet, quod poſterius explicat alterum illud. Utrumque enim ſilentium infert, & noſtra quidem lectio tale, quod quis, facto per manum indicio, vel ſvadet vel imperat. Vide Actor. XII. 17. XIII. 16. &c. & confer *Lambert. Bos* ad Nov. Teſtam. p. 79. Codex B. in ipſo textu legit κατασιγάσασα.

ει ἡ διδάσκαλος. ΜΑΚΡ. μή τίς σε τοιοῦτος, φησι, φόβος ὑποταράσσει καὶ συνέχει τὴν διάνοιαν, a) ὡς οὐ διαμενούσης εἰς ἀεὶ b) τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ συγκαταληγούσης τῇ διαλύσει τοῦ σώματος; ΓΡ. ἐγὼ δὲ, καὶ γὰρ οὔπω τοῦ πάθους τὸν λογισμὸν ἀνεδεξάμην, c) θρασυτερόν πως ἀπεκρινάμην, οὐ πάνυ περισκεψάμενος τὸ λεγόμενον. Εἶπον γὰρ ἐπιτάγμασιν ἐοικέναι τὰς θείας φωνὰς, δι' ὧν τὸ μὲν δεῖν πεπεῖσθαι τὴν ψυχὴν εἰσαεὶ διαμένειν ἀναγκαζόμεθα, οὐ μὴν λόγῳ τινὶ τῷ τοιούτῳ προσήχθη-

giſtra. MACR. Numquid ejusmodi, inquit, metus te perturbat, & mentem tuam angit, quaſi anima non ſemper maneat, ſed una cum diſſolutione corporis ipſa quoque eſſe deſinat? Ego vero (etenim nondum ab ægritudine & perturbatione rationem collegeram) audacius protervius que quodammodo, quid diceretur, non admodum conſiderans, reſpondi. GREG. Dixi enim, divinas voces præceptis & edictis eſſe ſimiles, quibus credere quidem cogamur, animam oportere in perpetuum permanere, non autem aliqua ratione ad ejusmodi ſen-

μεν

a) συνέχει] Codex A. habet συγχεῖ, eodem fere ſenſu.

b) διαμενούσης εἰσαεὶ]·Codex A. legit μενούσης εἰσαεὶ: B. vero μενούσης ἀεί.

c) ἀνεδεξάμην] Codex uterque legit ἀνελεξάμην, quod malim. Videtur etiam Interpres Latinus hoc verbum ante oculos habuiſſe. Vertit enim : *collegeram*.

μένον δόγματι. Ἀλλ' ἔοικεν ἡμῖν d) δουλικῶς ἔνδοθεν ὁ νοῦς φόβῳ τὸ κελευόμενον δέχεσθαι, οὐχ e) ἑκουσίᾳ τινὶ ὁρμῇ τοῖς λεγομένοις συντίθεσθαι. Ὅθεν καὶ βαρύτεραι ἡμῖν ἐπὶ τῶν κατοιχομένων αἱ λύπαι γίνονται ἀκριβῶς ἐπισταμένων f) ἡμῶν, εἴτ' ἔτι ἐστὶ g) καθ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ζωοποιὸν αἴτιον, καὶ ὅπῃ, καὶ ὅπως, εἴτε οὐκ ἔστιν οὐδαμῇ οὐδαμῶς. Ἴσας h) γὰρ ποιεῖ τοῦ ἀληθῶς ὄν-

tentiam adducamur. Sed videtur nobis mens intra nos ſervilem in modum metu probare, quod jubetur, non voluntario quodam motu iis, quæ dicantur, aſſentiri. Unde etiam fit, ut gravius mortuorum nomine doleamus, cum plene & exacte non ſciamus, ſitne adhuc per ſeſe hæc vivifica cauſa, & ubi, & quomodo, an vero nusquam ſit ullo modo. Nam incertitudo ejus, quod revera

d) ἡμῖν] deeſt in Codice B.

e) οὐχ] malo hoc, quam οὐδὲ, quod eſt in editis. Alterum illud tuetur MS. utrumque.

f) ἐπισταμένων] editio anni 1615. mendoſe ἐπισταμένως, quod altera anno 1638. emendatæ, probante MS. utroque.

g) εἴτ' ἔτι ἐστὶ] hanc lectionem & MS. A. ſuggerit, & ſenſus requirit pro εἴτε τί ἐστι quod eſt in editis. Huic enim opponitur in ſequentibus εἴτε οὐκ ἔστιν. Varietas orta eſt ex duabus vocibus εἴτ' ἔτι & εἴτε τι facile inter legendum inter ſe permutandis. Verſio Latina noſtram lectionem ſequitur.

h) Ἴσας] ita ſcribere jubet & MS. utrumque, & ſenſus pro ἴσως, quod eſt in editis.

τος ἀδηλία i) τὰς ἐφ' ἑκάτερον ὑπολείψεις. Καὶ πολλοῖς μὲν οὗτο, πολλοῖς δὲ τὸ ἐναντίον k) δοκεῖ. Καί εἰσί γέ τινες παρὰ τοῖς Ελλησιν οὐ μικρὰν ἔχοντες ἐπὶ Φιλοσοφίᾳ l) τὴν δόξαν, οἳ ταῦτα ᾠήθησάν τε καὶ ἀπεφήναντο. MAKP. Εα, φησὶ, τοὺς ἔξωθεν λήρους, ἐν οἷς ὁ τοῦ ψεύδους εὑρετὴς ἐπὶ βλάβῃ τῆς ἀληθείας πιθανῶς τὰς ἠπατημένας ὑπολήψεις συντίθησιν· Σὺ δὲ πρὸς τοῦτο βλέπε, ὅτι τὸ οὕτως περὶ ψυχῆς ἔχειν, οὐδὲν ἄλλο ἐςὶν ἢ ἀλλότριον m)

eſt, pares efficit in utramque partem opiniones. Ac multis quidem hoc, multis vero contrarium videtur: & ſunt ſane apud Græcos quidam non in parva propter philoſophiam exiſtimatione, qui hæc & opinati ſunt, & pronunciaverunt. MACR. Mitte, inquit, externas nuges, in quibus mendacii inventor in detrimentum veritatis probabiliter falſas opiniones componit. Tu vero huc reſpice, quod ita de anima ſentire nihil eſt aliud, quam a virtute alienum eſſe, & id quod in præſentia

πρὸς

i) ἀδηλία] hoc repoſui ex MS. utroque pro ἡ δειλία, quam vocem edita male exhibent. Interpres Latinus per *incertitudinem* vertens, vel eandem vocem præ oculis habuit, vel conjectura aſſecutus eſt.

k) τὸ ἐναντίον] MS. B. legit τοὐναντίον.

l) ἐπὶ φιλοσοφίᾳ] ita ſcripſi ex Cod. B. pro ἐπὶ φιλοσοφίαν quod eſt in edit. anni 1615. Nam ea, quæ eſt anni 1638. mendoſam ſcriptionem emendavit.

m) ἀλλότριον] MS. A habet ἀλλοτρίως, idque melius.

πρὸς τὴν ἀρετὴν ἔχειν, καὶ πρὸς τὸ παρὸν ἡδὺ μόνον βλέπειν· τὴν δὲ τοῖς αἰῶσιν n) ἐνθεωρουμένην ζωὴν ἀπ᾽ ἐλπίδος ποιεῖσθαι, καθ᾽ ἣν μόνη o) ἡ ἀρετὴ τὸ πλεῖον ἔχει. ΓΡΕΓ. Καὶ πῶς ἔφην γένοιτ᾽ ἂν ἡμῖν παγία p) τις καὶ ἀμετάθετος ἡ περὶ τοῦ διαμένειν τὴν ψυχὴν δόξα; Αισθάνομαι q) γὰρ καὶ αὐτὸς, ὅτι οὗ καλλίστου τῶν r) κατὰ τὴν ζωὴν τῆς ἀρετῆς λέγω, ὁ τῶν ἀνθρώπων χηρεύσει βίος, εἰ μή τις ἀν-

ſuave & jucundum eſt, ſolum ſpectare : eam autem vitam, quæ in infinitis ſæculis conſideratur, per quam ſola virtus eminet atque ſuperior eſt, deſperare. GREG. Et quo pacto, inquam, firmam aliquam ſtabilem, fixam & immobilem habere poſſimus opinionem, qua animam credamus permanere ? Nam & ipſe ſentio, quod re omnium pulcherrima in vita (de virtute loquor) vita hominum caritura fuerit, niſi aliqua certa & non ambi-

ἀμφί-

n) τοῖς αἰῶσιν] MS. A. in margine τοῖς ἀτελευτήτοις αἰῶσιν.

o) μόνη] ſic ſcripſi pro μόνῃ ex MS. A. Virtuti enim ſoli hæc prærogativa hoc loco vindicatur.

p) παγία] ita recte MS. utrumque, ut & editio anni 1638. pro πλάγια, quod eſt in edit. anni 1615. Derivatur enim à πήγνυμι, & ſoliditatem infert.

q) αἰσθάνομαι] ſic reſcripſi pro αἴσθομαι utriusque editionis, vi linguæ & auctoritate utriusque MS.

r) τῶν κατὰ τὴν ζωὴν] ita ſcripſi τῶν pro τὸν quod habet editio anni 1615.

ἀμφίβολος s) ἡ περὶ τούτου πίστις ἐν ἡμῖν κρατυνθείη. Πῶς γάρ ἐστι τὴν ἀρετὴν χώραν ἔχειν ἐφ' ὧν ἡ παροῦσα ζωὴ περιγράφειν τὸ εἶναι t) ὑπείληπται, καὶ πλέον ἐλπίζεται μετὰ ταύτην οὐδέν; ΜΑΚΡ. Οὐκοῦν ζητῆσαι χρή, φησὶν ἡ διδάσκαλος, ὅθεν ἂν ἡμῖν τὴν δέουσαν περὶ τούτων ἀρχὴν ὁ λόγος λάβῃ, u) καὶ εἰ δοκεῖ, παρὰ σοῦ γενέσθω τῶν ἐναντίων δογμάτων ἡ συμμαχία. Ὁρῶ γάρ, ὅτι σοι καὶ ὑποκεκίνηταί πρὸς τοιαύτην x) καταφορὰν

gua de hac re fides in nobis firmata fuerit. Quomodo enim virtus habere locum poſſit in iis, qui id, quod eſt, præſenti vita circumſcribi ſibi perſvaſum habent, & poſt eam nihil amplius ſperant. MACR. Ergo quærere, magiſtra inquit, oportet, unde nobis conveniens & idoneum de hac quæſtione principium oratio ſumere poſſit. Ac, ſi placet, abs te contrariarum opinionum atque ſententiarum propugnatio atqve defenſio ſuſcipiatur.

ἡ

s) ἀναμφίβολος] hanc vocem pro ἀμφίβολος, quod eſt in utraque editione, requirit & ſenſus & MS. utrumque.

t) περιγράφειν τὸ εἶναι] ita editio Pariſ. 1638. melius quam altera ubi legis περιγράφειν, quæ tamen in eo rectius habet, quod pro ζωὴν ponit ζωή. Interim aliam & ut puto, veriorem lectionem exhibet MS. utrumque, ubi ita habent verba: ἡ παροῦσα ζωὴ περιγράφῃ τοῦ εἶναι ὑπείληπται. Senſus utrinque idem eſt, ſed poſterior phraſis Græciſmo accommodatior.

u) λάβῃ] MS. utrumque λάβοι.

x) πρὸς τοιαύτην] MS. A. B. πρὸς τὴν τοιαύτην.

ἡ διάνοια. Εἶθ' οὕτως ὁ τῆς ἀληθείας μετὰ τὴν ἀντίθεσιν ἀναζητηθήσεται λόγος. Επειδὴ τοῦτο ἐκέλευσε παραιτησάμενος αὐτὴν μὴ κατὰ ἀλήθειαν οἰηθῆναι τὰ παρ' ἡμῶν y) ἀντιλέγεσθαι· ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ βεβαίως κατασκευασθῆναι τὸ περὶ ψυχῆς δόγμα τῶν z) ἀντιπιπτόντων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑπεκλυθέντων. a) ΓΡΗΓ. Η πού, b)

(Nam video, quod etiam animus tibi motus eſt, ac geſtit eas tibi deferri partes.) Deinde hoc modo poſt oppoſitionem veritatis ratio reqviretur. Poſteaqvam autem ita facere juſſit, deprecatus ab ea, ne, qvæ a nobis contradicerentur, pro ſeria ac vera contradictione acciperet, ſed idcirco proferri, ut doctrina de anima firmiter conſtitueretur, ac probaretur, oppoſitis ad hanc intentionem ſolutis. GREG.

ἔφην,

y) παρ' ἡμῶν] hoc reſtitui pro παρ' ἡμῖν vulgato. Conſentit MS. utrumque, & rationes Grammaticæ requirunt.

z) τῶν ἀντιπιπτόντων] articulum præmiſi auctoritate MSS.

a) ὑπεκλυθέντων] ſic legendum omnino eſt pro edito ὑποκληθέντων jubente MS. utroque. Idem expreſſit Interpres Latinus, & paſſim obſerves, genuinam lectionem in verſione exſtare, non autem in textu.

b) ἤ πού] ad hæc verba in margine Codici[illegible]. hæc leguntur: ἔνθα ἄρχεται ὡς ἀπὸ τῶν ἐναντίων ὁ Επίσκοπος, πρὸς τὴν οἰκείαν ἀδελφὴν διαλέγεσθαι: i. e. *hic incipit Epiſcopus tanquam in contrariam ſententiam contra ſororem ſuam diſputare.*

ἔφην, ταῦτα ἂν εἴποιεν, οἱ τῷ ἐναντίῳ παριςάμενοι λόγῳ, ὅτι τὸ σῶμα σύνθετον ὂν, πάντως εἰς τὰ, ἐξ ὧν συνέςηκε, διαλύεται; λυθείσης δὲ τῶν ςοιχείων τῆς ἐν τῷ σώματι συμφύας c) ἐπὶ τὸ οἰκεῖον ἐν d) ἑκάςῳ γίνεται κατὰ τὸ εἰκὸς ἡ ῥοπὴ αὐτῆς φύσεως τῶν ςοιχείων, δι᾽ ὁλκῆς e) τινος ἀναγκαίας τῇ ὁμογενεῖ τὸ οἰκεῖον ἀποδιδούσης. Τῷ τε γὰρ θερμῷ πάλιν τὸ ἐν ἡμῖν f) ἑνωθήσεται, καὶ τῷ ςερρῷ τὸ γεῶδες, καὶ τῶν λοιπῶν ἑκάςῳ g) πρὸς

Nonne, inquam, hæc dixerint, qui contrariam opinionem defendunt, qvod corpus, cum compoſitum ſit, prorſus, ex quibus conſtat, in ea diſſolvatur? ſoluta autem ea, quæ eſt in corpore, elementorum coalitione atque concretione, unumquodque, ut par eſt, ad proprium fertur, vergit & inclinat, ipſa natura elementorum per attractionem qvandam neceſſariam ei, quod eſt ejusdem generis, ſuum reddente. Nam & cum calido rurſus unietur id, qvod in nobis eſt calidum, & cum ſolido ac duro terreum:

τὸ

c) συμφύας] Cod. A. in textu habet συμφορᾶς, mendoſe: at in margine reſtituitur lectio genuina.

d) ἐν] delet MS. utrumque: neque eo opus eſt.

e) δι᾽ ὁλκῆς] ſic ſcribere ſenſus jubet, & Latina quoque verſio expreſſit. Habet vero etiam MS. utrumque.

f) ἐν ἡμῖν] ita recte ed. anni 1638. pro mendoſo alterius ἐν ὑμῖν.

g) ἑκάςῳ] pro ἑκάςου edito, probante noſtrum MS. utroque.

τὸ συγγενὲς ἡ μεταχώρησις γίνεται. Ἡ οὖν ψυχὴ μετὰ τοῦτο ποῦ ἔσται; εἰ μὲν γὰρ h) ἐν τοῖς στοιχείοις εἶναί τις λέγοι, τὴν αὐτὴν εἶναι τούτοις καὶ ἀνάγκην συνθήσεται. Οὐ γὰρ ἂν γένοιτό τις τοῦ ἑτεροφυοῦς πρὸς τὸ ἀλλότριον μίξις, καὶ, εἰ ταῦτα εἴη, ποικίλη τις πάντως ἀναφανήσεται ἡ πρὸς τὰς ἐναντίας μεμιγμένη ποιότητας, τὸ δὲ ποικίλον ἁπλοῦν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἐν συνθέσει θεωρεῖται πάντως· πᾶν δὲ τὸ σύνθετον καὶ διάλυτον ἐξ ἀνάγκης· ἡ δὲ διάλυσις φθορὰ τοῦ συνεστῶτός ἐστι. Τὸ δὲ φθειρόμενον οὐκ ἀθάνατον· ἢ οὕτως γε ἂν i) καὶ ἡ σὰρξ ἀθάνατος λέγοιτο, εἰς τὰ

atque ex reliquis unumquodque ad cognatum redigitur & recedit. Anima ergo poſtmodum ubi erit? Nam ſiquidem aliquis dicat eam in elementis eſſe, eandem illam eſſe cum his, neceſſario concedet, atque aſſentietur. Non enim aliqua cum alieno mixtio fieri poſſit ejus, quod eſt diverſæ naturæ, & ſi hæc ita ſint, varia quædam prorſus videbitur, ut quæ cum contrariis ſit mixta qualitatibus: quod autem varium eſt, ſimplex non eſt, ſed in compoſitione prorſus conſideratur: quicquid autem compoſitum eſt, neceſſario quoque diſſolubile eſt. At diſſolutio corruptio eſt ejus, quod compoſitum eſt: quod autem cor-

ἐξ

h) γὰρ] addidi ex MS. A.

i) οὕτως γε ἂν] MS. A. in margine exhibet οὕτω γὰρ ἄν.

ἐξ ὧν συνέστηκε, λυομένη. Εἰ δὲ ἄλλό τι παρὰ ταῦτά ἐστι, ποῦ λόγος αὐτὴν εἶναι ὑποτίθεται, ἐν μὲν τοῖς στοιχείοις διὰ τὸ ἑτεροφυῶς αὐτὴν k) ἔχειν οὐχ εὑρισκομένην. Ἄλλου δὲ οὐδενὸς ἐν τῷ κόσμῳ ὄντος, l) ἐν ᾧ γένοιτ' ἂν ἡ ψυχὴ καταλλήλως m) τῇ ἰδίᾳ φύσει ἐμβιοτεύουσα; ὃ δὲ μηδαμῇ n) ἐστιν, οὐδέ o) ἐστι πάντως. ΜΑΚΡ. Καὶ ἡ διδάσκαλος ἠρέμα τοῖς ῥηθεῖσιν ἐπιστενάξασα,

rumpitur, non eſt immortale: nam alioquin caro quoque immortalis diceretur, ut quæ ſolvatur in ea, ex quibus conſtat. Sin autem aliquid diverſum eſt ab elementis, ubinam ratio eam eſſe ponit, quæ in elementis quidem propterea, quod diverſæ atq; alterius naturæ ſit, non inveniatur, aliud autem nihil ſit in mundo, in quo eſſe anima poſſit, convenienter & ad ſuam naturam accommodate vivens? quod autem nusquam eſt, ne prorſus quidem eſt. MACR. Et magiſtra, ubi paululum dictis ingemuiſſet, hæc

k) αὐτὴν] dolet MS. utrumque.

l) ἄλλου δὲ οὐδενὸς ἐν τῷ κόσμῳ ὄντος] edit. anni 1615. habet ὄντως, male. MS. B. legit: ἀλλ' οὐδὲ οὐδενὸς ὄντος ἐν τῷ κόσμῳ.

m) καταλλήλως] MS. B legit κατάλληλος. Utrumque recte.

n) μηδαμῇ] MS. A. μηδαμοῦ. B. οὐδαμοῦ.

o) οὐδὲ] MS. B. legit οὐδὲν eodem ſenſu.

σα· τάχα που ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, φησὶ, πρὸς τὸν Ἀπόστολον ἐν Ἀθήναις ποτὲ συστάντες προέφερον p) Στωϊκοί τε καὶ Ἐπικούρειοι. Καὶ γὰρ ἀκούω πρὸς ταῦτα, μάλιστα τὸν Ἐπίκουρον ταῖς ὑπολήψεσι φέρεσθαι, ὡς q) τυχαία r) τὶς καὶ αὐτόματος ἡ τῶν ὄντων ὑπενοήθη s) φύσις, ὡς οὐδεμιᾶς προνοίας t) διὰ τῶν πραγμάτων διηκούσης. u) Καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὸ ἀκόλουθον καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν πομφόλυγος x) δίκην ὡσ-

talia fortaſſis adverſus Apoſtolum, inquit, olim Athenis coëuntes Stoici & Epicurei proferebant. Etenim audio in hanc ſententiam Epicurum maxime in opinionibus ferri & inclinari, quod caſu ac fortuito concurſu quodam per ſe exſtiterit, atque effecta ſit rerum natura, quaſi nulla providentia per res pertranſeat & permeet: & idcirio per conſequens humanam quoque vitam in modum bullæ putabat Spiritu quo-

U το

p) προέφερον] MS. A. προσέφερον, ſenſu non diſſimili.
q) ὡς] ſic reſcripſi pro ὦ, jubente MS. utroque.
r) τυχαία] ita recte edit. anni 1638. male altera ταχαία.
s) ὑπενοήθη] MS. A. ἐπενοήθη.
t) προνοίας] MS. A. mendoſe παρανοίας in textu: at recte in margine προνοίας.
u) διηκούσης] ita ſcribendum eſt cum edit. 1638. & MSS. pro διοικούσης prioris illius. Sermo enim hic eſt de providentia divina, omnia permeante.
x) πομφόλυγος] In calce Codicis MS. A. παρασημειώσεις τινὲς ſeu *notulæ* leguntur, inter quas ad hanc vocem

τὸ πνεύματί τινι τοῦ σώματος ἡμῶν περιταθέντος, ἕως ἂν περικρατῆται τὸ πνεῦμα τῷ περιέχοντι. Τῇ δὲ διαπτώσει τοῦ ὄγκου καὶ τὸ ἐναπειλημμένον a) συγκατασβέννυσθαι. Ὅρος γὰρ τούτω * τῆς τῶν ἐν-

dam corpore noſtro inflato, eſſe tam diu, quamdiu cohiberetur& coërceretur Spiritus ab aëre, quo continetur: ſimul autem atque tumor ille collapſus & diſſolutns eſſet, id, quod intus cohibitum & interceptum fuiſſet, exſtingui. Terminus e-

των

iſta occurrunt: ἡ πομφόλυξ οὕτω γίνεται. Πνεύματι τὸ ὕδωρ περιτείνεται, οὗ περιῤῥηγνυμένου διαφορεῖται τὸ πνεῦμα, καὶ ἡ πομφόλυξ ἀφανίζεται, τοῦτ᾽ ἔστιν ἡ ψυχή. Video idem hoc ſcholion ad marginem editionis anni 1638. ita Latine exhiberi: *Bulla ita exiſtit: flatu aqua undique intenditur, qua rumpente flatus diſſipatur, & bulla evaneſcit.* Ita aliæ quoque annotatiunculæ in ſequentibus ex Codice A. adferentur, quarum pleræque ad oram editionis Latina exſtant.

y) τινὶ] addidi ex MS. B.

z) περιταθέντος] ſic ſcribendum putavi pro περιτεθέντος. Sermo enim eſt de corpore, ſpiritu quodam inflato, & ſic extenſo ac dilatato. Vocem ipſam ex περιτανύω vel περιτάννυμι derivatam conſtat. Edita habent περιτεθέντος. MS. B. παρατεθέντος. Utrinque mendoſe

a) ἐναπειλημμένον] ita recte ed. 1638. pro ἐναπειλημμένην in priore.

* τούτῳ] ſic ſcripſi ex MS. B, pro edito τοῦτο.

των b) Φύσεως τὸ Φαινόμενον c) ἦν, καὶ μέτρον τῆς τοῦ παντὸς καταλήψεως ἐποιεῖτο τὴν αἴσθησιν, d) μεμυκὼς παντάπασι τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια, καὶ πρὸς οὐδὲν τῶν νοητῶν τε καὶ ἀσωμάτων βλέπειν οἷός τε ὤν, e) ὥσπερ ὁ f) οἰκίσκῳ τινὶ καθειργμένος, τῶν οὐρανίων θαυμάτων ἀθέατος μένει, τοῖς τοίχοις καὶ τῷ ὀρόφῳ πρὸς τὴν τῶν ἔξω θέαν g) ἐμπο-

nim ei ac finis rerum naturæ id, quod appareret, erat, & modum comprehenſionis rerum univerſitatis ſenſum eſſe putabat, & cum clauſa penitus & obtuſa habeat animæ ſenſuum vaſa atque inſtrumenta, & nihil eorum, quæ incorporea ſunt, & mente percipiuntur, intueri poſſit, domuncula quadam coërcitus & abſtruſus, expers ſpectaculi cœleſtium miraculorum manet, parietibus & tecto contemplari ex-

U 2

b) τῶν ὄντων Φύσεως] ſic ſcripſi ex MS. B. pro τῆς ὄντως Φύσεως quod eſt in editione anni 1615. Poſterior legit ὄντων, ſed ſine articulo.

c) τὸ Φαινόμενον] MS. A. in textu habet γινόμενον, in margine vero genuinam illam.

d) τὴν αἴσθησιν] in margine Codicis A. ſcholii loco legitur: τουτέστιν ἡ ψυχή.

e) οἷός τε ὤν [ſic ſcribere jubet MS. utrumque.

f) ὁ] inſerui ex MSS.

g) πρὸς τὴν τῶν ἔξω θέαν] MS. A. πρὸς τὴν ἔξωθεν, mendoſe.

ἐμποδιζόμενος. Ἀτεχνῶς γὰρ γήϊνοί τινές εἰσι τοῖχοι τὰ αἰσθητὰ πάντα, ὅσα ἐν τῷ παντὶ καθορᾶται, πρὸς τὴν τῶν νοητῶν θεωρίαν δι' ἑαυτῶν τοὺς μικροψυχοτέρους h) διατειχίζοντες. γῆν ὁ τοιοῦτος βλέπει μόνην, i) καὶ ὕδωρ, καὶ ἀέρα, καὶ πῦρ· ὅθεν δὲ τούτων ἕκαστον, ἢ ἐν τίνι ἐστὶν, ἢ ὑπὸ τίνος k) περικρατεῖται, διϊδεῖν ὑπὸ μικροψυχίας οὐ δύναται. Καὶ ἱμάτιον μέν l) τις ἰδὼν, τὸν ὑφάντην ἀνελογίσατο,

το,

terna prohibitus. Nam terrei quidam plane parietes ſunt omnia, quæ in univerſitate rerum ſub ſenſum cadentia conſpiciuntur, minus alto animo præditis quaſi pariete per ſeſe objecto earum rerum, quæ mente atque intelligentia cernuntur, cauſa contemplationi officientia & obſtantia. Terram, qui talis eſt, aquam, aërem, ignem duntaxat intuetur; unde autem horum unumquodq; ſit, aut per quod, aut a quo coërceatur, comprehendatur, & contineatur, perſpicere præ animi exiguitate non poteſt. Ac veſtem quidem aliquis conſpicatus, ra-

h) μικροψυχοτέρους] MS. B. legit μικροψύχους.

i) μόνην] MS. utrumque μόνον, eodem ſenſu.

k) ἐν τίνι ἐστὶν, ἢ ὑπὸ τίνος] ita MS. utrumque & editio anni 1638. pro mendoſa lectione ἐν τινὶ & ὑπό τινος editionis prioris.

l) μὲν] deeſt MS. A.

το, καὶ διὰ τῆς νηὸς m) τὸν ναυπηγὸν ἐνενόησεν, ἢ τῆς αὐτοῦ οἰκοδόμου χεὶρ, ὁμοῦ τῇ τοῦ οἰκοδομήματος n) ὄψει τῇ διανοίᾳ τῶν θεωμένων ἐγγίνεται. Οἱ δὲ πρὸς τὸν κόσμον ὁρῶντες πρὸς τὸν διὰ τούτων o) δηλούμενον ἀμβλυωποῦσιν, p) ὅθεν τὰ σοφὰ q) ταῦτα καὶ δριμέα παρὰ τῶν τὸν ἀφανισμὸν ψυχῆς δογματιζόντων προφέρεται σῶμα ἐκ στοιχείων, καὶ στοιχεῖα ἐκ σώματος· καὶ τὸ μὴ

tionibus eo adducitur, ut textorem agnoſcat; per navem fabricatorem ejus intelligit, itemque ſimulatque ædificium conſpectum fuerit, manus opificis ſpectantium menti obverſatur: iſti vero dum mundum intuentur, ad eum, qui per illum declaratur, cæcutiunt & hallucinantur. Unde fit, ut ſcita iſta acuta ab iis, qui interitum & abolitionem animæ ſuis decretis tradunt, proferantur. Corpus nimirum ex elementis, & elementa eſſe ex corpo-

U 3 δυνα-

m) νηὸς] MS. B. legit νεώς.

n) οἰκοδομήματος] ſic utrumque legit MS. pro οἰκοδομήσαντος, quod edita habent. Latinus Interpres genuinam hanc lectionem expreſſit.

o) τούτων] ſic & utrumque MS. at Codex A. in margine legit τούτου, quod præſtat, quia ſermo eſt de mundo, per quem creator ejus demonſtratur.

p) ἀμβλυωποῦσι] MS. utrumque ἀμβλυώττουσιν ſenſu eodem.

q) σοφὰ] ſic utrumque MS. pro σαφὰ in editis; paulo poſt δριμέα recte edit. 1638. pro δριμαῖα, quod eſt in priore.

δύνασθαι τὴν ψυχὴν καθ' ἑαυτὴν εἶναι, εἰ μήτε τούτων τι εἴη, μήτε ἐν τούτοις. Εἰ γὰρ ὅτι μὴ ὁμοφυὴς τοῖς στοιχείοις ἐστὶν ἡ ψυχὴ, διὰ τοῦτο r) οὐδαμοῦ εἶναι αὐτὴν οἱ ἀντιλέγοντες οἴονται· οὗτοι πρῶτον μὲν καὶ τὴν ἐν σαρκὶ ζωὴν ἄψυχον εἶναι δογματιζέτωσαν. Ου γὰρ ἄλλό τι τὸ σῶμά ἐστιν, εἰ μὴ συνδρομὴ τῶν στοιχείων· μὴ τοίνυν μηδ' ἐν τούτοις τὴν ψυχὴν εἶναι λεγέτωσαν δι' ἑαυτῆς ζωοποιοῦσαν s) τὸ σύγκριμα· εἴπερ οὐκ ἔστι μετὰ ταῦτα δυνατὸν, καθὼς οἴονται, τῶν στοιχείων ὄντων καὶ τὴν ψυχὴν εἶναι, ὡς μη-

re, item animam per ſeſe eſſe non poſſe, niſi vel horum aliquid, vel in his ſit. Nam ſi propterea nusquam eam eſſe adverſarii opinantur, quod anima non ſit ejusdem generis & naturæ cum elementis: hi primum quidem etiam, quæ in carne degitur, vitam inanimam eſſe tradant (non enim aliud quidquam corpus eſt, atque concurſus elementorum) ergo nec in his quidem animum eſſe dicant, quæ per ſeſe vivificet eam concretionem atque commixtionem: ſiquidem fieri poſthac non poteſt, quemadmodum opinantur, ut manentibus elementis etiam anima ſit, quo efficia-

δεν

r) διὰ τοῦτο] hoc reſcripſi ex MSS. pro διὰ τούτων quod eſt in editis.

s) ζωοποιοῦσαν] ita recte editio an. 1638. pro ζωοποιοῦσα prioris, conſentientibus MSS.

δῶν ἄλλο, ἢ νεκρὰν τὴν ζωὴν ἡμῶν παρ' αὐτῶν ἀποδείκνυσθαι. Εἰ δὲ νῦν ἐν τῷ σώματι τὴν ψυχὴν εἶναι t) οὐκ ἀμφιβάλλουσι, πῶς τοῦ σώματος u) εἰς τὰ στοιχεῖα τὸν ἀφανισμὸν αὐτῆς δογματίζουσιν, ἔπειτα δὲ καὶ κατὰ ταύτης x) τῆς θείας φύσεως τὰ ἴσα τολμάτωσαν. Πῶς γὰρ ἐροῦσι τὴν νοεράν τε y) καὶ ἄϋλον καὶ ἀειδῆ φύσιν εἰς τὰ ὑγρά τε καὶ μαλακὰ καὶ στερέμνια διαδυομένην z) ἐν τῷ εἶναι συνέχειν τὰ

tur, ut nihil aliud, quam mortuam eſſe vitam noſtram demonſtrent. Sin autem nunc in corpore animam eſſe non dubitant, quo pacto corpore diſſoluto in elementa animam aboleri atque interire cenſent, ac tradunt? Deinde vero adverſus divinam quoque naturam paria audeant obloqui & oblatrare. Quomodo enim dicent, inviſibilem, incorpoream, materiæ expertem, & eam, quæ mente ſola percipitur, naturam in humida, molliaque &

t) εἶναι] inſerui ex MSS. Deeſt enim in editis male.

u) τοῦ σώματος] deeſt in MS. utroque, quia ſcilicet ex antecedentibus facile intelligi poterat.

x) κατὰ ταύτης] MS. utrumque κατ' αὐτῆς, rectius, ut puto.

y) νοεράν τε] MS. B. addit hic vocem φύσιν, quam in editis poſt ἀειδῆ invenis.

z) διαδυομένην] ſic lego ex MSS. pro διαλυομένην quod eſt in editis. De penetratione enim, non autem ſolutione, ſermo eſt.

ὄντα, οὔτε συγγενῶς ἔχουσαν πρὸς τὰ ἐν οἷς γίνεται, οὔτε διὰ τὸ ἑτερογενὲς ἐν αὐτοῖς εἶναι ἀδυνατοῦσαν; οὐκοῦν ἐξῃρήσθω a) καθόλου τοῦ δόγματος αὐτῶν καὶ αὐτὸ τὸ θεῖον, ᾧ διακρατεῖται τὰ ὄντα. ΓΡ. Αὐτὸ δὲ b) τοῦτο, εἶπον c) ἐγὼ, πῶς αὖ τοῖς ἀντιλέγουσιν ἀναμφίβολον γένοιτο, τὸ ἐκ Θεοῦ εἶναι τὰ πάντα, καὶ ἐν αὐτῷ περικρατεῖσθαι τὰ ὄντα, ἢ καὶ ὅλως τὸ εἶναί τι θεῖον τῆς τῶν ὄντων ὑπερκείμενον φύσεως.

calida atque dura penetrantem in eſſentia continere res univerſas, quæ ſunt: cum neque cognita ejuſdemve generis cum iis ſit, in quibus verſatur, neque propterea, quod alterius ac diverſi generis ſit, in eis eſſe non poſſit? Ergo penitus ex eorum doctrina eximatur etiam ipſum divinum Numen, quo res univerſæ continentur, atque conſervantur. GREG. De hoc ipſo nimirum, inquam, ego quomodo adverſarii non ambigere, nec dubitare poſſint, quod ex Deo omnia ſint, & per eum contineantur & conſerventur res univerſæ: aut ſitne aliquod

ΜΑΚΡ.

a) ἐξῃρήσθω] hoc malim ex MSS. pro ἐξαιρέσθω quod editum eſt.

b) δὲ] MS. B. legit in textu δὴ, A. vero in margine idem habet.

c) εἶπον] MS. B. εἰπών.

ΜΑΚΡ. Ἡ δὲ σιωπᾶν μὲν d) ἦν, φησιν, ἐπὶ τοῖς τούτοις ἁρμοδιώτερον, μηδὲ ἀξιοῦν ἀποκρίσεως τὰς μωρὰς τε καὶ ἀσεβεῖς τῶν προτάσεων, e) ἐπεὶ καί τις τῶν θείων ἀπαγορεύει λόγος μὴ ἀποκρίνεσθαι ἄφρονι ἐν τῇ ἀφροσύνῃ αὐτοῦ· f) ἄφρων δὲ πάντως ἐστὶ κατὰ τὸν προφήτην ὁ μὴ εἶναι λέγων θεόν. Ἐπεὶ δὲ χρὴ καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ἐρῶ σοί, φησι, λόγον, ἐμὸν g) οὐχί, ἀλλ' h) οὐδὲ ἄλλου τινὸς ἀνθρώπου· μικρὸς γὰρ οὗ-

omnino Numen, quod in ſuperis præſit rerum naturæ? MACR. At illa, Commodius & convenientius, inquit, eſſet ſuper talibus ſilere, ac non dignari reſponſo ſtultas pariter & impias propoſitiones: quippe divinum etiam quoddam dictum vetat reſpondere dementi juxta dementiam ſuam. Stultus autem & inſipiens, ut ait Propheta, prorſus eſt is, qui Deum eſſe negat. Sed quoniam oportet etiam de his dicere, dicam tibi rationem, inquit, non meam nec alterius hominum cujusquam (quip-

U 5 τος

d) μὲν] deeſt in MS. B.

e) προτάσεων] recte ita editio anni 1638. pro προτέσεων in priore.

f) ἐν τῇ ἀφροσύνῃ] MS. utrumque κατὰ τὴν ἀφροσύνην.

g) ἐμὸν] MS. utrumque addit μέν.

h) ἀλλ'] omittit uterque Codex.

τος ὅςις i) δ' ἂν ᾖ· k) ἀλλ' αὐτὸν l) ὃν ἡ κτίσις τῶν ὄντων διὰ τῶν ἐν αὐτῇ θαυμάτων διέξεισιν, ἀκροατὴς ὀφθαλμὸς γίνεται, διὰ τῶν φαινομένων, ἐνηχοῦντος τῇ καρδίᾳ τοῦ σοφοῦ τε καὶ τεχνικοῦ λόγου. Βοᾷ γὰρ ἄντικρυ m) τὸν ποιητὴν ἡ κτίσις, αὐτῶν τῶν οὐρανῶν, καθώς φησιν ὁ Προφήτης, n) ταῖς ἀλαλήτοις o) φωναῖς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ διηγουμένων. p) Τίς γὰρ βλέ-

pe exigua hæc quæcunque tandem fuerit) ſed eam, quam creatura rerum per ea, quæ in ea ſunt miracula, explicat, & enarrat, cujus creaturæ auditor eſt oculus, per ea, quæ apparent, reſonante, in corde ſolerte pariter & artifice ſermone. Clamore enim palam creatura indicat factorem, ipſis cœlis, ut inquit, Propheta, ineffabilibus vocibus gloriam Dei enarrantibus. Quis e-

Τίς

i) ὅςις] ὅσος habet A. & B. non paulo melius altero illo. Agitur enim hic de rationis pondere qualicunque.

k) ᾖ] Codex B. habet εἴη.

l) αὐτὸν] ita ſcripſi ex MSS. pro οὗ τὸν, quod eſt in editis peſſime.

m) ἄντικρυ] ἄντικρυς A. & B.

n) αὐτῶν τ. οὐ. κ φ. ὁ Προφήτης] deſunt in MS. B. mendoſe.

o) ἀλαλήτοις] MS. B. mendoſe ἀλάλοις.

p) διηγουμένων] MS. B. mendoſe διηγουμένη, ex ingenio forte librarii, qui cum τῶν οὐρανῶν omiſiſſet, nec videret, quo illud διηγουμένων referendum eſſet, ad vocem φύσις hoc verbum accommodandum putavit.

πων τὴν τοῦ παντὸς ἁρμονίαν, τῶν τε οὐρανίων, καὶ τῶν κατὰ γῆν θαυμάτων, καὶ q) ὡς ἐναντίως ἔχοντα πρὸς ἄλληλα τὰ στοιχεῖα κατὰ τὴν φύσιν, πρὸς τὸν αὐτὸν τὰ πάντα σκοπὸν διά τινος ἀῤῥήτου κοινωνίας συμπλέκεται, τὴν παρ' ἑαυτοῦ δύναμιν ἕκαστον πρὸς τὴν τοῦ παντὸς διαμονὴν συνεισφέροντα, καὶ οὔτε τὰ ἄμικτά τε καὶ ἀκοινώνητα κατὰ τὴν ἰδιότητα τῶν ποιοτήτων r) διαχωρεῖ ἀπ' ἀλλήλων,

nim intuens & animadvertens harmoniam, id eſt conſpirantem, conſentientem & quaſi concinentem copulationem atque coagmentationem rerum univerſitatis cœleſtiumque ac terreſtrium miraculorum, & quemadmodum elementa natura inter ſeſe contraria ineffabili & occulta quadam ſocietate atque communione ad eundem omnia ſcopum atque intentionem unumquodque ſuam vim ad rerum univerſitatis permanſionem, durationem & incolumitatem ſimul conferentia atque contribuentia conferuntur, implicantur & con-

οὔτε

q) καὶ] addidi ex MS. utroque particulam hanc, ab Interprete Latino recte expreſſam. Codex A. poſtponit eam τῷ ὡς minus recte, at τὸ B. præmittit.

r) ποιοτήτων] MS. B. legit ἰδιοτήτων, male. Librarii memoria adhuc in præcedente voce ἰδιότης occupata erat.

οὔτε ἐν ἀλλήλοις φθείρεται κατακιρνάμενα πρὸς ἄλληλα ταῖς ἐναντίαις ποιότησιν· ἀλλὰ καὶ οἷς ἀνωφερής ἐστιν ἡ φύσις, ἐπὶ τὰ κάτω φέρεται, τῆς ἡλιακῆς θερμότητος διὰ τῶν ἀκτίνων καταρρεούσης· τά τε ἐμβριθῆ τῶν σωμάτων ἀνακουφίζεται διὰ τῶν ἀτμῶν λεπτυνόμενα, ὡς καὶ τὸ ὕδωρ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἀνωφερὲς γίνεσθαι, δι' ἀέρος ἐπὶ πνευμάτων ὀχούμενον· s) καὶ τὸ αἰθέριον πῦρ πρόσγειον γίνεσθαι, ὡς καὶ τὸ βά-

nectuntur, cumque juxta qualitatum proprietatem neque commiſceri neque conſociari poſſit: non tamen ſecedunt ab invicem, neque contrariis qualitatibus inter ſeſe commixta atque contemperata aliud per aliud corrumpuntur; ſed & illa, quibus ea natura eſt, ut in ſublime ferantur, deorſum vergunt atque feruntur, calore ſolis per radios deorſum fluente: corporaque gravia ac ponderoſa ſublevantur & attolluntur per vapores extenuata: ut & aqua præter ſui naturam ad ſupera feratur, per aërem flatibus vecta, & æthereus ignis ad terram de-

θος

s) ἐπὶ πνευμάτων ὀχούμενον] ita ſcripſi ex utroque Codice pro editis ἐπουρανίων ὀχουμένων. Scilicet τὸ ἐπουρανίων ex compendio ſcriptionis ἐπὶ πνων natum videtur. Latina verſio lectionem noſtram etiam hic repræſentat.

θος μὴ ἀμοιρεῖν t) τῆς θερμότητος, ἐπιχεομένην δὲ τῇ γῇ τὴν ἐκ u) τῶν ὄμβρων ἰκμάδα μίαν οὖσαν τῇ φύσει, μυρίας γεννᾶν βλαστημάτων διαφορὰς πᾶσι κατάλληλον x) τοῖς ὑποκειμένοις ἐμφυομένην· τήν τε ὀξυτάτην τοῦ πόλου περιφορὰν y) καὶ τῶν ἐντὸς κύκλων τὴν ἐπὶ τὸ ἔμπαλιν κίνησιν, τάς τε

feratur, adeo, ut & infimæ partes caloris expertes non ſint, & terræ ſuperfuſus imbrium humor, cũ unus natura ſit, innumeras germinum producat differentias, omnibus ſubjectis apte atque accommodate inhærens, atque inſidens: celerrimam item axis in orbem circumque rotundum converſionem atque revolutionem, interiorumque circulo-

ὑπο-

t) ἀμοιρεῖν] ita recte editio anni 1638. pro ἀπομοιρεῖν, quod eſt in edito.

u) ἐκ] omittit MS. B. mendoſe.

x) κατάλληλον] uterque Codex habet καταλλήλως, idque rectius.

y) τοῦ πόλου περιφορὰν] In calce MS. A. ad has voces hoc legitur ſcholion: πόλος καλεῖται τὸ οὐράνιον σῶμα, παρὰ τὸ πολεῖσθαι, τουτέστι στρέφεσθαι. Τοῦτό φησιν ἐκ πλειόνων συγκεῖσθαι σφαιρῶν, ὧν τὴν μὲν ἐξωτέραν καὶ τὰς λοιπὰς περιέχουσαν τὴν ἀπ' ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμὰς κινεῖσθαι κίνησιν, τὰς δὲ λοιπὰς τὴν ἐναντίαν.

Ibidem ad vocem περιφορὰν] ταῦτα πάντα διαφοραί εἰσιν κινήσεων καὶ σχέσεων πρὸς ἄλληλα τῶν ἄστρων.

ὑποδρομὰς καὶ τὰς συνόδους, καὶ τὰς ἐναρμονίους ἀποστάσεις τῶν ἄστρων· ὁ ταῦτα βλέπων τῷ διανοητικῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ· ἆρα οὐχὶ φανερῶς ἐκ τῶν φαινομένων διδάσκεται, ὅτι θεία δύναμις ἔντεχνός τε καὶ σοφὴ τοῖς οὖσιν ἐμφαινομένη, καὶ διὰ πάντων ἥκουσα τὰ μέρη z) συναρμόζει τῷ ὅλῳ, καὶ τὸ ὅλον συμπληροῖ ἐν τοῖς μέρεσι, καὶ μιᾷ τινι περικρατεῖται δυνάμει τὸ πᾶν, a) αὐτὸ ἐν ἑαυτῷ μένον, b) καὶ οὔτε

rum in contrarium motionem, ſubjectionesque & congreſſus coitusve atque concinnas, aptas, ratas, conſtantes, convenientes & æquales digreſſiones diſtantiasque ſiderum: hæc ſi quis oculis intelligentiæ atque acie mentis intuetur, an non aperte per ea, quæ apparent, docetur, quod divina vis artificioſa ſolerſque in rebus univerſis apparens, atque per omnia pertinens ac fuſa cum partes accommodat & adaptat toti, tum totum partibus explet, atque una quadam vi rerum univerſitas coërcetur & continetur, dum

λῆγον

z) τὰ μέρη] MS. utrumque τάτε.

a) δυνάμει τὸ πᾶν] ita recte editio anni 1638. Aliter habet interpunctio in editione 1615, ſed mendoſe. Codex B. pro ſequenti αὐτὸ legit male αὐτῷ.

b) περὶ ἑαυτὸ κινούμενον] ita ſcripſi ex MS. A. pro edito περὶ αὐτὸ γινόμενον. Cod. B. mendoſe legit περὶ ἑαυτοῦ. Cetera conſentit.

λῆγόν ποτε τῆς κινήσεως, οὔτε εἰς ἄλλον τινὰ τόπον παρὰ τὸν, ἐν ᾧ ἐστι, μεθιστάμενον; ΓΡ. Καὶ πῶς, εἶπον, ἡ περὶ τὸ εἶναι τὸν Θεὸν πίστις, καὶ τὴν ψυχὴν εἶναι τὴν ἀνθρωπίνην συναποδείκνυσιν; Ου γὰρ δὴ ταυτόν ἐστι τῷ Θεῷ ἡ ψυχὴ, ὥστε εἰ τὸ ἓν ὁμολογοῖτο c) εἶναι συνομολογεῖσθαι πάντως καὶ τὸ λειπόμενον. κ. τ. λ.

ipſa in ſe ipſa manet, & circum ſe ipſa movetur, ac moveri nunquã deſinit, neq; in aliũ quendam locũ, præter eum, in quo eſt, transmigrat? GREG. Et quo pacto, inquam, argumentum, quo Deum eſſe fides fit, ſimul etiam animam humanam eſſe demonſtrat? Non enim utique eadem cum Deo res anima eſt, ut ſi unum eſſe concedatur, prorſus etiam de altero non dubitetur. &c.

c) ὁμολογοῖτο] ita uterque Codex pro eo quod editio 1638. habet ὡμολογεῖτο, & altera prior ὡμολόγοιτο.

Ceteras varietates, quæ MSS. lectionem ab editis ſeparant, ne longior ſim, indice digito hic commemorabo, in eorum commodum & uſum, quibus conſultum videbitur, egregiam hanc commentationem aliquando nova luce ornatam publico ſiſtere. Sequar autem editionem Pariſienſem anni 1638. tanquam emendatiorem priore:

Pap. 188. A. 11. ὁ δὲ λέγεται] In calce Codicis A. hanc invenis notam: ἐντεῦθεν τὰς περὶ ψυχῆς ἀποδείξεις γράφει.

B.5. ἐδεήθημεν.] A. B. δεηθείημεν.
B.7. ὑπελείφθημεν] &c. B. ὑπειλήφαμεν· ὑπειλήφαμεν δὲ ἑαυτὴν ἐξηλλαγμένην.
C.1. πράγματος] A. B. πράγματός γε.
C.2. ὁδηγούμεθα] B. ποδηγούμεθα.
C.4. κατ' αὐτὴν] A. καθ' ἑαυτόν.
C.10. τοῦ κεκρυμμένου] In calce Codicis A. τῆς ψυχῆς δηλονότι.
D.1. ὂν νοητόν τε] A. ὁ νοητόν τε.
D.2. ἀλλὰ τὴν] A. B. ἀλλὰ τὴν μέν.
D.3. ἁρμονία &c.] ἐναρμονίῳ ταύτῃ διακοσμήσει.
D.9. μάλιστα] B. μάλα.
P.189. A.2. εἰ κἂν ᾖ] A. B. ἱκανή.
A.4. αὐλός τις] A. B. αὐλός τίς ἐστι.
A.5. ἐνεργοῦσα] B. ἐνεργουμένη.
A.9. ἀπονεκρωθέντων] A. ἀποναρκωθέντων.
A.10. ἀκίνητος] A. B. ἀκίνητός τε.
A.12. ὅταν ἦτε] B. ὅτ' ἂν ᾖ, τε.
B.1. διήκῃ] A. διήκηται.
B.11. γεννητὴ] B. γενητή.
C.2. ἐνοῦσα] A. B. ἐνεῖσα.
C.2. συνέστηκε] A. in margine συνεστηκυῖα φαίνοιτο.
C.5. πῶς γὰρ εἶπεν] in calce Codicis A. hanc notam invenies: σημείωσαι ὅπως ἰατρὸν εἰς μαρτυρίαν καλεῖ.
D.8. τῶν λυπούντων &c.] A. B. τὸ λυποῦν τε καὶ ἀλγεινόν.
D.9. ἡ ἀκοὴ] B. ἡ βοή.
D.10. τῷ δὲ] B. τῷ τε.

P. 190. A. 1. ἡ ἀκοὴ] A. καὶ ἀκοή.
B. 1. μυκτὴρ] A. ὁ μυκτήρ..
5. ἀληθέςατον] B. ἀληθέςερον.
7. τὸν νῦν εἶναι]. ὁρῶντα. In calce Codicis A. ita: οἶμαι τὸν Μένανδρον εἶναι.
8. τοῦτο δοίη τις] δοίη τις οὗτο.
12. ὑπερβαλεῖν πολλαπλ.] A. B. ὑπερβάλλειν πολλαπλασίονι.
C. 5. ἀποφαίνων] A. ἀποφαίνη. B. ἀποφαίνηλο.
6. σελήνης] in margine τοῦ A. ſcholii loco: ἐπείσακτον ἐκ τοῦ ἡλίου τὸ φῶς ἡ σελήνη ἔχει καὶ προσγείως περιπολεῖ. In calce vero ejusdem Codicis eadem fere obſervatio, mutatis aliquantulum verbis, recurrit ita: σημείωσαι περὶ σελήνης, ὅτι προσγείως περιπολεῖ. Ἐν γὰρ τῇ ἐνδοτέρᾳ σφαίρᾳ, ἥτις προσγειοτέρα, φασὶν εἶναι καὶ κινεῖσθαι τὴν σελήνην.
7. διδάσκει] B. διδάσκῃ.
8. σχημάτων] A. B. σχήματος.
10. λάμπει] A. λάμπειν.
ib. δὲ] B. δὲ αὐτήν.
11. πεφυκέναι &c.] A. πέφυκεν· ἃ τοῦ ἡλίου ἐφ' ἑαυτῶν. B. πέφυκεν ἅ.
D. 1. οὐκ] deeſt B.
2. ἀλλὰ] deeſt B.
3 ὥσπερ] A. ὅπερ.
5. μὴ ἔχειν] A. B. μὴ οὕτως ἔχειν.
ib. γινομένη] A. γενομένη.
8. κατ' αὐτὴν] B. καθ' ἑαυτὴν. A. in margine καθ' ἑαυτήν.

D. 9. περιῦσα] B. περιιῦσα.
11. αὐτὴ] ἄυτη. Ibid. καὶ. αὐτὴν] A. & B. καθ' ἑαυτήν.

Pag. 191. A. 1. πεπληρῶσθαι φωτὸς] In calce Codicis A hanc lego annotationem: ὅτι ἐλάττονα τόπον τῦ ἡλιακῦ τοσῦτον ἡ σελήνη περιπολεῖ, ὥστε ταύτην μὲν κατὰ μῆνα τὸν ἴδιον ἐκτελεῖν τόπον, τὸν ἥλιον δὲ δι' ἐνιαυτῦ.

A. 3. ἀντιπρόσωπος] poſt hanc vocem in MS. A. & B. ſequuntur iſta in editis omiſſa: τῷ διὰ πολλῦ περιϊόντι τὸν ἴδιον πόλον ἢ δι' ὀλίγυ πολλάκις τὸν ἑαυτῆς περιθέυσα· ἀλλ' ὥσπερ ἡ καὶ εὐθεῖαν ὡς πρὸς τὸν ἥλιον ἀντιπρόσωπος θέσις.
6. γίνεται] A. γένηται.
7. γινομένυ] B. γενομένυ.
8. τῇ τῦ] B. τῇ τῶν·
10. ἐπὶ τὸν] A. in textu ἐπεὶ τὸ in margine ἐπὶ τό.
11. ὑποβᾶσα] ὑποβᾶσαν.

B. 4. τὸ εἶναι] A. τῷ τὸ εἶναι. B. τῷ εἶναι.
9. ἄρχεται] B. ἄρχεται τότε.
11. ἀφανὲς] A. B. ἀφεγγές.
ib. οἷον] A. B. οἵων.

C. 1. θεωρίαν] B. θεραπείαν.
ib. ὃν] B. ἦν.
2. βλέπων] A. B. βλέπον.
4. μὴ βλεπόμενα] μὴ deeſt B.
8. συνίσαται] B. συνίσαται τό.
10. ἐγκεκρυμμένης] A. in margine ἐγκεκραμένης.

D. 6.

D. 6. ἐπὶ τοῦ] A. B. ἐπὶ τό.
7. τὸ δὲ] A. B. τό τε.
8. ἐν τινι· τούτων] A. B. ἔν τινι τούτων.
Pag. 192. A. 6. μόνῳ] A. in margine μόνων.
A. 7. ἀλλὰ] A. ἀλλὰ γάρ.
9. οὐδέ πω] οὐ δήπου.
10. γινομένοις] B. τοῖς γινωσκομένοις.
11. καθ' ἕκαστον] τὸ καθ' ἕκαστον.
τὸ σχῆμα, τὸ εἶδος] B. τὸ εἶδος, τὸ σχῆμα.
12. λέγομεν] A. B. λέγοιμεν.
B. 1. ἐγκεκραμένης] B. ἐγκεκρυμμένης.
3. ἀποτέλεσμα εἶναι] A. & B. poſtea hæc exhibet: ἢ οὐδὲν ἄλλο ἢ κίνησίς τίς ἐστιν ὁρμητικὴ περὶ τὴν γνῶσιν τῶν σπουδαζομένων ἐνεργουμένη. τί ἂν μᾶλλον διὰ τούτου (διὰ τούτων A.) ἢ τὸ εἶναι.
11. μεταχειρίζεσθαί τι] B. μεταχειρίζεσθαί τε.
C. 1. ἐναποτιθεῖσαν] A. in textu ἐναποληφθεῖσαν, in margine: ἐναποτεθεῖσαν. B. ἐναποτεθεῖσαν.
5. τι τοιοῦτον] B. τοιοῦτόν τι.
6. ᾧ ταῦτα] A. ὅ ταῦτα.
7. ἐν ἑαυτῷ] B. ἐν αὐτῷ.
D. 8. πρὸς] B. τῇ πρός.
P. 193. A. 3. μεστός τε ὁ ἀὴρ κ. π. ε.] A. ὁ ἀὴρ ναστός τε καὶ πλήρης. B. eundem ordinem ſervat, ſed pro ναστὸς retinet μεστός.
A. 5. οὐδὲν ἧττον] A. B. οὐδὲν δὲ ἧττον.
6. πεπαιδευμένος] A. B. ὁ πεπαιδ.
7. ἀμφορέα] B. τὸν ἀμφ' A. in textu idem habet, in margine vero τὸν κεραμέα.

A. 12. γίνεται] A. B. γένηται.
ib. τȣ̃το] A. B. τότε.
B. 1. τῷ ϛόματι] A. B. τῷ ϛομίῳ.
3. μάχη] B. μηχανή.
ib. τῷ ϛόματι) A. B. τὸ ϛόμιον.
7. ϛόματος) A. B. ϛομίȣ.
9. ὡς καὶ) καὶ deeſt A.
ibid. διὰ τȣ́τȣ) B. διὰ τȣ̃το ἤ.
- - ἀνακοχλάζειν) A. B. ἀνακογχυλιάζειν.
- - περιαφρίζων) B. περιαφρίζοντι.
11. ταῦτα) A. B. ταῦτα τε.
C. 1. κοῖλον γάρ τι) B. delet γάρ.
4. ϛόματος) A. B. ϛομίȣ.
10. ἐκπίπτον) A. B. ἐμπίπτον.
11. ἄρ' ȣ̃ν) A. In margine ἄρ' ȣ̃ν ȣ̓.
D. 2. ἀλλό τι) B. ἄλλος τις.
ib. ὁ τῷ) A. ὅς τῷ.
D. 9. λογίζεσθαι) A. in margine καταλογίζεσθαι.
Pag. 194. A. 2. ἀνδροείκελον) ἀνδρείκελον.
- - εὐθὺ) A. B. εὐθύς.
- - τοιȣ̃τος ἐκ φύσεως) B. ἐκ φύσεως τοιȣ̃το.
A. 4. αὖ ἐφ' ἑαυτȣ̃) ἐφ' ἑαυτȣ̃ ἄν.
A. 5. συμβᾶν) B. συμβάν.
- - τȣ̃τε) B. τȣ̃ δέ.
A. 7. ἀναφορὰν) A. B. τὸ ἄνω φορά.
9. ἀνίῃ) A. in textu ἂν εἴη in margine: ἤει. B. ἀνείει.
B. 3 poſt διάνοια in A. & B. ſequuntur iſta: ἐϛὶν ἀσφαλὴς πρός τινα σκοπὸν ἐνεργȣμένη διὰ τῆς ὕλης, ἡ δὲ (in margine ἤ τε) διάνοια

νȣ̃

νῦ τίς ἐστιν οἰκεία κίνησις τε in margine ἐστὶ ποιὰ κίνησίς τε. In B. ita: ἔστιν ἀσφαλὴς ἡ δὲ διάνοια νῦ. Pro ποία idem legit ποιά.

C. 6. παρεσήκαμεν) A. B. παρεσήσαμεν.

7. τύτοις) B. τοιύτοις.

10. ἀποφάσεως) A. in margine ἀπεμφάσεως.

D. 7. τὸ δὲ ὅ, τι) A. in margine τῦθ' ὅτι.

P. 195. A. 1. εὕροιτο) A. B. εὕροι τὸ.

A. 5. θέσιν) A. B. διάθεσιν.

ib. μηδέ τι) A. μηδὲν τῶν.

6. ὅλως μηδὲν ἴδῃ) A. ὅμως μηδὲν εἰ δή τι. B. μηδὲν. Ει δή τι.

In margine & A tota illa ſententia ita ſcribitur: θέσιν· μηδέ τι τῶν περὶ τὴν ὕλην καταλαμβανομένων ὅλως μηδὲν οἶδεν, ὅτι ἄλλο παρὰ ταῦτά ἐστιν.

A. 9. ἀφαιρεμένων] B. ἀφαιρεμένε.

10. προσφυῆ] A. προσφυῆς. B. ἂν προσφυῆ.

B. 1. πανταχῆ] A. in margine πανταχῦ.

3. ὅσον τε] A. B. ἀφάσοντες.

6. θιγγάνομεν] in textu A. additur ἁπτόμεθα, in margine vero monetur: λείπει τὸ ἁπτόμεθα.

8. λέγηται ἂν] A. & B. delet ἂν.

11. εἰς οἷον] A. in textu εἰς ὃν ſed in margine εἰς οἷον.

C. 6. ὁμολογοίη] A. ὁμολογείη.

9. πάντως] delet B.

ib. λογίζεται] A. λογίσεται, quod & habet editio anni 1615.

C. 10. περιγραφὴ] A. παραγραφή.
D. 1. ἐξ ἀτόπων] B. ἐξ ἀτόπου.
5. οἴεσθαι] A. in margine νοεῖσθαι.
6. νοεῖται] delet B.
7. μὴ ταυτὸν] ἀλλ' ἢ ταὐτὸν εἴπῃς.
P. 196. A. 2. γραφῆς] A. B. φωνῆς.
A. 3. τὸ γὰρ κατ' εἰκόνα. In calce Codicis A: hæc ita explicantur : ὅτι ὅμοιος μέν ἐστι τῷ Θεῷ ὁ ἡμέτερος νοῦς, οὐκέτι δὲ ὁμοούσιος.
4. τὸ ἀρχετ.] A. τὸν ἀρχέτυπον.
6. ὄγκου τε παντὸς] B. ὄγκου πάντως ſic & A. habet ὄγκου.
7. διὰ σημαντικὴν] A. & B. διαστηματικήν.
10. δι' ἁπάντων] B. διὰ πάντων.
ib. ἐκείνῳ] in A. additur ἐν τῷ νοερῷ καὶ ἀσωμάτῳ καὶ ἀδιαστάτῳ.
B. 2. ὑελίνῃ] A. B. ὑελίνῳ.
5. βραχύτης] B. ἡ βραχύτης.
C. 1. εἰς ἴσον] B. εἰς ἕν.
ib. ἀορίστῳ τε] A. ἀοράτῳ τε B. ἀορίστῳ τε.
9. εἰ] delet B.
ib. φύσεως] A. in margine φύσεώς τις ἀπαιτοίη λόγον. B. φύσεως εἴτις ἀπαιτοίη λόγον.
10. παμπλήθως] A. B. παμπληθές.
D. 2. διεστὸς] B. διεστώς.
Pag. 197. A. 2. οὐδὲ] A. B. οὐδὲ γάρ.
A. 6. παχυμερίαν] A. παχυμέρειαν.
11. τοῖς σώμασι] A. B. τῷ σώματι.
B 2. καὶ τὰ] καὶ delet A. & B.
3. ἐνδυομένης] B. ἐνδεομένης.
8. τὴν ἐν πᾶσιν] τὴν ἐν ἅπασιν.

B. 9. ἐνιοῦσαι] ἐνιεῖσαι.
C. 2. οὐδὲν τοῦ] A. B. οὐδὲν ἔξω.
3. τῷ τῶν ϛ.] B. διὰ τῆς:
4. συγκρίματι] B. συγκράσεως.
7. κινδυνεύει] καὶ κινδ.
10. πρὸς ἀλλήλ.] A. B. ἀπ' ἀλλήλ.
D. 2. ἑκάστῳ] A. B. ἑκάστου.
3. τοῦτο τῶν] A. B. τούτων.
5. ποιημάτων] A. B. ποιοτήτων.

Pag. 198. A. 1. μὲν] deeſt A.
A. 3. ἣν καλ.] A. τὴν καλ.
5. κἀκεῖσε] B. καὶ ἐκεῖσε.
6. ἄγοι] A. ἄγει B. ἄγῃ.
ib. πείσεται] A. in margine. ἄγεται, πείσεται καὶ ἡ ψυχή.
11. κατ' αὐτὸν] A. κατὰ ταυτὸν.
ib. παντὸς] A. πάντως.
B. 1. ἐπιτυχοῦντος] A. B. ἐπιτυχόντος.
2. φέρειν] A. in margine: τοῖς κύμασι καταλείψει φέρεσθαι.
3. ἡ ψυχὴ] B. καὶ ἡ ψυχή.
6. προσφυεῖσα στοιχείων] B. προσφυεῖσα στοιχείῳ. A. στοιχείῳ.
C. 2. συνεσφιγμένων] A. & B. præmittunt οὔπε.
4. συγγενῆ] B. συγγενῆ τε.
5. δοκεῖ τὸ τῆς ἑτερότητος] A. B. δοκῇ τῇ ἑτερότητι.
6. ἡ διαφορὰ] A. in textu ἀναφορὰ, in margine διαφορά.
C. 8. τοῦ θερμοῦ] B. καὶ τοῦ θερμοῦ.
11. διὰ κράσεως] A. B. δι' ἀνακράσεως.

D. 2. ποίαν] B. ποιαν.
ibid. ταῦτα] deeſt B.
Pag. 199. A. 7. ἀπολυομένοις διὰ] B. ἀπολ. δ. τῆς συνδρομῆς καὶ ἀπολλυμένης.
B. 5. διαλυθέντων] A. in margine ἀναλυθέντων.
9. μερικὰ] B. μέρη καὶ.
ib. κατακερματίζεται] B. καταμερίζεται.
C. 8. ἐγὼ δὲ ἀναλαβὼν] Scholia in calce Codicis A. explicant: Γρηγόριος Ἐπίσκοπος ὡς ἐν ἀντιθέσει. In margine ſcribitur: παραθέσει.
D. 1. δυνάμεις] A. addit ἐννοούμενα.
8. κατὰ ἐπιθυμίαν] B. κατ᾽ ἐπιθυμ.
P. 200. A. 1. ἑκατέρας] A. ἑκατέρου.
A. 2. ἐνυπαρχούσης] A. B. ἐνυπάρχοντος.
6. πολλάγε] A. B. πολλὰ δὲ.
7. τοῦτο σῶμά ἐστι] B. τούτων σῶμα οὐδὲ.
8. δέ τι] B. δέ τι χρῆμα.
B. 4. πάντας] A. B. πάντα.
5. ἴσου τοῦ] A. B. ἴσου τούτου.
6. ἢ δὲ πολλοῖς) in calce Codicis A hoc habes ſcholion: ἡ διδάσκαλος ἀπαντᾷ τῇ ἀντιθέσει γραφικῶς τὸ ἄπορον θεραπεύουσα.
8. ἐπιζητεῖς) A. B. ἐπεζήτησας.
ib. ὅ, τι) B. ὅτι.
9. ἐπιθυμητικὸν) A. B. ἐπιθυμητικόν τε.
10. παρὰ τὴν αὐτὴν) A. B. παρὰ τὴν πρώτην.
C. 2. ἐπιγινόμενα) B. ἐπιγενόμενα.
7. ἱκανὴ πρὸς ἀποδ. ἀληθῶς) B. πρὸς ἀπόδ. ἀληθείας ἱκανή. A. ἀληθείας pro ἀληθῶς.

C. 11.

C. 11. προςιθέναι) B. περιτιθέναι.

ib. ἐπεὶ) B. ἐπειδή.

D. 1. ἡμεῖς δὲ τῆς &c.) hæc verba in calce Codicis A. ita illuſtrantur: ὅτι κατὰ τὸν τῆς θείας γραφῆς σκοπὸν ἡ περὶ ψυχῆς διδασκαλία τῷ συγγραφεῖ μεμελήτηται.

2. τῆς λέγειν) B. τῆς ἐκ λέγειν.

3. δόγματος) A. θείου δόγματος.

4. κεχρημ. τῇ ἁγίᾳ γρ.) B. τῇ ἁγίᾳ κεχρημ. γραφῇ.

Pag. 201. A. 2. συμφωνοῦν) B. σύμφωνον.

A. 3. Πλατωνικὸν ἅρμα) in calce Codicis A. hoc legitur ſcholion: διάλογον ὁ Πλάτων ἐποιήσατο περὶ ψυχῆς, ὃν Φαίδωνα ἐπέγραψεν, ἐν ᾧ τὸ μὲν θυμοειδὲς καὶ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς μέρος συζυγίᾳ πώλων ἀπείκασε, τὸ δὲ διανοητικὸν, ἤγουν τὸν νοῦν, ἡνιόχῳ. Ibidem ad verba textus, quæ paulo poſt ſequuntur, ὁ μετ' ἐκεῖνον φιλόσοφος, legis: Ἀριστοτέλης.

8. ὅσα θ' ὁ) B. ὅσα τ' οὖν.

9. τεχνικῶς) B. τεχνικὸς.

B. 2. ῥυθμῷ τινι κ. μ) B. εὐρύθμῳ τινὶ μέτρῳ.

4. ποιησώμεθα) B. ποιησόμεθα.

7. φήσας) B. εἰπών.

8. οὐδὲ γὰρ) B. οὐ γάρ.

10. οὐδὲ τ. θ.) B. οὐδὲν τ. θ.

11. συνουσιοῦσθαι] B. συνουσιῶσθαι.

C. 8. τὴν τ. ψ. κατηγ.] B. τὴν κατηγ. τ. ψ.

D. 2. περὶ ταύτης) A. B. περὶ ταῦτα.

3. ἀποσφαλείσης) A. B. ἀποσφαλλούσης.

D. 5. ὡς αὖ) A. B. ὅπως ἄν.

7. τί οὖν ἐστιν ὃ φαμεν) In calce Codicis A. hanc invenis notam: ὁρισμὸς τῆς οὐσίας.

Pag. 202. A. 1. ᾗ) B. καί.

A. 11. χαρακτηρίζει) B. χαρακτηρίζοι.

B. 1. περιττὸν) A. περιττόν ἐστι καί.

2. ἔνεστιν.] B. ἐστίν.

3. ἐπ᾽) A. B. ἐπί.

7. τῆς λογικῆς τε καὶ] delet A. B.

11. κατεξαίρετον] B. καὶ ἐξαίρετον.

C. 1. τῆς ψυχῆς] A. in textu περὶ τῆς ψυχῆς, in margine τῇ ψυχῇ.

5. οὐκ ἂν] A. in margine οὐκ ἔτ᾽ ἄν.

6. ἐλλειπῶς] A. B. ἐλλιπῶς.

7. περὶ τούτου] B. περὶ τούτων.

12. οἷον τις] A. οἷόν τι B. οἷόν τε.

D. 4. ὅτι] B. ὅτι τε.

5. ὅπερ οὐκ ἂν ἐγένετο] in calce A. ad hæc verba iſta leguntur, ὅτι οὐ φυσικός ἐστιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία.

Sed, ne fines, intra quos volumen hoc ad exemplum primi, coërcendum putavimus, excedamus, reliqua, quæ huc pertinent, ſequenti ſervamus Tomo, aliquot adhuc Libanii epiſtolas, ut inſcriptioni ſatisfaciamus, additurі.

I. Ἀν-

I. Ἀνδρονίκῳ.

Ἡμεῖς μὲν ᾠόμεθα τὸν τῆς σῆς ἀρχῆς χρόνον εὐθυμίας ἔσεσθαι τῷ παιδὶ * τῷ Θέωνος χρόνον, ἔκ τε ὧν ἐδεήθημεν, ἔκ τε ὧν ἐπηγγέλλου. Ὁδ' ἴσως ἐπαινεῖ τὸν πρότερον, εἰδ', οὐδὲ τοῦτο ποιεῖ διὰ τὴν ἐπιείκειαν, ἀλλ' εἴπερ ἐπῄνει, δικαίως ἂν ἐπῄνει. Γέγονε γὰρ αὐτῷ πάντα ἐκεῖνα γαλήνη, τὰ δὲ παρὰ σοῦ πορθμὸς Σικελίας. a) Καὶ οὐδὲ

I. ANDRONICO.

Nos quidem opinabamur, tempus illud, quo imperio præeſſes, Theonis filio tranquillos dies pariturum, recogitantes, quæ nos precati eramus, & quæ tu promiſeras. At ille forte tempus præterlapſum laudat, neque id tantum per modeſtiam: ſi enim laudaret, recte laudaret. Illa enim, quæ tunc habebat, omnia ipſi tranquillitatem afferebant, quæ vero a te profecta ſunt, freto Siculo fuerunt ſimilia. Imo nec eam,

τὴν

* τῷ] forte legendum τοῦ, vel τῷ τοῦ.

a) πορθμὸς Σικελίας] quid ſibi phraſi hac proverbiali velit noſter, ipſe exponet. In Panegyrico Juliani Tom. II. Opp. pag. 177. ita loquitur: ἀλλ' ὥσπερ εἰ πρῶτον πλέων ἀπὸ τοῦ Σικελικοῦ πορθμοῦ τὴν πρώτην ἀναγωγὴν ἐποιοῦ, χαλεπωτάτου γε πορθμῶν, ὡς Ὅμηρός τε δηλοῖ, καὶ μαρτυρεῖ Θουκυδίδης i. e. *Sed quemadmodum ſi primum a Siculo freto veherer*is, *a fretorum difficillimo, ut & Homerus* (Iliad. II.)

τὴν τῶν μὴ φίλων ἡμῖν ὁ φίλος ἐμιμήσω μετριότητα· πρὸς τοσοῦτον ἥκεις τοῦ φιλεῖν. Ἀλλ᾽ ἵνα ὁ ἔρως σὸς δι᾽ εἰσπράξεως ἀδίκου κολακευθῇ, πεπάτηται b) τὰ πρὸς ἡμᾶς, καταπεφρόνηται δὲ τοσούτων γνῶσις ὑπάρχων, δεινὸν δὲ οὐδὲν, εἰ διὰ τῶν οἰκείων ὤσεις τὸ ξίφος. Εοικέ σε ὁ πολὺς ἔπαινος, c) ὦ φίλτατε, διεφθαρκέναι

quam nobis non amici præſtiterunt, amicus humanitatem imitatus es. Hos in amore progreſſus feciſti. At ut amor tuus, decreta injuſta exſecutione, adulatores ſuos inveniret, noſtræ quidem res neglectæ ſunt, contemtaque tot præſidum judicia, nec iniqvum viſum eſt, familiares tuos confodere. Nimia, ò bone, laus te perdidiſſe videtur: dum amicos

ναι

declarat, & *Thucydides* (*lib. IV.*) *teſtatur*. Innuit itaque res Theonidæ, imperante Andronico, minus tutas, ſed periculi plenas fuiſſe. Ceterum non memini, Proverbiorum Scriptores hujus phraſeos facere mentionem, apud quos alioquin ſimilis ὁ Σικελὸς τὴν θάλασσαν exſtat, de qua & Suidas Tomo II. exponit.

b) πεπάτηται] de re omni modo neglecta & pro nihilo habita uſurpari ſolet. Ita Xenophon dictus eſt Ὁμηροπάτης i. e. Homeromaſtix, teſte Diogene Laertio IX. 18. & Myſi καπνοπάται i. e. *fumi contemtores* appellati ſunt.

c) ἔπαινος] laudem ſcilicet ex juſtitiæ ſtudio conſecutus erat Andronicus, quem Phœniciæ prætorem, Libaniique patronum fuiſſe, conſtat ex ipſius Libanii Oratione Apologetica p. 604. Has laudes ſtudio præpoſtero amplificaturus, juſtitiam nimis rigide ſectatus videtur.

ναι, καὶ νομίζεις ἐν τῷ τοὺς ἐπιτηδείους ἐλαύνειν τὸν Ἀιακὸν παρελᾶν. d) Ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἐν νυκτομαχίᾳ μέντοι τῶν φίλων ὑπ' ἀγνοίας ἁπτομένους ἐπαινοῦμεν, ἀλλ' ἐλεοῦμεν, καὶ αὐτοὶ δέ εἰσι τῶν αὐτοὺς ἐλεούντων, ὅτι ἠγνόησαν. Ὅστις δὲ ἐν ἡμέρᾳ καὶ φωτὶ e) τοῦτο ποιεῖ, καὶ σεμνύνεται δυσσεβῶν, οὐκ οἶδα εἴ τι τούτοις δεῖ καθάρσιον. Ἀλλ' ὦ 'γαθέ, μὴ διέκγραφε τὰς Χάριτας τοῦ καταλόγου τῶν Θεῶν, μηδ' ὁμοίως ἀκίνδυνον ἡγοῦ τὸ λυπεῖν ἐμέ τε καὶ τὸν ἐπιστάμενον ἀμύνεσθαι, καὶ λέου-

tuos inſectaris, ipſum Æacum te ſuperare putas. Enimvero alias ne illos quidem, qui in nocturno conflictu amicos inſcii lædunt, laudamus, ſed vicem eorum miſeramur; & ipſi ſuam dolent ſortem, eo quod id ignorarunt. Qui vero de die & in luce hæc agit, & pravitate ſua ſe effert, is neſcio an a crimine liberari poſſit. At, ò bone, ne, quæſo, Charitas ex Dearum numero proſcribe: neque puta rem periculi non plenam eſſe, & me triſtitia afficere, & invictum Olympium, qui & ulciſci poteſt, &

d) παρελᾶν] Elegans eſt, quæ hic inter ἐλαύνειν & παρελᾶν intercedit paronomaſia, cujus ſtudioſiſſimum alias ſe præſtat noſter. Senſus eſt, Andronicum ipſum Æacum, à juſtitia celebratum, ſuperare ſibi videri, ſi nec in cauſa alioquin optima, amicorum habeat rationem. De phraſi ipſa ἐλαύνειν & ἐλᾶν lege *Ezechielem Spanhemium* ad Ariſtophanis Nubes v. 25.

e) καὶ φωτὶ] confer hanc phraſin cum Johannis III. 20. 21.

λέουσιν ἐοικότα f) τὸν ἀήττητον Ὀλύμπιον. g)

II. Μοδέστῳ.

Ἐγώ σε πολεμοῦντα τοῖς κλέπταις h) ἐπαινῶ· τῷ γὰρ αὐτῷ τοὺς πονηροὺς κολάζεις, καὶ τοὺς δικαίους ἀμείνους ποιεῖς, ὁρῶντας ὡς ἐστὶν ὄντα δίκαιον ἐπαίνου τυχεῖν. i) Συγχαίρω δὴ Φροντίνῳ τῷ δὲ τῆς ἐξετάσεως, ἣν ἀπὼν ἐξετασθεὶς τὴν βελτίονα ψῆφον ἠνέγκατο, πολλοῦ χρυσίου τιμιώτερον

leonibus ſimilem ſe præſtat.

II. MODESTO.

Laudo te fures oppugnantem. Hoc ipſo enim & improbos punis, & probos efficis meliores, ubi viderint, quod bonis laude potiri liceat. Gratulor inſuper Frontino, de inquiſitione, eo abſente ita inſtituta, ut meliorem calculum ferret: hoc ipſo, quod tuo judicio non malus habitus

χρη-

f) λέουσιν ἐοικότα] Homerus ejusmodi hominem una voce θυμολέοντα vocat.

g) Ὀλύμπιον] erat is, ſi Scholiaſtæ, ad hunc locum in MS. commentanti, credimus, Theonis frater. Idem vero amiciſſimus fuit Libanio, ceu patet ex Vita ejus p. 81. Confer Centuriam Epiſtolarum Libanii a me editam n. XXX, LII, LV & LVI.

h) κλέπταις] Fures hic appellare videtur Libanius, quibus officii ſui rationes venales erant, & quos alias Græci δωροφάγους vocant. Ab hoc enim crimine liberatus erat Frontinus, in ſuſpicionem antea vocatus.

i) τυχεῖν] Id ſcilicet agere debebat Modeſtus, quem Præfectum Prætorio ac denique Conſulem fuiſſe ex Ammiano XIX. 12. & XXIX. 1. patet.

χρῆμα κτησάμενος, τὸ παρὰ σοὶ κεκρίσθαι μὴ φαῦλος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐμαυτῷ συγχαίρω χρηστοῦ φανέντος ἀνδρὸς ἑταίρου μοι καὶ φίλου. Νῦν οὖν ἥκει, δείξων ἔτ' ἄμεινον, ὡς πλεῖστον ἀφέστηκε λήμματος, καὶ ὡς ἐν οἷς ἐπιστεύθη, πεπόνηκε μόνον, τοῖς οὖσι δὲ οὐδὲ ὀβολὸν προσέθηκεν. Ἀκολούθει δὴ σαυτῷ, καὶ δείκνυ πᾶσι, ὅτι ἐστὶ παρὰ σοῦ καὶ χαίροντα ἀπελθεῖν.

eſt, rem conſecutus multo auro pretioſiorem. Sed & ipſe ego mihi gratulor, poſtquam ſodalis meus & amicus probus declaratus eſt. Nunc itaque ipſe venit, adhuc magis oſtenſurus, quod a muneribus accipiendis alieniſſimus fuerit, quodque in iis, quæ ipſi credita ſunt, negotiis tantum occupatus, facultatibus ſuis ne obolum quidem adjecerit. Te ipſum itaque ſequere, & manifeſtum fac omnibus, quod a te & lætum diſcedere liceat.

III. Τῷ αὐτῷ.

Οἱ ῥήτορες k) εὔνοιαν αἰτοῦσι παρὰ τῶν δικαζόντων, οὐ μόνον οἱ κατεγνωκότες αὐτῶν μηδὲν ἰσχυρὸν, ἀλλὰ καὶ οἷς ὑπο·

III. EIDEM.

Patroni cauſarum benevolentiam ſibi a judicibus expetunt: neque illi ſolum, qui cauſæ non optimæ ſibi ſunt conſcii, ſed & qui cauſæ

ἄρχει

k) ῥήτορες] de iſta & aliis vocis hujus ſignificationibus lege *Ludov. Creſollii* Theatrum Sophiſtarum lib. I, c. 1, &c.

παῖ, o) πατέρων ἀνθρώποις ἡμερώτερε, κατάστησον ἵλεων Καλλιοπίῳ τὸν γενναῖον Μόδεστον, καὶ σαυτῷ προσόμοιον· καὶ μεμνήσθω δικάζων τοῦ Μειλιχίου Διός. Ὅπως ἡμεῖς τε τῷ φίλῳ συγχαίρωμεν· καὶ Μόντιος p) ὑπὸ γῆς ἥδοιτο. Λέγεται γάρ τι περὶ τῶν οἰχομένων q) καὶ τοιοῦτον.

chie, fili, hominibus magis, quam Patres ſolent, benigne, redde quæſo, generoſiſſimum Modeſtum Calliopio humanum, tibique ſimilem. Memento itaq; judicaturus Jovis Milichii, ut & nos amico gratulemur, & Montius ſub terra gaudeat. Nam & hoc de mortuis dici conſvevit.

IV. Γερμανῷ.

IV. GERMANO.

Ἄλλῳ μὲν ἄρχοντι, μὴ ἐπιστέλλοντι τοῖς φίλοις, συγγνοίην ἄν, ἐπικλύ-

Alii quidem imperanti, ſi amicis non ſcribat, veniam fecero: ne-

Y

cap. II. Cur is hic a Libanio invocetur, ipſius nominis ſignificatio declarat, nec minus ipſe Libanius, Tom. II. Opp. p. 620. ubi ita: καὶ ἰμήσειν ἔλεγε τῇ πρᾳότητι τὸν Μειλίχιον Θεόν.

o) παῖ] παιδὸς nomine Jovem hic appellat, qui alias πατὴρ ſimpliciter & eminenter vocari ſolet, ob lenitatem ætati puerili præ ceteris familiarem.

p) Μόντιος] hic ſcilicet Calliopii Pater fuit, ſi credimus Scholiaſtæ, ad hunc locum id diſerte monenti.

q) οἰχομένων] de mortuis per εὐφημισμὸν frequenter adhibetur. Vide Virorum doctorum notas ad Diogenem Laertium II. 4. Phraſin ellipticam ſupplet *Apollonius* epiſtola XIII. per οἴχεσθαι ἐξ ἀνθρώπων.

κλύζονται γὰρ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν πραγμάτων· σὺ δὲ, κρείττω γὰρ ἔχεις φύσιν, ἢ τοῦτο παθεῖν, οὐκ ἔστιν ὅπως ἂν ἀποφύγοις τὴν αἰτίαν. Ἀλλὰ περὶ τῶν ἐπιστολῶν βουλεύσῃ, καὶ ἴσως ἐπιστελεῖς, κωλύων μὴ μείζω σοι γενέσθαι τὰ ἐγκλήματα, τὸν δὲ φέροντα r) τὴν ἐπιστολὴν, εἰ δεῖ τι παρὰ σοῦ παθεῖν ἀγαθὸν, μὴ βουλεύσῃ. Δεῖ γὰρ τοῦτο εὐθὺς κεκρίσθαι, τὸ δεῖν αὐτὸν εὖ παθεῖν. Τῶν τε γὰρ περὶ τὸν ὕπαρχον ῥητόρων s) οὐδενὸς ὕστερος, τῇ τε τῶν τρόπων ἐπιεικείᾳ t) πρῶτος ἀπάν-

gotiorum enim multitudine hi homines obruuntur. Tu vero, quippe qui, natura feliciore præditus, huic rei non es obnoxius, culpam effugere non potes. Itaque de literis cogitabis, & fortaſſe ſcripturus es, atque ſic prohibebis, ne culpa major fiat. Num vero, qui has literas reddit, boni quid a te accipere debeat, non diu deliberabis. Bene enim ipſi faciendum eſſe, cito debebit definiri. Is enim nullo eorum, qui cum Præſide ſunt, Rhetorũ inferior eſt, morũ vero facilitate omnibus ſuperior. Me vero ita

καὶ

r) Φέροντα] Fuit is Andragathius, ſi Scholiaſtæ fides. Atque ea firmatur epiſtola ſequente, quam eodem tempore ipſe hic Andragathius ad Libanium pertulit. Ex ea vero tum nomen diſerte expreſſum, tum conditionem ejus & mores intelliges.

s) ῥητόρων] cauſarum igitur patronum in foro egit noſter.

t) ἐπιεικεία] Lege de hac voce Lamb. Bos ad Novum Fœdus p. 161.

των, ἐμέ τε οὕτω φιλεῖ καὶ χαίρει τιμῶν, ὡς ἄν τις ἕτερος τιμώμενος. Ὅπως οὖν ἐπὶ δυοῖν ἀγκύραιν ὁρμεῖν u) ἔχῃ, μὴ σαυτὸν δίδου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄριστον Ἰουλιανὸν σαυτῷ ποίει παραπλήσιον. Πάντως ἀρκέσει γράμμα x) περὶ τοῦ νεανίσκου, καὶ γέγονε y) εὐμενής.

V. Ἰουλιανῷ. z)

Ἆρ' ἡμῶν ἐπιλέλησαι; ἡμᾶς μὲν οὐκ ἐᾷ τοῦτο παθεῖν ἡ Φοινίκη, τὴν σὴν ἀρχὴν ὕμνοις

amat, gaudetque, dum me colit, non minus ac alius, qui ab aliis colatur. Ut igitur duabus anchoris niti poſſit, non ſolum te ipſum illi da, ſed & optimum Julianum tui ſimilem effice. Suffecerit omnino epiſtola de juvene ſcripta, & erit is gratioſiſſimus.

V. JULIANO.

Noſtri itaque es oblitus? at nos obliviſci tui non patitur Phœnice, imperium tuum im-

u) ἐ. δ. α. ὁρμεῖν) Proverbium plenius hic prolatum, quam alias fieri ſolet, ubi dicitur: ἐπὶ δυοῖν ὁρμεῖ vel ὁρμεῖν. Vide *Eraſmi* Adagia p. 627. & 628.

x) γράμμα] vult igitur, ut Juliano eum per epiſtolam commendet.

y) γέγονε] ita ſcripſi pro γέγονα, quod exſtat in MS. Sermo enim eſt non de Libanio, ſed Juliano, cujus gratia ipſi concilianda erat.

z) Ἰουλιανῷ] Edidit hanc epiſtolam cum Latina ſua verſione eruditiſſimus amiciſſimusque mihi *Jo. Alb. Fabricius* noſter in Biblioth. Græca lib. V. Part. III. p. 401, quam tamen hic repetendam putavi, quia antecedens illa ſine hac intelligi vix poteſt, ut taceam varietates nonnullas lectionum, quas Codex Regius ſuppeditat.

ἀθανάτοις τιμῶσα. Ῥεῖ δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ὑμετέρας a) Ἀσίας τῶν ἔργων λόγος βεβαιῶν τὰς προσδοκίας. Οὐδὲν γὰρ οὕτω μέγα τῶν ἀγγελλομένων ὄντων ἁπάντων μεγάλων, ὥς εἶναι κρεῖττον ἐλπίδος. Ἡμεῖς δὲ διά τε b) τὴν συγγένειαν τὴν πρὸς τοὺς Ἴωνας c) χαίρομεν· καὶ ὅτι σε εἰκὸς ὁδῷ χωροῦντα αὐτῶν τε ἐκείνων καὶ τῶν τῇδε μετὰ μεί-

mortalibus hymnis concelebrans. Sed & a veſtra Aſia manat de rebus geſtis tuis oratio, fidemque facit, quanta ſint adhuc exſpectanda. Nihil enim tam magnum eſt, licet omnia, quæ nunciantur, maxima ſint, quod ſpem de te conceptam ſuperet. Nos vero & ob generis, quo Jones attingimus, conjunctionem gaudemus, & felici via procedere te confidimus, tum illis

ζονος

a) ὑμετέρας] ita Codex Regius pro ἡμετέρας. Malim illud, quia Libanius ad nuncios provocat de rebus a Juliano geſtis ad ſe aliunde & peregre allatos. *Veſtram* vero, ad Julianum loquens, Aſiam appellat, Joniam, quæ paulo poſt diſerte nominatur, Aſiæ minoris regionem ſubindicans, in qua is tunc quidem, Phœnicia relicta, verſabatur.

b) διά τε] Codex Regius omittit τε, quod tamen καὶ paulo poſt ſequens requirere videtur.

c) πρὸς τοὺς Ἴωνας] Cognationis hujus, de qua hic Libanius, Rhetor Antiochenus, gloriatur, rationem hanc reddit Scholiaſtes: οἱ περὶ τὴν Σμύρναν Ἴωνες ἀποικίαν ἐποίησαν εἰς Ἀντιόχειάν ποτε, καὶ διὰ τοῦτο συγγενεῖς αὐτοὺς καλεῖ. h. e. *Jones Smyrnæi commigrarunt quondam Antiochiam, qua de cauſa eos cognatos appellat.*

ζοντος ἄρξειν d) τοῦ χρήματος. Τοῦτο e) μὲν οὖν Θεῷ μελήσει. Χάριν δὲ οὐκ ᾔτησέ με μᾶλλον ἢ δέδωκεν Ἀνδραγάθιος οὑτοσὶ, δεηθεὶς λαβεῖν ἐπιστολήν· οὐ γὰρ μᾶλλον ἐκεῖνος ἡδίων ἔσται τῆς σῆς ἀπολαύων ῥοπῆς, ἢ αὐτὸς, ὅτι σοι προσειπεῖν εἶχον, ἡδόμην. f) Τρία δή σοι τὸν νεανίσκον συνίστησι· ἥτε τοῦ λέγειν δύναμις, ἣν ἐν τοῖς ὑπάρχοις ἔδειξεν· ἥτε ἐπιεί-

ipſis, tum nobis cum majore auctoritate imperitaturum. Atque hæc quidem Deo curæ erunt. Ceterum Andragathius iſte, qui literas haſce perferendas rogavit, non tam petiit, quam mihi exhibuit beneficium; neque enim illi dulcius erit, tua benevolentia frui, quam ego lætor, quod Te mihi alloqui conceditur. Tria autem hunc Tibi juvenem commendabunt: dicendi vis, quam coram præfectis demonſtravit: deinde morum fa-

 κεια

d) ἄρξειν] ita cum Codice Regio ſcripſi pro ἄρξοντα, quod non admittere videtur antecedens participium χωροῦντα.

e) οὗτο] ita Codex Regius pro τοῦτο. Sed nihil refert, quam ſequaris lectionem, quia utraque conſtructio Linguæ rationibus accommodata eſt.

f) ἡδόμην] ita Codex Regius pro ἡδονήν. Prætuli lectionem priorem, quamvis altera illa eundem ſenſum referat. Elegantius tamen reſpondere videtur τὸ ἡδόμην antecedenti ἡδίων ἔσται, quam ſi τὸ ἔχειν cum ἡδονῇ conjungatur.

κεια τῶν τρόπων· ἣν ὐκ ἔφθη τις συμμίξας ἐκείνῳ· g) τόθ' ἡμῖν ἐπιτηδείως ἔχειν, καὶ ταύτῃ νικᾶν τοὺς ἡμῖν ἐκ παιδὸς γνωρίμους.

VI. Ὑπερεχίῳ.

Οὔτε ἥσθην οὔτε ἠνιάθην οὐδεπώποτε οὕτως, ὡς νῦν ἀμφότερα. Ἐκόμιζε δὲ τὰ τούτων αἴτια Γαυδάτιος ὁ χρηστὸς, καὶ οὗτος ἐν τῷ διηγεῖσθαι πάσχων ἅπερ ἐγώ. Δι' ὧν ἥκων εὐθὺς ἀνήρτησε τὴν πόλιν, νέους ὁμοίως

καὶ

cilitas, qualem nemo apud alium invenerit; tum vero familiaritas, quæ ipſi mecum ita intercedit, ut hac in parte vincat omnes, quos a puero amicos habui.

VI. HYPERECHIO.

Neque gaviſus ego, neque triſtatus unquam ita ſum, quam quidem nunc utrumque mihi accidit. Utriusque argumentum pertulit ad me humaniſſimus Gaudatius, cui narranti idem erat ſenſus, qui mihi. Cum his ille veniens ſtatim totam urbem ex ſe pen-

g) ἣν ὐ. ἐβ. σ. ἐκείνῳ] In ſcheda quadam, ubi hæc epiſtola manu Illuſtris *Ezechielis Spanhemii* deſcripta exſtat, iſta adduntur hoc loco, quæ Codex Regius non habet, habet vero doctiſſimus *Fabricius*, niſi quod ultima vox ἐκείνῳ abeſt. Genuina hæc eſſe & ab ipſo Libanio profecta vel ex eo patet, quod duobus reliquis momentis aliquid enarrationis loco addit, quo proinde nec medium hoc deſtitutum fuiſſe, veri ſit ſimile.

h) τόθ' ἡμῖν &c.] Pro his Cl. Fabricius habet, καὶ ἔγνω, καὶ ἐπιστολὴ ἐμή. Retinui lectionem Codicis Regij:

καὶ γέροντας, καὶ πολλοὺς καὶ δεξιοὺς, τῆς τε γλώττης τῷ τάχει, τῷ τε ὁμιλητικὸς φαίνεσθαι. φυγεῖν γάρ σε ἔριν τε καὶ φιλονεικίαν καὶ ὑπεροψίαν, ὥστε τὸν ἐν τῇ παροιμίᾳ παρελθεῖν Ἀρτέμωνα, i) τῶν μὲν ἄλλων τὰ πατέρων εἰς σὲ ποιούντων, τοῦ πατρὸς δέ σοι μικροῦ πετομένου, τῆς μητρὸς δὲ καλλίπαιδος καλουμένης. Ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἀκούων, οὐχ οὕτως ἐν βραχέσι, ἀλλὰ δι' ὅσων εἰκὸς τὸν τῇ διη-

dere fecit, juvenes pariter ac ſenes, eosque non minus multos quam cordatos, tum lingvæ volubilitate, tum quod comis videretur. Fugere te is ajebat & lites, & ambitionem, & aliorum contemtum, ita quidem, ut Artemonem, in proverbio celebratum, vincas: aliis quidem, quæ Patrum ſunt, in te præſtantibus, Patre vero præ te inſtar parvi volitante, Matre denique ab optimo filio laudata. Hæc & alia ejusmodi audivi, non quidem brevi ſed eo ſermone expoſita, quo uti decebat eum,

i) Ἀρτέμονα] Scholiaſtes ad h. l. ita: οὗτος πρᾶος καὶ ὁμιλητικὸς καὶ εὐπρόσιτος, i. e. *hic fuit lenis & comis & affabilis.* Proverbium, quod hic noſter ſubinnuit, procul dubio id eſt, quo dici conſvevit: ὁ περιφόρητος Ἀρτέμων. Ex veteribus huc legantur *Anacreon* v. 1147. *Athenæus* fol. 167. & *Ariſtophanis* Scholiaſtes f. 295. ex recentioribus, *Eraſmus* in Chiliadibus p. 60. & *Joſua Barneſius* ad Anacreontis l. c. Noſtri locus evincit, in laude poſitum fuiſſe, Artemoni moribus ſimilem eſſe.

γήσει χαίροντα λέγειν. Ἔχαιρε γὰρ, οἷς ἀπήγγειλε Γαυδάτιος, οὐκ οἶδα εἰ μᾶλλον ἂν περὶ παιδὸς διηγούμενος. Ἐγὼ μὲν οὖν, ὅσον ἐπ᾽ οὐδενὶ τῶν ἄλλων, τοῖς Θεοῖς ᾔδειν χάριν· ὁ δὲ σκυθρωπάσας k) ἐξαίφνης ἐτάραξέ με. Καὶ τί τοῦτο ἔφην. Ὁ δὲ ἐσίγα, καὶ μᾶλλον ἐνεκείμην. Ὁ δὲ ὤκνει λέγειν. Ἔπειτα ἀναγκάζεται προσθεῖναι τὰ δεινὰ ἐκεῖνα καὶ φρικώδη. Καὶ τοὺς δύο κινδύνους, καὶ τοὺς ἡτοιμασμένους τοῖς τοκεῦσι βρόχους, l)

qui cum voluptate narrabat. Gaudebat enim iis, quæ referebat, Gaudatius, non minus, ni fallor, ac ſi de filio quidquam narraret. Ego vero Diis de hac re magis, quam de ulla alia, gratias habebam. At ille triſtiori vultu ſuo me turbavit. Sciſcitabar ego, quid hoc ſibi vellet. Silebat ille. Urgebam amplius: ſed vel ſic dicere pigrabatur. Poſtea coactus ſubjungebat graves illos & terribiles caſus, ac periculum duplex, nec non funes Parentibus inde nexos. Ex his deliquium me pati videns, medicinam ſta-

ἐφ᾽

k) σκυθρωπάσας] Hunc Matthæus σκυθρωπὸν dicit c. VI. 16. ubi vide Interpretes, & inprimis recentiſſimum *Jac. Elsnerum*. Ceterum Philoſtratus lib. I. Iconum num. XXVIII. p. 804. edit. Lipſienſis colorem ſubnigrum σκυθρωπάζοντα vocat, quem Plinius IX. 62. *adſpectu nigricantem* dicit.

l) βρόχους] Scholiaſtes ita hæc illuſtrat : βλέποντες

ἐφ' οἷς ὁρῶν με ἀπολωλότα, ταχέως προσήγαγε τὸ φάρμακον, ὡς ἀνέστης, εἰπὼν, καὶ ὡς ἀπέστη m) ὁ φόβος, ὃν ἡ πόλις ὑμῖν ἐφοβήθη κοινῇ. Δείσας ὁ Γαυδάτιος, μὴ δοκῇ n) λέγειν οὐκ οὔσας ὑπερβολὰς, βλέψας εἴς τινα Ῥωμανὸν, προσειπὼν ἐκάλει μάρτυρα. Καὶ ὃς ἐπελθὼν οὐδὲν ἔφη τοσοῦτον ἔχειν εἰπεῖν, ὅσον οἶδε· καὶ ἦν καὶ οὗτος ἀπὸ τοῦ ῥήματός μοι φίλος. Ἐπεὶ οὖν οὐδὲν ἀπέλειπέ μοι ὁ καλὸς Γαυδάτιος εὐφημίας, ἠρόμην, * ὁπόσα ἔτη γέγονεν

tim attulit, commemorans, recreatum te, & timorem omnem, in quem tota urbs propter vos conjecta erat, amotum eſſe. Gaudatius quidem, veritus, ne nimis præclare idq; præter verum dicere videretur, vultu in Romanum quendam converſo, eum teſtem advocavit. Atque is quidem, illi ſuccurrens, nihil eũ tam magnifice dicere poſſe ajebat, quam quidem ipſe ſciret. Et ille ſtatim ab his verbis amicus mihi erat. Cum itaque optimus Gaudatius nil non bonum & præclarum loqueretur,

Y 5 ἤ θυ-

θνήσκοντα Ὑπερέχιον λαβόντες σχοινία ἔμελλον ἀγχόνῃ παραδώσειν τὸν τράχηλον ὑπὸ λύπης ὑπερβαλλούσης. i. e. *videntes ſcilicet Hyperechium morti proximum, apprehenſis funibus, ſuſpendio vitam finire præ mœrore voluerunt.* Confer *Jac. Perizonii* Diſſert. de morte Judæ p. 59. ſeqq.

m) ἀπέστη] ita ſcripſi pro ἀπέστην.

n) δοκῇ] MS. δοκεῖ, librarii culpa.

* ἠρόμην] *ſic lego pro* ἤρομεν.

ἡ θυγάτηρ αὐτῷ. Καὶ μαθὼν, θαυμάζειν ἔφην, εἴτις ἀφεὶς, ὃν ἐπαινεῖ, κηδεστὴν ἕτερον ζητεῖ. Καὶ ὁ πάντα ἐμοὶ φίλτατος ἀναφοινιχθεὶς εἶπε μὲν οὐδὲν, τῷ προσώπῳ δὲ ἐδήλωσεν, ὡς οὐκ ἄρα ἡμᾶς ἡγεῖτο φαύλους. Καὶ πῶς ὑπὲρ τῶν παρ' ὑμῖν τοσοῦτον ἀφεστηκὼς σκοπῶ, ἢ τὰ δίκτυα πετάσας ὑμῖν πειρῶμαι παραδοῦναι τὴν * Ἑορτίου, καίτοι ὁ πατήρ σοι βεβίωκεν ἐν θήρᾳ;

quæſivi, quot annorum ipſi eſſet filia. Edoctus rem, miraturum me dixi, ſi quis alium dimiſſo illo, quem laudaret, generum requireret. Et ille quidem, per omnia mihi dilectiſſimus, rubore ſuffuſus nihil reſpondit, vultu vero ſignificavit, ſe me non habere pro inepto. Sed quid illarum rerum, quæ apud vos geruntur, adeo ſejunctus, curam ago, aut reti expanſo Heortii ſororem tibi collocare annitor, cum pater tibi ſit venationis hujus non incurioſus?

VII. ANDRO. o)

Ἑρμείας εὖ παθὼν ὑπὸ

VII. ANDRO.

Hermias bene a te

* Scholiaſtes de Heortio hic commemorato iſta monet: ὁ Ἑόρτιος τοῦ Γαυδατίου μὲν υἱὸς, τοῦ Λιβανίου δὲ μαθητὴς, ὡς ἔοικεν. Ex his patet, per τὴν Ἑορτίου intelligendam eſſe ſororem Heortii, quam ab ipſius Patre, Gaudatio, in matrimonium elocari Hyperechio cupiebat Libanius.

o) ANDRO] Huic inſcribitur hæc epiſtola, quæ Latine converſa

πὸ σοῦ, εὐεργεσίας οὐκ ἔκρυψεν, ἀλλ' εἶπέ τε ὧν ἀπέλαυε, καὶ φιλοτιμίας μὲν ἐμοὶ, τῇ δὲ ἀρίστῃ γυναικῶν αἴτιος εὐφροσύνης κατέστη Βασιανῇ. Ὅπως οὖν μὴ καταλύσῃς τὸ πρόθυμον· μᾶλλον δὲ ὅπως ἀμείνων ἔσῃ τὰ δεύτερα, καὶ μιμήσῃ τῶν δρομέων τοὺς ἀγαθούς. Τὰ μὲν ἄλλα βοηθήσεις ἡνίκα τὰ ἄλλα καλῇ· τουτὶ δὲ καὶ δὴ κατεπείγει. Τύριός τις Ἡράκλειτος περὶ τὰ ἡμέτερα πάλαι πο-

acceptus beneficia non tacuit ſed & narravit, quibus potitus ſit, & mihi quidem honoris, Baſianæ vero feminæ optimæ, lætitiæ auctor exſtitit. Itaque ne ſtudium in eum tuum abjice, ſed potius in aliis negotiis plura adhuc præſta, & ſtrenuos curſores imitare. In aliis itaq; juvabis, ubi alia te vocabunt: in præſentia vero hoc ipſum angit. Heraclitus quidam Tyrius noſtra jampridem affectat. Tyrus vero

νεῖ,

exſtat in collectione Epiſtolarum Libanii Sommerfeldiana Cracoviæ an. 1504. in 4. edita, lib. III. pag. 403. Sed vereor, ne hic ſit mendum, quod ibidem alias in Nominibus Propriis obſervavi. Fortaſſe *Andrius* ſcribendum erat, quod nomen legis in Indice Nominum illorum, ad quos Libanius literas ſcripſit, qui exſtat lib. V. Biblioth. Græc. p. 403. doctiſſimi Fabricii. Vel potius *Andronicus*, Tyrius quidem ille, & a poetica facultate ab Ammiano lib. XIX. p. 250. ac Libanio ipſo in Oratione de Vita ſua p. 58. laudatus. Scribit enim ad eum de Heraclito Tyrio, quem is, tanquam civem, forte cognitum habebat. In Codice Regio inſcriptio epiſtolæ, in ſuperiore pagina exarata, bibliopegi incauti cultro perierat.

νεῖ. p) Τῦρος q) δὲ οὐδὲν ἐντεῦθεν ἀδικεῖται. χρήματα γὰρ οὐκ ἔστιν Ἡρακλείτῳ· τοῦτον κέλευε μένειν ἐπὶ τοῦ νῦν σχήματος, ἢ τὰ μὲν ἂ r) βεβλάμμεθα.

hinc nullam patitur injuriam. Heraclito enim pecunia deeſt. Hunc jube ſua ſorte contentum eſſe; ſin minus, magnam jacturam nos fecerimus.

INDEX

p) πονεῖ] videtur Heraclitus ille munus quoddam publicum, quo Hermias fungebatur, ambiiſſe, ſpe ampliorum redituum provinciæ ipſi forte facta.

q) Τῦρος] Interpres Latinus legit Τύριος. Vertit enim: *porro Tyrius huic* (lege *hinc*) *nullo afficitur detrimento.*

r) ἂ] vox hæc in MS. minus luculente, ſed per ſcriptionis compendium expreſſa, legentis aciem fefellit. Sholiaſtes integram φράσιν ita expoſuit: εἰ δὲ μὴ, λίαν βλαβησόμεθα. Præſtantiſſimus *Maturinus Veiſſiere La Croze*, cui apographon hoc debeo, legendum putat ἄρα, de quo vix puto dubitandum. Succurrit & Latina verſio ita habens: *hunc jube in eo perſiſtere, in quo nunc eſt, aut plurimi damni fecerimus.*

INDEX LOCORUM SCRIPTURAE.

JESAIAS. XIV. 12. p. 222.
LIII 5. p. 191.
MATTH. I. 25. p. 134.
III. 11. p. 126.
IV. 8. p. 97.
V. 17. p. 28. 155.
V. 35. p. 157.
VI. 24. p. 151. v. 29 p. 163.
VIII. 11. p. 19.
XI. p. 130.
XII. p. 142. 25. p. 117. p. 163.
XII. 2. ſq p. 236.
XIII. 7. pag. 188. 17. p. 8. 52. p. 190. 37. p. 280.
XVIII. 11. p. 242. ſq.
XIX. 6. p. 275. 16. p. 190.
XXI. 3. p. 54. 19. p. 22. v. 4. p. 211.
XXII. 29. p. 10. 31. p. 225. 36. p. 228.
XXIII. 37. pag. 204. 16. ſq. p. 255. 34. p. 363.
MARC. I. 1. ſq. p. 148.
V. p. 199.
VI. 18. p. 150.
XII. 26. p. 12.
LUC. I. 6. p. 170.
II. 14. p. 175. 25. ſq. p. 176.
II. 36. p. 179. 42. ſq. p. 181. ſq.
IV. 21. 19. p. 2.
VI. 45. p. 188.
XIII. 27. p. 13.
XV. 4. p. 245. 11. p. 248.
XVI. 23. p. 15. 29. p. 3.
XIX. 27. p. 185.
XXIV. 18. ſq. p. 217.
JOHANNES. I. 14. 133.
I. 16. p. 67.
II. 15. p. 213.
V. 39. 46. p. 4.
VIII. 39. p. 17. 56. p. 8.
XIV. 30. p. 53.
ACT. XIII. 8. p. 23.
ROMAN. I. 2. p. 25. v. 20. ibid.
II. 9. p. 24. v. 13. p. 26.
III. 1. ſq. p. 29.
IV. 17 ſq. p. 62.
VII. 7. ſq. p. 66. 12. p. 67.
VIII. 4. p. 68.
IX. 3. p. 69. v. 15. ſq. p. 71.
XI. 1. p. 73. v. 16. p. 74.
XI. 36. p. 45.
XV. 8. p. 27. v. 4. p. 75. v. 54. p. 78.

1. CORINTH. III. 13. p. 34.
VII. 13. p. 76.
VII. 34. p. 36.
IX. 8. ſq. p. 37.
X. 4. p. 38.
XV. 53. p. 77.
2. CORINTH. V. 17. p. 79.
VI. 16. p. 80. 18. p. 81.
XII: 2. p. 79. not.
EPHES. III. 14. p. 83.
IV. 5. p. 84.
1. THESSAL. IV. 13. p. 287.
1. TIM. I. 20. p. 23.
IV. 1. p. 91.
2. TIM. III. 1. ſq. p. 92.
HEBR. I. 1. p. 42.
II. 10. p. 44.
III. 2. ſq. p. 46.
V. 49. p. 52.
VI. 13. ſq. p. 55.
VIII. 8. 9. p. 57. v. 3. ib.
IX. 2. p. 58.
XI. 3. p. 58. v. 26. p. 64. 33. ibid.
XII. 1. 2. p. 65.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

A.

Ἀγαθοδότις, *benefica*: pag. 235.
Amor in proximum optimum vitæ præſidium: p. 231.
Anima etiam ſine corpore ſubſiſtere poteſt: p. 310.
ἀνάκτορον de templo: pag. 213.
Andragathius quis? p. 338.
Andronicus quis? p. 332.
Anni definitio: p. 2.
Antiocheni, Jonibus cognati: p. 340.
Arſenio Monacho libellum quendam ſuum inſcribit Photius p. 111.
Ἀρτέμων περιφόρητος proverbium: p. 343.
ἄρτος ἐπιούσιος quis? p. 160.
Atheus ſtultus eſt, & reſponſione indignus: p. 312.

B.

Baſilii M. obitus deploratus: p. 274. ſq.
Berzelis, Paulicianus: p. 111.
Βυθὸς & Σιγὴ Valentinianorum: p. 34.

C.

Calliopius quis? p. 336.
Carnales homines ſenſibus tantum utuntur; p. 308.

Cor-

Corpus a Deo bono ut creatore profectum eſt· pag.31. ſeqq. p. 140. ſqq. Corporum ſanatio a Chriſto facta, evincit ea eſſe bonæ originis, p. 140. & 270. ſq.

Χρηματίσαι quid? p. 47.

Creatio diverſi ſexus divortium temere fieri innuit: p. 273.

Creata inter ſe conſentiunt & cohærent: p. 118. ſq.

Creaturæ terreſtres ſunt a Deo: p. 162. ſqq. id diabolus ipſe agnovit: p. 209. ſq.

D.

Deus ex toto corde amandus: p. 229.

Diabolus incarnationem Chriſti filii Dei, primum ignoravit: p. 9. 191. deinde ex miraculis didicit: p. 201. ſq. non eſt creator aut dominus rerum terreſtrium: p. 143.

Διαγωγὴ de vitæ rationibus & ſtatu: p. 289.

Διαλαμβάνειν, *occupare exceptionem*, p. 70.

διεξιέναι i. e. *copioſe edifferere*: p. 295.

δικαίωμα, vox πολύσημος, inter cetera *poſtulata* denotat: p. 5.

Divortii a Moſe permiſſi ratio: p. 5. ſq. 278 ſq. Divortium temere facere ipſa ſexus diverſitas prohibet: p. 274.

δυνάμεις i. e. *Angeli*: pag. 246.

δωροφάγοι fures: p. 334.

E.

Ελάυνειν & ἐλᾶν quid? pag. 333.

ἐπιείκεια quid: p. 338.

Epicurus fortuitum rerum concurſum ſtatuit: pag. 305. omnia ad ſenſationem refert: p. 307.

ἐπιδημία de incarnatione Chriſti: p. 8.

ἐπὶ δυοῖν ὁρμεῖν phraſis proverbialis p. 339.

Evangelium & Lex ſe invicem adſtruunt: p. 165. ſq.

εὐχὴ μυστικὴ quæ? p. 157.

F.

Fruges terræ a Deo bono ſunt: p. 141. id quod vel ex Oratione Dominica conſtat: p. 158.

G.

Gaudatius, Libanii amicus: p. 342.

Genealogia Chriſti, ab Evangeliſtis enarrata, res terrenas divinæ originis eſſe probat: p. 185.

γένος i. e. homines: p. 3.

Germanus, Libanii amicus: p. 337.

Gra

Gregor. Nyſſeni dialogus de Anima & reſurrectione: p. 274. ſq.

H.

Harmonia univerſi argumentum præbet pro exiſtentia Dei: p. 315.

ὑπὸ γῆς ἥδεσθαι de mortuis dicitur: p. 337.

Hyperechius, Libanii amicus p. 342.

I.

Jeremiæ Prophetæ threni: pag. 198.

Immortalitas animæ an & cur incerta, p. 298. Ea ſi non credatur nullum eſt virtutis fundamentum: p. 300.

Incarnatio Chriſti vere facta eſt: pag. 19. ſqq.

Eadem evincit, corpus non eſſe malæ originis: p. 31. ſq. 132. ſqq.

Inſpiratio V. T. a Deo facta oſtendit, id eſſe divinæ originis: p. 192.

ἰλυσπᾶσθαι quid? p. 87.

Johannes Baptiſta valde a Chriſto laudatus: p. 130. quomodo Propheta & Propheta major? 131.

K.

Καθιέναι πληγὴν, inferre vulnus p. 11.

κατασείω χειρὶ *ſilentium manu ſuadeo*: p. 295.

L.

Lex æque eſt a Deo, ac Evangelium: p. 128. ſq. 180. ſq. 194. ſqq.

Lex & Evangelium ſe invicem adſtruunt: p. 165. ſibi invicem conſentiunt: p. 190.

Legis obſervatio a Diabolo & pœnis immunem facit hominem: p. 195.

Legis perfectio in quo poſita? p. 196.

λῆμμα i.e. *propoſitio*. p. 1. not.

M.

Macrinia titulus dialogi inter Gregorium Nyſſ. & Macrinam ſororem: pag. 274.

Manichæi, ſive Pauliciani, a Paulo volunt videri appellati: p. 43. ipſo Diabolo inſolentiores: pag. 99. ſq. 102. ſq. 199. ſq. damnationi æternæ obnoxii: p. 104. ſq. 124. ſq. Chriſtianorum nomine indigni. pag. 161. ſententias ſuas occultant pag. 184. diſſentiunt inter ſe p. 187. mente & vita pravi: p. 187. error eorum lacrymis deplorandus. p. 197. ſq. Diaboli ſe creaturas eſſe profitentur. p. 203. ſq. pejores ſunt Judæis, Chriſto olim adverſantibus: p. 206. 216. & 258. Eos pudere debet ſui, dum corpus a malo Principio repetunt. p. 264. Iidem ſibi

ſibi ipſis credere non poſſunt: p. 265. ſqq. Quæ loquuntur illi, in contrarium ſenſum ſunt accipienda; pag. 267.
Errore eorum nihil pejus turpiusve apud Græcos aut barbaros: p. 272.
Μειλίχιος Ζεὺς quis dicatur? p. 336.
Μελέτη quid? p. 94.
Modeſtus quis: p. 334.
Montius quis? p. 337.
Mors hominibus omnium rerum terribiliſſima: p. 287. ad eam evitandam omnia noſtra ſpectant: p. 289.
Mortui adſpectus luctuoſiſſimus eſt: p. 292.
Moſes & *Elias* quid cum Chriſto locuti in monte? p. 236.
Mundi bona Deus ſuis in præmium aſſignat: p. 283.
Mundus a Deo bono creatus: p. 283.

N.

Nicephorus, Paulicianus: pag. 111.
Νοῦς μέγας, diabolus: pag. 222.
Νόες, Angeli: ibid.

O.

Οἰκονομία varia Græcis denotat: p. 6.
οἴχεσθαι de mortuis: p. 337.
Olympius quis? p. 334.
Oratio Dominica victum quotidianum exorare jubet; p. 161.
οὔτε μικρὸν, οὔτε μεῖζον, phraſis proverbialis: pag. 336.

P.

Panis a Deo bono: p. 158. ſeq. quod vel ex S. Euchariſtia, in qua panis adhibetur, conſtat: p. 160.
παλεῖν i. e. *negligere*, *contemnere*: p. 232.
Pauliciani: v. Manichæi.
περιέχον, i. e. *aër* p. 289.
Photii exilia & calamitates: p. 113.
Φραγέλλιον, *flagellum*: pag. 213.
ποιεῖν, *conſtituere, inaugurare*: p. 47.
ποίημα, i. e. *homines*: p. 226.
ποιητής, *creator*: ibid.
πόλος quid? p. 317.
πομφόλυξ quid? p. 306.
πορθμὸς Σικελίας, proverbium: p. 331.
Prophetas V. T. magni ſe facere Chriſtus paſſim profeſſus eſt: p. 208.
Prophetiarum V. T. impletio evincit divinam V. T. originem: p. 209.

Z R. Re-

R.

Reſuſcitatio Patrum & Prophetarum V. T. oſtendit, eos adeoque & Legem ipſam a Deo eſſe: pag. 238.

ῥήτορες qui? p. 335.

S.

σκυθρωπὸς & σκυθρωπάζειν. p. 344.

σύςοιχος quid? p. 93.

T.

Templum Hieroſol. ingreſſus Chriſtus Legem divinam eſſe oſtendit: p. 180. ſq. Ejusdem profanatio a Chriſto punita idem evincit p. 215.

Teſtamentum vetus divinæ eſt originis: pag. 2. ſqq. Teſtamenti veteris pii homines pro divinitate ejus pugnant, p. 179. ſq. 189. ſq

θεοπάτωρ David vocatur reſpectu Chriſti. p. 42.

θηρία de beſtiis venenatis ſceleſtisque hominibus: p. 95.

θυμολέων p. 334.

V.

Valentinianorum βυθὸς καὶ σιγή: p. 34.

ERRA-

VA1 1505251